Harran

KÜLTÜR ve FOLKLOR DERGİSİ

Cilt:1

sayı: 1-12

1979-1980

ŞURKAV KÜTÜPHANESİ

ŞURKAV KÜTÜPHANESİ
Demirbaş No.
2226

HARRAN DERGİSİ Cilt: 1

İÇİNDEKİLER

Urfa'da Yetişmiş Bilginler (1), Ebu Hulayka Reşit ed-din (1194-?), Nihali El-Halebi, Muhammed İbn-i Yusuf El-Halebi (?-1772) ..... s: 1 sh. 3, Nisan 1979
Abzer'lere, (Şiir) / Hanifi DÜŞMEZ ..... s:1, sh. 4, Nisan 1979
Urfa Folklorunda Kargış (BEDDE'E) (1) / S. Adil GİRAY ..... s :1, sh: 5-6, Nisan 1979
Şeyh Yahya Hayati Harrani Türbesi ve Camii / Cihat KÜRKÇÜOĞLU ..... s:1,sh: 7-8, Nisan 1979
7 Mart 1919'dan 11 Nisan 1920'ye/İ. Halil ÇELİK ..... s:1, sh: 9-10 Nisan 1979
Harran'a Kaside (Şiir) / M. Atilla MARAŞ ..... s:1, sh:11, Nisan 1979
Nabi'nin Gazelini Tahmis/ M. Hulusi KILIÇASLAN ..... s: 1, sh: 12 Nisan 1979
Urfa'lı Şair Nabi'nin Hayrabad adlı eseri hakkında (1)/ Mahmut KARAKAŞ ..... s:1, sh:13-14, Nisan 1979
Urfa'dan Derlenmiş Maniler (1) / M. Emin ERGİN ..... s:1, sh 15-16 Nisan 1979
Yaşar Nezihe Hanım Hayatı ve Eserleri (1)/ M. Yaşar UĞUR ..... s:1 sh:17-18, Nisan 1979
ŞIH MAKSUT/ M. Adil OYMAK ..... s: 1, sh 19, Nisan 1979
Urfa Ağzı Sözlüğü (1)/ M. Emin ERGİN ..... s: 1, sh: 20, Nisan 1979
Urfa'dan Derlenmiş Hikayeler: 1 "Şade Bülbül/ Musannifin biri ..... s:1, sh:21-22, Nisan 1979
Kitaplarda Urfa (1)/ M. Emin ERGİN ..... s: 1 sh:23, Nisan 1979
Ayın Tarihi / Osman GÜZELGÖZ ..... s:1, sh:24, Nisan 1979
Urfa'da Yetişmiş Bilginler: 2 / imzasız ..... s:2, sh:2, Mayıs 1979
Evliya Çelebi seyahatnamesinde Urfa (1) İ. Halil ÇELİK ..... s:2, sh 3-4, Mayıs 1979
Urfa Folklorunda Kargışlar (BEDDE'ELER) (2)/ S. Adil GİRAY ..... s:2, sh: 5-6, Mayıs 1979
Harran Ulu Camii/ Cihat KÜRKÇÜOĞLU ..... s: 2, sh 7-8, Mayıs 1979
Nebiler Beldesi Urfa (Şiir) / Mahmut Şevket AKKAYA ..... s:2, sh:9 Mayıs 1979
Aney (Şiir) / M. Atilla MARAŞ ..... s:2, sh:10-12, Mayıs 1979
Urfalı Şair Nabi'nin Hayrabad adlı eseri hakkında (2) / Mahmut KARAKAŞ ..... s:2, sh:13-14, Mayıs 1979
Urfa'dan Derlenmiş Maniler (2) / M. Emin ERGİN ..... s:2, sh:15-16, Mayıs 1979
Urfa'da Takılar / Mehmet URFALI ..... s:2, sh:17, Mayıs 1979
Yaşar Nezihe Hanım (2)/ M. Yaşar UĞUR ..... s:2, sh:18-19, Mayıs 1979
Urfa Ağzı Sözlüğü (2) / M. Emin ERGİN ..... s:2, sh:20, Mayıs 1979
Urfadan Derlenmiş Hikayeler I Şade Bülbül II/ Musannifin Biri ..... s:2, sh 21-22, Mayıs 1979
Kitaplarda Urfa (2)/M. Emin ERGİN ..... s:2, sh:23, Mayıs 1979
Nisan Ayında Urfa / Osman GÜZELGÖZ ..... s:2, sh:23, Mayıs 1979
Terbi (Şiir)/Urfalı Şair Şükrü Efendi ..... s:3, sh:2, Haziran 1979
Urfa Tarihsel Sit Dokusunun Dünü ve Bugünü / Osman ÖÇMEN ..... s:3, sh:3-4, Haziran 1979
Urfa Folklorunda Kargışlar (Bed-de'e) (3)/ S. Adil GİRAY ..... s:3, sh: 5-7. Haziran 1979
Tenekeci Mahmutla Konuşma /Mustafa K. APAYDIN ..... s:3, sh:8, Haziran 1979
Birecik Şairleri-I-/ Hacı sakıp Efendi) / Cemil Cahit GÜZELBEY ..... s:3, sh: 9-10
Urfa Evlerinde ve Camilerindeki Ağaç Süslemeli Eserler/A. Cihat KÜRKÇÜOĞLU s:3, sh:11-12
Gazel/ Mahmut Şevket AKKAYA ..... s:3, sh:12, Haziran 1979
Urfalı Şair Nabi'nin Hayrabad adlı eseri hakkında (3)/ Mahmut KARAKAŞ ..... sh:13-14, Haziran 1979

ŞURKAV KÜ NESİ
Demirbaş No. No.
2226

Urfa'dan Derlenmiş Maniler -3-/ M. Emin ERGİN ..... s:3, sh: 15-16, Haziran 1979
Urfa'dan Derlenmiş Hikayeler III, Şade Bülbül-III-/Musannifin Biri ..... s:3, sh: 17-18
Yaşar Nezihe Hanım (3)/ M. Yaşar UĞUR ..... s:3, sh:19-20, Haziran 1979
Urfa Ağzı Sözlüğü-III-/ M. Emin ERGİN ..... s:3, sh:21-22, Haziran 1979
Evliya Çelebi Seyahatnamesinde URFA (2)/ İ. Halil ÇELİK ..... s:3, sh 23-24, Haziran 1979
Urfa Rızvaniye Camiinin Ağaç Kapı Kanatları ve Müezzin Mahfili tavanındaki süslemeler /A. Cihat KÜRKÇÜOĞLU ..... s:4, sh:2-3, Temmuz 1979
Şair Mehmet Atilla MARAŞ'la ANEY Şiiri Üzerine Bir Konuşma/ HARRAN ..... s:4, sh:4-6, Temmuz 1979
19. Asır Urfalı Şairlerden Müslüm AĞAN'ın Bir Şiiri ..... s:4, sh:6, Temmuz 1979
Birecik Şairleri-II-, Hacı Sakıp Efendi, II- / Cemil Cahit GÜZELBEY ..... s:4, sh:7-8, Temmuz 1979
Urfa'da Halk Hekimliği ve Halk İlaçları/S. Aydil YEŞİL ..... s:4, sh:9-10, Temmuz 1979
Yaşar Nezihe Hanım (4)/ M. Yaşar UĞUR ..... s:4, sh:11-12, Temmuz 1979
Naat (Şiir)/Mahmut Şevket AKKAYA ..... s:4, sh:13, Temmuz 1979
Bengisuyla Diriliş (Şiir)/ Hanifi DÜŞMEZ ..... Sayı:4, sh:13 Temmuz 1979
Cümcüm-ı Sultan/ Mustafa BİLKAN ..... s:4, sh:14, Temmuz 1979
Urfa'dan Derlenmiş Maniler-4-/ M. Emin ERGİN ..... s:4, sh:15-16, Temmuz 1979
Urfalı Şair Nabi'nin Hayrabad Adlı Eseri Hakkında (4) / Mahmut KARAKAŞ ..... s:4, sh:17-18, Temmuz 1979
Urfa'dan Derlenmiş Halk Hikayeleri: 2, Tembelo (1)/Musannifin Biri ..... s:4, sh:19-20, Temmuz 1979
Urfa Ağzı Sözlüğü-4-/ M. Emin ERGİN ..... s:4, sh:21 Temmuz 1979
Tenekeci Mahmut'la bir Konuşma / Mustafa K. APAYDIN ..... s:4, sh:22, Temmuz 1979
Evliya Çelebi Seyahatnamesinde URFA (3)/ İ. Halil ÇELİK ..... s:4, sh:23 Temmuz 1979
Ayın Tarihi/ Osman GÜZELGÖZ ..... s:4, sh:23, Temmuz 1979
Urfa'da Halk Hekimliği ve Halk İlaçları-II-/ S. Aydil YEŞİL ..... s:5, sh:2-3, Ağustos 1979
Urfa'da Sapan Harbi/ M. Emin BEYAZGÜL ..... s:5, sh:4, Ağustos 1979
Tenekeci Mahmut'la Bir Konuşma / Mustafa K. APAYDIN ..... s:5, sh:5, Ağustos 1979
Urfa'da Yer Adları/ M. Adil OYMAK ..... s:5, sh:5-7, Ağustos 1979
Urfa'da Yetişmiş Bilginler-3-/ İmzasız ..... s:5, sh:8, Ağustos 1979
Birecik Şairleri-III-, Hacı sakıp Efendi/ Cemil Cahit GÜZELBEY ..... s:5, sh:9-10, Ağustos 1979
Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Urfa -4-/İ. Halil ÇELİK ..... s:5, sh:11-12, Ağustos 1979
Tevhit (Şiir)/ Mahmut Şevket AKKAYA ..... s:5, sh:13, Ağustos 1979
Devleşen İrfan (Şiir) / Hanifi DÜŞMEZ ..... s:5, sh: 13, Ağustos 1979
Yaşar Nezihe Hanım'm iki gazeli (5) / M. Yaşar UĞUR ..... s:5, sh:14- Ağustos 1979
Urfa'dan Derlenmiş Maniler (5)/ M. Emin ERGİN ..... S.5, s.15-16 Ağustos 1979
Urfalı Şair Nabi'nin Hayrabad adlı eseri hakkında / Mahmut KARAKAŞ ..... s:5, sh:17-18, Ağustos 1979
Urfa'dan Derlenmiş Hikayeler:2 Tembelo-II- / Musannifin Biri ..... s:5, sh: 19-20, Ağustos 1979
Urfa Ağzı sözlüğü -5-/ M. Emin ERGİN ..... s:5, sh:21-22, Ağustos 1979
Kerrat Cetveli/ Harran ..... s:5, sh:23, Ağustos 1979
Urfalı ve Musiki / Halil BİNER ..... s:6, sh:2-3, Eylül 1979
Urfa'da Halk Hekimliği ve Halk İlaçları III / S. Aydil YEŞİL ..... s:6, sh:4, Eylül 1979
Urfa'dan derlenmiş Halk Hikayeleri III Harun REŞİT/ Musannifin Biri ..... s:6, sh:5, Eylül 1979

Yaşayan Şairlerimizden Mahmut Şevket AKKAYA- (Gazel) ..... s:6, sh:6 , Eylül 1979
Birecik Şairleri-IV-Hacı Sakıp EFENDİ/ Cemil Cahit GÜZELBEY ..... s:6, sh:7-8, Eylül 1979
Urfa Halk Müziği ve Folklorunda Kullanılan Halk Çalgıları / Şeref USLUSOY ..... s:6, sh:9-11, Eylül 1979
Urfa Mutfağından Bazı İsimler/ Mehmet ÇİNİ ..... s:6, sh:12, Eylül 1979
Urfa'da Yetişmiş Bilginler ..... s:6, sh:13, Eylül 1979
Yaşar Nezihe Hanım'ın Gazelleri/ M. Yaşar UĞUR ..... s:6, sh:14, Eylül 1979
Urfa'dan Derlenmiş Maniler/M. Emin ERGİN ..... s:6, sh:15, Eylül 1979
Urfalı Şair Nabi'nin Hayrabad adlı eseri hakkında / Mahmut KARAKAŞ ..... s:6, sh:17, Eylül 1979
Bozova'da Bir Ziyaret Yeri: Kaplan Dede/ Mustafa BİLKAN ..... s:6, sh:19, Eylül 1979
Evliya Çelebi Seyahatnamesinde URFA/ İ. Halil ÇELİK ..... s:6, sh:20, Eylül 1979
Urfa Ağzı Sözlüğü/ M. Emin ERGİN ..... s:6, sh:21, Eylül 1979
Buluntu Hoca ile Sarhoş/ M. Emin BEYAZGÜL ..... s:6, sh:23, Eylül 1979
Urfa'dan Derlenmiş Atasözleri/ M. Emin BEYAZGÜL ..... s:7, sh:3-4 Ekim 1979
Birecik Şairleri: Hacı Sakıp Efendi/ Cemil Cahit GÜZELBEY ..... s:7, sh:5-7 Ekim 1979
Çimecekler/ M. Emin BEYAZGÜL ..... s:7, sh:7, Ekim 1979
Beddiüzzaman (Şiir)/ Halil GÜLÜM ..... s:7, sh:8-14, Ekim 1979
Urfa'dan Derlenmiş Maniler/ M. Emin ERGİN ..... s:7, sh:15-16, Ekim 1979
Urfalı Şair Nabi'nin Hayrabad adlı eseri hakkında/ Mahmut KARAKAŞ ..... s:7, sh:17, Ekim 1979
Urfa'dan derlenmiş Halk Hikayeleri: Harun Reşit II/ Musannifin Biri ..... s. 7, s.18-19 Ekim 1979
Karakoyun ve Hızmalı Köprü Hikayesi/ M. Yaşar UĞUR ..... s:7, sh:20, Ekim 1979
Urfa Ağzı Sözlüğü/ M. Emin ERGİN ..... s:7, sh:21-22, Ekim 1979
Urfa Üzerine Bir Kaç Söz / Prof. Dr. Mehmet TAPLAMACI ..... s:8, sh:2, Kasım 1979
Abidelerimiz/ Cahide ÖNLER ..... s:8, sh:3, Kasım 1979
Eski Urfa'dan: Tandır/M. Emin BEYAZGÜL ..... s:8, sh:4, Kasım 1979
15. Hicret Yüzyılını Karşılarken (Şiir)/ M. Hulusi KILIÇASLAN ..... s:8, sh:4, Kasım 1979
Hicri 1400. yılı 21 Kasım 1979/ Mehmet A. OYMAK ..... s:8, Sayfa:6-7, Kasım 1979
Rozanna (Şiir)/ Hanifi DÜŞMEZ ..... s:8, sh:7, Kasım 1979
Mangala (Oyun) ..... s:8, sh:8, Kasım 1979
Urfa Ağzından Derlenen Atasözleri/ M. Emin BEYAZGÜL ve Ark. ..... s:8, sh:9, Kasım 1979
Birecik Şairleri-2- Vehmi Hacı Yusufzade Müslüm/ Cemil Cahit GÜZELBEY ..... s:8, sh:11-13, Kasım 1979
Yaşar Nezihe Hanım'dan Gazeller/ M. Yaşar UĞUR ..... s:8, sh:14, Kasım 1979
Urfa'dan Derlenmiş Maniler/ M. Emin ERGİN ..... s:8, sh:15-16, Kasım 1979
Çömçegelin/ Elif GÜLER ..... s:8, sh:17, Kasım 1979
Bozova'dan:Kara Cümcüm/ Mustafa BİLKAN ..... s:8, sh:18, Kasım 1979
Urfa Ağzı Sözlüğü/ M. Emin ERGİN ..... s:8, sh:19-20, Kasım 1979
Harran Savaşı (7 Mayıs 1104) İ. Halil ÇELİK ..... s:8, sh:21-22, Kasım 1979
İlçelerimiz: Birecik ..... s:8, sh:23-24, Kasım 1979
Harran Üzerine/ Osman GÜZELGÖZ ..... s:9, sh:1-3, Aralık 1979
Birecik Şairleri 3: Lazıp/ Cemil Cahit GÜZELBEY ..... sh:9, sh:4-5, aralık 1979
Çöl (Şiir)/ Ramazan TUNÇ ..... s:9, sh:6, Aralık 1979
Urfa'da Çocuk Oyunları/ Mehmet ÇİNİ ..... s:9, sh:7-8, Aralık 1979

Urfa'dan Derlenmiş Atasözleri III/ Asil SÖYLER ve Ark. ..... s:9, sh:9-10, Aralık 1979
Terci-i Bend (Şiir)/Mahmut Şevket AKKAYA ..... s:9, sh:11, Aralık 1979
Urfa'm (Şiir)/ İ. Halil KIRIKÇI ..... s:9, sh:12, Aralık 1979
Acaba Aşk mı Yalan (Şiir)/ Mahmut Yaşar UĞUR ..... s:9, sh:13, Aralık 1979
Urfa'm Benim (Şiir)/ Lütfiye ÖCAL (KAVŞUT) ..... s,:9, sh:14, Aralık 1979
Urfa'dan Derlenmiş Maniler/ M. Emin ERGİN ..... s:9, sh:15-16, Aralık 1979
Urfa'dan Derlenmiş Halk Hikayeleri: 4 Şeme'dan/ Musannifin Biri ..... s:9, sh:17-18, Aralık 1979
Urfa Ağzı Sözlüğü/ M. Emin ERGİN ..... s:9, sh:19-20, Aralık 1979
Bozova/ Mustafa BİLKAN ..... s:9, sh:21-24, Aralık 1979
Urfa Şairleri: Abdi/ Bedri ALPAY ..... s:10, sh:2-4, Ocak 1980
Menzil Kervanı (Şiir)/ Mahmut Yaşar UĞUR ..... s:10, sh:4, Ocak 1980
Atasözleri IV/ Asil Söyler ve Ark. ..... s:10, sh:5, Ocak 1980
Kaynana Manileri I/Osman Celal GÜZELÖREN ..... s:10, sh:6-7, Ocak 1980
Urfa'da Yetişmiş Bilginler: Bettani (Albatenius) / Yusuf DEMİRKOL ..... s:10, sh:8, Ocak 1980
Urfalılaşmak (Bizim çocuklarımız) Şiir/ Osman Celal GÜZELÖREN ..... s:10, sh:9, Ocak 1980
Mahalli Çocuk Oyunları/ Mehmet ÇİNİ ..... s:10, sh:10-11, Ocak 1980
Birecik Şairleri 3: Lazıp II/ Cemil Cahit GÜZELBEY ..... s:10, sh:12-13, Ocak 1980
Urfa'dan Derlenmiş Maniler/ M. Emin ERGİN ..... s:10, sh:15-16, Ocak 1980
Urfa'daki Köy Adlari ile ilgili bir toponomi Denemesi / İ. Halil ÇELİK ..... s: 10, sh:17-18, Ocak 1980
Urfa Ağzı Sözlüğü/ M. Emin ERGİN ..... s:10, sh:21-22, Ocak 1980
Urfa'dan Derlenmiş Halk Hikayeleri IV: Şem'dan II/ Musannifin Biri ..... s:10, sh:23-24, Ocak 1980
Urfa Şairleri: Abdi/ Bedri ALPAY ..... s:11-12, sh:3-4, Şubat-Mart 1980
Urfa Şairleri: Abdullah Edip/Bedri ALPAY ..... s:11-12, sh:5-6, Şubat-Mart 1980
Odak (Şiir) / Mehmet Atilla MARAŞ ..... s:11-12, sh:7, Şubat-Mart 1980
Rubai (Şiir)/ Celal OYMAK ..... s:11-12, sh:7, Şubat-Mart 1980
Gidenle (Şiir)-Sitem Gazeli (Şiir)/ M. Adil OYMAK ..... s:11-12, sh:8, Şubat-Mart 1980
Kaynana Manileri/ Osman Celal GÜZELÖREN ..... s: 11-12, sh:9-11, Şubat-Mart 1980
Gözlerin (Şiir) / Osman GÜZELGÖZ ..... s:11-12, sh:12, Şubat-Mart 1980
Ölükentten Diriliş (Şiir) / Hanifi DÜŞMEZ ..... s:11-12, sh:13, Şubat-Mart 1980
Terkettim (Şiir) / Cemil Cahit GÜZELBEY ..... s:11-12, sh:14, Şubat-Mart 1980
Amentu (Şiir) / Mahmut Şevket AKKAYA ..... s:11-12, sh:14, Şubat-Mart 1980
Urfa'dan Derlenmiş Maniler / M. Emin ERGİN ..... s:11-12, sh:15-18, Şubat-Mart 1980
Urfa'dan Derlenmiş Atasözleri / Asil SÖYLER ve Ark. ..... s:11-12, sh:19-20, Şubat-Mart 1980
Urfa Ağzı Sözlüğü / M. Emin ERGİN ..... s:11-12, sh:21-24, Şubat-Mart 1980
Urfa'da Göz Değmesi (Nazar) ili İlgili İnanışlar / Mehmet ÇİNİ ..... s:11-12, sh:25-26, Şubat-Mart 1980
Kelaynak (Geronticus Eremita) / Mehmet H. ÖCAL ..... s: 11-12, sh:27, Şubat-Mart 1980
Bozova'da Yeşil Tepedeki Meçhul Ziyaret / Mustafa BİLKAN ..... s:11-12, sh:28, Şubat-Mart 1980

HARRAN

KÜLTÜR ve FOLKLOR DERGİSİ

SAHİBİ

A. Fehmi APAYDIN

*

MESUL MÜDÜRÜ

Av. Osman Nuri MIZRAKÇI

*

YAYIN SEKRETERİ

Mustafa Kemâl APAYDIN

*

NİSAN 1979
SAYI: 1

*

Dergimizdeki yazı ve resimler Kaynak gösterilerek alınabilir.

ABONE YILLIK : 120 TL.

YAZIŞMA ADRESİ : P.K. 44 - URFA

Dizgi ve Baskı

GÜNEYDOĞU
Matbaası

TLF : 37 97 URFA

Okt. Sabri KÜRKÇÜOĞLU
Harran Üniversitesi

Harran'dan size

ÇIKARKEN...

Tarihin ilk çağlarından beri önemli bir kültür ve medeniyet merkezi olan Dicle ve Fırat arası.

Urfa bu bölgenin, Harran, Ra'sul-Ayn, Nisibis gibi kültür şehirlerinin miraslarını da sinesinde gizleyen bir merkezdir. Zengin bir tarih, kültür, medeniyet, sanat ve folklor hazinesi gizlidir, bu yörede.

Gizlidir çünkü, bu güne kadar ne bilen bir kafa, ne usta bir el, ne de sanatkâr bir kalem, ilgilenmedi, araştırmadı ve dile getirmedi Urfa'yı. Değerli eserler ise gölgede kaldı.

HARRAN böyle bir çalışmanın gerekliliğini anlatmak, gücü yettiğince derlediklerini, gözlediklerini sunmak için çalışacaktır. Yine emeğini bu yolda değerlendirenlerin eserlerini gün yüzüne çıkarmak görevini yüklenecektir.

HARRAN gönlü bu arzuyla tutuşanlara samimi bir yuvdaır. Her değerli cümle mısra ve çalışmaya seve seve yer verecektir. Yöreyi araştıran, seven ve bu topraklardan yetişenleri çağırır HARRAN.

Sayğılarımızla...

HARRAN

BİR HABER

BİR YORUM

«Japon Televizyoncuları Harran Harabelerini Filme Alıyor»

URFA (A.A.)

Japon Televizyoncular ülkemizde ilk üniversitenin kurulduğu Harran harabelerini filme almaya başlamışlardır.

Japon NHK Televizyonunda görevli Knachi Murakani, Hiroshi Matsumara ve Masaki Ushio'dan oluşan ekip, tanınmış seyyah Marko Polo'nun Avrupadan başlayan ve İPEK YOLUnu takiben Çinde sona eren gezisi ile ilgili bir belgesel film hazırlamayı üstlenmiş. İlgililer, Asurlar tarafından kurulan ve Türklerin müslüman oluşundan sonra, ilk üniversitenin açıldığı Harran'ın İPEK YOLU güzergahında yeralan en büyük merkezlerden biri olduğunu söylemişlerdir.

(5.8.1978 tarihli gazetelerden)

Haran tarihin arandığı şehirdir. Çünkü tarih; sanatı, bilimi, tekniği ve kültürü,medeinyeti ile orada kaybolmuştur. O'nu aramaya batıdan, İngilteresinden, Amerikasından bilim adamları gelir. Ciltlerle eser yazarak bulduklarını belgelerler. Doğudan Çinden, Japonyadan gelir. Gördüklerini belgelerler. Bu hazineler bizim avcumuzun içindedir. Daha bizden yani içimizden bir ilim heyeti geldi mi bilmeyiz. Ama bu konuda çok ilgisiz olduğumuz her haliyle bellidir. Dünyanın ilk şehirlerinden olan Harran yeni yeni yola kavuşmuş bir köy, İlk üniversite harabelerinin yerinde de ancak bir ilkokul vardır. Harrandaki tapınak-kalede şimdi davar kışlamakta rasat kulesinde ise serçeler yuva yapmaktadır. Harabelere daha bilen bir el bir kazma vurmamıştır, toprağın altında yatan belgelere ulaşmak için.

Türkiyemizde konuyla ilgili bir çok devlet kuruluşu vardır. Dileğimiz ilgili bu kuruluşların Harranla ilgilenmeleridir.

URFA'DA YETİŞMİŞ BİLGİNLER (1)

Ebu Hulayka Reşid ed-din (1194-?)

Meşhur doktorlardandır. M.S. 1194 de Caber kalesinde doğdu. Urfa'da uzun bir müddet kalarak ilim tahsil etti. Melik Adil'in emri ile Şam'a gönderilerek Ebu Said den tıb ilmini öğrendi. Sonraları Melik Kâmil ile haleflerinin daha sonra da Mısır'ı istila eden Türkmen meliklerinden Melik Zahir Rükneddin Baybaras'ın hizmetinde doktorluk yaptı. Bunların hepsinden de ihsan ve hürmet görmüş- me ədəbiyyatı tür. Tabebetteki mahareti haddında hariküladə seller söylenir.

ESERLERİ :

1 — **Makale Fi Hıfz el-Sıhha**
2 — **Makale Fi en-el-Milaz el-Ruhaniye ve min el-Milaz el-Cismaniye**
3 — **El-Miktar Fi'l-Adviya'ta'el-Müfrede**
4 — **Kitab-ı Fi Emraz ve Esbabıha ve Alametüha ve Müdavatüha**
5 — **Makale Fi Zaruret'el-Mevt**

Nihali El-Halebi, Muhammed İbn-ı Yusuf El-Halebi [?-1772]

Nihali mahlasını kullanmıştır. Urfalı Şair Nabi'nin kardeşidir.

ESERLERİ :

1 — **Risale el-Takrib**
2 — **Şerh-ı Tarih el Vassaf**
3 — **Şerh-ı Kavaidel Nahv**
4 — **Tiraz el-Mezheb fil-Dahil el-Muarreb Cem'i fihil Muarrebat**
5 — **Nesr-el Kevakib, Ela Nazm el-Mirza Saib fi Şerh-ı Ebyatuhu el-farisiyyetu Bil-Arabiyye.**

EBU URUBE EL HARRANİ EL-HÜSENY (EL-HESAN) BİN MUHAMMED BİN EBİ MA'-ŞER MEVDUD BİN HAMMAD EL-SELEMİ EL-HAFIZ EBU URUBE

(? - 930)

Hadis bilginidir. Harranlıdır. 930 yılında vefat etmiştir. İki eseri bilinmektedir.

ESERLERİ :

1 — **El-Amali fil-Hadis**
2 — **Tarih el-Harameyn**

Okt. Sabri KÜRKÇÜOĞLU
Harran Üniversitesi

—Urfa'nın kurtuluşunda
Fransız makinalısını
Şehid olarak susturan
Maşıklı Abuzer'e—

ABZER'LERE

Zindandan kara günlerimiz ya Rabbim
Kahramanlığı şöhrette arayan serseri kim?
İsabet isabet gözleri gözlerimizde
Ninni mi söyleyecek utanç dizlerimizde
Kahramanlık kahramanlık yazgımız
Kaval kendimize özge çalgımız
Ölümü beklerken herkes bahtiyar
Yalnızca ölüme (Abzer)ler koşar
Ejderha ejderha umut burağı
Silahlar silahlar ölüm durağı
Tanıyıp hatırlamak isterdim ben bu (Abzer)i
Ser verip te·sır vermeyen neferi

Hastahane kalleş Fransız sığınağıdır
Durmasın dağılsın yamyam yığınağıdır
Yamyam ruhunu tatmin için durmadan ateş kusar
Tılfındır'a yağan gülle duvarda, canlarda susar
(Abzer)e verildi görev ölümü durdurmak için
Ölüm kusan makinayı kökünden susturmak için
Alınca görevi gözünü bile kırpmadı (Abzer)
Yollandı bir gece yarısı tınmadı (Abzer)
(Abzer) tırmandı Karakoyun'dan
Kimse döndüremez onu yolundan
Pencereden içeri ölüme girer·gibi girdi
Ölüm saçan ejderhanın yanında birden belirdi
Sıcaktı namlusu eli yandı, ruhu yanmadı
Vatanı andı, evini, çocuğunu anmadı
Bir asker bozması arkadan tetiği çekti
Artık kucağında sıcak namlu yarım bedendi
(Abzer) artık sarı altınbaşaklar arasından çıkmıştı
(Abzer) kesintisiz bir anı zamanında yıkmıştı

Yastığı mezar taşındandır bilin
Susuzluk gönül ataşındandır bilin
Sessizliğin sonu zaferdir bilin
Er, ölmek için öldüren (Abzer)dir bilin

Hanifi DÜŞMEZ

Urfa Folklorunda Kargış (BEDDE'E) (1)

S. ADİL GÎRAY

Folklor belirli bir yörenin iyi ve kötü, doğru ve yanlış her türlü verimini uhdesinde bulunduran bir bilim dalıdır. Yöre sakinlerinin sabahtan akşama, doğumdan ölüme, neş'e, keder, heyecan, öfke, hayret, anlarının zengin ifadesidir folklor.

Kargışlar da yöre sakinin öfkesini ve bir bakıma güçsüzlüğünü dile getirir. Kargış sözlük anlamıyla «Beddua» demektir. Urfa'da fonetik olarak «BED-DE'E» şeklinde değerlendirilir. Kargış kelime olarak Türkçenin «Güney-doğu» sahasında kullanılan bir deyimdir ve «Kitab-ı Dedem Korkut»un «Dirsehân Oğlu Boğaçhan Hikâyesi'nde geçmektedir.

Kargışların Urfa'da kullanılma sahasına gelince, daha ziyade kadınlar tarafından kullanılır. Kadın; beşikte çok ağlayan bebeğine, yaramazlık yapan çocuğuna, kendisini hırpalayan kocasına, eziyet eden komşusuna, haksızlığa uğradığı veya mağdur olduğu zamanlarda muhatabına kargış dizer.

Her yörede olduğu gibi Urfa'da kargışlar dilek şeklindedir. »OLA» gibi fiillerin sonuna getirilen «-A», «KALASIZ, OLASAN» gibi fiillerin sonuna getirilen 2. tekil ve 2. çoğul ekleri olan «-SIN - SINIZ» dilek eklerinin Urfa'daki fonetik değerlendirmesi olan «SAN, -SIZ» şeklindeki dilek ekleriyle kurulur.

Bir yöreye yerleşmiş olan kötü geleneklerden sadece birisidir kargış. Ancak bu geleneğin son zamanlarda unutulması ile kargışlar yerini yakası bağrı açılmamış küfürlere bırakmaktadır ki, bu da Urfa'lının terbiyesini geniş ölçüde etkilemektedir. Bununla beraber metinlerimizde görüleceği üzere bazı argo tabirler vardır. Değiştirilmeden alınmasının gayesi ise orijinalliğini ve canlılığını kaybetmemesi içindir.

Daha sonra tasnifli olarak okuyucuya sunulacak olan kargışlar A. Nükhet Güllüoğlu adlı bir Urfalı kızımız tarafından 70 lik bir ninenin ağzından derlenmiştir. Biz bu kargışları şu başlıklar altında toplayarak tasnif ettik:

1. Sağlık ile ilgili kargışlar
2. — Ölüm dileğinde bulunan kargışlar.
3. Gelinler için kullanılan kargışlar
4. Hakkından vazgeçmeme ile ilgili kargışlar
5. Yoksulluğa düşme dileğinde bulunan kargışlar
6. Münferit dilekli kargışlar

SAĞLIKLA İLGİLİ KARGIŞLAR

1. Allah siye dert vere derman vermiye
2. Alti aha gözi baha dörd ayağ: haviye baha
3. Betrey söne
4. Beyniye şiş çahıla (Mıh çahıla)
1. Canıya ataş düşe
6. Canidan bizar olasan
7. Canidan bulasan
8. Canıyın bedeniyin üstine inliyesen
9. Cigeriy ağzıya gele
10. Deli olasan dağlara düşesen
11. Deli olasan derman bulamıyasan
12. Dermensiz derde düşesen
13. Dert tuta sizi
14. Diş dırnah bulmıyasan
5. Eski derdiye dönesen evvel derma nbulındı şindi bulamıyasan
16. Epriyesen çüriyeşen
17. Epriyesen çüriyesen lap lap tökilesen
18. Epriyesen çüriyesen firenk zehmeti tökesen
19. Gidesen bi zalımın eline düşesen cigeriy yüregiy hestehana silepçesini doldıra
20. Göti yerde gözi kapıda kala
21. Her tikey bi dağda kala
22. Hespe tökesen
23. Hespe tökesen hespir yiyesen
24. İnce arğıya düşesen
25. Kan ağlıyıp kara bağlıyasan
26. Kanıya pohıya bölenesen
27. Kaniy pohiy bi delikten gele
28. Kani pohi bi gele
22. Kan kusasan irin ahtarasan
30. Kan sıçasan kan işiyesen
31. Kızken kızdırasan
32. Kızken kızdırasan kızamıhlar tökesen
33. Köşelerde kalasan
34. Ölmiyesen örneg olasan
35. Pohiynan gülle oyniyasan
36. Sen olasan parça pirtik olasan
37. Sen olasan parça tike olasan
38. Sen olasan bi deri bi gemik kalasan
39. Sesiy kesile
40. Sesi söne
41. Soyi sopi kurıya
42. Tike tike olasan - Lime lime olasan
43. Yidiği yimek bırnidan gele
44. Yiyesen sıçmayasan

Şeyh Yahya Hayati Harranî Türbesi ve Camii

CİHAT KÜRKÇÜOĞLU
SANAT TARİHÇİSİ

Tarihi Harran kenti surlarının kuzey-batısındaki mezarlık alanında bulunan cami ve türbe bir bütün halinde inşa edilmiş izlenimini verir. Ancak ilk önce türbenin buradaki mezarlık alanına yapıldığı, daha sonra güneyine bitişik olarak dört kubbeli bir camj ve doğusuna tek kubbeli bir mekânın eklendiği anlaşılır.

TÜRBE

Şeyh Yahya Hayati Harrani 7. yüzyılda yaşamış İslam Ulularındandır. Emevilerin Harran'da eğemenlik kurmalarından az önce burası 7. yüz yılda bazı Arap Beyliklerinin idaresin de bulunmuştur. Şeyh Yahya Hayati Harrani'nin de bu Arap Beylikleri devrinde Harran'da yaşadığı ve türbesinin de 7. yüzyılda buraya yapıldığı tahmin edilir. Türbenin kitabesi yoktur.

Evliya Çelebi Seyahatnamesinde türbeden şu şekilde bahseder: «Şeyh Yahya Hayati ziyareti Harran dibindedir. Kutublaşmış bir ulu sultandır ki Harran Kalesinin yakınında, çöl tarafında, büyük bir kubbe içinde gömülüdür. Çöl Arapları bu sultana çok inanırlar. Hatta Araplar arasında büyük bir mesele için birine yemin ettirmek icab etse tâ Basra, Lahsa, Umman, Cezayir ve Kurna'dan gelip bu sultan üzerine «Yahya Hayati'nin ruhu için» diye duvarına el vursa Tanrı adına and içmiş gibi tutarlar. Bu sultana Yahya Hayati demelerinin sebebi, bir seccade üzerinde selam halinde ve hayatta oturur gibi oturmasıdır.»

Türbe, 4 paye ve kemer üzerine oturmuş tromplu bir kubbeden ibarettir. Ortasında Şeyh Hahya Hayati Harrani'nin lahdi bulunur. Yapmış olduğumu innelemeden anladığımıza göre, türbenin kemre aralıkları önce açık olarak yapılmış, daha sonra doğusuna türbeyle bağlantılı olan ve türbenin girişi olarak kullanılan kubbeli kısım yapılırken kemer araları da örülmüş ve türbe kapalı duruma getirilmiştir.

ŞEYH YAHYA HAYATİ HARRANİ TÜRBESİ VE CAMİİ

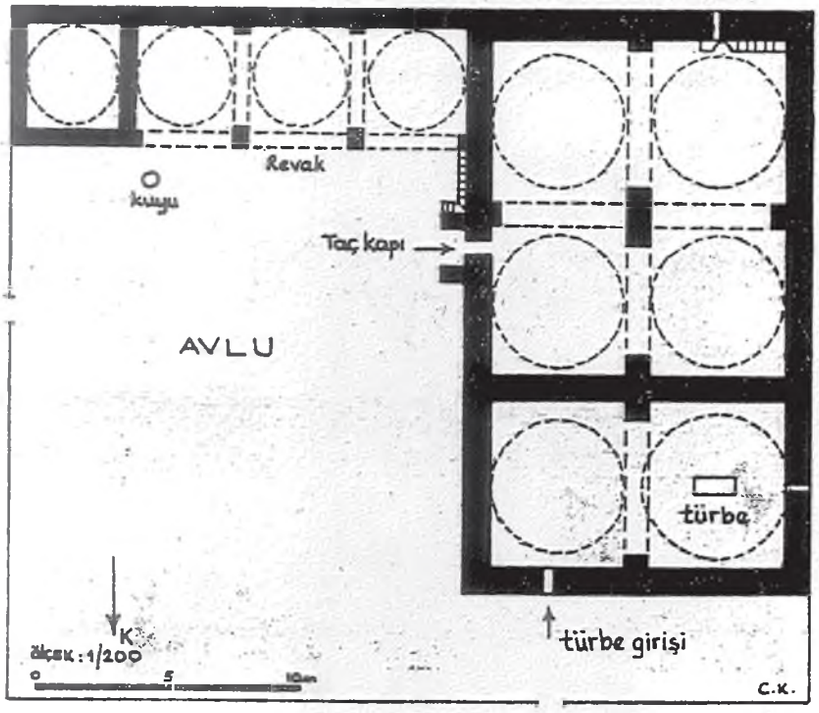

Şeyh Yahya Hayatî Harranî türbesi ve camii

Kubbeyi taşıyan payelerin orta kısımlarındaki silmeler ve batı cephesindeki geometrik taş oymalı pencere dışında türbe ve doğusundaki kubbeli giriş kısmında başka bir süslemeye rastlanmaz.

CAMİ

Türbe ve türbenin doğusundaki giriş kısmının güneyine bitişik olarak yapılmıştır. Yaklaşık 12x11 m. boyutlarındaki iç mekânıyla 4 kubbelidir. Camiyi örten bu dört kubbe, yanlarda duvarlara, ortada ise dikdörtgen bir payeye oturur. Türbeyle Cami, sekizgen yıldızların sıra halinde oyulmuş olduğu Arapça kitabeli taş bir bölmeyle birbirinden ayrılmıştır.

Camiye doğudaki taş kapıdan girilir. Kapının üstünde sonradan yeşile boyanmış islami bir kitabe bulunur. Taç kapının üzerindeki minare, kare bir kaide üzerine oturmuş 4 küçük sütuncuk ve üzerindeki küçük bir kubbeden ibarettir. Süslemesiz ve sade kesme taş mihrabın üzeri, sağ dan çıkılan bir merdivenle minber olarak da kullanılmaktadır. Bu durum, Harran'da daha sonraları inşa edilen «Köy Camiî» ne de örnek olacaktır.

Cami avlusunun güneyine ve camiye bitişik olarak yapılmış 4 kubbeli bir revak bulunur. Revakın doğudaki kubbesinin kemer araları sonradan örülerek odaya dönüştürülmüştür. Revak cephesinde bulunan H. 1285 tarihli islami kitabe büyük bir ihtimalle caminin yapılış tarihine ait olmalıdır.

Harran, Şeyh Yahya Hayatî Harrani Camiî Güney - batıdan görünüş. (Sol taraftaki Büyük kubbeli kısım türbe)

7 MART 1919 DAN 11. NİSAN 1920'YE

İ. HALİL ÇELİK

İmparatorluk toprakları o günün kuvvetli devletleri arasında paylaşılırken Urfa'da İngilizlerin payına düşmüştü. Her devlet kendi payına düşen yerleri işgal ederken 7. Mart 1919 günü İngilizler de Urfa'ya girdiler..

Yerli işbirlikçileri ile beraber şehre hakim oldular. Sevr antlaşmasının imzalanması ile yerlerini 1 Kasım 1919 günü Fransızlara bıraktılar. Böylece Urfa işgalinin ikinci perdesi açılmış oldu. Fransızlar Urfa'ya hakim olan tepelere ve binalara yerleştiler. Bu arada yerlerini sağlamlaştırmak için şehrin ileri gelenleri ve söz sahibi kimseleri ile ilişki kurmak istediler. Ancak hiçbir Urfa'lı böyle bir işgal kuvvetine ne ilgi gösterdi ne de yüz verdi. Gizliden gizliye de onlara karşı direnme ve savaş plânları yapılıyordu. Bu sırada imparatorluk ordusu birçok cephelerde yenilmiş ve erimiş olduğundan memleketine dönen eli silah tutabilecek çok az insan vardı. Dolaysıyle mücadeleni nağır yükü yaşlı, kadın ve çocukların üzerinde olacaktı. Yine Fransızların ihtiyacı olan maddeleri vermemek suretiyle de onları zor duruma sokmaya çalışılıyordu. Bu çalışmaları o gün düşünebilen söz ve yetki sahibi olan yaşlı Urfa'lılar ile maiyetindeki gençler yönetiyor ve yürütüyordu..

Savaşta lazım olacak ihtiyaç maddeleri ise teberru şeklinde halktan geliyordu. Bütün hazırlıklar ve plânlar tamamlandıktan sonra hücuma geçilmeye karar verilmişti. Kur'an-ı Kerim ve silah üzerine yemin edilerek, kurtuluncaya kadar savaşmak veya ölmek için söz verildi. 10 Nisan 1920 günü akşamı bütün hazırlıklar gözden geçirildi. Her şeyin eksiksiz olduğu görülünce 11 Nisan günü hücuma karar verildi. Daha önce 7 Şubat 1920 tarihinde Urfa'lıların verdiği ültimatom cevapsız kaldığı için 9 Şubat 1920 sabahı Urfa'lı çeteler tarafından Külaflı ve Tılfındır tepeleri elde edilmişti. 32 gün devam eden bu kanlı mücadelenin son günüydü 11 Nisan 1920.

Vaz geçemem bu elden
Güzeldir her güzelden
Değil mi, gönlüm yanık?
Urfalıyam ezelden...

7 Mart 1919 dan 11. Nisan 1920. ye

O Cumartesi sabahı Urfa'nın üzerine yeniden güneş doğmuştu. Ve Fransız işgal kuvveti bütün ağırlıklarını toplayarak Urfa'dan kaçmış ve Devleti ile beraber bir şehrin kahraman insanlarına boyun eğmişti. Halide Nusret Zorlutuna :

Kahraman yatağı erler otağı
Bir eşi bulunmaz diyar bu Urfa
İç açar kırları bahçesi, bağı

Yılın her ayında bahar bu Urfa

mısralarıyla o günü anar. Yine M. Hulusi Kılıçarslan bir şiirinde şöyle der :

Dağlarda uğuldar göklerde gürler
Yankılar dinmeden söyler o günü
Urfa'yı bir daha kükrer görürler
Her onbir Nisan'da anarken dünü

Fransız kuvvetleri Şebeke dağında da bir mezarlık bırakarak zorla canlarını kurtarmaya çalıştılarsa da komutanları Sajor'un başını da Urfa'lılara teslim ettiler.

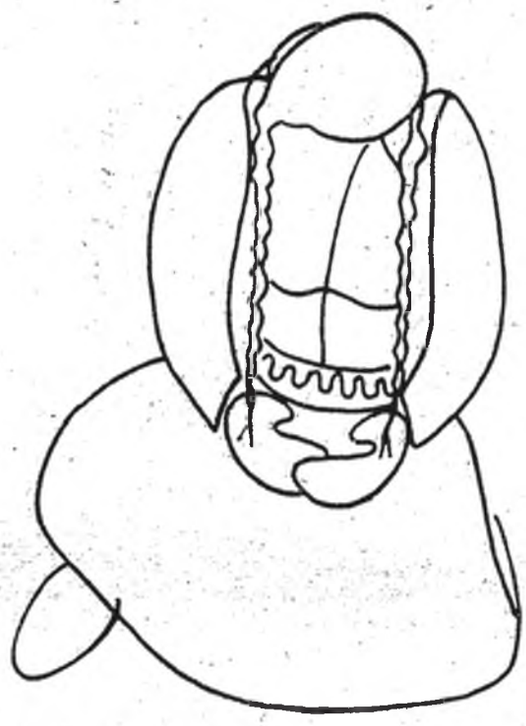

HARRANA KASİDE

M. ATİLLA MARAŞ

Adını yeni doğan çocuklar bilir
Öğrenir önce ana sütünde

Oylum açan muhammedi gülleri
Bağında süstür bir al bir pembe

Karacadağdan bir kızgın sıcak
Alnını yakar ekin biçende

Yıkıntıdan kalan son anıtlardı
Ve yüce öykün tüm göntüllerde

Ebabil kuşları Babili taşlar
Üstünde göktaşı tam üstünde

Bereketli yağmuru ne de çok ister
Yağmur duâsıyla çömçe gelinle

Burnu hizmalım başı yazmalım
Eskir menengiç kendir gölgede

Çocuk ki sırtı nazar boncuklu
Kırılır çamur oyuncağı yerde

Bir çift ceylan gözü avcı ağlatır
Patlayan çiftelerle seherde

Kaynatır kömürle yüzü döğünlü
Kaynar divan mangalda kahve

Boynunda deri kaplı hamaylı
Belinde kuşak acemden gelme

Alaca şafakta kentlere iner
Kervanında saman yüklü deveyle

Tüm gücü savunması Harran'dır
Şiirler yazar kamış kalemle

Ulu şair Nabi ordadır
Eyyubla beraber sabır içinde

Umut yüklü bulutları hep ister
Kuş gibi kuş gibi tez gelsin diye.

Şiir

NABİ'NİN GAZELİNİ TAHMİS`

M. Hulusi KILIÇASLAN

Çırag-ı meclis-i vahdet, gül-i bağ-ı hüdadır bu
Tulûu âleme rahmet olan mihr-i vefadır bu
Saray-i şahid-ı levlâkdır Tahtı ülâdır bu

Sakın terki edepten kûy-ı Mahbub-ı Hudadır bu
Nazar gâh-ı ilâhidir makam-ı Mustafadır bu

Zuhur-ı- ilm-ü adli cehlile zulmün helâkidir
Temevvüç gâh-ı esrar-ı ilahî kalb-i pâkidir
Cihan mecruh-ı şimşiri firak-ı zehr-i nakidir

Felekte mah-i nev Babüsselâmın sine çakidir
Anın kandilli cavza matlai nur-u ziyadır bu

Resul-ı müctebanın hâk-ı pâkidir hakikatte
Teferrüd eyliyen balay-ı evc-i sermediyette
Bulunmaz bukaî ahar bunun tek kadr-ü kiymette

Habibi Kibriyanın hab-ı gâhidir fazilette
Tefavvuk kerde-i Arşi Cenab-ı Kibriyadır bu

Bu hakin bab-ı-feyzinde Melâik saf be saf sail
Bu hakin cevherinde mündemiçtir sırrı Cebrail
Bu hakin aşkına olmaz gönülde masiva hâil

Bu hakin pertevinden oldı deycur-ı adem zail
Amadan açtı mevcudat çeşmin tutiyadır bu

Erem dersen HULUSİ Alem içre rifat-ı caha
Hulus ile kadem bas şah-ı kevneyne giden raha
Bu topraklarda mümkin mazhar olmak Rüyetullâha

Muraatı edep şartile gir NABİ bu derğâha
Mutafı kudsiyandır buseğâlı Enbiyadır bu

Urfa'lı şair Nabi'nin Hayrabad adlı eseri hakkında (1)

MAHMUT KARAKAŞ

Nabi Hayr-abad'ı (1) H. 1117/M. 1705 yılında, yazmıştır. Eser; Şeyh attar'ın (2) yazdığı «İlahi-name»sindeki «Fahri Can ile padişahın kölesi» adlı hikâyenin tercümesidir. (3) Şimdiye kadar Hayr-abad hakkında ciddi bir araştırma yapılmamış (4), yalnız ismi zikredilerek çok kısa bir özeti verilmiştir. Ziya Paşa (doğ. 1825/ ölm. 1880) Harabat (5) ında, Hayr-abad'dan birkaç sayfa kadar nakletmiştir.

Nabi, bu eserini ömrünün sonlarına doğru kaleme almıştır. Hayr-abad, mesnevi tarzında yazılmış manzum bir hikâye olup, (Mef ulü/ Mefa ilün/fe ulün) veznindedir. Ahlâki ve öğüt verici olan Hayr-abad, kısmen tercüme ve kısmen ilavedir. Şeyh Attar'dan tercüme edilen kısım ıztırabla bitmekte ve hikâyenin tamamının ancak dörtte birini teşkil etmektedir. Diğer kısmı, Nabi'nin kendi ilavesidir.

Hayr-abad her ne kadar zamanımızda şöhret kazanmamış isede, Osmanlı devri mesnevileri nin en meraklısı ve hareketlisi olmuştur. Hüsn-i aşk'ın yazılmasına sebeb olmuş ve onun bir modeli durumuna geçmiştir. (6) Zamanına kadar yazılmış hikâyeler hep ayrılık ve hüzünle biterken, Hayr-abad, vuslat ve sevinçle son bulmak, bu bakımdan da ayrı bir özellik taşımaktadır.

(1) — Bu isimde Hindistan'da birleşik eyaletlerde, Stipur bölgesinde bir şehirde bulunmaktadır. (İslâm Ansiklopedisi Cilt 5. sayfa 391)

(2) — Şeyh Attar, Farid al-Din Muhammed b. Abi Bekr İbrahim (doğ. 1119/ölm. 1193): İranlı şair ve mutasavvuftur. Nişapur'da doğmuştur. Eczacılıkla uğraştığından Attar lakabını almıştır. Haydar-Name, Mantıkül-Tayr, Tezkiret-ül-Evliya ve İlahi-Name gibi birçok eserleri vardır.

(3) — Büyük Türk Edebiyatı Tarihi. S. 462

(4) — İslâm Ansiklipedisi, Nabi Md. S. 6

(5) — Cilt 3 S. 138

(6) — Büyük Türk Edebiyatı Tarihi S. 462

Urfa'lı şair Nabi'nin Hayrabad adlı eseri hakkında (1)

MAHMUT KARAKAŞ

HAYR-ABAD'IN NUSHALARI

Hayr-abad'm muhtelif kütüphanelerde birkaç nushası mevcuttur.

1 — Ayasofya Kütüphanesi; Kayıt No. 3851/2 ebad; 212x125 mm. talik yazı Yaprak sayısı: 47 b-100 b Her sayfada 19 satır. Cl, szb: Kırmızı, kt: Krem rengi filiganlı venedik ct: Siyah meşin, şemse köşebenet ve zencirekli, (la) da 1. Mahmut'un vakıf mührü Mustafa Tahir'in tescil kaydı ve mührü bulunmaktadır. (Ankara Milli Kütüphane M.F.A. (A) 678)

2 — Köprülü Kütüphanesi (Fazıl Ahmet Paşa kısmı): Kayıt no. 264/3 ebad: 217x135 mm. istinsah tarihi : H. 1135 (Ankara Milli Kütüphane M.F.A. (A) 1601)

3 — Halet Efendi Molla Haki (Süleyman V. Kütüphanesi) Kayıt no. 106 ebad: 200x135 mm. İstinsah tarihi: H. 1135 (Ankara Milli Kütüphane M.F.A. (A) 3369)

4 — Pertev Paşa (Selimiye) Millet Kütüphanesi : Kayıt no. 419/1 ebad : 200x137 mm. (Ankara Milli Kütüphane M.F.A. (A) 4438)

5 — Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi: Aharlı kağıt, ebad: 294x170 mm. tahminen XVIII. asır. Kırmızı deri cilt (7)

6 — Topkapı Sarayı müzesi Kütüphanesi: Aharlı kağıt, ebad : 210x135 mm. H. 118/ M. 1706-7 de istinsah delimsi (8)

7 — Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi: Aharlı kağıt, ebad: 210x140 mm. XVIII. asırda istinsah edilmiş. (9)

8 — Topkapı Sarayı Kütüphanesi: aharlı kağıt, ebad: 215x140 mm. nesih yazı XVIII. asırda kopya edilmiş. (10)

---

(7) — Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu C. 2 S. 254

(8) — Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu C. 2 S. 256

(9) — Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu C. 2 S. 266

(10) — Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Kataloğu C. 2 S. 355

URFA'DAN DERLENMİŞ MANİLER (1)

M. EMİN ERGİN

KOYUNLAR KUZLIYANDA
YARALAR SIZLIYANDA
BEN SENİ NERDE BULIM
GÖYNÜM ARZULIYANDA

SEHERİN BU VAHTINDA
YAR YATIYI TAHTINDA
BAŞIMDAN NELER GEÇTİ
BU CAHİLLIH VAHTIMDA

USTAMBULDA Bİ ODA
AY GİRİYOR BULIDA
BEN BELE YARI NEDIM
GİDE BENİ UNIDA

SEHERDE GİRDİM BAĞA
GÜL SARILMIŞ YARPAĞA
SEN ORDA BEN BIRADA
NASIL GİRİM TORPAĞA

KALA ALTI MAĞARA
İPEK SERDİM DARAĞA
BEN DEDİM YAHIN OLSUN
FELEK SALDI İRAĞA

KINIFİREM SAHSIDA
DALI SALLANIR SUDA
İNŞALLAH KAVUŞURIH
YARIN GECE YASSIDA

HÜVEGİN YOLLARINDA
ÇİMEYDİM GÖLLERİNDE
Bİ ÇİFT PAZVENT OLAYDIM
O YARIN KOLLARINDA

YARI YOLDA
KİM GÖRDİ YARI YOLDA
YAR GİTTİ MENZİL ALDI
BEN KALDIM YARI YOLDA

BI DAĞLAR ATILANDA
GÜNAHLAR DARTILANDA
MEVLAM BENİ AFFEYLE
MEYDANA ATILAND A

KIRMIZI GÜL BARANDA
FİTİL İŞLER YARAMDA
KAFIR İMANA GELDİ
BEN SİYE YALVARAND A

URFA'DAN DERLENMİŞ

MANİLER (1)

BIRECİK KARŞIYAHA
ÖLDÜRDİY BAHA BAHA
YOHMU BIRDA MÜSÜRMAN
ELİ ELİME TAHA

SEHERDEN GİRDİM BAĞA
GÜL SARILMIŞ YARPAĞA
MIRAZINI ALMIYAN
NASIL GİRER TORPAĞA

KIZIN ADI ANZILHA
ATAŞİ DÜŞTİ HAHA
AĞ SAYAY ÇAMIR OLMIŞ
GEL BİZİM GÖLDE YAHA

ATAŞ KOYDIM MANGALA
KUŞLAR KONMIŞ ÇANGALA
SEN ORDA BEN BIRADA
NASIL BENDE CAN KALA

PEŞTİMAL İŞLE YOLLA
UCUN GÜMÜŞLE YOLLA
İÇİNE ÜÇ ALMA KOY
BİRİNİ DİŞLE YOLLA

GİDERSEY UĞUR OLA
HERGÜN Bİ MEKTUP YOLLA
BAŞKA Bİ YAR SEVERSEY
İKİ GÖZİY KÖR OLA

YARI YOLLADIM YOLA
HAKKA AMANAT OLA
GÜNEŞ VURIR KARARDIR
AZACIH BULUD OLA

AĞLAMA NAÇAR AĞLAMA
GÜNDÜR GEÇER AĞLAMA
BU KAPİ ÖRTEN MEVLAM
Bİ GÜN AÇAR AĞLAMA

ARAHÇINI TORAMA
Bİ OH VURDİ YARAMA
MADAM TEBİB DEGİLDİ
NİYE BAHTİ YARAMA

ENDİM HAVUZ BAŞINA
SABIN KOYDIM DAŞINA
SEVDA NEDIR BİLMEZDİM
SEN GETİRDİY BAŞIMA

NOT : Maniler son mısralarına göre sıralanmıştır.

Küçük büyük her sanat seven, müzik ve şiir seven Urfa'lının tanıdığı bir isim. NEZİHE. Şaire Yaşar Nezihe Hanım'ın hayatını «FERYATLARIM» adlı eseri ile beraber okuyucularımıza sunacağız. Feryatlarımız Rıfat Necdet hazırlamış. İstanbul'da 1928 yılında Sebat matbasında basılmış olan kitabı HARRAN Okuyucuları için M. Yaşar UĞUR yayına hazırladı.

YAŞAR NEZİHE HANIM (1)
Hayatı ve Eseri

BİR MUKADDİME

Yayına hazırlayan
M. Yaşar UĞUR

Karlı ve fırtınalı bir gecede dünyaya gelen şaireyi, karlı ve fırtınalı bir gecede ziyarete gitmiştim.

Önümüzde bir Şiriyan-ı Izdırap halinde uzayıp giden loş, ıssız sokaklardan serseri rüzgara tabi hazan dide yapraklar gibi geçtim.

Başımın üstündeki boşluk ile, karşımda siyah servilerin haşiyet saldığı yokluk arasında muallakta bulunduğumu duyuyor, içimde bir sûkutur ağırlığını taşıyordum.

Önü harabezar, arkası mezar olan «Gamhane»ye geldim. Şaire, elem ve matemleriyle başbaşa kaldığı, göz yaşlarını gömdüyü yuvasına, nagahzuhur bir zairin vürudunu biraz hayret ve biraz da memnuniyetle karşıladı. Hayret ediyordu; çünkü kendisi ile -bir an bile olsun- teşriki hissiyat-ı elem edilebileceğini katiyyen hatırından silmiştir. Memnundu; bahtı kadar kara saydığı bu günde benden belki bir hesse-i teselliyat alacaktı.

Maişetin mecbur ve mahkum-ı sükut ettiği kalem yerine iğne kullanan eli bugün beyaz bir gergef üstünde pek güçlükle hareket ediyordu. İğnesini son defa kumaşa batırıp bıraktı ve başını ağır ağır kaldırarak :

— İşte benim hayattan nasibim... Artık eskisi gibi gözlerim de görmüyor, dedi ve sac mangalın bakiye-i muhteviyatı olan kıvılcımları karıştırmaya başladı :

— Bakınız bunlarda benim ömrüm gibi ihtizar anları yaşıyor, biraz sonra sönüp kül olacak fakat ya ben?... Evet ben, bu ızdırap ve mahrumiyetler içinde kim bilir daha nekadar çırpınıp duracağım. Yüzüne dikkat ettim iki damla yaş yanaklarına doğru iniyordu.

— Ağlıyormusunuz?

— .....

YAŞAR NEZİHE HANIM (1)

Yayına hazırlayan:
M. Yaşar UĞUR

O dakika odaya hakim olan sûkuna dışarıda uğuldayan fırtınanın hırçın ıslıkları karşı geldi. Şimdi şaire pencereden dışarıyı seyrediyordu. Onu bir kat daha müteessi etmemek için sözü başka bir vadiye nakil etmek istedim. Muhatabım maksadımı anladı, dedi ki:

— Vakıa derd dinlemek güçtür. Fakat ne yapayım... Feryat etmediğim zaman ıstırabın beni demir pençesi altında daha ziyade ezdiğini, inlettiğini hissediyorum. Evet, ben çok bedbaht bir kadınım ve biliyorum ki:

Bi baht olanın bağına bir katresi düşmez
Baran yerine dür-ü güher yağsa semâdan

Fakat sizi... Sizi ne için derdlerime iştirak ettirmek suretiyle müeessir kılayım. Buna benim hiç, hiç hakkım yok...

Ol kalbinde mütemadiyen söylemek ihtiyacını duymasını rağmen şimdi birden bire sûkutu tercih etti, benden söz bekliyordu. Kendisine yeni yazılarını sordum. Acı acı güldü ilave etti:

— Artık yazmıyorum, yazamıyorum ve bu vaziyette iken ne ve nasıl yazayım siz söyleyiniz Allah aşkına... Şimdiye kadar karaladığım şeyler de şurada burada, metrûk perişan bir halde... Şaire ayağa kalktı masanın üstündeki bir yığın evrak-ı perişanı önüme döktü.

— İşte kalemin sermayesi...

Müsveddeler, gazete maktualeri ve mecmuaalardan ibaret olan bu evrak arasında kendisinin epeyce evvel alınmış bir fotoğrafisi bulunuyordu. Ricam üzerine arkasına irticalen şu kıtayı yazdı:

Kalb-i milletten siler devran benim de ismimi
Bari sen yâd et temaşa ettikçe resmimi
Ruhumda bir Fatiha ihdasıdır tekmil ricam
Hâke kalb eyler ecel elbette bir gün sicmimi

— Size bu günün bir hatırası olsun. Fakat bakınız feleket insanı nekadar değiştiriyor.

Ben bu evrakı büyük bir alaka derin bir haz ile karıştırdım sonra ani bir düşünce ile teklif ettim: Yeni ve gayri matbu şiirleriniz bir kitap halinde tab ve neşir edilse iyi olmazmı? Bilmem ki siz nasıl düşünürsünüz. Şaire sözlerimden memnun kaldığını antlatmak isteyen bir vaziyetle:

— Nasıl isterseniz... Yalnız bu yazılar benim, bir demir kafes içindeki kuş helecanı ile çırpınan yaralı kalbimin feryatlarıdır. Emin olunuz ki ben her satırını göz yaşları arasında yazdım. Kitaba bu namı verirseniz matemlerine hürmet ve beni çok memnun edersiniz dedi.

İşte «FERYATLARIM» edebiyatımıza hizmet ve sahibesine muavenat maksadı dahilinde ve bu suretle kisve-i tab'a büründü.

(Devam Edecek)

ŞIH MAKSUT

M. ADİL OYMAK

Gece karanlığında ürken bir at. Attan düşen komutan hırsla yerden kalkarken atını ürküten şahsı görür ve şiddetle tokatlar. Adam durumunu hiç bozmadan

— Allah seni Mısır'a sultan etsin, der.

Kızğın komutan bu sözün bile tam farkında değildir. Yine atına biner gider. Ve adam da yine işine devam eder. İşi yolları temizlemektir. Çocuğun, hastanın, ihtiyarın ve garibin ayağı deymesin diye daima yolları temizler. İşte böyle bir gecede atını ürküttüğü komutandan dayak yer. Fakat gönül hoşluğuyla da «Allah seni Mısır'a sultan etsin» diyerek dua eder.

Aradan seneler geçer komutan savaş görür, rütbe alır, ilerler ve Mısır'a sultan olur. Kulağında, zihninde, gönlünde o dua yeniden canlanır. Düşünür hayal eder ve o geceyi ,o adamı hatırlar. İçine ateş düşer. Gidip dua sahibini görmek, konuşmak ve helallaşmak ister. Düşer yola Urfa'ya gelir, o günkü gibi arar, sorar izini bulur. O adam derler «İşte öyle yolları temiz leye temizleye günlerini bitirdi ömrünü tamamladı» o kimsesizi şu karşı kalenin arkasındaki dağa gömdüler bir garip mezarda yatar adı da MAKSUT du» derler. «ŞIH MAKSUT»

Sultan gider mezarında boyun eğer. Halini sunar, af diler. Üzerine de kubbesi göğe açık güzel bir türbe ve mescit yaptırır. Halen sağlam ve ayakta durur bir binadır. Yanında da üç beş garip mezarı daha yer bulmuştur. Urfa'lılar tatil günlerinde onun etrafında kümelenir dinlenirler. Bugün şehir de oraya ulaşmış durumdadır.

URFA AĞZI SÖZLÜĞÜ (1)

M. EMİN ERGİN

ABDAL : Aşık, gamsız, meczup

Bi dalda beş gülüm var
Naçaram müşkülüm var
Yar beni abdal etti
Elimde keşkülüm var

ABDESHANA : Tuvalet, kenef (Bak : Çeşme)

ACEP : Acaba

Al eline kalemi
Yaz başına geleni
Acep nere gömerler
Yar yoluna öleni
Yolladım yola seni
Yollar yormiya seni
Acep o gün olırmı
Bi daha görem seni

ACIH : Azıcık, biraz (Bak: Azacıh)
AĞ : Yaka kenarı
AĞA : Büyük kardeş (erkek) ağabey patron (bey ve efendi gibi bir ünvan)

Ağasız
Hızmeker biz ağa siz
Ölürse kullar ölsün
Kul kalmasın ağasız

AĞABANI : Başa örtülen beyaz renkli bi rörtü
AĞBATI : Darısı
AĞCIL : Ağarmış, ağarmış renk
AĞE (e uzun okunur) : Ağa «Ağa» nın hitap şekli iltifat makamında küçüklere de söylenir.
AĞI : Ağu, zehir (Mecazen; Pek tuzlu)
AĞIZ : Koyun, keçi, inek gibi eti yenilen sütü içilen hayvanların doğurma akabinde alınan koyu sütler. İlk ağız: Bir yılda birkaç defa ürün veren bitkilerin ilk mahsulleri
AHA : İşte
AHIRMAH : Balğamlı tükürmek
AHIRI : En son, sonrası, neticede

Bı demde
Yaram sızlar bu demde
Mevlam biziaffeyle
Ahır nefes son demde

AHIRVEN : Tabakhanede, derilerin kireşlenmek üzere konulduğu yer, çukur.
AHITMA : 1 — Atın alnından burnuna kadar uzanan beyazlık. 2 — Kadınların tepelikle rinde (Bu kelimeye bakınız) bulunan altın süs eşyası. 3 — Topaç'ın ip üzerinde sarkıtılarak oynanması.
AHŞAM : Akşam

Ahşamlar oldı gene
Çıralar yandı gene
Ay üzlüm ceylan gözlüm
Aklıma düşdü gene

URFADAN DERLENMİŞ HİKAYELER : 1

ŞADE BÜLBÜL -1-

MUSANNİFİN BİRİ

Bİ varmış bi yokmış Allah'ın kulı çohmış. Evel zeman içinde bi padşah varmış, bı padşahın da üç oğlı varmış. Padşah cüm'e namazı kılmah üçün bi camı yaptırmağı kafasına komış. Cüm'eden cüm'eye bi camı yaptırımış. Her camı bitende padşah ta cüm'e namazına gidimiş. Feketim ki her camıya gidende bi adam ögine çıhıp: «padşahım, Allah hêrli êtsin, camı çok hoş olmuş, yalavuz bi şêyi eksik»dêyimiş. Padşah ta bi söze hulanıp, namazdan soyra camıyı yıhtırımış. Sonında Mısırdan adamlar getittiri, camıyı ikinci cüm'e namazına yetiştirilir Padşah üç oğlından barabar camıya geli, namazdan soyra adam gene geli, gene eyni sözleri söyliyene çig oğlanlar adamı tutilar: «Söle bahım, bı camının neresi eksik?» deyiler. Adam da, «Şade bilbili eksik» deyi. Padşah bı söze çoh sıhıli, heste olup yatağa düşi. Oğlanlar: «baba sen heç merek etme biz gidah, nederıh, ederıh Şade bilbili siye getirrıh» deyiler. Herbiri bi heybe altın alilar, yola tı ay yol gidiler. Üç yolın çatına gelidüşiler. Çoğ gidiler, az gidiler, beş-aller. Bahilar bi böyik daş, üzinde de yabi yol gösterî gidilir, belkim gelinir, zılar var. Bi yol gösteri gidilir gelinir, bi yol gösterî, gidilir, hiç gelinmez. Böyik oğlan birinci yola, ortanca oğlan ikinci yola, küçik oğlan üçinci yola vurıp, savışıp gidiler.

KÜÇİGİ az gider çoğ gider, bi bahçalıh yere rasgelir, su başında durır, atını bağlar, otırır, çıhınını aaçr, yimegini yir, yatar. Bi de gözini açıp bahar ki bi daş üstine gelî. Gözini gezdirir. Bi de bahar ki bi ev var, yanında da bi kız duri. Aya güne doğma ben doğım deyi, ele ki gözzel. Oğlan: «Bacım benden ne istisen, biye niye daş atisan?» deye sorır. Kız: «Kardaşım bırda ne gezisen, bırdan ne in geçer ne cin. Bıra bayaz devin melmeketidir» der. Oğlan kıza: «beni yanıya alabilirmisen?» der, kız bi ip sallar, oğlanı yanına çeker. Oğlan ha otıdı, ha otırmadı, bi de bahar ki dev geli. Tozı dumana katmış. Oğlan deve deyi ki: «Bayaz dev, ben seni nerde aridım, nerde buldım. Sen heç mısafır nedir bilmez misen, ben bı gece mısafıram, yarın beni ne yapisan yap. «Sebbehten kahilar. Oğlan kılıncını çeki dev yerden girmi batman bi daş ali. Dev: «evel ben mi atım, yohsa sen mi?» deyi. Oğlan «sen at» deye coğap veri. Dev girmi batman daşı ati, oğlan sinî, daş gidi bi divarı yıhi. Oğlan kılıcını savurî, devi öldiri. Bırnını kulağını kesi, torbasına koyi. Kızdan o gece berabar kalilar, vahıt geçirmağ üçün altın tepside tazıdan davşan oynadilar. Yuhıları geldi, oğlan kılıncını çekti, mabenlerine kodı, yattılar. Sebbehnen kahtılar, kız oğlana bi çıhın hezırladı. Oğlana: «Gel bı yola getmahtan vazgeç, gettığı yolda kırmızı devin melmeketi vardır.» dedi. Oğlan dinnemedi, yola çıhtı, eyni eskisi kimin kırmızı devi de öldirdi, bırnını

URFADAN DERLENMİŞ HİKAYELER : 1

ŞADE BÜLBÜL -1-

MUSANNİFİN BİRİ

kulağını kesti, torbasına kodı. Kırmızı devin de yanında bi kız vardı. O gece oğlandan altın tepsi içinde tazıdan ceyran oynattılar. Oğlan gene kılıcı çekip mabenlerine kodı, yattılar. Sebbehnen o kız da bi çıhın hezırladı, oğlana evvelki kız kimin: Bı yola gel getme, bı yolın üzerinde kara devin melmeketi var» dedi. Oğlan gene dinnemedi. Yola çıhtı. Evvelkiler kimin kara devi de öldirdi. Bırnını, kulağını kesti, torbasına kodı. Eksılıh bı ya o devin de yanında bi kız vardı. O gece de orda kaldı. Gece altın tepsi içinde sıçandan pisik oynatttılar. Sebbehnen kahtılar, kız dedi ki: «Şade bilbil bizden epeyce yırahtır, dev heç o terefe getmezdi, gel sen de getme», Feket oğlan gene dinnemedi başını aldı, yola çıhtı, az getti, çoğ getti. Beş altı ay yol getti. Sonında Şade bilbilin melmeketine vardı. Sordı, suval etti, Şade Bilbil'in padşahın serayında oldığını öğrendi. Getti, bi kerinin evine mihman oldı.

(Devamı VAR)

KİTAPLARDA URFA (1)

M. EMİN ERGİN

SORU : Kâmran Şerif : İhsan Saru (Eğitim Hizmetinde Elli Yıl) (İstanbul 1970. Milli Bakanlığı Basımevi. 30-56. s.

İhsan Şerif Saru 1893 yılında İkinci Abdülhamit'in idaresini devirmek gayesiyle, ta Sultan Aziz devrinde kurulmuş olan «Yeni Osmanlılar» cemiyetinin bir üyesi olması hesabiyle cemiyet dağıtılmış ve üyeleri de 1896 yılında çeşitli yerlere sürgün yani o zamanın deyimiyle «İlkamete memur» edilmiş, Urfa'ya öğretmen olarak sürülmüştü.

Ihsan Şerif'in oğlu olan Kâmran Şerif Saru 12 yıllık sürgün hayatını kitapta şöyle anlatmaktadır.

«İhsan Şerif Urfa'ya gittiği tarihte otuz yaşında idi. Urfa'ya, Rüşdiye okulu Başöğretmenliğine atanması uygun görüldü. Yeni ortama uymakta bazı sıkıntılar çekildi. Bütün aile efradı «Urfa çıbanı» dedikleri Doğuya mahsus çıbanlar çıkardılar. Babamla annemin ellerinde ayaklarında çıktı ve nisbeten hafif geçti.

İhsan Şerif'in resmi hayatında 1902 yılında kendine ümit ve cesaret verecek bir değişiklik oldu. Eski rüşdiye okulu, iki sınıf eklenerek beş senelik idadi okulu derecesine yükseltildi. O devrin lisesi demek olan idadi mektepleri tam olarak dört sınıftı ve böyle dört sınıflık bir idadi Vilayet Merkezi olan Halep'te vardı.

İhsan Şerif oranın bilgili şahsiyetlerinden kuvvetli bir kadro ile öğretime başladı. Din bilgisi ve arapçayı Hoca Abdurrahman Efendi, Farsça ve ahlak dersini Mısır'ın Cami-ül Ezherinde okumuş mutasavvıf ve şair Saffet efendi (Sonradan Urfa mebusu olan Kemalettin Yetkin) güzel yazıyı o dolayların ünlü hattatı Ahmet Vefik Bey veriyordu.

Mutassarıf Ethem Bey zamanında şehrin dışında yaptırdığı hastahanenin inşasına ve bir ayak önce bitirilmesine nezaret işine, yaz tatili esnasında, onu memur etti. İhsan Şerif yerlilerin «Postal» dedikleri kırmızı yumuşak deriden yapılmış hafif çarıkları ayağına geçirip kızgın ağustos güneşinin altında canla başla çalışarak hastahanenin kısa bir zamanda hizmete açılmasına gayret etmişti. İstanbul'dan Ralidis Efendi isminde genç bir Rum operatör getirtilerek Urfa'da ilk defa birçok fıtık ameliyatı yapılmıştı.

İstanbul'dan gelen iki telgraf evdekileri çılgına döndürmüştü. Ağabeyim Osman Vasfi ile babamın Urfa idadisinden mezun bir öğrencisi Meşrutiyet ilan edildiğini müjdeliyerek bizi tebrik ediyorlardı. Meşrutiyenin ilanından iki yıl önce İhsan Şerif Urfa'nın dışarı Mahalle denilen semtinde ve Karaköprü'ye giden şose üzerinde, fazlaca borçla yaptırdığı üç katlı, taş oymalı, güzel bir evi ve başka neyi varsa hepsini satması için, Küstonunoğlu Ömer isminde güvendiği bir dostuna bırakarak on iki yıldan beri beraber yaşadığı insanlarla vedalaşıp karısı ve çocuğu ile birlikte Urfa'dan ayrıldı.»

AYIN TARİHİ

Osman Güzelgöz

Diyarbakır Üniversitesine bağlı olarak öğretim yapacak olan Urfa Ziraat Fakültesi geçici öğrenim binası hazır hale getirilerek tabelası asıldı. Uzun süredir kurulmuş ve faaliyete geçme çalışmaları sürdürülen Fakülte kendi binası tamamlanıncaya kadar eski kız Enstitüsü binasında öğretim yapacak.

Millet Meclisi Bütçe Plan Komisyonundaki Akademik Kadro Kanununun Mecliste görüşülerek yasalaşması halinde Urfa Ziraat Fakültesi bu yıl öğretime başlayabilecektir.

* * *

Eski Edessa Şehri kalıntıları üzerinde gecekondu yapımının önlenmesi ve bölgenin turistik saha haline getirilmesi için geçtiğimiz ay içerisinde yoğun çalışmalar yapıldı.

Müze Müdürlüğünün girişimleri sonucunda Vali Muavini Yaşar Tok başkanlığında oluşturulan bir inceleme kurulu adı geçen yerlerde çeşitli incelemeler yapmış, bu incelemeler sonucunda; Yakubiye Mahallesinin Mance'nin Deresi, Dede'nin Sarnıcı Deresi, Kalkan Dağı ve Kırk Mağara, Eyyubiye Mahallesinin Meligin Eyvanı ve Şıh Mes'ut semtleri eski eser ve Turizm hizmetlerine açılacak sahalar olarak belirlenerek bu sahalarda her türlü gecekondu yapımı, kazı işleri, onarım, inşaat, tesisat, sondaj çalışmaları ve tahriplerine neden olabilecek her türlü zararlı çalışmalar yasaklanmıştır.

* * *

Urfa Valisi Erol Tuncel Ziraat Fakültesi çalışmalarında Harran Üniversitesi Kurma Derneğine çeşitli yardımlar ve destek sağlanması için vilayette bir toplantı düzenlemiştir. Toplantıya katılan banka müdürleri, siyasi parti ilbaşkanları, Ticaret ve sanayi odaları başkanları, Harran Üniversitesi Kurum Derneği Başkanı ve basın mensupları yapılacak yardımlar ve sağlanacak destek konularında çeşitli önerilerde bulundular. Bu toplantıda alınan kararlardan sonra Harran Üniversitesi Kurma Derneği 10 Nisan'da Halk Eğitim Merkezinde Ziraat Fakültesinin önemi hakkında bir seminer düzenlendiğini açıkladı. Urfa Ziraat Fakültesi Dekan yardımcısı Profesör İsmet Baysal'ın konuşmacı olarak katılacağı 10 Nisan Salı günü saat 15'teki seminere tüm Urfalılar davet edildi...

* * *

Halepli Bahçe mevkiinin batı kesiminde bir inşaat temelinde takriben bir yıl önce Müze Müdürlüğü tarafından bulunduğu tesbit edilen ve Geç Bizans Dönemine ait soylulardan birinin mezarı olduğu belirlenen bir lahit geçtiğimiz haftalar içerisinde etrafı kazılarak çıkarılmış ve Müze Müdürlüğü binasına getirilmiştir...

Harran

Kültür ve Folklor Dergisi

SAHİBİ

A. Fehmi APAYDIN

*

MESUL MÜDÜRÜ

Av. Osman Nuri MIZRAKÇI

*

YAYIN SEKRETERİ

Mustafa Kemâl APAYDIN

*

MAYIS 1979

SAYI : 2

*

Gönderilen yazılar basılsın basılmasın geri verilmez.

Dergimizdeki yazı ve resimler Kaynak gösterilerek alınabilir.

ABONE : Yıllık 120 TL.
: Yurtdışı 240 TL.

Satış Merkezi : HARRAN Kitabevi
İdare Merkezi : Beyaz Sok. Beyaz Pasaj — URFA

YAZIŞMA ADRESİ : P.K. 44 - URFA

DİZGİ VE BASKI
GÜNEYDOĞU
MATBAASI
TLF: 37 97 URFA

Harran'dan

Bu sayıda yine Urfa manilerini ve kargışlarını sunmaya devam ediyoruz. Dilinizden düşürmeyeceğiniz ANEY Şiirini Mehmet ATİLLA'dan okuyacaksınız.

Yeni bir çalışmasıyla sanat tarihçimiz Cihat Kürkçüoğlu bu konuda kaynak sayılabilecek Harran Ulu Camii'ni hazırladı.

Şaire NEZİHE Hanım'ın şiirlerini ve gazellerini de yayınlamaya başlıyoruz. Sayğılarımızla...

BU SAYIDA : Urfalı Bilginler/ HARRAN. Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Urfa/İ. Halil ÇELİK. Urfa Folklorunda Kargış/S. Adil GİRAY-Harran Ulu Camii/Cihat KÜRKÇÜOĞLU. Şiir/Mahmut Şevket AKKAYA Şiir/Mehmet Atilla MARAŞ Nabi'nin Hayrabad adlı Eseri Hakkında/Mahmut KARAKAŞ. Urfa'dan Derlenmiş Maniler/M. Emin ERGİN. Urfa'da Takılar/Mehmet URFALI. Yaşar Nezihe Hanım/M. Yaşar UĞUR. Urfa Ağzı Sözlüğü/M. Emin ERGİN. Şade Bülbül/Musannifin BİRİ. Kitaplarda Urfa/M. Emin ERGİN. Nisan Ayında Urfa/Osman GÜZELGÖZ.

HARRAN

URFA'DA YETİŞMİŞ BİLGİNLER : 2

ABDÜLKADİR B. ABDULLAH EL-HAFIZ EBU MUHAMMED EL REHAVİ

(1141-1215) Urfa'da doğdu. Hadis-bilimi ile uğraşmıştır. Bu konuda yaptığı çalışmalarla dikkati çekmiş ve «Cezire Muhaddis'lerinden» sayılır. Hadis hafızlarından ders almıştır.

Çeşitli bilim merkezlerinde ders aldıktan sonra Urfa'ya geri dönmüştür. Hadis bilimine dair 40 dan fazla eseri vardır.

SÜLEYMAN B. ÖMER B. SALEM B. EL-MEŞET EL-HARRANİ CEMALEDDİN EBU EL-REBİ EL-HANBELİ.

(? -1225) Bu bilgin dilbilgisi, itikat ve usul üzerinde çalışmıştır. Bu konularda birçok eserler vermiştir. Eserlerinden bazıları şunlardır :

1 — İtikat ehli Harran
2 — El-Racih fil-Usul
3 — Sarf El-İltibas'en Bedaatün Kıraat ül-Ahmas
4 — Nefi El Afet en Ayat El-Sıfat

ABDÜLLATİF B. ABDURRAHMAN B. ALİ B. NASIR EL-HARRANİ EBU FEREC

(? -1273) Harranlı hadisçilerdendir. Hadis ilminde birçok çalışmaları olup hadise dair eserler vermiştir. Eserlerinden birkaçı şunlardır:

1 — Sebaiyat-ül -Necib
2 — Semanniyet-ül-Necib

EL HARRANİ EBU İSHAK İBRAHİM B. SİNAN B. SABİT B. KURRA İBNİ MERVAN İBN-İ SABİT EL HARRANİ

(? -946) Harranlı sabiilerdendir. Meşhur doktor olup Harran'dan Bağdad'a gitmiş ve orada vefat etmiştir.

Eserlerinden birkaçı şunlardır :

1 — Zübdetül-Hikem Minel Hikmeti
2 — Abrazu kitab-el-Macesti
3 — Tefsirül-Makalet ül Ula-Min el-Mahrutat.
4 — Kitab-el-Alat El-Zilal
5 — Kitaber-Rühame
6 — El-Nuhbet-ül Hükmiye

EL ŞEYH ÖMER B. MUHAMMED EL-REHAVİ

(? -1703) Urfa'da doğmuş olup bü yük Kurra'lardandır. Aynı zamanda belağati çok güzel olan vaizlerdendir. 1703 sıralarında vefat etmiştir. Yazdığı eserlerden birçokları elimizde olmayıp ancak 1694 yılında tamamlamış olduğu «Mıknatis-el Ulum» adlı eseri mevcuttur.

EL-HARRANİ AHMED B. HAMDAN B. ŞEBİB B. HAMDAN B. MAHMUD EL- HARRANİ NECMEDDİN EBU ABDULLAH EL-NEMİRİ

(1206-1295) El-Harrani Harran'da 1206 da doğdu. Tahsilini Harran'da tamamlayıp eserler verdi. İlmini daha da genişletmek için Mısır'a gitti. 1295 de Kahire'de vefat etti.

ESERLERİ :

1 — Cami-ül -Fünun ve Salat El-Mahzun
2 — El-Red Ala El-Taiyye ibn-i Farıs
3 — Riayet ul-Kebire Fi Für' El- Hanabile

Evliya Çelebi Seyahatnâmesinde Urfa

İ. HALİL ÇELİK

Evliya Çelebi seyahatnâmesinde Urfa'dan bahseden kısımları incelemeye girmeden önce seyyah ve yazar hakkında kısa bir bilgi vermeği uygun gördük.

Evliya Çelebi (1611-1682 18. y.y. yaşamış ve yazdığı büyük seyahatnâme ile beynelmilel şöhret olmuştur. Osmanlılarca, arapların «İbni Batuta» sı gibi telâkki olunur. Evliya İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Genç yaştan itibaren seyahat merakı vardır. Seyahatlerinin başlangıcını bir rüya ya bağlar. 1630 yılının muharrem ayının aşure gecesi rüyasında İstanbulda yemiş iskelesi civarındaki Ahî Çelebi Camii'inde büyük bir cemaat için de Hz. Peygamber'i görür. Huzurunda «Şefaat, ya Resûlallah» diyecek yerde Hayret ve heyecanı sebebiyle «Seyahat, ya Resûlallah» der. Peygamber tarafından seyahat ve şefaatla tebşir olunduğu gibi, Sa'd ibn-ı Ebu-Vakkas tarafından da göreceği yerlerin yazılması tenbit edilir. Bu apaçık rüyayı görünce meşhur yorumculara ve şeyhlere baş vurarak rüyasını tabir ettirir. Sonra seyahatlerine başlar.

Anadolu, Suriye, Irak, Mısır, İran, Macaristan, Lehistan, Almanya, Felemenk, Daniamrka, İsveç ve Rusya'ya seyahat edip Kırım yoluyla İstanbul'a döner. Böylece 10 ciltlik eserini tamamlar. Yarım yüzyıllık seyahati dolayısıyla çok bilgi edinen Evliya Çelebi hattat nakkaş, musikişinas ve şairdir. Eseri çok sürükleyicidir.

Çok güzel taklit yapan Evliya Çelebi'nin başlıca özelliklerinden biri, tanıdıklarının gülünç taraflarını açık bir dille anlatmasıdır. İfadelerindeki mübalağaların kaynağı da budur. Evliya Çelebi Seyahatnâmesi Tarih ve Etnoğrafya araştırıcıları için ;ok ilgi değer bir kaynak olmuştur. Biz 1649 (1059) senesinde Şam'dan Anadolu'ya giderken Urfa'ya uğradığında kaydettiklerini sizlere sunmaya çalışacağız. Seyahatnamesinde Urfa'dan şöyle söz eder:

---

1 — Evliya Çelebi'nin bahsettiği vakayı (Işıktan, Fikret. Urfa Bölgesi Tarihi, İst. 1960 s. 18) Prof. Dr. Fikret Işıltan şöyle yazmaktadır: «M.Ö.4 ile M.S. 7 arasında birinci defa olarak 10 yıl hüküm süren Abgar V'in M.S. 13-50 yılları arasında 37 seen devam eden II. saltanat devresi Hıristiyanlık tarihi bakımından harikulade bir ehemmiyet taşıyor. Kendisinin ilk Hiristiyan kralı olduğu ve hemen İsa'nın vefatını (burada Işıltan İSLAM değil Hiristiyan inancına göre vefat demiş olsa gerek) müteakib, Hiristiyanlığı kabul ettiği, Abgar Efsanesi adiyla maruf usturede hikâye edilen Abgar V. bütün hiristiyan alemde meş hur olmuştur. Abgar V ile İsa'nın bir birlerine guya yazmış oldukları mektupların metinleri bu gün hâlâ ve hatta Garp dünyasında uğur getirici mus ka olarak istimal edilmektedir.» Bun dan da anlaşılıyor ki Hz. İsa Urfa'ya gelmemiştir.

(Devamı Sayfa 4'de)

(Baştarafı Sayfa 3'de)

Nuh (A.S.) tufanından sonra kurulan eski şehirlerin biri de bu Urfa'dır. Semud kavminden (RUHAY) adında bir hükümdarın yapısıdır. Sonra NEMRUD buranın su ve havasından hoşlanıp yaşadığı müddetçe ilâhlık iddiasında bulunarak tam 200 sene burada yaşadı. Hz. İbrahim'i bu şehirde Nemrud ateşe attırmıştır. Hz. İsa (I), buralar Kayser'in idaresinde iken seyahate gelip bir kiliseye inmiş, onun için buraya DEYR-I MESİH derler. Havariler burada İncili ğayet hazin bir sesle okumuşlar. Onun için o makama REHAVİ (2) demişlerdir. Nihayet Emevilerden Muaviye Samda iken asker gönderip burayı Rum'lardan alarak İslâm ülkeleirne katmışlardır. (3) Sonra Abbasilerden Me'mun bir sebeple buraya gelip, İbrahim Halil Makamını tamir ettirmiştir. Birçok hükümdarların eline geçtikten sonra Hicri 922 tarihinde I. Selim Mısıra giderken burasını Hadım Sinan Paşa almıştır. Sonra Sultan Süleyman tahrir ettirip Ruha kalesi Amid Hahimi elinden alınıp Urfa eyaleti MİRMİRAN (4) lık olmuştur. Kalenin asıl adı Urfa'dır. Takınında RAKKA kalesi olduğundan O'nun eyaleti hala padişah defterhanesinden gelen emirlerde «Rakka eyaletine mutassarrıf vezirem falan paşa» diye yazılır. Defalarca arpalık yoluyla üç tuğlu vezirlere ihsan olunmuş yüksek bir mevkidir. Paşanın padişah hassı (60076000) akçedir. Senede 40.000 kuruş geliri vardır. Bu adad askeri, eyaletinde 3 zeamet, 132 tımarı vardır. Alaybeyi'si, Çeribaşısı, yüzbaşısı vardır. Kanun üzere Cebelileriyle toplam 1400 silahlı askeri olup, alaybeyi bayrağı altında sefere giderler. Paşası da hassasına göre sefere gider.

(Devam edecek)

---

2 — (Eski metinlerde «REHAVİ» şeklindedir. (HE ile). Aslı «RUHAVİ» olmalıdır ki «URFALI, Urfaya ait ve mensup» demektir. Çok eskidir ve İbn-i Sina'da geçtiğine göre 10. asırda yeni olamaz. Sonraları yerini tamamen rast almıştır. İki türlü REHAVİ vardır: Birincisi basittir, karara doğru Yegâh (RE) perdesine kadar iner ve bu perdeyi gösterir. Bu günkü Rast'tan başka farkı yoktur, ve hemen hemen Rast'tır. Asıl Rehâvi ise, Bayati makamına Rast makamı eklenerek yapılmış, iki basit makamdan müteşekkil bir tertiptir.» (Öztuna Yılmaz, Türk Musikisi Ansiklopedisi, II., 2. kısım, İst. 1976. s. 173-174).

3-...Elcezirede Ömer b. Al- Hattab zamanında İYAD b. GANM tarafından fethedilmeyen hiçbir yer kalmadı. İYAD Harran, Ruha, Rakka, Karkisiya, Nusaybin ve Sincarı fethetti.» (Işıltan, Fikret., Urfa Bölgesi Tarihi, İstanbul 1960., S. 53) Görülüyor ki, Urfa Emeviler Devrinde değil; Hz. Ömer zamanında İslâm ülkesine katılmıştır.

4 — Mülkî rütbelerden birinin adıdır. «Beylerbeyi» demektir. İlk zamanlar Osmanlı idare teşkilatında Beylerbeyilik ile Mirmiranlık ayrı idi. Beylerbeyilik Mirmiranlığın üstünde sayılır. Sonradan bu iki rütbe birleştirilmiştir.

Urfa Folklorunda Kargışlar (BEDDE'ELER) (2)

S. ADİL GİRAY

Ölüm dileğinde bulunan kargışlar.

1 — Ağ gidesen, kara gelesen

2 — Allah belayı vere

3 — Allah canımı ala

4 — Allah canî ala

5 — Allah seni vura

6 — Allah'ın tufanına gidesen

7 — Balıhlara yem olasan

8 — Başıya bomba düşe

9 — Başıya bomba düşe, gülley avcuma düşe

10 — Beni vuranı Allah vura

11 — Beni yidîz, Allah ta sizi yiye

12 — Beyni tökile, torbıya gire, biye gele

13 — Bi avıç torpah ver, beni kurtar

14 — Cehennem ataşına yanasan

15 — Dah kimin durasan, duz kimin eriyesen

16 — Dört gişinin çininde gidesen

17 — Eviy yıhıla

18 — Gençlığıya doymıyasan

19 — Gidesen dönmiyesen

20 — Gidişiy ola, dönişiy olmıya

21 — Kapılara bitmiyesen

22 — Kapiy kilitli kala, kör baykuş takayda yuva yapa

23 — Kapiy kuş pohınnan suvana

Urfa Folklorunda Kargışlar
(BEDDE'ELER) -2-

24 — Kara heberiy gele
25 — Kara yer yeriy ola, cehennem oeligiy ola
26 — Kıran süpire
27 — Kıran süpire seni
28 — Kurda, kuşa yim olasan
29 — Küller başıya
30 — Metiy kaha
31 — Mezarında tik otıra
32 — Mezariy ola, sen olmıyasan
33 — Nakış tahtasına gelesiz
34 — Nakış tahtasından düşesiz
35 — Ocağiy söne
36 — Parça tike olasız
37 — Sen olasan mezariyda tik otırasan
38 — Sen olasan, ortalıh sensiz kala
39 — Sıccah yatasan, savıh kahasan
40 — Soyî sopiy kuriya
41 — Şitilken devrilesen
42 — Şitilken gidesen
43 — Üstize ağhıyım
44 — Yatasan kahmıyasan
45 — Yerişip yetmiyesen
46 — Yerişip yetmiyesen, gögerip bitmiyesen
47 — Yer ucızken yere giresen
48 — Yıldırım başiza düşe
49 — Yirre giresen
50 — Yurdiy yuvay dağıla
51 — Zeher elayın yiyesen
52 — Zîri zeber olasan

Harran Ulu Cami

CİHAT KURKÇÜOĞLU
SANAT TARİHÇİSİ

Antik Harran kenti surları içer sindeki Emevi Devrinden kalmda cami, bir külliye halinde olup medrese, hamam gibi yapılardan meydana gelmiştir. Ancak bugün külliyeden cami ye ait minare, camiinin doğu duvarı, bu duvarı üzerindeki kitabeli portal ile mihraba dikey inen nefin cephe kemeri ayaktadır.

Harran Ulu Camii, İslâmlığın genişleyip yayıldığı, İslâm sanatının henüz kuruluş halinde bulunduğu Emeviler devrinde Halife 11. Mervan tarafından (744-750) yaptırılmış olup Anadolu'nun en eski, en büyük ve en zengin taş süslemeli camii özelliklerine sahiptir. 830 yılında Abbasi Halifesi El-Me'mun tarafından bazı ekler yaptırılmış, Selâhaddin Eyyûbi (1171-1194) ve Selçuklular zamanında onarım görmüştür.

Bazı yayınlarda caminin mihraba paralel üç nefli olduğu söylenmekte ise de, bugünkü temel kalıntılarından anladığımız kadarıyla cami sutun ve payelerle biribirinden ayrılan mihraba paralel dörf neflidir. Ancak, cami alanında yapılacak geniş bir kazı plânın kesin bir şekilde ortaya çıkmasını sağlayacaktır. Mihraba paralel nefleri ortada mihraba dikey geniş bir keser. Bu nefin Emevi devrindeki kalma ve akantüs yapraklarıyla süslü cephe kemeri bugün ayaktadır. Kalıntılardan, neflerin ahşap çatıyla örtülü olduğunu tahmin ediyoruz ve caminin mihrap önü kubbesinin var olup olmadığını bilemiyoruz. Cami avlusuna, doğudan at nalı kemerli ve kitabeli portal ile batıdan merdivenli

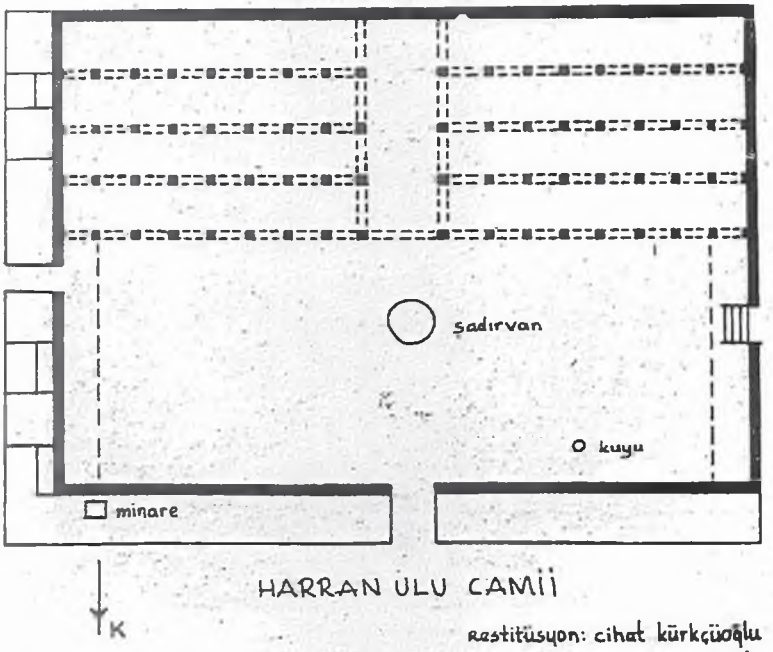

HARRAN ULU CAMİİ

Restitüsyon: cihat kürkçüoğlu
SANAT TARİHÇİSİ

(Baştarafı Sayfa 7'de)

bir portalden girilir. Avlunun ortasında şadırvan, kuzeybatısında geniş ve derin bir kuyu bulunur. Kanallar yoluyla şadırvana dışardan gelen su kesildiğinde bu kuyudan yararlanıldığı sanılmaktadır.

Avlunun kuzey-doğu köşesinde bulunan yaklaşık 20 metre yükseklikteki kare minarenin alt kısmı düzgün kesme taş, yukarıdaki son 6-7 metresi tuğla ile örülmüştür. Minare duvarlarının iç kısımlarındaki taş çıkıntılardan, buraya ahşap bir merdivenle çıkıldığı anlaşılmaktadır. Merdiven bugün yoktur.

Mihraba paralel üç nefli Şam Emeviye camiinden (706-714) etkilenen Harran Ulu Camii, Anadoluda yapılan ilk cami olması nedeniyle bölgedeki bir çok camiye plân bakımından öncülük etmiştir. Büyük Selçuklular devrine ait (1091-1092) tarihli Diyarbakır Ulu Camii, Artuklular devrine ait (1152-1157) tarihli Silvan Ulu Camii (117ü-1186) tarihli Mardin Ulu, (1200-1204) tarihli Kızıltepe Ulu camileri ve muhtemelen Zenginler devrine ait (1170-1175) tarihli Urfa Ulu Camii bazı değişik yanları olmalarına rağmen Harran Ulu camiini örnek alarak yapılmışlardır.

Harran Ulu camiinin Anadolu'nun en zengin taş süslemeli camilerinden biri olduğu kalıntılardan kolayca görülmektedir. Asma yaprakları ve üzüm salkımlarının adeta dantel gibi işlenmiş olduğu sütunlar, rumi, palmet, lotüs ve örgü motifleri ile yazıların ustaca oyulduğu çok sayıdaki sütun başlıkları ve kemer taşları caminin bugünkü kalıntıları arasında olup seyredenleri adeta büyüleyecek güzelliktedir. Emevi devrinde birçok yapıda güzel örneklerini gördüğümüz mozaik süsleme sanatı, Harran Ulu Camiinde yerini zengin taş süslemeye bırakmıştır. Camiye ait süslemeli mimari parçalardan güzel örnekler Urfa Müzesinde sergilenmektedir.

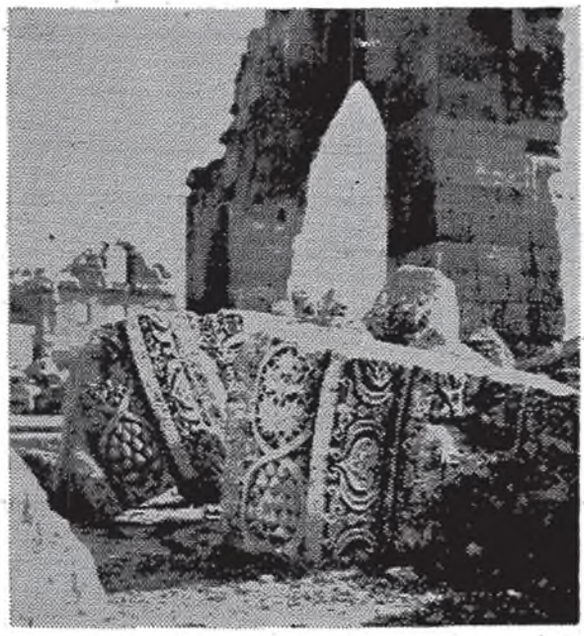

Harran Ulu Camii kalıntılarından bir görünüm...

ŞİİR

NEBİLER BELDESİ URFA

Mahmut Şevket AKKAYA

Bir belde ki; Halkında tevekkül egemendir.
Her derdini EYYUB gibi sabrıyla yenendir.
Hem Hazreti İBRAHİM'e vâris itikatta,
Hem NEMRUD'a vâris yeri geldikte inatta.
Millet ve vatan uğruna çok şey feda etmiş,
Örnek mi gerek? Urfa'lı en ön safa geçmiş.
Tüm gençleri kurban gibi serhatlara salmış.
Onlar savaşırken sılanın ufku karalmış.
Devrin şımarık devleti girmiş hududundan.
Sevrin O rezil hükmünü icra umudundan.
Şaşkınlığa düşmüş köpüren halkı görünce.
Aslan çeteler onlara ilk dersi verince.
Her yaşta yiğitler ölüp öldürmeyi bilmiş.
Son ferdine dek düşmanı kökten silivermiş.
Harp meydanı olmuş nice müstevlilerin de,
Bin menkıbe var her biri târih değerinde.
Her zerresi, her katresi tüm varlığı târih,
Pay almadı şanstan onu güldürmedi tâlih.
Mağdurluğu kısmet bilerek sabra tutunmuş,
Haklar ve ödüller verilirken unutulmuş.
İller galibiyyet namı almış, sana ad yok.
Sen Hazret-i EYYUB elisin sende inat yok.
Sensin veliler hem Nebiler beldesi URFA!
Beşbin senelik bir tarihin belgesi URFA!

Şiir

ANEY

Mehmet Âdilâ MARAŞ

Bu akşam yine aklıma sen geldin
Dersi bıraktım; çalışamadım
Saat bire geliyordu Aney
Yatamadım, uyku gözüme girmedi.
Sen bu saatlerde eskiden
Benim beşiğimi sallardın
Uykunu harap ederdin benim için
Ağladığım zaman,
Sancılandığım zaman
Kalkardın süt verirdin,
Nane kaynatırdın.

Aney,
Canım Aney, kurban Aney
Hayalin, şimdi, önümde bir anıt gibi durur.
Sen şimdi leğen başına oturmuş
Hamur yoğuruyorsun
Yarın ekmek yapacaksın, akşama kadar;
Gözlerin tezek dumanından yaşaracak,
Alnından ter, bulgur bulgur kabaracak
Sıcak bazlamalar yapacaksın

Ben orada yokum, ağlayacaksın...
Ağlama Aney, ağlama
Gündür bu, nasılsa geçer,
İnsan insana tez kavuşur.
Ben sizi hiç unutmadım,
Hiç unutmayacağım.
Ben okuyorum Aney, okuyorum:
Mühendis olacağım.
Sana yeni yeni «ayze»ler alacağım.
Babama şalvar yerine pantolon,
Bacıma çarşaf yerine manto..
Dedim ya Aney, okuyorum...

Mühendis olacağım.
Mektubunda diyorsun ki
«Bu gece çiğköfte yaptık.
Lokmalar boğazımdan gitmedi;
Her sofraya oturuşumuzda
Senin yokluğun belli oluyor» diyorsun.
Biliyorum Aney, biliyorum
Senin kalbin ipek gibidir;
İncedir, yufkadır...

Benim yokluğuma dayanamazsın.
«Özledim» diyorsun, benim için.
Ben de özledim seni ley...
Babamı da, bacımı da, kardaşlarımı da,
Karayazılı memleketimi de...
Hepinizi özledim.
Özledim ama gel gör ki, kader bu;
Elvermiyor ne yapacaksın?
Rızvaniye'de SELA şimdi
Sisleri perde perde dağıtan bir ses,
Sonsuzda TANRI'ya ulaşan bir yankı...
Bir EZAN sesiyle uyanır insanlar, yorgun geceden.

Uyanır herkes.
Köyden şehire saman taşıyan
Deve kervanları gelir bu saatlerde.
Çıngırak sesleri
Geceyle gündüzü birleştirir;
Sabah olur.
Babam, erkenden işe gider...

Aney,
Evimiz yine o yokuşta mı,
Dar sokaklar, taş duvarlar arkasında mı,
Eskisi gibi yıkık dökük mü yine?...
Ah Aney ah...
Inan unuttum evimizin şeklini
O ev denen köstebek yuvalarını,
Kerpiç damları, kuyu suyunu,
Sıra gecelerini,
Bağ yatılarını...
Yağmur dualarının anılarını yitirdim.
Hele sen buraay bir gel de gör:
Sonsuzluğa uzayan gökdelenleri,
Sıra sıra taksileri,
Geceleri renk renk ışıkları.

Denizde vapurları balıkçıları,
Kızları, erkekleri
Insan selini...
Ama benim hiçbirinde gözüm yok
Ne kızlarında, ne taksilerinde,
Ne de gökdelenlerinde...
Benim aklım sizde ve memleketimde;
Ben okuyorum Aney, okuyacağım.
Göreceksin, bak mühendis olacağım.

Bizim orda «Ezo Gelin» türkü türkü uzar
Düğünlerde davullar vurulur,
«Zılgıt»lar çalınır,
«Lorke, Delilo» oynanır.
Böylesine gitar denen çalgıyla
Sabahlara kadar YE YE YE diye bağırmazlar.
Değil mi Aney?...

Hanı, yaz geldi mi?
Evimizin o küçük penceresine
Bir çift «Yusufututan» kuşu konarya
Hanı asmamız üzüm tutar, sumaklar sakızlanır
Insanlar çalışır harıl harıl, kış için
Güneş yandırır o kavruk yüzlerini.
Arkadaşlarım «ANZİLHA» parkında tavla oynar.
Hanı, senin elinde kova suya gidersin
Işte o zaman geleceğim,
Bekle beni...

Ah Aney ah;
Daha neler, sana yazamadığım?
Mektubumu burada bitirirken
Beni büyüten ellerinden
Binlerce kere öperim.
Canım Aney, kurban Aney...

Urfalı Şair Nabi'nin Hayrabad adlı eseri hakkında (2)

Mahmut KARAKAŞ

Hayr-abad'ın tetkik edilen Ayasofya kütüphanesi, 3851/2 kayıt numaralı ve Ankara Milli kütüphanesi M.F.A. (A). 678 kayıt numaralı nushasının müstensihi ve istinsah tarihi belli değildir. Yalnız I. Sultan Mahmud'un vakıf mührü ile Mustafa Tahir'in tescil kaydı ve mühür bulunmaktadır. Aynı zamanda te'lif tarihi hakkında da bir kayıt yoktur. Hayr-abad'ın H. 1117/M. 1705 yılında yazıldığı, bazı kitaplarda ve bazı yazma nüshalarda kaydedilmiş isede, hikâyenin sonundaki beyt de düşürdüğü tarih H. 1120 olarak çıkmaktadır.

Yazsun varak-i sipihre Hurşid
Tarihin eser mübârek olsun

Burada ki, «Hurşid» kelimesi ebcet hesabına göre en yakın tarih olarak 1120 çıkmaktadır. Üç senelik bir farkın kapatılması ve 1117 tarihinin çıkması için, herhangi bir ima ve işarette bulunulmamıştır. Fakat Nabi, Hayr-abad'da yaşının 60'ı geçtiğini şu beyti ile ifade etmektedir.

Şesti güzer etdi sinn u sali
Meyl eylemedi salahe hali

Kendine hitaben söylediği bu beytden anlaşıldığına göre Nabi, ölümünden yedi veya dört sene evvel, 63 veya 66 yaşında iken Hayr-abadı yazmıştır. Eseri birkaç bölüme ayırmak mümkündür. a - Hamd ve Nat kısmı. b - Mirac-i nebî. c - Devrin padişahına ve sadrazamına methiye. d - Şeyh Attar'dan tercüme edilen kısım. e - Nabînin hikâyeye ilavesi. Aslında müntensih, mevzudan mevzuya geçerken başlık koymamış, bunun yerine bir satırlık ara vermiş ve kalın çizgilerle çerçeveylemiştir.

HAMD ve NA'T

Hayr-abad: Diğer bütün, eski eserlerde olduğu gibi, Allaha (c.c.) hamd ve sena ile başlamaktadır. Cenab-ı Hakkın hamd ve senaya fazlasiyle layık olduğunu, hatta defalarca hamdin O'na az bile olacağını söylemektedir. Çünkü o olmasaydı kainatın olamıyacağını alemin bu sureti bulamıyacağını şöyle zikr eder:

Hamd A'na ki hamd A'na revadır
Hamd'in dahi hamdine sezadır
Ham A'na ki olmamaydı mutlak
Hamd olmaz idi vücuda mülhak
Hamd A'na ki namı olmasa hayy
Olurdu bu kâinat laşeyy

Esere bu şekilde başlandıktan sonra Nabî; mecazlar ve teşbihlerle mahlukatını her hareketlerinin Allah (c.c.)'in iradesine bağlı olduğunu, kâinatın bir kaide ile seyrederek hareket ettiğini ve eflakin o'nun emrinden çıkamıyacağını belirtir. Bu arada Cenab-ı Hakk'ın, «Rahman, Rahim, Hayy, Kayyum, Alim ve Hâkim» gibi isim ve sıfatlarından bahseder.

Bütün varlıkların, Allah'ın (c.c.) ismini zikrettiklerini o'na hamd ve tesbih için Ha, Mim, Dal harflerinin kâfi olduğunu anlatarak, şöyle devam ediyor;

Tesbih ile hamdin eyler irad
Gülşende zeban serv(u) şemşad
Revmal-i cemal halka-i cesim
Hamd etmege dal harf-i ha mim
Rahman u Rahim u Hayy u Kayyum
Allam u Hakim u ferd u Deyyum
Fettah u Cevad u Betr u Tevvab

(Baştarafı Sayfa 13'de)

Gaffar u Gani u Kerim u Vehhab

Arzın yaratılmasını ve gökdeki yıldızların birer kandil gibi, bir manzara arzettiğini, Cenab-ı Hakkın eserinde hiçbir eksiklik ve kötülüğün olmadığını anlattıktan sonra na't kısmına geçiyor. Nabî; burada oldukça mübalağa yaparak, Hz. Muhammed (S. A.S.) için medhiye yazmaya alet olduğundan dolayı, kalemi kağıdı tebrik eder.

Hay hame başında devletin var
Kim hizmet-i na'ta himmetin var
Ey safha ne sahe-i safasın
Kim damen-i na'ta çehrsasın
Bu baht-i bülend u kadr-i ali
Evsaf-i Habib-i la yezali
Her bir kaleme müyesser olmaz
Her bir varaka mukadder olmaz

Hz. Muhammed (S.A.S.)'ın, peygamberler halkasının başı ve en kâmili olduğunu anlatır. O'nun, bütün enbiyanın şahı, kâinatın yaratıcısının sevgilisi olduğunu beyan eder. O, semavi kitabın, yani Kur'an-ı Kerim in ifade ettiği zat. O, risalet memleketinin yani, peygamberler zümresinin sultanıdır. Yine o, Rahmet ırmağının kaynağı ve günahkâr ümmetinin şefaatcısıdır.

Ser halka-i enbiya u mürsel
Hadi-i sebl Nebiy-i Ekmel
Bahşende-i kişver-i muhalled
Şahinşeh-i enbiya Muhammed
Ma'nay-i kitab-i Asümani
Maksud-i hitab-i kûn fekâni
Sultan-i kalemrev-i Risalet
Ser çeşme-i cuyibar-i Rahmet

Hz. Muhammed'in dünya'ya teşrif edişi sırasında Kâbe'deki putların yüzükoyun yere yıkılmalarını, İran Kisra'sının sarayındaki takların yıkılışını çok sade bir dille anlatır. Hz. Peygamberin, insanlara doğru yolu gösterdiğini, o'nun, bir âma gibi olan kavimleri zülmeten kurtardığını şu mısralarla ifade eder.

Yenbu-i Füyûz-i nûr-i akdes
Tab efken maşrık-ı mukaddes
Kesr aver arz-i Lat u Uzza
Çak efken habib-i Tak-i Kisra
Viran kun du deman-i evham
Rizende-i ab-i ruy-i esnam
Reh dad-i ketayib-i amayi
Serdar-i sipehkeş-i semayi

Hazreti Muhammed (S.A.S.)in ahlak ve faziletini kısaca övdükten sonra, ilk peygamberden itibaren bazı peygamberlerin hususiyetlerinin zikreder. Hz. Adem (A.S.)'ın yaratılmasından sonra, meleklerin Adem'e secde ettiklerini şöyle anlatıyor :

Envarının olduğu müsellem
Mescud'i melaik olmak Adem

Hz. İdris'in fazileti ile ders verdiği;

Tefsir-i Faziletinden İdris
Eyler saf-i kudsiyane tedris

Hz. Nuh'u (A.S.) hakkında:

Cudından alub yuda'a-i ruh
Cudi'ye yanaşdı geşti-i Nuh

URFADAN DERLENMİŞ MANİLER (2)

M. EMİN ERGİN

URFANIN YOLI BURMA
BOŞA KURINTI KURMA
GÖZLERİ EV YIHANDIR
DİLİ BAL SÖZİ HURMA

ÜZÜM KARA
BAĞ YEŞİL ÜZÜM KARA
ÇIHTIM HAK DİVANINA
ELİM BOŞ ÜZÜM KARA

MERDİVANA
SARIL ÇIH MERDİVANA
YAR SEVMAH İGİT KARI
NE BİLİR HER DİVANA

MENDİLİM PARA PARA
KORHARAM YEL APARA
SEN ORDA BEN BIRADA
SELAMIM KİM APARA

DAĞLAR BAŞI MAYANA
KÜL OLDIM YANA YANA
NEÇE Bİ YALVARAYIM
ALLAH'TAN OLMIYANA

İNCİ SERDİM HESİRE
MEKTUP GETMİY MISIRA
DEMİRDEN ÇARIH GEYİM
GİDEYİM ARDISIRA

GÖZLER KARA
SÜRMELİ GÖZLER KARA
SÜRMESİZ GÖZLER GÖRDÜM
SÜRMELİ GÖZDEN KARA

SAVIŞTIRA
YEL VURA SAVIŞTIRA
YUSUF-ZELİHA KİMİN
HAK BİZİ KAVUŞTIRA

ATIMINN BOYNI KARA
BİNDİM GETTİM DAĞLARA
YA GELİREM YA GELMEM
AĞLAMA BEHTİ KARA

KALA KAPISI KAYA
EGİLDİM BAHTIM AYA
GENÇ ÖMRÜMÜ ÇÜRÜTTÜM
GÜNLERİ SAYA SAYA

KALADAN ENDİM ÇAYA
ADIMIM SAYA SAYA
ELİNDE İPEK MENDİL
YARIM GİRDİ SARAYA

Bİ DAŞ ATTIM TAKIYA
GETTİ DÜŞDÜ RAKKIYA
ONBEŞ KIZI KANDIRDIM
Bİ ŞÜŞE ARAKIYA

KALADAN ENDİM DÜZE
SU BAĞLADIM NERGİZE
YEDİ YIL HİZMET ETTİM
Bİ ELA GÖZLÜ KIZA

BI DEMDE
YARAM SIZLAR BI DEMDE
MEVLAM BİZİ AFFEYLE
AHIR NEFES SON DEMDE

GERİBEM BI VATANDA
GERİP BÜLBÜL ÖTENDE
GERİPLIH YAMAN OLIR
BAŞ YASTIĞA YETENDE

SU ÇİMENDE
SU ÇIHAR SU ÇİMENDE
YARA PEŞTİMAL OLIM
SOYUNUPTA ÇİMENDE

GÖZÜMDE
YUHU YOHTIR GÖZÜMDE
DÜNYA DOLU YAR OLSA
HEÇ BİRİ YOH GÖZÜMDE

ÇAĞIRDIM ÇAY İÇİNDE
KALMIŞAM YAY İÇİNDE
YARABBİ TEZ KAVUŞTUR
BI GELEN AY İÇİNDE

CEYLAN OTLAR DÜZÜNDE
ÇAYIN ÖTE ÜZÜNDE
BEN O YARI TANIRAM
ÇİFTE BEN VAR ÜZÜNDE

DAĞLARDA MEŞELERDE
GÜL YAĞI ŞÜŞELERDE
EVLİLER EVE GETTİ
BİZ KALIH KÖŞELERDE

GİYİM KUŞAM :

URFA'DA TAKILAR

MEHMET URFALI

Takılar, giyim kuşamın önemli ve vazgeçilmez kısımlarındandır. Genel olarak insanların toplum içindeki yerini belirleyen ve onu simgeleyen bir vasıta olarak kullanılmıştır.

Urfa yöresinde biraz daha çarpıcı bir şekilde bu durumu görebiliriz. Hele kadınlar için takılar daha önem kazanmıştır. Bu yazımızda şehir merkezindeki genç kız ve kadın takılarından bahsedeceğiz.

Takıların genel adı «hışırdır»

Masa üstünde bekmez

Bu bekmez biye yetmez

Şu Urfa'nın kızları

HIŞIR'sız gelin getmez

denilerek anonim olarak dile getirilmiştir. Hışır süsle beraber servet ve gösteriş te belirtir. Zaten özellikle evlenmelerde yörede geçerli olan takıların alınması bir çeşit mecburiyettir. Bugüne kadar geçerliliğini devam ettiren takılarla beraber tesbit ettiklerimiz şunlardır:

AHITMA : Bileğin üst yüzünü kapayacak 10 cm. kadar uzunlukta ve iki parçalı işlemeli bir altın plaket sıra zincirlerle bileği saracak şekilde işlenir. Yarım ahıtma ve tam ahıtma diye iki şekli vardır.

TAHTA BİLEZİK : Çok enli bileziklere verilen isimdir. Eni 5-6 cm. kadardır. Altından yapılır her bileğe bir tane takılır.

GERDANLIH : «Gerdançalıh» da denir. Boyuna takılır, çeşitli motiflerin birleştirilmesiyle örgü şeklinde yapılır. Altındandır. (Elmas gerdanlık da vardır. Fakat Urfa'ya has değildir).

İNCİ-KELEP : 15-20 Cm. boyunda sıralar halinde inci dizilerek birleştirilerek deste meydana getirilir. Boyuna takılır.

İNNE : Dal veya göğüs dalı da denir.

KÜPE : Her yörede bilinen bir takıdır.

ÜZÜK : Değerli taşlarlada süslü çeşitleri her yörede bilinen bir takıdır.

KORDON : Uzun ve altın bir zincirdir. 200 cm. kadardır, iki kat edilir bir ucu boyuna geçirilir. İkinci ucuna bir iğne takılarak gökse iliştirilir. Zincirin ortası bir dal'la birleştirilir.

FİRENK BAĞI : Liralar halindeki altınların dizilişi için kullanılan süslü bağdır.

KOR : Sıralar halindeki liraların meydana getirdiği süse denir. Boyuna takılır.

TEPELİK : Altından yapılır, başın ön tarafına, alnın üstüne takılır. Yuvarlak ve işlemeli bir takıdır.

HALHAL : Bilezik şeklindedir. Ayak bileğine takılır. Altından veya gümüşten yapılır bileziğin alt kenarına bir sıra halinde küçük çıngıraklar dizilmiştir. Bugün şehirde takılmamaktadır.

YAŞAR NEZİHE HANIM (2.)

HAZIRLAYAN:

M. YAŞAR UGUR

Yaşar Nezihe Hanım 1297 senesi Kânun-i Sani'sinin 17. salı gecesi, Şehremini'nde Baruthane Yokuşunda asırdide harap bir hanede dünyaya gelmiştir.

Şairenin hayatı o gece sabaha kadar devam eden kar ve fırtına ile başlıyor.

Pederi Şehir Emaneti Kantar memurlarından Kadri Efendi nâmında bir zat idi. Yaşar Nezihe Hanım ondan bahsederken:

— Sarhoş, ailesine karşı daima anif ve zalim bir zevc, hissiz, merhametsiz bir baba; diyor.

O, altı yaşında iken annesini müebbeden kaybediyor. Sefalet içinde, kuru tahtalar üstünde hayatı sürükleyen; veremin ve-verem kadar muğrib olan-zevcinin zulum ve tazyiki altın da hergün biraz daha sararıp solan bu gamlı validenin üfulû, altı yaşındaki Nezihe'ye yalnızlık ve biçâreliğini en şiddetli surette hissettiriyordu. Onu, bundan sonra himaye ve siyanet edecek kimlerdi? Cahil, zalim bir baba ile alil mu'teve bir amca mı? O, sefalet ve meraret içinde geçirdiği çocukluğunun acı hatıralarını hiç unutmuyor:

— Dokuz yaşında idim; babam, yalvarmalarım ve komşuların ısrarı üzerine okumaklığıma bin müşkülat ile müsaade etmişti.

Bu müsaadeye mazhariyet, ailemiz arasında şimdiye kadar misli görülmemiş fevkâlâde bir hal, bir saadetti. İçim içime sığmıyordu.

Bir kaç gün sonra civarımızda Yayla'da Kapıağası Mektebine devama başlamış, artık ben de küçük bir mektepli olmuştum. Gururuma payan yok tu. Lâkin, bu sevinç çok sürmedi, bir serap oldu. Üçüncü ayda babam, haftada iki kuruş olan mektep ücretini çok gördü, vermedi. Ben, mektebe o kadar ısınmış, hocamı ve arkadaşlarımı o kadar sevmiştim ki onlardan ayrılmağa bilmem nasıl tahammül edecektim. Bir müddet mektep parasını küçük ellerimin kazancı ile temin ve tedarik ettim. Öğle teneffüsünde oynamak üzere arsaya çıktığımız zaman ısırgan tohumu, ebegümeci, deve dikeni ve papatya çiçeği toplamağa, bunlardan demetler yaparak tatilde satmaya başladım. Bu suretle elime gelen parayı mektebe veriyordum. Buna nihayet bir sene dayanabildim. Artık benim için iftirak kât'i, muhakkaktı. Bunu da gözyaşları ila karşıladım ve acısını bir türlü unutamadım. O günü ne zaman hatırlasam gözlerim yaşarır.»

Şairenin çocukluğu nasıl geçmiş ise, genç kızlığı da öyle, belki daha elim, daha hazin... Çünkü, onbeş yaşında kendisi için melce-i hakiki bir penah-ı şefkat olan ihtiyar teyzesinin ebedi ayrılığı felâketine maruz kalıyor.

DEVAM EDECEK)

Feryadlar Şairesine

Ezelde senle bir elden mi zehr-i kahr içdik
Teellümahma pek eski aşinâ çıkdın
Senin de yok mu nasibin emelli bir günden
Müebbeden bana kardeş misin zavallı kadın

Kozanzade
Cenab Muhiddin

FERYADLARIM

Rıfat Necdet Beğ'e

Cihane geldiğim günden beri bilmem nedir şadi
Olur hep en güzel şeyler benim feryadıma badi
Hazanlardan baharlardan nasibim toplamak mâtem
Beni giryan eder daim nedendir neşve-î âlem
Tulu'lardan guruplardan safayab olmuyor ruhum
Şafaklardan, seherlerden alır ğam kalb-i mecruhum
Teselli beklemem asla o parlak mâh-tâblardan
Semâlardan, denizlerden, nücumlardan, sehablardan
Çemenlerden, çiçeklerden de bir bûy-ı sürur almam
Oterken kuşlar herkes zevk alır ben giryesiz kalmam
Bana iras-ı hüzneyler düşen her katre-i bâran
Semâlar sanki me'yus halime olmaktadır giryan
Neler ihsas eder bilsen neler her mevce-i deryâ
Bu payansız melâlimle eder güyâ ki istihza
Nedendir sem'ime, her ses gelir avaz-ı istimdad
Cihan sanki benimle dembedem etmektedir feryad
Kabul olmaz nedendir Allah'ın indinde hâcâtım
Geçer zir ü zemine hep bu suzişli münacaatım
Kime ta'zim-i hürmet eyledimse hasm-ıcan oldu
Kimi sevdimse hüznümle ğamımla şadıman oldı
Yazık ben gülmedim şad olmadım bir gün hayatımda
Eminim başka ğam bekler beni an-ı mematımda
Nasibim hep bu baht-i zalime isyanla haykırmak
Elimden gelmiyor hayfa bu âhen çenberi kırmak
Benim feryadlarım bitmez tükenmez bî nihayettir
Bu feryadlar ki baht-i bi-nasibimden şikayettir

URFA AĞZI SÖZLÜĞÜ (2)

M. EMİN ERGİN

ARAHÇIN : Takke, Külah, başlık

Arahçını torama
Bi oh vurdi yarama
Madam tebib degildiy
Niye bahti yarama

ARCA : Temiz (Yak:Arıca)

ARĞI— : Ağrımak

ARH : Ark

ARHA : Arka

«Kebehet sırma aba olsa kimse arhasına almaz»

ARPAÇARPA : Bir nevi topluluk oyunu (Bak:Tolaka)

ASBAB : Elbise

AŞ : Yemek (İsim anlamiyle=özellikle bulğur pilavı)

«Sehen aştan sıcah olır»
«Bahti aş hemen yanaş,
bahtiy iş hemen sıviş»

ATAŞ : Ateş
Kara göz
Kirpik siyah kara göz
Ataş beni yahmazdı
Yahdı beni karagöz

ATMIŞ : Altmış

AVLAH : Ayın çevresindeki aydınlık, hale

AVRAT : Kadın, bayan zevce
«Ağcıl çarşaf, geçgin avrat»

AVSIN : Okuyup üflemek (Yak: Efsun)

AVSINNA : Avsınla

AY— : Anmak, yan etmek

AYAKÜFTESİ : Çiğköftenin avuç ayası içersinde yayvanlaştırılarak yağda kızartılması şeklinde yapılan bir köfte çeşidi.

AYNA— : Anlamak

AYNAT— : Anlatmak

AZACIH : Azıcık (Bak-Acıh)

Yarı yolladım yola
Hakka amanat ola
Güneş vurır karardır
Azacıh bulud ola

EBETARAN : Fesleğen

ECİR : Hıyar nevinden, çiğ yenir ve patlıcan gibi içi oyulup dolma yapılır bir sebze

EDDEN : Bahçelerde su verilen arkın ağız kısmı, su sırası, Bir miktar su.

URFADAN DERLENMİŞ HİKAYELER : 1

ŞADE BÜLBÜL

—II—

MUSANNİFİN BİRİ

Keri oğlana: «Oğlım biz yarın yatacağıh, bi sene kahmıyacağıh, sen ne yapacahsan» dedi. Oğlan gidecağını söledi. Getti padşahın serayını gözden geçirdi. Bi demirçide kırh arşınlıh bi maşa yaptırdı, iki tene de ciger aldı. Getti o gece çölde yattı. Sebbehten kahtı, sehere getti, bahtı hekket bütün melmeket yati. Seraya getti, bahtı serayın kapısında iki gözı me'zul bi dev otırmış, sakkız çeyni ki yatmasın. Maşiy uzattı, devin ağzından sakkızı aldı, dev de yattı. Oğlan devi öldırdı, bırnını, kulağını kesti çantasına kodı, içeri girdi. Bahtı, padşahın kızı yatiy. Kızın sağında altın, solunda gümüş şeme'dan yaniy. Şeme'danların yerlerini değiştirdi. Kızın bi finosu vardı, onı da gendi koynına kodı. Mendilinden yüzigini degiştirdi. Üzini öpti. Öpişin yeri beng oldı. Kızın bi kemeri vardı, kırh dügimdi. Mehemet Şah ottızdokkız dügimi açtı. Feket «Ben Mehemet Şaham biye yakışmaz» dedi, vazgeçti. Şadê Bülbilin kefesini aldı, çıhtı, kara devin evine geldi. Yükte hefif, bahada ağır ne var sa aldı, kızı peşine tahtı kırmızı devin evine geldiler. Orda da bahada ağır mallarnan kızı aldı, beyaz devin evine geldi, orda da ele etti, üç kıznan barabar kardaşlarından ayrıldığı daşın yanına geldi.

Daşı kaldırdı bahtı, üzikler yerinde duri, kızları orda bırahtı Şadê Bülbıl'i de yanlarına endirdi, böyük kardaşının arhasma düşdi. Getti, getti bi melmekete vardı. Bahtı kî kardaşının asbabları bi tükende asılı, asbapları tükenden aldı. Aradı, daradı, kardaşını bi demirci tükeninde buldı. Kadraşını bi demirci tükeninde buldı. Kardaşını tükenden çıhattı Hemama götirdi. Yahadı, pâkladı, geydirdi kuşattı, çıhtılar, kızların yanına geldiler. Kızlardan birini kardaşına nişanladı, onları orda bırahıp, ortanca kardaşının peşine düşdi. Gene bi melmekete vardı, bahtı kardaşının asbapları bi tükende asılı, asbapları aldı, kardaşını aramağa başladı. Bi handa kardaşının atını buldı, onı da aldı. Bahtı kardaşı bi kelleçi tükeninde çalışiy girdi tükene, «Biye bi kelle getir» dedi. Kardaşı gennini tanıdı onı da aldı, hemama götirdi yahadı, pâkladı, geydirdi kuşattı. Çıhtılar kızların yanına geldiler. Onı da bi kızdan nişanladı. Başından geçenleri hal, mesele bele bele deye kardaşlarına aynattı. Yalavuz finodan, padşahın kızını aynatmadı. Melmeketlerine dorğı yola çıhtılar. Bi kuyun başına vardılar. Hayvanları sulamah üçün böyük kardaşı kuya salladılar. Böyük kardaş: «Aman çekin beni, yandım» deye bağırdı. Çektiler, bı nakıl ortanca kardaşı salladılar, ortanca kardaş: «Aman çekin beni dondım» deye bağırdı. Onı da çektiler. Mehemet Şah dedi ki: «Beni sallayın, feket yandım dedimse de, dondım dedimse de beni çekmeyin» Kuya endi kardaşlarına su verdi, heyvanları suvardılar. Mehemet Şah: «Beni çekin artıh» dedi. Kardaşları çekmağa baş-

(Baştarafı Sayfa 21'de)

ladılar, çekerken «Biz erkek değilmiyıh, her işi küçügimiz yapi?» dediler. Hesitlıhları tuttu. İpi yarıda kestiler. Mehemet Şah kuya düşdi, ip koptı, çıharamadıh» dediler, kızları kandırdılar. Mehemet Şah'ı kuyuda bırahıp, yola düşdiler. Mehemet Şah kuyıda birez soyra ayıldı. Bahtı padşahın kızından aldığı üzik çamır olmış, ağzından temizlerken ögine iki aslan çıhtı o iki aslan: «Emret Mehemet Şah» dediler. Mehemet Şah «Siz beni çıhadın» deye coğap verdi. Onlar da: «Biz seni çıharı çıhadamanıh, bi yol var o yolı tutarsan, gidersen bi piyara rasgelirsen, piyarın başında iki tene kurbanlıh koyın görirsen, birisi kara, birsi bayaz. Bayazın üstine binersen çıharı çıharsan, aman ha, aman karasının üstine binme, yohsam on kat yerin dibine gidersen» dediler. Mehemet Şah aslanların dedihlarını yaptı: getti getti, esseh aslanların dediği piyara geldi. Bahtı ki bayaz koyından karakoyın ebe sahlamba oynilar. Koyınları tutım derken yanlışlıhnan kara koyının üstine bindi. Kara koyın da onı kaldırdığı kimin yerin on kat dibine endirdi. Mehemet Şah bi de gözini açıp bahtı ki, bi köve gelmiş. Dorğıldı bahtı karakoyın filan ortada yoh. Getti, bi evin kapısını çaldı. Kapıyı bi keri nene açtı. Keriden su istedi. Keri: «Oğlım bizim suyımız yohtır. Bize haftada bi koka su geliy. Suyımız şindi yohtır, kurtıldı, yarın bizim su günimizdir. Piyarın başında bi ilan kehkelenmiş yatiy, bizi de piyara yanaştırmiy. Biz de ilana heftada bi tepsi şıllık, bi ergen kız götiriyıh. İlan bınları yiyi ki bize adam başı bi koka su veriy. Yohsam müse'de etmiy. Yarın da sıra muhtarın kızında.» deyi. Mehemet Şah kapiy çekti, çıhtı, o gece dağda yattı. Sebbehten kahtı, bahtı ki bi nağara zurna sesi geliy. Kahtı, merek etti, piyarın başına getti. Bahtı ki millet kıznan şıllıkı davul zurnadan «birabar ilana getiriyler, herkesin Şah: Bı ilan nasıl bi ilanmış, herkesin hetini kesmiş» deye düşüniy. Bahtiy ki ilan başım sudan yengi yengi çıhatmış gözinj öfeliy. Oğlan iki ağacın mabenine sahlaniy, bahım Allah bize daha neler göstereceh deye beklemağa başliy

(Devam Edecek)

KİTAPLAR'DA URFA (2)

M. EMİN ERGİN

BİRİNCİ Genel Müfettişlik Yayını: Güneydoğu Birinci Genel Müfettişlik Bölgesi. (İstanbul) 1939. Cumhuriyet Matbaası. 245-270.

«Urfa'nın bahçeleri çoktur. Halk yazın bu bahçelere koşar. Fakat şehrin en güzel eğlence yerleri Halilürrahman ve Aynzeliha göllerile bu gölleri çevreleyen asırlık çınar ağaçlarile süslü bahçelerdir.

Halilürrahman golü 27 metre genişlikte, 151 metre uzunluktadır. Suyu çok saf ve temizdir. İçinde sürülerle balık dolaşır. Halk bu balıklara dokunmaz ve yemez. Bu balıkların yem serpilirken kapmak için atlamaları ve sıçramaları insanı haylice eğlendirir.

Halilürrahman gölünün kıyılarında Rıdvaniye camisi ve Ulu cami gibi mabedler dizilidir.

Aynzeliha gölü de Halilürrahman gölüne yakın bir yerdedir. Bunun genişliği 27 metre ve uzunluğu 51 metredir. Her iki göl sonradan açılan bir kanalla birbirine birleştirilmiştir. Kanalın ortasındaki kısım ada şeklindedir.

Aynzeliha gölünün etrafı kalın gövdeli çınar ağaçlariyle çevrilmiştir. Yazın sıcak günlerinde ağaçların koyu gölgeleri gölün yeşil suları arasında kaybolurken Urfa halkı suların serinlikleri arasında biraz dinlenmek için Aynzeliha bahçesine koşar.

Bahçenin gazinosundaki saz, Urfa'nın kahramanlığı kadar meşhur olan ulusal türkülerini çalarken küçük büfede yine çok meşhur olan Urfa kebabı kızartılır.

Yalnız bu göller ve bu gölgeli çınarlar bir şehir değecek kadar güzeldir. Şehir içindeki belediye parkı ile orduevi ve halkevi bahçeleri de güzeldir.

Belediye oteli yanında olan, belediye parkı küçük olmasına rağmen bir avrupa şehrinde görülecek parklar kadar muntazam ve şirindir.

Şehirin çehresi her gün biraz daha modernleşmekte ve güzelleşmektedir. Yeni yeni caddeler açılmıştır. Çarşı tanzim edilmek üzeredir. Geçen yıldanberi şehir elektriğe kavuşmuştur. Şimdi ise içme suyu halledilmek üzeredir.»

AYATAÇ, Kadir-Mehmet Gülseren: Urfa ve Çevresi İçin İmtihan Soru ve Cevapları. (Urfa) 1969. Özlem Kitabevi Yayını. 75.S.

Kitap, sosyal bilgiler, fen ve tabiat, türkçe, aritmetik, geometri, dinbilgisi, resim-iş, müzik ve beden eğitimi dersler ile ilgili toplam olarak 815 soru ve cevabı kapsayan bir müracaat kitabı olarak hazırlanmıştır.

— NİSAN AYINDA URFA —

Osman Güzelgöz

Urfa'nın düşman işgalinden kurtuluşunun 59. Yıldönümü törenlerle kutlandı.

Kurtuluş törenleri geçen yıllara oranla sönük geçti. Parlamenterlimizin ve hükümet üyelerinin ilgi göstermediği bayram törenlerine Urfa Pamuk İpliği Fabrikasının yenide naçılışında bulunmak üzere Urfa'ya gelen işletmeler bakanı Kenan Bulutoğlu da katıldı...

Bayram bu sene de askeri garnizonun karşısındaki alanda geleneksel törenlerle kutlandı.

Kurtuluş Bayramı münasebetiyle düzenlenen Urfa Gecesi ise tam bir fiyaskoyla neticelendi... Ses ve sahne düzeninin yeterli olmadığı gecede organize bozpkluğu da apaçık görülüyordu. Ayrıca gece için davet edilmiş olan sanatçıların çoğunluğunu Urfa musiki ve folklorundan habersiz oluşları bütün izleyicilerin tepkilerine yol açtı... Urfa folkloru, musikisi ve sanatları açısından hemen hemen hiç bir özelliği olmayan Bayram Gecesinde Urfalı izleyicilerin büyük sabırları herhangi bir olayın çıkmamasını sağladı...

Kurtuluş Bayramı dolayısiyle Milli Eğitim Müdürlüğünün ilk ve orta dereceli okullar arasında tertiplediği Resim Yarışmasında derece alan resimler Halk Eğitimi Merkezinde sergilendi ve derece alan öğrencilere düzenlenen törenle ödülleri verildi...

* * *

Türizm ve Tanıtma Bakanlığı Kanununun 17. maddesi gereğince kurulan İl Turizm Komitesi ikinci toplantısını Nisan ayı içerisinde vilayette yaptı.

Vali Muavini Hüseyin Boran'ın başkanlığında; Milli Eğitim Müdürü, Turizm Müdürü, Müze Müdürü, Otelciler Derneği Başkanı, Vakıflar Müdürü, Halk Eğitim Başkanı, Şoförler ve Otomobilciler Derneği Başkanı ve Basından bir temsilcinin katılması ile yapılan toplantıda Urfa Turizminin gelişmesi için bazı bağlayıcı kararlar alınmıştır.

İl turizm komitesinin yaptığı ikinci toplantıda aldığı kararlar özetle şöyledir:

Turizm Fonunun oluşturulması, bir bankada açılacak hesaba, yurt dışına çıkanlardan 50 TL alınarak bu fonda toplanması. Harran'da yapılması düşünülen ve projesi yapılan Kır Gazinosunun bu sezon yapımına başlanılması için gerekli çalışmaların yapılması. Anzilha çevresindeki park ve yan tesislerin tanzimi için ilgili Bakanlığa yazı yazılması. Mahmutoğlu Kulesinin Kültür Bakanlığı tarafından kamulaştırılarak turizme açılması için gerekli girişimlerde bulunulması. Urfa kalesini restore edilmesi. Turistik değeri olan bölgelerin korunarak Turistin ziyaretine açılması...

* * *

Harran Üniversitesi Kurma Derneği, Ziraat Fakültesi amacı ve çalışmaları konusunda bir seminer tertipledi. Seminere konuşmacı olarak Ziraat Fakültesi Dekan Yardımcısı Profesör İsmet Baysal katıldı.

Halkın bu seminere ilgi göstermemesi üzüntü yarattı...

Harran

Kültür ve Folklor Dergisi

SAHİBİ

A. Fehmi APAYDIN

*

MESUL MÜDÜRÜ

Av. Osman Nuri MIZRAKÇI

*

YAYIN SEKRETERİ

Mustafa Kemâl APAYDIN

*

HAZİRAN 1979

SAYI : 3

*

Gönderilen yazılar basılsın basılmasın geri verilmez.

Dergimizdeki yazı ve resimler Kaynak gösterilerek alınabilir.

FİATI : 10 T.L

ABONE : Yıllık 120 TL.
: Yurtdışı 240 TL.

Satış Merkezi : HARRAN Kitabevi
İdare Merkezi : Beyaz Sok. Beyaz Pasaj — URFA

YAZIŞMA ADRESİ : P.K. 44 - URFA

DİZGİ VE BASKI
GÜNEYDOĞU
MATBAASI
TLF: 37 97 URFA

Harran'dan

Eserleri ve folklor derlemeleri ile ilim çevrelerinde tanınan araştırıcı Cemil Cahit Güzelbey uzun bir çalışma sonucu bir ismi daha gün ışığına çıkardı. Hacı Sakıp Efendi.

Bu çalışmasını Harran okuyucularına sunmakla hepimizi sevindirdi.

Sanatın ve zevkin eseri olan Ağaç Süslemeli Eserelrin Urfa'daki örnek lerini ise, sanat tarihçimiz Cihat Kürkçüoğlu hazırladı.

BU SAYIDA :

— Urfa'lı Şair Şükrü Efendi'nin çiğköfte Gazeli. 2

— Urfa Tarihsel Sit Dokusunun Dünü ve Bugünü /Osman ÖÇMEN. 3

— Urfa Folklorında Kargışlar /S. Adil GİRAY.

— Hacı Sakıp Efendi /Cemil Cahit GÜZELBEY. 9

— Urfa Evlerinde ve Camilerindeki Ağaç süslemeli eserler /Cihat Kürkçüoğlu. 11

Gazel / Şevket AKKAYA. 12

— Nabi'nin Hayrabad adlı Eseri Hakkında /Mahmut KARAKAŞ. 13

— Urfa'dan Derlenmiş Maniler /M. Emin ERGİN. 15

— Şade Bülbül /Müsannifin Biri. 17

— Yaşar Nezihe Hanım /M. Yaşar UĞUR .19

— Urfa Ağzı Sözlüğü /M. Emin ERGİN. 21

— Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Urfa /İ. Halil ÇELİK. 23

— Geçen ay'da Urfa /Osman GÜZELGÖZ. 24

TERBİ*

Urfalı Şair Şükrü Efendi

Küfte-i lezzet vafirin, kadr-i bi-pâyânı var
Cümle ma'kûlat içinde, şöhreti var, şanı var
Kalbe kudret, cisme kuvvet, dizlere dermanı var
Küfteyi beyn'et-taâm, zannetme kim akranı var

Yoğrulun âb ile eshel, bi rlegende nâgahan
Ne odun ister, ne ateş, gözlere girmez duman
Kolları kuvvetli gençler, yoğurur geçmez zaman
Tabheden aşçıların, sanma kapak kazganı var
Bulğuru goşt ile halt et, durmayıp daim yoğur
Eyleme noksan, baharatın koyup, yumruğu vur
Suyunu az az verip, oldukta de: Dostlar buyur
Top edip lop lop gibi, yutmaklığın erkânı var

Gâhi boğazda kalır inmez, derûn-ı me'deye
Itina etmek gerek, yerken usul-ı ka'deye
Çaresi vardır lüzum yok, garbonata ca'deye (1)
Dar boğazdan aşıran, yanında bol ayranı var
Biber-i hamra ile, çok yemeli çiğköfteyi
Laakal, ikiye taksim etmelidir haftayı
Me'deyi yormaz sever, kendisine aşüfteyi
Hazmeder me'de içinde, maydanoz soğanı var
Köfteyi siz, bahçelerde, su kenarında yapın
Size köfte ilmini, talim eden HAKKA tapın
Çar anasırdan mürekkep, maddeden hisse kapın
Köftehor karnında, sönmek bilmeyen atşanı var
Ayırtab ile Haleb'te, köftenin envanı çok
Köfteyi yemeyen ender, olsa da ger karnı tok
Şark tarafında yapılan, köftelerin emsali yok
Birecik'te, Urfa'da, çiğköftenin harmanı var
Besmeleyle köfteyi, ekl etmeye eyle devam
KADRİ alidir anın, beynel havas, beyn'el avam
Köfteyi şerh eylesem, bitmez ila yevmil kıyam
ŞUKRİ kıl Halık'a kim, köfte gibi ihsanı var
Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün

(*) **Terbi : Esas gazel birinci ve dördüncü mısralar olmak üzere Urfalı Şair Şükrü Efendinin, ikinci ve üçüncü mısralar Nizipli Şair Kadri Hoca Efendi'nindir. Bu Terbi'i bize H. Cahit UYANIK vermiştir.**

(1) - Mideye yararlı bir ot.

Urfa Tarihsel Sit dokusunun Dünü ve Bugünü

Osman ÖÇMEN
Arkeoloğ

Urfa tarihinin ilk çağlarında gerek çoğrafi konumu yönüyle ve gerekse önemli ticaret yollarının geçtiği yerde olması nedeniyle kurulan ve kısa zaman sonra bir askeri merkez durumuna gelerek değişik krallık hanedanlarının oturmasından ötürü sürekli gelişen ve kurulduğu günden itibaren Mezopotamya, Anadolu Suriye İran, Mısır ve Avrupa'nın çeşitli uygarlıklarından etkilenerek ve her uygarlık döneminde çehresini değiştirerek bugüne kadar varlığını koruyabilen tarihi bir şehirdir.

Geçmişte şehir sur'la güvenceli ve kavranabilir yerleşim alanı olmuş ve sur şehri sınırlandırmış, hem onu her türlü tehlikeye karşı korumuş hem uzun yıllar korumasını sağlamıştır. Şehirde yaşamış birçok medeniyetler kendi yaşama süreçlerinde kültür seviyelerinin simgeleyecek birçok yapılar yapmışlar fakat savaş, din, hastalık ve tabii afetlerle geçmişte yapılan bu antik yapıların bir kısmı kendinden sonra gelen medeniyetlerin yaşam anlayışına ters düştüğü için ya tamamen ortadan kaldırılmış veya ilke doğrultusunda değiştirilmiştir. Birçok mabet veya kilisenin yerinde bugün birer cami bulunmaktadır. Birçok sosyal içerikli yapılar tamamen yıkılmış ve kazanılan yerler konut yeri olarak değerlendirilmiş. Bugün birçok evin temeli antik yapılar üzerine kurulmuş tur. Ayrıca geçmiş kültürlerin ölü kültüre verdikleri önemi gösteren NECROPOL (Mezarlık) alanları tarım alanlarına dönüştürülmüştür.

Türlü nedenlerle bir kültürün bütün mirasları tahrip edilirken veya ortadan kaldırılırken askeri bir yapı olan şehir sur'u (Dış kale) ve iç kale geçmişteki çeşitli uygarlıkların savunmasını sağaması nedeniyle her devirde onarılmış ve amaca uygun şekilde kullanılmıştır.

Urfa, birçok Anadolu şehirleri gibi 15. ve 16. yüzyıl Osmanlı uygarlığının şehircilik anlayışıyla sivil mimaride yenilikler içeren bir görünüm kazanmış ve şehir dokusunu oluşturan bireyler Türk-İslâm özelliğine bürünmüştür. Günümüzde şehir Osmanlı sivil de din'i mimarisinin pek güzel örnekleriyle doludur. Özellikle sosyal ve dinî yapılar çok geniş bir halk kültürünü yansıtmaktadır.

Çok yakın zamana kadar tarihsel sit dokusu ana özellikleriyle kendini korumakta güçlük çekmemişti. Hatta 19. yüzyıl başlarında şehrin kuzey ve güney yönlerinde sur dışında kervanların konaklaması için yaptırılan dokuz han-ki bunlar kuzeyde GAZHANE (şimdiki yeni hal pazarı), Eski GAZHANE (şimdiki Şerif Özden İlkokulu) İsmini tesbit edemediğimiz Köprübaşındaki bir kısmı yıkık han (şimdiki Cesur garajı), Yemen Askeri MUSTAFA AĞA HANI (Türkmen garajı), ASKERİ KIŞLA HANI (Şim-

iki orduevi karşısında bulunan kışla), HACI KAMİL HANI (eski cezaevi kuzeyi şimdiki Cumhuriyet Oteli altı), İsmi tesbit edilemiyen Kanberiye mahallesindeki Han. (Şimdiki Kızılay merkez binası),
Topçu meydanındaki ŞEHBENDERİYE HANI, güneyde ise, HAC ALİ AĞA HANI (şimdiki Gazi Ortaokulu yeri)

Kısa zaman sonra bu hanların çevresinde artan nüfus yoğunluğu nedeniyle tarihi çekirdeğin mimari üslubu ve makzemesiyle uyum sağlayan ve «DIŞARI MAHALLE» diye tanımlanan şimdiki KAMBERİYE, DERGEZENLİ, ATATÜRK, KÖTÜLER ve EYYUBİYE mahalleleri oluşmuştur. Gelişen bu mahallelerle birlikte oluşan sosyal içerikli yapılar günün gereksinmelerini karşılamış ve halkın günlük yaşamına kolaylıklar getirmiş idi.

Yüzyılımızın ilk çeyrek yıllarına kadar şehri şöyle tanımlayabiliriz; Şehir, İç kale, Harran kapı, Bey kapı ve Samsat kapı ucları arasında sur içinde çok yoğun sosyal, dini ve konut bölgeleri büyüklüğündedir.

Şehir içi ve yakın çevresiyle ilişkileri, önceleri binek hayvanları, sonraları at arabaları ve faytonla, daha sonra da motorlu taşıt araçlarıyla. Şehrin tarihi çekirdeği Gümrük Han'ı ve çok yakın çevresi şehrin ana merkezi biçimindedir ve her türlü şehirsel gereksinimi karşılayacak durumdadır. Urfa'lının hem tarihi çekirdeğe ve hem de doğaya erişmesine yararlı olmaktadır.

1930 larda gerek artan nüfus yoğunluğu ve gerekse insan yaşamına otomobilin girmesi şehir idarecilerini şehire yeni hizmetler getirmeye zorlamıştır. Üzülerek söylemek gerekirse idareciler yeni şehirleşme anlayışından yoksun, kısır döngü ile çok kısa vadeli çözümler getirme çabaları «Tarihi çekirdeğin» yer yer yok edilmesine ilk adımın atılmasına neden olmuş fakat yapılan b uçalışmalar halk tarafından benimsenmiş ve övülmüştür. Ama günümüzde görülüyorki o çalışmalarla kazanılan övgüler süregelmemiştir.

1930 lara doğru şehri çevreleyen sur fonksiyonunu yitirmiş düşüncesiyel taşlar söktürülerek kazanılan taşlardan Cumhuriyet ilkelerine uyularak yeni kamu binaları inşa edilmiştir. Sur'un geriye kalan kısımları da 1970 yıllarına kadar halkın yağmacılığına terkedilmiştir. Ancak Bey Kapı ve Harran Kapı civarındaki sur kalıntıları Milli Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğünce 1971 yılında eski eser olarak tescil edilmiştir. Sözkonusu bu kalıntılar şimdi kendi kaderleriyle ortadan kalkmak tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Urfa tarihsel sit'i üzerinde 1925 lerde başlayan spekülatif amaçlara yönelik tahribatlar günümüze kadar devam edegelmiş, ancak geç kalınmış olsa bile, tahribatların daha da yoğunluk kazanmaması için ilgililerce korumaya yönelik önlem alma girişimleri umut vericidir.

Urfa Folklorunda kargışlar (BED-DE'E) (3)

S. Adil GİRAY

III. GELİNLERLE İLGİLİ KARGIŞLAR :

1. Aliy yeşiliy üstiye atıla
2. Çolıh çocıh hesretinde kalasın
3. Dügin eviy değil öli eviy ola
4. Etegiyze oğlan südigi degmiye
5. Gün görmiyesen mıraz almıyasan
6. Körocah kalasan.
7. Mezin mıraz almıyasan
8. Sen olasan ağ beht görmiyesen,
9. Teliynen duvağiynan gömilesen
10. Yidiğiy ekmek, geydiği köynek bı kapıda kala.

IV.BIKKINLIK VE HAKKI HARAM ETMEKLE İLGİLİ KARGIŞLAR :

1. Beni kınıyan bi avıç ta ziyada kınamdan yaha.
2. Benim kimin olasız
3. Bi mememden emdiğiy süd, birinden emdiğiy irin ola
4. Hekkım siye heram it kanı ola
5. Hekkım siye heram olsın, kat kat katıran olsın.
6. Kınıyan kınamdan yahsın
7. Nasıl yağdan kıl çekilir, Allah ta beni içiyizden ele çeke

V. YOKSULLUĞA DÜŞME İLE İLGİLİ KARGIŞLAR

1. Beni unudıp canıyın derdi derdine endüşesen
2. Böginden geri kaasan
3. Böginleri arıyasan bulamıyasan
4. Caniyden bedeniyden her görmiyesen
5. Derbeder olasan
6. Dilenmez dilençi olasan
7. Ekmek atlı sen yayan olasan
8. Ekmek ekmek dilenesen
9. Eviy başiya yıhıla
10. Farşı malamat olasan
11. Hanay harabola
12. İt eliyden ekmek almıya
13. İtten ac ilandan çılpah kalasan
14. Maliynan malamat olasan
15. Rezzil rüsvay olasan
16. Sabır selam görmiyesen

17. Sen olasan dört öksiznen bi mağarada kalasan
18. Sen olasan nolıdım delisi olasan
19. Tahtiy taci döne
20. Yavrım dünyanın keyti kederi seni bırahmıya

VI. MÜNFERİT KONULU KARGIŞLAR

1. Allah beni sizin eliyize düşirmiye
2. Allah kimsiy sizin şeriyize düşirmiye
3. Allah seni çarpa çalındıra
4. Anaydan emdığiy süd bırmiydan gele
5. Çırnağa çalınasan
6. Dağ ceyranı olasan
7. Deli olasan dağlara düşesen
8. Elim et yahayda kala
9. Ettığiy keder bulasan
10. Ettığiy yolıya gele
11. Evladiydan çekesen
12. Gettığiy bet seni çarpa
13. Hekimdede sipirgesinnen siprilesiz
14. O boyda kalasan
15. Ölmiyesen örneg olasan
16. Sıfatiya ne'let gele
17. Tehsineh olasan
18. Töremiyesen
19. Yurdiyda baykuşlar öte

EK

Derlemelerimiz sırasında gözden kaçan kargışları bu bölümde vermeyi uygun bulduk. Ayrı sıra numaraları ile vereceğimiz bu kargışların parantez içinde sayıları hangi bölüme ait olduklarını göstermektedir:

1. Ah deyesen kan kusasan(1)
2. Al duvah görmiyesen (3)
3. Al kızıl kaniya bölenesen(2)
4. Allah belayı avucıya koya (6)
5. Babay gele yeriy boş göre (2)
6. Be-mırat gidesen (2)
7. Biniy bin izarda sere durasan (6)
8. Can yatağından su vereniy olmıya (6)

9. Cigeriy el el tökile (1)
10. Cigeriy tahtalarda dorğana (2)
11. Çeney çekile (6)
12. Çıra kimin sönesen (2)
13. Çifte pıçağa rasgelesen (2)
14. Dert çekesen ölmiyesen (1)
15. Dipsiz haraillardan rüşesen (6)
16. Dört gişinin çininde gidesen (2)
17. Ekmek devşan ola sen tazı olasan kaçasan kaça san yetişemiyesen
18. El'elem seriye dura (6)
19. Eleme ebret olasan (6)
20. Ferculup yerde kalasan (1)
21. Göziy avcuma düşe hemamın öginde gülle oynı yım (6)
22. Göziy avcuma düşe kumnan öfeliyimsuyı dirseğim den aha(6)
23. Göziyin elifi söne (1)
24. Hesretiy karniyda kala (2)
25. Hz. Eli'nin kılıcına gidesen (2)
26. Işığiy söne (1)
26. İfleh olmıyasan (5)
27. İki göziy avcuma düşe (1)
28. İşiy rasgetmiye (5)
29. Karniy ekmege doymıya (5)
30. Kısken kızdırasın körik çekesen (1)
31. Kökiy kurıya (3)
32. Kurt düşe ölim siye yoh ola (1)
33. Küllim zibillim başıya (2)
34. Me'zul olıp divar dibinde kalasan (1)
35. Ölim apara seni (2)
36. Ölim döşire seni (2)
37. Postaliyin altı ola üsti olmıya (5)
38. Sebbehe çıhmiyasan (2)
39. Son hamamiy ola (2)
40. Tıfıl gidesen (2)
41. Yidığiy hekimler çıhada (1)

S O N

URFA MUSİKİSİ ÜZERİNE

TENEKECİ MAHMUTLA KONUŞMA

Hazırlayan
Mustafa K. APAYDIN

Türk Musikisi yörelere göre çok çeşitli farklılıklar göstermektedir. Urfa musikisinin bu farklılıklar arasındaki yeri, diğer yörelere göre en fazla orandadır...

Urfa musikisinin temel özelliği; türkülerimizin makam geleneği ile okunmasıdır. Urfa musikisi bu temel özelliğin etkisi ile daha etkileyicidir diğer yöre musikilerine göre..

Yine bu makam geleneği dolayısiyledir ki, Urfa musikisini öğrenme ve öğretme sanatı diğer yörelere nazaran daha çok çalışma ve emek gerektirir. Urfa musikisini tüm yurda sevdiren ve kabul ettiren geçmişin büyük ustalarıdır. Bu büyük ustalar ve sanatkârlar musiki sanatına olan ilgileri, bağlılıkarı ve aşkarının verdiği güçle Urfa musikisini tam anlamiyle öğrenebimek; daha sonra da yeni yetişen nesile öğretebilmek için gecelerini gündüzlerine katıp bu işi en iyi bilenlere yıllarca hizmet etmişlerdir. Bu ustalar sıra gecelerinde, dağ yatılarında, özel davet ve eğlencelerde ustalarının dizleri dibinden ayrılmıyarak Urfa musikisini bütün temel özellikleriyle beraber öğrenmişlerdir.

Oysa günümüzde Urfa musikisini temsil edebilme seviyesine geldiklerini sanan bir çok sanatçımız, Urfa türkülerinin başka yörelere mal edilmesine, özünden ve temel özelliklerinden uzaklaştırılmasına, günün basitleşen müsiki anlayışına göre değiştirilmesine ses çıkarmamakta, yüklendikleri temsilcilik görevlerini tam olarak yerine getirmemektedirler...

Biz bu yazı dizimizde günümüzün yaşayan büyük musiki ustalarından Mahmut Güzelgöz (Tenekeci) ile Urfa musikisinin uğradığı değişmeler ve musikideki son gelişmeler üzerine söyleşeceğiz.

Bu söyleşilerimizin asıl amacı; Urfa musikisinin temel özelliklerini yeniden dile getirmek, yaşayan büyük ustaların gelişmeler ve değişiklikler konusundaki düşüncelerini yansıtmak ve bir noktada da Urfa musikisinin bugünki durumu ile geçmişteki durumunu karşılaştırarak ortaya çıkacak sonuçtan musikimiz adına yararlanmaktır.

TENEKECİ MAHMUT KİMDİR :

«Urfa folklorunun canlı tarihi» olarak tanınan büyük usta Tenekeci Mahmut Güzegöz 1919 yılında Urfa'da doğmuştur. Tahsil yapamamış, okumayı kendi çabası ile öğrenmiştir. Buna rağmen folklor ve diğer konularda birçok eser okudu.

Kendisi tahsil durumunu bir eserinde şu mısralarla açıklar:

»Yazı bilmem okumadım karadan
Bu zekâyı bana verdi yaradan»

Birçok meslekte çalışmış,, ama esas mesleği tenekecilliktir. Urfa'da bu mesleği nedeniyle «Tenekeci Mahmut» diye tanınır.

1976 yılından beri Urfa Müze Müdürlüğünde bahçıvan olarak çalışmaktadır. Tenekeci Mahmut evli on çocuk babasıdır. Urfa musikisinin büyük ustalarına yıllarca hizmet etmiş, onlardan Urfa musikisinin temel özelliklerini öğrenmiş ve bu alanda bir çok beste de yapmıştır.

Ahmet Alaybeyi, Mehmet Özbek, Yavuz Tapucu, Mehmet Güçlü, Mahmut Akgün (Dellek Mahmut Hafız), Mahmut Coşkunses, Vefik Ataç, Aziz Çekirge, Abdullah Balak Lütfü Emiroğlu, Mehmet Nacak ve daha birçoğu Urfa musikisi hakkındaki temel bilgilerini ondan öğrenmişlerdir. Halen yeni yetişen gençlerden birçoğuna Urfa musikisi hakkında dersler vermektedir.

Devamı Sayfa 18'de

HACI SAKIP EFENDİ (MEHMET EMİN DENİZ)

Cemil Cahit GÜZELBEY

GİRİŞ :

Birecik'in çok yönlü ve çok ünlü büyük kişilerinden biridir. Doğup büyüdükten sonra Urfa'da yerleştiğinden (Urfa'lı Sakıp) diye de anılmıştır. Birecik'liler ise onu (Hacı Sakıp Efendi) veya sadece (Sakıp Efendi) diye anarlar. Ünlü Fırat'ı atlayarak Gaziantep'e de yayılmıştır. Onun şair olarak kimi parçaları Gaziantep'te yazılan cönklerde de yer almıştır. Ancak Gaziantep'te tanınmasının bir nedeni de oğlu Halil Beyin, 19. yüzyıl Gaziantep'inin ünlü kişilerinden Battal Beye damat olmasındandır. Öbür yandan Sakıp denince şairliğinden önce akla büyük bir hayır sahibi gelmektedir. Urfa'dan Diyarbakır'a, Halep'e, Nizip'e giden yollar üzerinde gelip geçen yolcuların su gereksinmelerini gidermeleri, dinlenmeleri için bir sıra hayratlar yaptırmıştır.

Gaziantep'te bu su hayratlarına (Suluk) derler. Ama (Sakıp'ın hayratı) diye anılan suluklar Gaziantep'tekilerden çok farklıdır. Bu hayratlardan iki tanesini gördüm. Gaziantep'tekiler moloz taşlarla yapılmış ilkel birer su depolarıdır. Sakıp'ınkiler ise düzenli kesme taşlarla yapılmış olmasından başka üzeri kap (Tonoz) çatılı, iki kattan oluşan bir yapıttır. Altı su deposu, üstü birkaç kişinin barınabileceği dinlenme yeri, bir odaydı. Bu hayratlar 10-15 yıl öncesine kadar, yıkık olmakla birlikte varlıklarını koruyordu. Şimdi ortadan kaybolmuşlardır.

Sakıp su hayratlarından başka birde Urfa'nın NARINCI Mahallesinde halkın (Sakıbiye Tekkesi) dediği, resmi kayıtlarda (Hankâh) denilen ve birçok bölümlerden oluşan bir kuruluş daha yaptırmıştır.

Aiesi ve Tarihsel Öyküsü :

Sakıp'ın aile kökeni tarihsel söylentilere dayanmaktadır. Üçüncü karındaki torunlarından Sayın (Galip Deniz) bu konuda şu açıklamaları yaptı:

«Atalarımız Horasan Türklerindendir. Abbasi'lerin ilk çağlarında, buradan göçerek Bağdad'a gelip yerleşmiş bulunan Parmak oğulları (Bermekiler) soyundandır. Tarih kitaplarında da açıklandığı gibi bunlardan Cafer, Harun Reşit zamanında Başvezirlik yapmış, sonra kendi ve ailesi kılıçtan geçilerek yok edilmişlerdir.

Bizim atamız Cafer'in amcası oğullarından (Mustafa) dır. Atamız Mustafa'nın öyküsü şöyledir :

Bir gün Harun Reşit sarayının bahçesinde Cafer'le birlikte gezerken, bir asmanın altına gelirler. Harun Reşit'in gözüne iri bir salkım üzüm ilişir. Başvezirine :

— Cafer omuzuma bas, şu salkımı kopar der. Cafer halifenin dediğini yapar. Omuzuna basarak bu salkımı koparır. Bu sırada kendilerini uzaktan izlemekte olan sarayın bahçıvan Bermeki Mustafa'yı çağırır, üzümü verir ve derki:

— Bunu çardağa götür, biraz sonra gelir orada yeriz.

Bermeki Mustafa salkımı alıp çardağa götürürken içine bir sızı girer, kendi kendine :

— Saygısızlığı Halifenin omuzuna basacak kadar ileri götüren düşüncesiz bir vezirin sonu kötüdür, der. Hemen ertesi günü Harun Reşit'in önüne çıkar ve şöyle konuşur:

— Ben Bermeki ailesinden ayrılıyorum. Bana bu aile ile hiç bir ilgim kalmadığına dair, mühür ve imzanızı taşıyan bir belge verin. Harun Reşit bunun nedenini sorarsada sudan bir yanıt verir, istediği belgeyi alır.

Aradan günler, aylar geçer. Bir gece Bermeki ailesi bir arada bulundukları sırada, Halife, Cafer'i saraya çağırır. Başvezir gelir gelmez hemen boynunu vurdurur. Ayrıca yapılan bir baskınla bütün Bermeki'ler öldürülür. Bermeki'leri yok etmeğe çalışanlar sabahleyin Mustafa Bermeki'nin kapısına dayanırlar, durumu öğrenen Mustafa :

— Benim Bermeki ailesiyle hiç bir ilgim yoktur, der. Sakladığı belgeyi gösterir, kendini ve ailesini kurtarır.»

Bundan yıllar önce Sayın Ali Rıza Danış Bey'den de şunları dinlemiştim :

«Cafer, Harun Reşit'in kızkardeşi ile evlenmek ister. Halife buna karşı çıkar. Cafer'in ısrarı üzerine karı koca olmamaları koşuluyla buna peki der. Ama çok geçmeden koşul bozulur, kız gebe kalır. Sonra bir çocuk doğurur. Bunun üzerine Cafer öldürülür, aileside Bağdad'dan sürülür.»

Tarih Bermeki ailesinin ortadan kaldırılışını bunların büyük bir nüfuz kazanması, Abbas oğulları saltanatının ilerisi için korku doğurduğu nedenine bağlar. Emevi saltanatını yıkarak Abbasilere Hilafet ve saltanatın yolunu açan Horasanlı Türk yiğidi Ebu Müslüm'ün aynı korkuyla bir yemek sofrasından başı kesilmedi mi?

İslâm Ansiklopedisi, Bermekiler'in İran'lı olduklarını yazdıktan sonra Bermeki sözcüğünün, Belih kentinde Nevbahar mabedindeki en büyük rahibin rütbesine delalet etmektedir diyor.
(Cilt. 1. Sayfa. 560)

Sayın Galip Deniz atalarının daha sonraki öykülerini şöyle anlattı:

«Bermeki ailesinin Abbasilerce tasfiyesinden sonra, Bahçıvan Mustafa yeniden Harun Reşit'in katına çıkıyor. Ailesiyle birlikte Bağdad'tan ayrılmak istediğini, görevlendireceği koruyucularla birlikte Şam'a kadar gönderilmesini istiyor. Halife isteklerini kabul ediyor. Bağdad'tan ayrılmalarına izin veriyor. Silahlı koruyucularla Şam'a kadar gönderiyor.

Bermeki Mustafa bir süre Şam'da kaldıktan sonra, Havran bölgesine göçerek burada biraz arazi satın alıyor, yerleşiyor. Daha sonra bu aileden bir bölümü buradan da göçerek Aksak Temur'un yıktığı Hayyi köyüne gelip yerleşiyor. Hayyi yılan demektir. Burada köyün kuruluşunda büyük bir yılan görülmekle bu adın verildiği söylenir. 18. yüzyıl sonlarına doğru Sakıp'ın atalarından biri Urfa'ya geliyor. Biraz toprak alarak bir yandan tarımla, öbür yandan ticaretle uğraşıyor, işleri uygun gidiyor, zengin oluyor, ünleniyor. Artık Bermeki adı unutulup aileye (Bin Asil) yani soyluoğlu deniyor. Sakıp Urfa'da doğup öğrenimi burada yapıyor. Bilgin ve şair bir kimse olarak yetişip beliriyor.»

Sayın Galip Deniz'in anlattığı öykünün arkası şöyle sürüyor :

«Kadiri tarikatına giren ve Hacca giden Sakıp Efendi birgün Halilürrahmanda bulunduğu sırada, gözlerini, önleyemediği bir uyku sarıyor. Pek kısa süren bu uyku sırasında ona (Sakıp dünyalık mı istersin, yoksa ahiretlik mi diye soruyorlar. Sakıp şu yanıtı veriyor :

— Bana dünyalık verin, ben bununla ahiretimi bulurum.
Bu olaydan sonra Sakıp alabildiğine zenginleşiyor. Urfa'daki Sakıbiye (Külliye)sini, ünlü hayratlarını yaptırıyor.»

(Devam Edecek)

Urfa evlerinde ve camilerindeki ağaç süslemeli eserler

A. CİHAT KÜRKÇÜOĞLU
SANAT TARİHÇİSİ

Türk-İslâm sanatının süsleme unsurlarından biri olan ağaç işlemeciliği kapı, pencere, dolap kapakları, ağaç sütun başlıkları, tavanlar, mimber, kürsü, rahle, sandık, çekmece ve aynalardan başka büyük ve küçük her türlü ev ve el eşyalarında kendisini gösterir.

Ağaç oyma sanatı, diğer sanat kollarından taş, stuk, deri, çini, işleme ve benzerleri ile sıkı bir bağ kurmuş ve bu sanat kollarından büyük ölçüde etkilenmiştir.

Urfa'daki ağaç eserler arasında evlerdeki kapı ve pencere kanatları önemli bir yer tutar. Ağacın çabuk yıpranan bir madde olması, hele bunun hergün bir çok kez açılıp kapanarak, zaman zaman hızla çarpılarak, evin yıkandığı sıralarda su değdirilerek daha da çabuk tahrip olmasına yol açılan kapı ve pencerelerde kullanılmış olması bunların çok eski örneklerini günümüze kadar getirememiştir. 1721-1722 tarihlerine ait Rızvaniye Camii kapısı ve 1191 de yapılan Eyyubiye medresesinin 18. yüzyıldaki onarımından kaldığını sandığımız iç oda kapısı dışında tarihleri daha öncelere götürülebilecek eser bulunmamaktadır.

Urfa evlerindeki ağaç süslemeli kapı ve pencere kanatlarının kitabelerinden bu eserlerin 1835-1854-1859-1868 ve 1875 tarihlerine ait oldukları ve Neccar Mehmet, Yeşil Neccarzâde Bekir, El Hac Hüseyin ve Ahmet Hamdi adlı yerli ustalar tarafından yapıldıkları anlaşılmaktadır. Ancak, kitabesiz bazı kapı ve pencere kanatlarının daha başka ustalar tarafından yapılmış olabileceği düşünülecek olursa usta sayısını daha da arttırmak mümkündür.

Kapı ve pencere kanatları dışında Urfa'daki ağaç süslemenin güzel örneklerine oda duvarlarının ağaç kaplamalarında, tavanlarında, camhâne tabir edilen oda nişlerinde, sandıklarda ve ayna çerçevelerinde çok sayıda rastlanabilir.

Urfa'daki ağaç eserlerde başlıca iki üslup göze çarpar:

1 — Urfa'nın yerli sanatkârlarına mal edemiyeceğimiz, 18. yüzyıl Türk süsleme sanatı özelliklerini yansıtan eserler. Bunlara Rızvaniye camii kapısı ile müezzin mahfilinin tavanı ve Eyyubi medresesindeki oda kapısı örnek olarak gösterilebilir. (Bu eserler ileridekı sayılarda ele alınacaktır.)

2 — Urfa'lı sanatkârlar tarafından yapılan ve yerel üslup taşıyan eserler. Bu guruba örnek olarak evlerdeki kapı ve pencere kanatları ile duvar kaplamaları ve sandıklar gösterilebilir.

Evlerdeki Urfa'lı sanatkârlar tarafından yapılan ağaç eserlerde 50 nin üzerinde değişik süsleme kompozisyonu dikkati çeker. Bir vazodan çıkan dallara bağlı palmetler, tam ve yarım dairelerin kesişmesinden oluşan kompozisyonlar, dairesel bir eksen çevresinde birbirini kesen çemberlerin oluşturdukları çeşitli rozetler, bir çiçek rozeti etrafında çarkı felek şeklinde dönen dallara bağlı çok dilimli palmetler, rumi ve pelmetlerden oluşan değişik, bordürler evlerdeki ağaç eserlerde en çok rastlanan süslemelerdendir.

Kapı ve pencere kanatlarındaki süslemelerde simetri esası göz önünde tutulmuş, motifler bulundukları yerin şekline göre değerlendirilmişlerdir. Urfa'daki ağaç eserlerde, ağaç işçiliği tekniklerinden oyma, geçme, kafes, muşarabiye ve kakma teknikleri büyük bir ustalıkla uygulanmıştır.

Kapı kanatlarındaki bitkisel ve geometrik süslemeler yanında Arap harferiyle ustalıkla yazılmış ve hat sanatının güzel örneklerini veren kitabeleri ayrı bir süsleme ögesi olarak değerlendirmek gerekir. Bu kitabelerde çok güzel istif edilmiş :

MAŞALLAH

Ya müfettihal ehvab
İftah lena hayrül bab

Allahû veliyül tevfik
Nîmel mevlâ ve minel refik

İlâhi ta felek daim ki arşu ferş ola kaim

Sana ömrü ebed versin hüda-i bakî daim

Açıldıkca kapansın çeşm-i âda
Bihakki sûrei inna fetehna

gibi yazılara rastlanabilir.

Bugün tamamen ölmüş olan ağaç süslemeciliği sanatından günümüze kalan ve eski Urfa evlerini süsleyen değerli birer tablo özelliğindeki süslemeli kapı ve pencere kanatlarını, bilinçsizce yapılan tahribatlarla kırılıp yakılmak, ya da hor kullanılmak suretiyle tahrip edilmelerini önlemek ve bu değerli eserleri gelecek nesillere sunabilmek amacıyla geçtiğimiz yıllarda Urfa Müzesinin toplama çalışmaları olumlu sonuç vermiş, bu eserlerin en güzel örnekleri müzede toplanmıştır. İleride açılacak bir Etnofrafya Müze'sinde bu eserlerin sergilenerek halkımıza sunulması en büyük arzumuzdur.

GAZEL

M. Şevket AKKAYA

Farkında değilsin meleğim sendeki hüsnün.
Nur yüzlü civansın, nurun aydan daha üstün.
Teşbihte hatâ etmedim âyetle sabittir.
Fi,ahsen-i takvîm, e misal sende görülsün.
Ancak her ayın bir günü mehtap dolunaydır.
Şuhum! senenin her günü sen bedr-i münirsün.
Revnak veriyor vechine, bak reng-i hicâbın
Müstağni durur, âşıkı kalpten öldürürsün.
Rabbin sana ihsanını mahpeste çürütme!
Elyâkına râmeyle ki aşkın yüzü gülsün.
Şâyet şımarıp hüsnüne mağrur olacaksan,
Nârin bedenin esfel-i süflâya gömülsün.
Şevket, şu muhayyel yarı kıskandı nazardan.
İster mi? temiz aşkına bir toz düşürülsün.

Urfalı Şair Nabinin Hayrabad adlı eseri hakkında -3-

Mahmut KARAKAŞ

Peygamberlerin ceddi sayılan İbrahim Aleyhisselam'ın güzel ahlâkı sayesinde, kendisini yakarak öldürmek için yaktıkları ateşin bir gül bahçesi haline geldiğini anlatır. Hz. İbrahim'in oğlu Hz. İsmail'i kurban ederken Allah'u Taalanın İsmail'in yerine kurban edilmesi için bir koç gönderdiğini şu iki beytle anlatıyor.

Ahlâkına olmasaydı mi'den
Olmazdı Halil'e nar gülşen
Olmakla ruhunda nur-i taban
İsmail kebş olundu kurban

Hz. Yusuf'un güzelliği hakkında;

Nakkaş-i izari bi tekellüf
Neyreg-i cemalin etdi Yusuf
Etdi bu sebeble ol meh asan
Tahvil-i büruc-i delv-u mizan

Hz. Musa'ya beyaz elin verilmesinden, Davud A.S. in sesinin heybetli oluşundan ve sert demirin elinde mum gibi ezilmesinden bahseder. Hz. Süleyman'ın yüzüğünü zikrederek Hz. İsa'nın feyz nefesinden olduğunu ve O'nun Allah (c.c.) ın izniyle ölüleri dirilttiğini anlatır.

Feyz-i nefesinden oldu İsa
Emvata kitabıhan-i ihya

Nabi; peygamberlerden sonra, yine sıraya dikkat ederek ilk dört halifenin hususiyetlerinden kısaca bahseder :

Sıddık-i siddıki etdi tevfik
Şayeste-i ibtida-i tasdik
Adlinden alınca bihre Faruk
Tıryak-i fütuha oldu Faruk
Şerminden alınca vaye Osman
Şerm etdiler andan ins ile can
İlminden alınca maye Haydar
Oldu meden ulumuna der

Hz. Muhammed (S.A.S.)'e risalet verilince, müşrikleri islâm dinine davet eder. Bu davet sırasında kendine inanmayan Mekke'liler Hz. Muhammed'den peygamberliğine delil olarak bir mucize göstermesini isterler, Peygamber elini Ay'a taraf doğrultunca, ay ikiye bölünür.

Engüştü edüp du nime Mah'i
Heminter etdi peyk-i rahi

Kur'anı Kerim'in nazil oluşu ile bütün eski kitapların hükmünün kalktığını, alemin müşriklerden ve putperestlerden temizlendiğini anlatır. Artık köhne kitaplara ve geleneklere kıymet verilmediğini, Hz. Muhammed'in ve İslâm dininin Alemi nura ğark ettiğini ve büyük şöhret kazandığını söyler.

Kur'an-ı Kerim olunca nazil
Nash oldu şeray-i evayil
Tutmuşdu cihani gebru eşrak
Subh nefesiyle eyledi pak
Oldu nusk-i selefi nişeste
Manend-i meh nekin-i şikeste
Best etdi kumaş-i çar hane
Ayin-i Muhammedi cihane

Nabi, Hz. Muhammed'in bu kadar ulviyetine bakaark, kendi kıymetsizliğini ve aczini anlatıyor:

Namın senin afdal'al-fadıl
Kadrim benim asfal'al-asafil
Her vecihle snaa nisbeti myok
Namın anacak liyakatım yok

Gayet dindar olan Nabi; elbette kendini yüce İslâm peygamberi ile ölçemez. Nihayet günahkâr bir kul olduğunu kabul ederek, hesab gününde Hz. Muhammed'den şefaat etmesini yakınarak diler :

Rahm eyle koma bu har u zari
Üftade-i hak u hakısari

Nabi; Hz. Muhammed'in mirac hadisesine oldukça geniş yer veriyor. O gece bütün alemin süslnediğini, Allah (c.c.)'ın sevgilisinin arş-i ala'yi ziyaret edeceğinden göğün ve yıldızların gelinlik elbiselerini giydiğini anlatır.

Bir şebki inayet-i İlahi
Zin etmişidi bu barıgahi
Ahterle sipehr olub müzehheb
Zer came ile satardı kevkeb
Bu köhne saray-i anbusi
Giymişdi libace-i arusi

Mirac gecesi Hz. Muhammed (S. A.S.) tatlı uykusunda iken, vahy meleği Cibrîl-i Emin aniden geleerk Resulullah'a görünür. Peyğamberin uykulu hali geçince, Cebrail huzuruna gelir kendini takdim eder. Allah (c.c.)'ın kendini katına davet ettiğini, bir peyğambere yakışır bir şekide edeble bildirir ve Hak Taala'nın selâmını söyler :

Ey şah-i münesse-i nübüvvet
Etdi seni YHak huzura da'vet
Amade kudumuna gümahi
Enva-i münyafet-i İlahi
Ey Mihr-i ümmid (u) subh-i ümid
Pa busine teşne Mah u Hurşid
Sal sureş-i şavk-i kudsiyane
Bas payini sath-i La mekane

Cebrail'in daveti üzerine Resulullah, Allah'ın emrine icabet etmek için Cebrail'i takib eder. Cebrail (A.S.) peyğamberin binmesi için O'na, Burak isminde bir hayvan getirir. Burak dünyadaki hayvanların hiç birisine benzememektedir. Vücudu nur gibi parlamakta, yüzü ise insana benzemek tedir. Öyle bir yaratık ki denizde ve karada yürümekte, istediği zaman uçabilmeketdir. Uçtuğu vakit kendisine ancak Cebrail (A.S.) yetişebilmektedir.

Cibril-i sefir-i sedre pira
Çekdi A'na bir Burak-i ra'na
Amma ne Burak Burak-i hatıf
Hemcünbüş-i nur-i çeşme-i hatıf
Pervaz için etdiginde perdaz
Cibril idi ancak A'na demsaz

Hz. Muhammed (A.S.) Burak'a binmek isteğince Burak huysuzlanır, peyğamberin binmesine mani olur. Cebrail bu hali görünce utanır, Burak'a binicisinin Allah (c.c.)'ın resulu olduğu, rahat durmasını söyler. Bunu duyan Burak, yüzünü yere sürerek Resulullah'dan özür diler.

Kasd eylediginde server-i Din
Olmağa Burak'a ziver u zin
Serkeşlik edüb Burak-i berrak
Oldu reh-i inkiyaddan ak

Resulullah, Burak'a binmiş olarak Cebrail'le beraber mescid'i Aksa'ya gelir. Oradaki bütün peyğamberlere imam olur, cemaatle namaz kılarlar. Sonra sırasiyle göğün katlarından geçerek sekizinci kata gelir. Geçdiği her hatta bütün nievcudat peyğambere ihtirama geçerler. Sidretül-Münteha denilen mevkiye vasıl oldukları zaman, Cebrail ve Burak dururlar, Hz. Muhammed (S.A.S.)'e burdan ileriye kendilerinin geçemiyeceklerini, geçmeğe teşebbüs ettikleri an helâk olacaklarını söyler. Peyğamber yalnız kalınca aniden bir kapı açılır ve Refref namında bir mahlûk gelir, Habibullah onunla yoluna devam eder. Fakat Hz. Muhammed cezb-i Hüda ile, Refref ise, havanın çekimi ile giderler.

URFADAN DERLENMİŞ MANİLER -3-

M. Emin ERGİN

ARMUT DALDA DAL YERDE
BÜLBÜL ÖTMEZ HER YERDE
FELEK BİZİ AYIRDI
HER BİRİMİZ Bİ YERDE

KEHVE BİŞTIĞI YERDE
BİŞİP DAŞDIĞI YERDE
GÖZEL ÇİRKİN ARANMAZ
GÖYÜL DÜŞDIĞI YERDE

MIRADI BELE
AHAR MIRADI BELE
BEN FELEGE NEYLEDİM
HAKKIN MIRADI BELE

YAZ BELE
BAHAR BELE YAZ BELE
KATİP ELİ KIRILSIN
BEN Mİ DEDİM YAZ BELE

DAĞI BELE
DOLAN GEL DAĞI BELE
ÜREKTEN YARALIYAM
VUR YANSIN DAĞI BELE

GEL BENİ Bİ HAL EYLE
KES DİLİMİ LAL EYLE
YOLÇIYAM DURMAH OLMAZ
DUZ EKMEK HELAL EYLE

Bİ TEGELE
KIRH İNNE Bİ TEGELE
UÇTU GÖYNÜMÜN KUŞU
ÜMİT VAR Bİ DE GELE

GÖZELE BAH GÖZELE
GELMİŞ BENDEN SÖZ ALA
BENİM Bİ MERALIM VAR
DEGİŞMEM BİN GAZELE

ET ALDIM DİRHEM İLE
ÖLDÜRDÜM MERHEM İLE
BELE MUHABBET OLMAZ
AYDA Bİ MEKTUP İLE

DERDİ BİLE
TEBİB YOH DERDİ BİLE
TEBİB İLACA GETTİ
GETİRDİ DERDİ BİLE

SU GELİR ÜLE ÜLE
YAR GELİR GÜLE GÜLE
ELİNDE İPEK MENDİL
TERİNİ SİLE SİLE

EVLERİNDE DELEME
KAŞLAR BENZER KELEME
BEN SENİ GİZLİ SEVDİM
SEN DUYURDİ ALEME

GÖGDE YILDIZ MELEME
KIZ GÖKSİ DÜGMELEME
ÖLÜRSEM KANNIM SENSEN
GÖZLERİ SÜRMELEME

KAŞLARIN KARASINA
MİL ÇEKMİŞ ARASINA
BEN Bİ DERDE DÜŞMÜŞEM
BİLMEMKI ÇARASI NE

BI DAĞIN ENSESİNE
OYANDIM YAR SESİNE
YARIM KEKLİK BEN ŞAHİN
DÜŞMÜŞEM ENSESİNE

AHŞAMLAR OLDI GENE
ÇIRALAR YANDI GENE
AY ÜZLÜM CEYLAN GÖZLÜM
AKLIMA DÜŞDÜ GENE

UY REZİNE REZİNE
BUĞDANIN FIREZİNE
GELİN Bİ ZILĞIT ÇALAH
KIZLARIN KEREZİNE

Bİ DAŞ ATTIM ZETİNE
ZETİNİN İRİSİNE
BENİ ÇOBAN ETSİNLER
KIZLARIN SÜRÜSÜNE

MOR ÜSTÜNE
TÖKÜLMÜŞ YOL ÜSTÜNE
YAR BENDEN ÜZ ÇEVİRMİŞ
Bİ DESDE GÜL ÜSTÜNE

BULUT BULUT ÜSTÜNE
BULUT YAĞMIR ÜSTÜNE
YAĞMIR KURBANİ OLİM
YAĞMA YARIM ÜSTÜNE

DÖGIN DÖGDIM DİZİME
YUHU GİRMEZ GÖZIME
DİZ DİZE OTIRIRKEN
HESRET OLDIM ÜZÜNE

KİŞE TAVUĞUM KİŞE
BAŞIYA BİTLER DÜŞE
FRANSIZ HENDEK KAZMIŞ
İŞALLAH GENDİ DÜŞE

BI DAĞIN ARDI MEŞE
GÜN AÇA KÖLGE DÜŞE
BENİ YARDAN EDENİN
EVİNE ŞİVAN DÜŞE

REHEN EKTİM BİTMİYE
YARA SELAM GETMİYE
BENİ YARDAN AYIRAN
MIRADINA YETMİYE

DIL MEZE
DUDAH MEZE DİL MEZE
KÖR OLDIM GÖYÜL VERDIM
KADİR KIYMET BILMEZE

ALMANIN ALINA BAH
EGİLMİŞ DALINA BAH
SEN BIRADAN GİDELİ
GEL BENİM HALIMA BAH

ŞADE BÜLBÜL
-III-

Musannifin Biri

Cenavar sudan başını çıhattı, kefinden kuyrığını suya çerp çürp vurmağa başladı. Köv muhtarrnın kızıda suyın başına geldi, oğlanı gördi. Oğlan: Şıllıkı biye getir, ilan babayın der dini yisin, sen de gel yanıma otır. «deyi. Kız ne yapacağını şaşırmış, per perişan... Oğlanın dedığını yapiy. Oğlan ilanı kızdırmah üçürü şıllıkı efiyetten yiyi. İlan Mehemet Şahı yudmah üçürü başını uzadiy Mehemet Şah kılıcını çekiy, ilanın kellesini uçuriy. Mehemet Şah kılıcı ele bi salladi ki terezesini itirdi, yere düşdi. Kız elini ilanın kanına batırdı, oğlanın çinine sürtti, iz etti. «Kah oğlan kah ilan öldi» dedi. O mabende herkes ortıya çıhtı. Kimse kimsi görmedığından herkes «Ben ilanı öldirdim» dedi. Kız bının üzerine: «Ben ilanı öldirenin çinine bi i zettim, çiminde iz olan ilanı asıl öldırendir» deyene keder herkesin çinine bahtılar iz oğlanın çinin de çıhtı, Mehemet Şah'a «Dile bizden ne dilersey, istersey siye muhtarın kızını verah» dediler. Mehemet Şah: «Kız benim bacım dır, beni dünya üzine çıhadın, sizden başka heç bi şe istemiyem» dedi. Aha sözi uzatmıyah, oğlan muhtarın evinde kaldı. Bi gün geziyken yorıldı. Bi ağacın dibine yattı. Bi de gözini açtı ki ağacın teppesinde bi kuş yuvası var. İçindeki cücükler kar var ediyler. Bahtı ki bi ilan cücüklerin yuvasına giriy Çıhtı ağaca ilanı öldırdı. Megersem o yuva zümridienka kuşının yuvasımış. Birez soyra zümridienka kuşı yuvasına geldi. Bahtı ki bi adam ağacın dibinde yatiy. Zannetti ki her gün yavrularını yiyen cenavar bıdır. «Öldırım kurtılım» dedi. Bi daş aldı yerden, tam oğlanın üzerine bırahiy dı ki, cücüklerkomadılar: «Yoh ane, bizim kardaşlarımızı yudan o degildir, o adam bizi o cenavardan kurtattı.» dediler. Onların bele bağırmahlarından Mehemet Şah oyandı. Zümridienka kuşu «Dile benden ne dilersey» dedi. Mehemt Şah «Beni dünya üzine çıhat, senden başka heç bi şe istemiyem» deye coğap verdi. Zümridienka: «Başşım gözzim üstine sen benim evlatlarımı kurttattiy. Yalavuz yolımız irahtır. Sen get biye yiyeceh getir» dedi. Oğlan muhtarın evine getti. Gennine ne var ne yoh toplayıp verdiler. Oğlan geldi, zümridienkanın boynına bindi, yallah havalandılar, heyvan kağ dedi et verdi, kuğ dedi su verdi, heyvan da gennini te babasının melmeketine endirdi.

Mehemet Şah babasının camısına getti. Bahtı ki Şade bülbili camıya koymışlar, feketim ki kuş ötmiy. Hemin koynındaki finoyı çıhadiy, kuş finoyı görene çig, ötmağa başliy. Oğlan oradan çıhiy, gidiy kuyımçı tükenine şegirt giriy. Ahaliyin hepsi seraya kaçmışlar, padşaha bülbilin öttığını muştılamışlar.

O mabende Mehemet Şah ne duya, ne eşide. Şade Bülbilin sehebi sultan hanım Mehemet Şah'ın babasına herp açmış, Mehemet Şah'ın getirdığı üç kız da daha şehere girmemişler yas tutıp, çadırda yatıp kahılarmış. Kızlar ahaliyin kefini görene çiğ Mehemet Şah'ın geldığını aynamışlar. Padşahın oğullırına haber salmışlar siznen evlenirıh, feket üç şertimiz var demişer. Birinci şertimi: Bi altın tepsi içnde altından tazınan ceyran olacah. Üçinci şertimiz bi altın tepsi, içinde altından pisiknen bi sıçcan olacah. Feket bınlar canlı olacah deyiler. Padşah kuyımçıları

• Baştarafı 2. sayı, sayfa:

çağırır, ya bınları yapacahsız, ya da heppiyizin kellesini uçırram der. Mehemet Şah'ın ustası kara kara düşinirken der ki: «Usta, sen nasıl olsa yapamazsan, ver bayrı ben bi hafta eglenim.» Ustası: «Oğlum yaptı yaptiy amma, onların rühlerini nazıl edecahsan» deye sorar. Mehemet Şah boynını büker. Feket usta beçara başka yolını bulamaz, rıza gösterir. Mehemet Şah bi hafta tükende çalışır, eynim kızların dedıhlarını yapar. Ustası gelir bahar, şaşırmağından dilini dişler: »Hekket nasıl ettiy Mehemet Şah?» deye sorır. Mehemet Şah sölemez. Helbiki yanındaki üzigi yalamış, kızların yanındaki o heyvanları getirmiştir. Neyse küçik kızın tepsisini gendi alır, öbirlerini de ötekiler alır, götirip kızların ögine endirirler. Kızlar olanları görene çig, aynarlar ki bı Mehemet Şah'ın işidir. Ondan başka bı siheri bilen yoktır. O mabende padşah ta gelir. Mehemet Şah: «Padşahım kapıları örtin, size bir heket aynadacağım» der. Padşah kapıları örttirir, Mehemet Şah ta bele geldi bele getti deye başından dırnağına keder bir bir aynadır. Şade Bülbilin sehebi sultan hanımın yüzigini genninın öptığını, yüzigi degiştirdığını, kemerinin ottız dokkız düğimini açtığını, bi boğımını açmadığını hepsini aynadır. Sultan hanıma heber ederler olanı, geleni aynadılar. Sultan hanım herp etmahtan vazgeçer. Padşah ta heketi aynadının Mehemet Şah oldığını aynar. Onı bargına basar: Hemen bı itleri asın deye emreder. Mehemet Şah mani olır: Ben onnarı efettim, hekkımı helal ettim, sen de effet deyer» deyer.

•

Kırh gün kırh gece düğin çalınır o iki kızı kardaşlarına nikehler, küçük kıznan, Sultan Hanımı da genine nikehler. Yüller içeller mırazlarına geçeller.

Ağbatı bizim cahalların başına.

BİTTİ

Baş tarafı sayfa 8'de

Urfa musiki ustaları arasında defa kendisi için jübile yapılmıştır. Tenekeci Mahmut'un 38 yıllık bir mevlüthanlı yaşamı da vardır.

1976 yılında Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Başkanlığı Araştırmacılarının Urfa'da yaptıkları folklor araştırmasında kendilerine yardımcı olmuş, 325 adet Urfa türküsü vermiştir. Bu ortak çalışmanın ilk eseri olarak Kültür Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Halk Müziği Şube Müdürü Yaşar Doruk'un bir derlemesi olan «Urfa'dan Derlenmiş Türküler ve Oyun Havaları» yayınlanmıştır. Bu eser 70 dış ülkeye gönderilmesiyle Urfa musikisinin şöhretini milletler arasına yayan Tenekeci Mahmut olmuştur. Ayrıca ikinci eseri olan «Urfa Hoyratları» yakın bir zamanda yayınlanacaktır...

Tenekeci Mahmut Urfa makamları konusunda günümüzün yaşayan büyük ustaları arasında en fazla söz sahibi olanıdır. Yarım asırlık Urfa folklor ve musikisine hizmet etmiş büyük ustamızdan daha nice eserler vermesini dilerken, «Urfa folklorunun canlı tarihi» olarak bilinmesi bir kadirşinaslık borcudur...

YAŞAR NEZİHE HANIM

M. Yaşar UĞUR

Yaşar Nezihe Hanımın hayatı üzerinde pek büyük tesir icra ve belki şiire olan istidad-ı tabiisini -farkında olmaksızın- inkişâf ettiren teyzesidir. Zaten kendisi de bir hakikatı şöyle mucderif:

— Teyzem cahil, fakat hassas bir kadındı. Annemin ölümünden sonra kalbimin bütün muhabbetini ona vermiştim. Geceleri onun kadid dizlerine başımı koyarak dinlediğin masallar, ufk-ı tahayyül ve tahassüsümün açılmasına hayli yardım etmiştir.

Şairede bundan sonra mütalaa hevesi uyanıyor, facia romanları okumak, onların kahramanlariyle teşrik-i hassasiyat etmek şimdi en büyük zevkidir. Bazen «Mecnun ile vadi-i aşkta sergerdan» dolaşır. Bazen «Leyla ile şöye yekzebân» olur.

Giribân oldu rüsvalık eliyle çok damen hem
Bana rüsvalığımda dostlar ta'n etti düşman hem
Reh-i aşk içre can kıldım giriftar-ı belâ men hem
Bu yetmez mi ki bir derd artırırsın derdime sen hem»

Ferhadin sergüzeşti onu günlerce ağlatır, Yusuf'u Züleyha enis ve hemdemidir. Bu fart-ı kıraatı (aşırı okuması) biraz sonra yazı yazmak arzusu takib ediyor. Ah; onun da dertleri çok, en büyük dert öksüzlük değil mi? Ne olur, bunları kağıt üzerinde tesbit edebilse, evet bir kerre buna muvaffak olsa... İşte, şimdi bütün düşüncesi bu...

Şaire, bir iki sene zarfında az çok muvaffakiyet göstermeye başlıyor. İlk yazıları eda ve müda itibariyle şayanı dikket değildir. Fakat ne olursa olsun, hassas bir genç kız samimiyetini ihtiva etmektedir. Onu asıl, hicranla nihayetlenen bir sergüzeşti-i aşkaneden sonra daha ince ve muvaffak olmuş görüyoruz.

Tesadüf, Nezihe hanıma elim bir sergüzeşt hazırlıyor. Bir gün rehgüzarına çıkan bir genç, kalbinde şimdiye kadar silinmeyen bir aşk izi bırakıyor. Hülyâperver, hassas bir genç kız, temiz ve levend bir delikanlı...

Şaireye bugün bile hatıralarını derin bir tehassür ve cangüdaz bir merbutiyet ile yad ettirdiği -bu ilk aşk mazinin elemlerini biraz unutturuyor.

Artık onun yegâne emeli sevmek ve sevilmektir. Günler, aylar geçtikçe ikisi arasındaki rabıta takviyyet buluyor. Buna resmi bir mahiyet verilmek üzre nişan hazırlığı yapıldığı sırada talih, ma'kûs bir çehre arzediyor. Bilhassa babasının icad ettiği vesile ve sebebler, bu iki genci bir daha birleştirmiyecek sûretde yekdiğerinden ebediyyen iftiraka mecbur kılıyor.

«İlk aşk unutulmaz» bu bir darbı meseldir, diyen şaire, fiilhakika ne biraz sonra gözünden kaybettiği ve bir daha hiç, hiç göremediği sevgilisini, ne de aradan yirmi altı sene geçmesine rağmen o aşkın aziz hatıralarını unutamıyor.

O, ilk aşk fırtınasından sonra daima ğamlı ve bedbindir. Hayatı bir silsile-i âlem ve mesaib biliyor. Bahtiyarlık hissettiği günleri hatırlıyamıyor. Bütün menazır ve muhitatda kayıp sevgilisinin hayalini görüyor. Bir gün ona kavuşacağı ümit ve tesellisi ile girdab-ı hayata tahammül etmeğe, talih-i ma'kûsunu yenmeğe çalışıyor.

(Devam edecek)

İFTİRAK-I EBEDİ

Gönül bugün ebedî bir firak ile giryan
Gözümden ah o ferişte müebbeden pinhan

Benim şu halime hep girye-riz-i rikkatdır
Ufuklarımda sehab-ı serair-i hicran

Bu sergüzeşt-i tahassür, şu macerayı ğaram
O an mazî-i aşk, şebab-ı hûş- ciryan

Tecessüm eyleyerek âfâk-ı tar-ı firkatde
Olur o yolda ki piş-i basiretimde ıyan

Perîde renk elem-i pür-fütur ve pejmürde
Yetimeler gibi ağlar o heykel-i hüsran

Seher zamanlarının hacle-i niyazında
Şikeste dillerin üstünde hasir ü üryan

Bir andelib-i ğarib infial-i hasretle
Nigâh-ı fatrı ma'tuf-ı rahmet ü rahman

O hal-i hey'etiyle lerzedâr ü pür-helecan
Eder iken o kesik nechalarla ah ü figan

Hezâra ben olurum bir refik-i nevahat
Eder şirişk-i tahassürle bir bana fizan

Bu yolda dem-güzerânım bu yolda geçmelidir
Bütün füsûl-ı hayatım, bütün dem-i ezmâm

Me fâ i lün / Fe i lâ tün / Me fâ i lün / Fe i lün

GAZEL

Olmadı yarim ile bir şeb nasib vuslat bana
Kanlı yaşlar döktürür şam-u seher firkat bana

Çek elin etme rencide dil-i mecruhumu
Ey tabib şimdengerü lazım değil sıhhat bana

İştikâ etmem ne rütbe cevr ederse sevdiğim
Çünkü vermekte ümid-i vuslatı gayret bana

Mısra-ı atiyi dâim söylerim bî ihtiyar
Cevrini çekmek vuslatından büyük nimet bana

Fâilâtün / Fâilâtün / Fâilâtün / Fâilün

...V KÜTÜPHANESİ
... No.
2226

URFA AĞZI SÖZLÜĞÜ

-III-

M. Emin ERGİN

EFARA : Yontulmuş beyaz taş parçası

EKKAZA : Baston

ELENGİR : Karışık, dolaşı, zor (argo)

ELLEF : Tahıl satan küçük esnaf

ELLE'EM : Galiba, zannedersem (Yak: Allah'ı alem)

EMELE : Amele, işçi (Bak:Fe'el)

EMMİ : Amma

«El eyvana yatah serdim yımışah
Emmim oğlu koynıma girdi
Öpmesi yoh sevmesi yoh konışah»

ENGUT : Kırmızı renkli güvercin (Mecazen kırmızı saçlı insan)

ENNEBİ : Kahverengi, sarı arası kavuniçi rengine benzer bir renk.

ENTER : Zemberi soğuğu

ERABANA : Araba

ERİŞ : Asma

«Evlerinde vardır eriş
Eşkın verir keriş keriş
Azıcıh da benden konış
Sen şeker yarim, güzel canım niye gelmezsin»

ERZELE : Fekvani asma çatısı

EŞAYİR : Aşirete mensub, köylü

«Haylıca mensub, köylü eşayiri
Kar altında kalmış bilinmez yeri
Hele İnize'nin kalmadı biri
Ne çadır, ne çocuk, ne de hayvanı»

EŞKIN : Asma sürgünü, lifizi

«Evlerinde vardır eriş
Eşkın verir keriş keriş
Azıcıh da benden konış
Sen şeker yarim güzel canım niye gelmezsin»

ETBE : Yardımcı, hizmetçi (Erkek) (Yak: Taba'a)

«Ağası yavuz olanın etbe'i serhoş gezer»

ETEBE : Eşiklik, pabuçluk (Bak : gedemeç)

EVLA : Köpek havlaması

EYNESİ AÇIH : Aydınlık, ferak ev

EYNİM : Aynen

EYZE : Entari (kadın)

«Ben okuyorum aney, okuyorum
Mühendis olacağım
Sana yeni yeni eyze'ler alacağım
Dedim ya aney, okuyorum
Mühendis olacağım»

EZEZİ : Bir üzüm çeşidi

EZVAY : Kalaycı çamuru ile birlikte yaralar için kullanılan bir ilaç.

EZZAP : Uşak, işçi, hizmetçi (Erkek)

BABAT : Kat, çeşit «Babat babat» kat kat.

Bağdattan gelir sepet
İçi doludur nebat
İstedim gamdan kaçım
Gam oldı babat babat

BABINEÇ : Olgunlaşmamış papatya çiçeği. Halk hekimliğinde öksürük ilacı olarak kullanılır.
BABO : Baba, babaya hitap şekli
BACE (e uzun okunur) : Kızkardeş, abla, gelin bacı, amca karısına hitap şekli.
BADİYA : Tencerede nbüyük içersine yağ veya su konulan kab.

«Evlerinde var badiya
Şeker yidirrem dudiya
Eliden gettim kadıya
Sen şeker yarim, güzel canım»

BAĞMANÇI : Bağçı (Yak: Farsça. Bağ ban)
BALA : Süt emen çocuk (Mecazen: yavru)

Sürme meni
Çek göze sürme meni
Bala beşikte ağli
Ağzına sür memeni

BALAH : Paça (Pantolon veya don)
BALBAL : Kösnemiş (deve)
BALCAN : Patlıcan
BALH : Parlamak

BALMA : Çekirdekli kuru üzüm (Siyah ve ufak olmamak şartiyle)
BARABAR : Beraber, birlikte
BARAN : Bağda kütük, bostanda fidelik sırası.

Kırmızı gül baranda
Fitil işler yaramda
Gavur imana geldi
Ben siye yalvaranda

BARDAH : 1-Testi 2- Kiremit
BARDAHÇI : Testici, kiremitçi
BARFIL : Biçilen tomrukların işe yaramayıp atılan kabuğu.

BARHANA : Kervancının daima birlikte taşıdığı eşya, göç eşyası
(Yak: Farsça. Barhâne)

BARMAH : Parmak
BARMİL : Varil, fıçı

BASTIH : Üzümden yapılmış ince pestil (Bak: Kesme, çekçek, muska, sucıh)

Evvela başlayalım şorbadan
Bi kaşşıh çıharalım torbadan
Sıra geldi çekçek ile bastığa
Yiyer iken yaslanalım yastığa

BAŞLIH : Kız için oğlan evinden (Evlenecek erkekten) istenilen nakit, kalın)

BATMAN : 6 okkalık ölçü, kantarın 30 da biri. 8 kiloğramlık bir ölçü birimi

«Soğuktan havada uçmaz oldu zağ
Kardan fark olunmaz idi dağu bağ
Yüz ona terakki etti sade yağ
Atmışa satıldı etin batmanı»

BAYAH : Demin, biraz önce
BAYAHTAN : Biraz önce, demin
BAYAHKİ : Biraz önceki, deminki

Evliya çelebi seyahatnamesinde URFA

İ. HALİL ÇELİK

RUHA KALESİNİN YAPISI - URFA

Urfa Eyaleti Sancaktır (5) Cemasi sancağı, Habur sancağı-kıble tarafından üç konaklık çöl içeri Habur nehri vardır ki, Kerkük'ten geçer ve Murad'a kavuşur-, Dirce sancağı -kıblesine düşer, beş konak içeri çölde ve Fırat kenarındadır-, Beni Rabia sancağı -kıble tarafından Baka çölün de beş menzil yerdir-, Suruç sancağı, Baka sancağı Urfa'dan içeri çölde harap bir yerdir. Süleyman Han zamanında Baka eyaletin merkeziydi. Şimdi sancak merkezi Urfa'dır. Bütün Mirmiranlar orada otururlar. Eyaletin mal defteri yoktur. Defter kethüdası (Zaamet işlerine bakan memur), defter emini (tapu işleriyle görevli müdür), çavuşlar kethüdası (çavuşların mali işleriyle görevli memur) ve Çavuşlar emini vardır. Burası eski bir eydet olup nice kere Arpalık (6) ile üç tuğlu vezirlere verilmiştir. Birkaç subaşılığı da vardır. Şehir subaşılığı, Baka subaşılığı, Samsat subaşılığı gibi. Üçyüz akçelik kadılık tır. Sultan Ahmet zamanında akrabamızdan Kütahya'lı Firakizâde'ye beşyüz akçe mevleviyet ile ihsan olunmuştur. Senede kadısına yedibin kuruş gelir olur. Kadı nahiyeleri: Suruç, Harran, Baka, Samsat'dır.

.....

Dağlık yerleri çoktur. Şehir Halilürrahman'ın nazargâhıdır. Dört mezhepten Fetva sahibi Şeyhülislâmı, naib-ül eşrafı, ayan ve eşrafı, Sipahi Kethüda yeri, yeniçeri serdarı, şehir naibi, şehir muhtesibi, bacdar ve Şehbenderi (7) ile kaban emini vardır.

Bu kalenin üst kısmında Damlacık adında kayalık yüksek bir dağ vardır ki, lânetli Nemrud'un yaylak merkezi imiş. Bu dağın yarısında göğe yükselmiş yalçın bir kaya üzerinde büyük taşlarla yapılmış, sağlam surlu yüksek bir kale vardır. Yuvarlak şekil olup benzeri olmıyan güzel bir kaledir

---

(5) — Sancak: Memleketin idari taksimatında birine verilen addır. Bunun yerine «Livâ»da kullanılır. Osmanlı saltanatının sonuna kadar memleketin idarî taksimatı Nahiye, Kaza, Sancak ve Vilayet'ti. Sancak da «Mutasarrıf», Vilâyet de «Vali» adını taşıyan idare memurları bulunurdu.

(6) — Arpalık: Memurlara bir nevi munzam tahsisat ve azil, yahut tekaüt edilen mülkî ve idarî memurlara mazuliyet ve tekaüt maaşı kabilinden verilen şey hakkında kullanılır bir tabirdir.

(7) — Şehbender: Ticaret kurumlarından evvel, ticaret işlerine bakan ve tüccarlar arasındaki ihtilafları halletmekle görevlendirilen memurun ünvanıdır.

(8) Burç ve baruları çok kuvvetlidir. Etrafında hendek yoktur. Zira dört tarafı gayya kuyusu gibi uçurum kayalardır. Batı tarafına açılan gayet kuvvetli ve sağlam demir kapısı vardır. Burada yirmi ev vardır ki, Dizdar ağa bunlarda oturur. İkiyüz kadar askeri, cebhânesi, buğday ambarı ve su sarnıçları bulunur. Kale kapısının iç yüzünde bir cami vardır. Minareleri küçük fakat güzeldir (9). Bundan başka bir imareti yoktur. Evler iç kalede olduğundan bağsız ve bahçesiz küçük asker evleridir. Hazreti İbrahimi lânet olası Nemrud'un ateşe attırdığı mancınık bu kale içinde durur. İki adet yüksek sütunlardır. Aşağı varoşundaki büyük kale dört köşe eski bir kaledir. Taşları ğayet büyük olup iç kalenin eteğinde yapılmıştır. Bununda burç ve baruları sağlamdır. Bu varoşun üç kapısı vardır. Bağdad tarafına doğuya açılan Bey Kapısı, batıya açılan Samsat Kapısı, yine batıya (güneye olması lazım) açılan Harran Kapısı. Burası yukarı kale gibi kayalar üzerinde olmayıp alçakta geniş yerdedir.

(8) — Yontma taştan yapılmış 10-15 metre yüksekliğinde 25 burcu vardır. İç kalenin şehre bakan kısmında bulunan 3,5 metre aralıklı ve 4,60 metre çapında 17,25 metre boyunda yine yontma taştan yapılmış iki yuvarlak sütun, Hz. İbrahim'in Nemrud tarafından ateşe atılmış olduğu sütunlardan doğusunda hicri 309 Miladi 922 tarihli Süryanice kitabe «Ben Eftuhayım, güneşin oğluyum. Bu sütunlarla üzerindeki heykeli (Bu heykel bugün yoktur) Kral Menon'un kızı olan Kraliçe Şelmet için yaptırdım» yazılıdır.

(9) — Bugün bu camiden eser yoktur. Ancak yapılacak Arkeolojik kazılarda ortaya çıkabilir.

(Devam Edecek

Hâkimiz mevlûdıdır Hazreti ibrahimin

Nabiyâ rast makamındaRehaviyiz biz

Harran

Kültür ve Folklor Dergisi

SAHİBİ

A. Fehmi APAYDIN

MESUL MÜDÜRÜ

Av. Osman Nuri MIZRAKÇI

YAYIN SEKRETERİ

Mustafa Kemâl APAYDIN

YAYIN KURULU

S. Adil GİRAY

M. Emin ERGİN

İ. Halil ÇELİK

M. Adil OYMAK

TEMMUZ 1979

SAYI : 4

*

Gönderilen yazılar basılsın basılmasın geri verilmez.

Dergimizdeki yazı ve resimler Kaynak gösterilerek alınabilir.

FİATI : 15 TL.

ABONE : Yıllık 150 TL.

Satış Merkezi : HARRAN Kitabevi
İdare Merkezi : Beyaz Sok. Beyaz Pasaj — URFA

YAZIŞMA ADRESİ : P.K. 44 - URFA

DİZGİ VE BASKI
GÜNEYDOĞU
MATBAASI

TLF : 37 97 URFA

Harran'dan

Gelen mektuplar, idarehanemize uğrayan okuyucular bize HARRAN'ın ne kadar sevildiğini, nasıl bir boşluğu doldurduğunu anlatmaktadır. Bu da bizim çalışma azmimizi daha da arttırmaktadır.

Bazı dostlar abone kaydetmekte ve bize bildirmekteler. Bu bize tahminlerin üstünde bir destek sağlamaktadır.

Okuyucularımızdan, Urfa ile ilgili derleme ve çalışması olan araştırmacılardan yazı gelmektedir... Biz daha çok bekliyoruz. Sevincimiz sonsuz oluyor. Bu eserlerin değerlendirilmesiyle.

Bu sayı ile Halk ilaçları, yeni bir Halk hikâyesine başladık. Mehmet ATİLLA ile bir konuşmayı da sunuyoruz.

Saygılarımla

Urfa Rızvaniye camisinin ağaç kapı kanatları ve Müezzin Mahfili tavanındaki süslemeler

Cahit KÜRKÇÜOĞLU
SANAT TARİHÇİSİ

Rızvaniye Camii, H. 1119 M. 1721 - 22 tarihinde Osmanlıların Akkâ Valisi Rızvanoğlu Ahmet Paşa tarafından yaptırılmıştır (1).

İki kanatlı ağaç kapının cami inşası sırasında «1721 - 22» yapıldığı üzerindeki 18. yüzyıl Osmanlı süsleme sanatı özelliklerinden anlaşılmaktadır. Bugün her ne kadar pek iyi korunmamış bir durumda olsa bile, 258 yıl öncesinden sağlam olarak günümüze gelmiş olması çok sevindiricidir.

Urfa'daki ağaç süslemeli eserlerin en eski ve en güzel örneklerinden olan bu kapı, ağaç işçiliğinin oyma, kakma ve geçme tekniklerini üzerinde toplamış olup iki kanattan oluşmuştur. Birbirinin simetrisi durumundaki her kanatta iki büyük dikdörtgen ve altı adet küçük kare pano bulunur. Geçme tekniğiyle yapılmış, panoları çevreleyen bordürler ise tahta üzerine kakma tekniğindedir.

En üstteki yan yana iki kare panonun üzerinde bir kökten çıkan karanfil, lale ve çiçekler yer alır. Ortadaki dalın üzerinde bulunan karanfilden sağa ve sola doğru birer yarım palmet çıkar. Bu panoların alt kısmında sağda ve solda birer adet olmak üzere büyük dikdörtgen panolar yer alır. Bu panolarda, bir vazodan çıkan ve palmeti andıran sümbüller, laleler, karanfiller, çiçekler ve şakayıklar görülür. En üstteki karanfilin iki yanında birer altı kollu yıldız, panometler görülür. Kompozisyonun geliştiği vazonun kulpları rumilerden meydana gelmiş olup içinde bir şakayık bulunur. Bu çiçekli kompozisyonun etrafını kıvrık dallardan çıkan lale ve yaprakların oluşturduğu ağaç kakma bir çerçeve dolaşır. Bu panoda görülen bir vazodan çıkan dallar üzerindeki lale, şakayık, karanfil ve çiçek motifleri 18. yüzyıl Osmanlı süsleme sanatının karekteristik özelliklerindendir. Ve bu yüzyılın çini sanatında yoğun olarak kullanılmıştır.

Desen : Dr. Burhan Vural

Bu büyük panoların altındaki ikişer kare panodaki kompozisyon bir vazodan çıkan dallar üzerindeki çiçeklerden ibarettir. Ortadaki dalın üzerinde bir karanfil görülür.

Alt kısımdaki büyük dikdörtgen panolarda rumi, palmet ve şakayıklardan oluşan çok güzel simetrik bir kompozisyon bulunur. Köşelerdeki yarım palmetlerin uçları çatallı rumiler şeklinde kıvrılmaktadır. Bu kompozisyonun da etrafını yukarıdaki dikdörtgen panoyu çevreleyen çiçekli kakma çerçeve dolaşır.

(1) EREN, M. Şani : Urfa'da Türk Camileri İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Lisans Tezi (Basılmamış) İstanbul 1965.

En altta bulunan küçük kare panolarda ortada sitilize bir hurma ağacı, iki yanında da uçları rumilerle biten simetrik bir kompozisyon görülür.

Kapı kanatlarının etrafını iki renkli ağaç kakma bir bordür çevreler. Panolar arasında, bir hançer yaprağı, bir altı dilimli çiçek olmak üzere alternatif olarak sıralanmış ağaç kakma sular bulunur. Kapının bindisi yivli olup, üzerinde muayyen aralıklarla ortada altı yapraklı bir çiçek, çiçeğin altında ve üzerinde simetrik bir lale motifinin bulunduğu kompozisyon görülür.

MÜEZZİN MAHFİLİNİN TAVANI :

Rızvaniye camisinin ahşap müezzin mahfili tavanında çok güzel kalem işleri dikkati çeker. Eşit aralıklarla ve birbirine paralel olarak çakılmış ince çıtalar arasına yine çıtalar çakılmasiyle üçgenler meydana getirilmiş ve her üçgenin içersine üç kolu uzatılmış birer altıgen yerleştirilmiştir. Bu altıgenlerin ortasına yarım küre şekinde ağaçlar çakılmıştır. Çıtalar arasında kalan boş alanlar lacivert, sarı ve beyaz renkli çiçeklerle ağaç üzerine boyama tekniği ile dekorlanmıştır. Tavanın ortasındaki altıgen göbeğin her kenarından üçer olmak üzere 18 adet palmet aşağıya sarkar. Her iki palmet arasındaki boşluk tekrar birer palmet oluşturmuştur. Müezzin mahfilinin tavanı bu görünüşü ile diğer Urfa camilerinde rastlayamadığımız güzel bir geometrik ve bitkisel dekor meydana getirmiştir.

Urfa'daki bunlara benzer birçok sanat eseri üzerinde onarım amacı ile ehliyetsiz kişilerce yapılan ve eseri onarmaktan ziyade onu kazımak, yeşile boyamak beton yığınına çevirmek yoluyla tahrip edici yöntemlerin birgün bu eserlere de uygulanacağından ciddi endişe duymaktayız. Son yıllarda camilerimizde onarım adı altında korkunç tahribatlar yapılmış, güzelim ahşap müezzin mahfilleri yerini beton yığınlarına bırakmış, taş kitabeler koyu yeşil yağlı boya ile çirkince sıvanmış, mihrap ve mimberler üzerindeki süslemeler çeşitli renklerde yağlı boyalarla zevksizce boyanarak orijinalliğini kaybetmiş, son cemaat yerlerinin önleri örülmüş, cami avlularına beton ve biriket yığını çirkin yapılar yapılmıştır.

Yukarıda değindiğimiz ve bugüne değin az çok korunmuş olarak gelebilmiş olan kapı ile ağaç müezzin mahfilinin bundan sonra da korunmuş olarak ileriki nesillere aktarılması önemli görevlerimizdendir.

Araştırmam sırasında, çizmiş olduğu desenlerinden bana yararlanma fırsatını veren değerli dost Doktor Burhan Vural Ağabeyime sonsuz teşekkürlerimi sunmak isterim.

Desen : Dr. Burhan Vural

Şair Mehmet Attila Maraş'la ANEY Şiiri Üzerine Bir Konuşma

HARRAN : ANEY nasıl yazıldı çok sevilen bu şiirinizin meydana gelişini anlatır mısınız?

Mehmet Atilla : 1976 yılı Ocak ayı. Erzurum'da kış bütün şiddetiyle devam ediyor. Üniversite öğrenimine yeni başlamışım. İçimde binbir düşünce ve hayâl var. Doğduğum, büyüdüğüm Urfa'dan ilk defa böylesine uzak kalıyorum. Anadan, babadan, arkadaşlardan ayrılmışım. Gurbetteyim, tarifi zor duygular ve düşünceler içindeyim.

Gece saat bir suları... Kaldığım öğrenci yurdunda herkes derin uykulara dalmış, bir ben uykusuzum, gözüm uyku tutmuyor. Düşünceli ve kederliyim. Urfa'yı hayâl ediyorum. O çocukluk ve ilk gençlik yıllarımı, evimizi, annemin sabah ezanıyla uyanıp elli kilo unu hamur yapıp yoğuruşunu, sonra mutfakta tezek dumanları arasında akşama kadar yufka ekmek yapışım... Sabahleyin hüseynî makamında ezânlarla insanların uyanışı, babamın namazdan sonra işe gidişini ve yine tam bu saatlerde köylerden şehire saman taşıyan, meyan kökü taşıyan deve kervanlarının gelişini düşünüyorum, gözüme uyku girmiyor, içimdde mısralar kıpırdıyor. Belli ki yine bir şiirin doğumu olacak, bu sancı boşuna değil...

Kalktım, her zamanki gibi yastığımın altında saklı duran boş beyaz kağıtları ve kalemi aldım. Öğrenci yurdunun, şehri gören çalışma salonunun bu saatlerde genellikle bomboş olan masalarından birine ama pence kenarında olanına oturdum.

Kar elif elif yağıyor... Her yer bembeyaz. Bu beyaz kar örtüsü bana evrensel boyutlarda bir kefeni çağrıştırıyor. Kar ince ince yağıyor. Gecenin yarısından sonra soylu bir sessizlik. Pencere kenarından karın yağışına dalmışım. Birden karlar üzerinden kayan düşüncem, gelip bir Urfa gecesine konuk oluyor. Kalemim yazmaya başlıyor:

Aney
Canım Aney, kurban Aney...

Çocukken bu saatlerde ağladığımda, sancılandığımda annemin şirin uykusundan uyarıp süt verişini, nane kaynatışını nazar değdi diye mangalda küllenmiş kömür közüne kurşun döküşünü, ateşe üzerlik otu ve tuz atışını düşünüyorum.

Günün de ömrü vardır. «Dağ dağa kavuşmaz» ama insan insana tez kavuşur. Sömestri tatilini iple çektiğim günler, içimde korkunç bir Urfa özlemi, sıla hasreti boy atıp büyüyor...

Mektubunda diyorsun ki
Bu akşam çiğköfte yaptık
Lokmalar boğazımdan geçmedi seni
düşündükçe

Her sofraya oturuşumuzda
Senin yokluğun belli oluyor...
.....

Dakikalar ilerliyor, bir mısra bin düşünce ve bir mısra daha... Sabaha yakın saatlere varıyoruz. Kar yağmaya devam ediyor. Karanlık ve sis yavaş yavaş dağılıyor, etraf ışımaya başlıyor...

Rızvaniyede selâ şimdi
Sisleri tül tül dağıtan bir ses
Sonsuzda Allah'a ulaşan bir yankı
yorgun geceden
yoğun geceden

Uyanır herkes
Köyden şehire saman taşıyan
Deve kervanları gelir bu saatlerde
Çıngırak sesleri geceyle gündüzü
birleştirir

Sabah olur
Babam erkenden işe gider

Ve sabah olmuştur. İnsanlar yorgun geceden uyanmıştır. Bir telaş kaplamıştır evleri, sokakları, caddeleri... Kahveler açılmıştır. Horozlar ötmeyi bırakmıştır. Sabah olmuştur. Dükkân kepenkleri bir bir kalkmaktadır. Fırınlarda sıcak «çarşı ekmekleri» çıkmıştır. Babam da sabah namazını kılmış, dükkânın yolunun denilmiştir. Çünkü :

Evimiz, çoğu eski Urfa evleri gibi örme taşlardan, biraz yıkık dökük ve yolu yokuş. Yakubiye'de nice dar sokaklardan sonra bir TETİRBE'de arkası kale hendeği, önü balıklı göl. Gölde şimdi balıklar uyanmıştır. Belli bir düş görmüşler ki sağa sola irkilip, kavisler çizerek yüzüp gezinmektedirler. Ya da rızıklarını kovalamaktadırlar. Oktapta rızıklar sabah namazından sonra dağıtılır denilmiştir künkü.

Okuyupta ne olacaksın? Mühendis olacağım. Bunun için Erzurum'lardayım bin bir hayaller içinde ve ne umutlarla.
Ben okuyorum Aney okuyacağım
Göreceksin bak mühendis olacağım
Sana yeni yeni ayzeler alacağım
Babama şalvar yerine pantolon
Bacıma çarşaf yerine manto...

Ve okudum, mühendis oldum. Bundan sonradır ki içimde büyüttüğüm o masum hayâller, birer birer kaybolup gittiler... İşsiz kaldım. Nice müracaatlarım geri çevrildi, bazıları cevapsız kaldı. Sonra sonra iş buldum ve hayatın akışına bıraktım kendimi.

HARRAN : Aney şiiri ilk olarak ne zaman ve hangi dergide yayınlandı?

Mehmet Atilla : Aney şiiri, 1967 yılında karlı bir kış günü böyle duyguların birikimi içinde yazıldı. 1968'de Urfa'da 24 sayı yayınlanan «NABİ» adlı aylık sanat dergisinin 12. sayısında yayınlandı. Erzurum'da Üniversitede mahalli öğrenci derneklerinin gecelerinde sık sık okundu. Bir de Sayın Naci İpek Bey'in yayınladığı» Şiirlerde Urfa» adlı antoloji de yer aldı (1970, Sayfa 117).

HARRAN : ANEY Urfa'da Urfa'lıların dilinden düşmez, çeşitli özel gün ve gecelerde sık sık okunur. Urfa'lı bu şiirde kendini bulduğundan sever ve benimser. Sizin 1976 yılında Dergâh yayınları arasında çıkan «Doğudan, Batıdan, Ortadoğudan» adılı ilk şiir kitabınızda bu şiire rastlamadık.

Mehmed Atilla : Şiir, Anne gibi kutsal bir varlığın merkez edinmesi bakımından evrensel bir boyut taşıyabilir. Ancak yapısında bulunan yoğun duygu ve yerel bir takım imaj ve görüntüler itibariyle de folklorik bir şiir olup Urfa yöresine has bir yapı arzetmektedir. Şiir Urfa'lının günlük yaşayışıdır zaten. Urfa'ya hastır mal olmuştur. Bu nedenle halkıma mal olan bu şiire sahip çıkmadım ve kitabıma alamadım.

HARRAN : Sevilen eserler daima taklit edilir. Bu bazen bir özentiden olur. Bazen de kalpazanlık gibi sahtesini yaparak asıldan faydalanmak için olur. ANEY olmaya zorlanan kopyalarda soylu ANEY olamamışlardır bizce. Buna siz ne dersiniz?

Mehmed Atilla : Görüşlerinize katılıyorum. ANEY'in taklitlerinin yazılıp okunduğunu ben de duydum. Hatta tartışmaların yapıldığını bile. Fakat böyle değersiz dedikoduların önemsenmemesi gerekir.

HARRAN : 1977 yılında Urfa ile ilgili bir TV programı yapılmıştır. ANEY şiiri Salih İlhan'ın sesiyle ve yerli şiveyle bu programda okunmuştur. Şiirin içinde yer alan tablolara uygun bir şekilde Urfa'dan çeşitli görüntüler aynı yılın Nisan ayında bir pazar programında TV de gösteriliyor ve okunuyor. İkinci kez 9 Nisan 1978 pazar günü, üçüncüsü 1979 da «İlden İle» programında son olarak da 13 Mayıs 1979 pazar «Anneler Günü» dolayısiyle TV de dört defa okunmuştur.

Bu vesile ile Urfa'lıyı anlatan bu şiir sesimizi Türkiye'ye duyurmuştur sizi kutlarız.

Mehmet Atilla : Teşekkür ederim efendim.

HARRAN : Biz de teşekkür ederiz.

19. asır Urfa'lı şairlerden Müslüm Ağan'ın çok ilginç olan Urfa çocuk ağzı ile ve aruz vezni ile yazılmış bu şiirini duyduk. Çok araştırmamıza rağmen ancak sekiz mısra'ını bulabildik.

Tıfl-ı nazım gel kucuma götürüm hoppa seni
Men feda eylemişem uğruna bu can-û tenı

Bana muç ver bir ma'ey var onu siye alayım
Bu pazarlık cicidir gel edelim dinle beni

Cik cik eden da'eler tutup siye vereyim
Dahdaha bindireyim gezdireyim her çemeni

Üov geldi kapıya gayri yeter uhu eyle
Işte huf işte pepe işte sıcak lebeni

Kucuma : Kucağıma
Hoppa : Gezmeye
Muç : Öpücük
Da'ey : Güvercin
Dahdah : At
Üov : Zehirli böcek
Uhu : Uyku
Huf : Çay
Pepe : Ekmek
Lebeni : Yoğurt çorbası

ARAŞTIRMALAR:
BİRECİK ŞAİRLERİ : II

HACI SAKIP EFENDİ

(MEHMET EMİN DENİZ)

II

Cemil Cahit GÜZELBEY

Birecik'te vaktiyle aldığım notların, Sakıp'ın yaşamıyla ilgili bölümü hayli farklıdır. Buna göre : Dünyalık ve ahiretlik verme sorusu ve Sakıp'ın yanıtı olayı Birecik'in ünlü şeyhlerinden Şeyh Taha'nın babası Hacı Baba ile geçmiştir. Zengin olma olayı ise mültezimlikte elde etiği kazançtır. Söyleki: Sakıp'ın şairliği,
ecik kayma-
nunla ilişki
dıyla kimi
ettiriyor, bu
üresince ye-
para kazanı-
bulunduğu
sırada vali
şa, yakınma
Sakıp'ı Ha-
şanın iki ga-
yor. Bu olay
ılmasına ne-
özülen Sakıp,
i olan Bire-
yor, burada
olan bu iki
udur? Bu so
emez. Ancak
ygındı. Onu
ez, zaten Ur-
k.

bölümlerine
Halep'te sor-
i olarak, Ga-
n'a ait Hap-
ılı bulunduğu
ldiğimiz sözü
rum:

Çarh-ı nasazın cihanda sanma bir memnunu var
Herkesin kendince bin dağ-ı dil-i pür hunu var

Turra-i leyla-yı dehrin sad hezar meftunu var
Kays-i yekta sanma dünyanın nice mecnunu var
Maye-i husrandır asar-ı nuhuvvet ğâfile
Tavr-ı hodbini yakışmaz tab-ı Erbabı dile
Meskenet arziyle mahviyyet gerektir kâmile
Laf-ı dava-yı enaniyet ne lazım akile
Herkesin âlemde bin mafevki bin madunu var
Arız üzre dağıdıp kiysu-yu anber nekretin
Saldı sad sevdaya uşşakı perişan haletin
Her biri bir renk ile icra eder hasiyyetin
Zülfü sünbül, hali fülfül, arızı gül haletin
Gülsitanı hüsnünün ezharı günü günü var
Bir mücessem nurdur serden o meh ta paye dek
Afitap-ı hüsnünün meftunudur insi melek
Bu teravetle ne mümkün zülfüne sünbül demek
Kadd-i dilcusun hatadır serve teşbih eylemek
Servin ancak sadece bir kamet-i mevzunu var
Nabını cevricefa gerv-ı sürur-u hüsnile
Afitap-ı matla-i cansın bu nur-u hüsnile
Tutalımki şah-ı hubansın vufur-u hüsnile
Pekte cevretme, ciger yakma gurur-u hüsnile
Elhazer aşıkların ah-ı dil-i mahzunu var

Aralık 2000
Saat : 3.00
GERÇEK ANLAMDA SEVMEK, GERÇEK ANLAMDA NEFRET ETMESİNİ BİLMEKTİR
49
Günahlı doğan bebeklerden...!
Beni sorun!
Terörist yüreklerden
03.30' lardan
Sokak lambalarından

Ceyş-i gamla SAKIBA mahsur ise piramenim
Hamdülillah hak-i pa-yı Asafüdir memenim
Nola zeyb-i bezm-i irfan ola şir-i ruşenim
Nazeninler nazmımı ser zeybi aydeyler benim
Tabımın Muhlis nice böyle dürr ü meknunu var

6. bölümün noktalanan dizesi asıl metinde yoktur.

Şu parça Sakıp'ın Halep'e çağrıldığı hakkındaki söylentiye gün katıyor. Tahmisin son bölümünün ikinci dizesin dek (Asaf)i sözü le Esat Muhlis Paşa söylentiye uygun olarak gerçekten Halep valiliği yapmıştır. Ölümü 1851 dedir. (Türk Meşhurları. İbrahim Alaeddin Gövsa. Sayfa 121)

Yaşamının öbür bölümü, çocukları:

Yukarıdaki açıklamalara göre Sakıp hem Urfa'lı, hem Birecik'li olarak nitelenmektedir. Gerçek durum nedir? Her iki söylentiye de hak verdiren kanıtlar bulunmaktadır.' Ancak şairin Birecik'te doğup burada yetiştiği sonra Urfa'ya giderek buraya yerleştiği, ama Birecik'le de ilgisinin sürdüğü akla en uygun gelenidir. Gaziantep'li şair Hasırcıoğlu Hacı Mehmet Ağa'nın, Sakıp'ın ölümü üzerine yazdığı tarih koşuğu onun Birecik'te doğup burada öldüğünü açıklamaktadır. Bu tarih koşuğunu aynen alıyorum (Doğan Mennan nushası Sayfa: 134)

«Urfalı Hacı Sakıp Efendi merhumun Vefat Tarihi»

Hacı Sakıp Ef. kim Ukala
Reyi tedbirini kabul etti
Akıllı, kâmil ve lebibi fatin
Hak anı mecmail ukul etti
Nice asar-ı hayra mazhar olup
Zikri bu âleme şumul idi
Sinni seksene varmış idi heman
Nagihani ecel hulul etti
İrcili emrine itaat ile
Can atıp cennete duhul etti.
Birecik'te cihane gelmiş idi
Orada ahrete nuzul etti
Bir melek geldi söyledi tarih
Necm-i Sakıp bu dem uful etti.

(1291) 1874

Ağa'nın bu tarihi Sakıp'ın doğum tarihini saptamamıza olanak vermektedir. Koşuğun 7. dizesi 80 yaşında öldüğünü açıkladığına göre Sakıp 1211 (1796) yılında doğmuş olması gerekiyor.

Hasırcıoğlu Hacı Ahmet Ağa Sakıp'la Birecik'te tanışmış olmalıdır. Çünkü Ağa, bir süre, Birecik'te müteselim bulunan Battal Bey'in konuğu olarak orada kalmıştır. Bunun Sayın Ömer Asım Aksoy'un Gaziantep Halkevi yayınlarının 31. si olan (Hasırcıoğlu Hacı Mehmet Ağa) adlı kitabından öğreniyoruz. (Sayfa: 125) Bu sayfada Hasırcıoğlu'nun Küllizade Hacı Mustafa Efendiye yazdığı koşuk bir mektup bulunmaktadır. Bu koşuğun tamamı Doğan Mennan nushasında kayıtlıdır. (Sayfa: 140)

İki şairin tanışmalarında Sakıp'ın oğlu Halil Bey'in Battal Bey'in kızlariyle evlenmiş bulunmasının da neden bulunması olanaktır.

Ağa'nın Tarih koşuğunun, Sakıp'ın Birecik'te ölmüş bulunduğunu açıklamasına karşılık 1927 de arap harfleriyle basılmış (Urfa Salnamesi)nde ölümün Urfa'da olduğu yazılıdır. (Sayfa: 19)

Torunlarının bile adını sadece Sakıp olarak bildikleri şairin asıl adı. Mehmet Emin, baba adı Mustafa'dır. Bunu, oğlu Halil Bey'in Gaziantep şeri mahkeme sicillerinde kayıtlı 7 Zilhicce 1302 (8 Eylül 1889) tarihli veraset belgesi ile Urfa'da Dergah denilen ve Hazreti İbrahim'in doğduğu yer olarak nitelenen yerin mezarlığında bulunan Ayak taşındaki kitabede kendi ve babası adları ile açıklanmaktadır. Kitabe şudur:

«Haza elkabril merhum bani-i hankah-ı Kadiri Elhac Mehmet Emin Sakıp Efendi bin Elhac Mustafa Efendi teveffa ile rahmetullah... seferilhayır. Üçler oku du tarihin nurullah elkabrel 1 Sakıp 1291»

Bu kitabeden de Sakıp'ın 1847 yılı Mart ayında öldüğünü öğreniyoruz.

(Devam edecek)

URFA'DA HALK HEKİMLİĞİ VE HALK İLAÇLARI

S. Aydil YEŞİL

AMAÇ : Halk hekimliği ve halk ilaçları halkbiliminin en canlı ölçüde önemli bir koludur. Urfa ve çevresi ise, bu bakımdan oldukça zengin bir görünüm içindedir. Kaldı ki medeniyet ileri düzeylere eriştikçe «Sibernetik» bir yapı kazanmakta, insanlar arasındaki sosyal, kültürel bağlar kopmakta, bunun sonucunda da insanlar, sosyo-piskolojik hastalıklardan tutun da çeşitli fizyolojik bozukluklara, patolojik hadiselere muhatap olmaktadır. İnsanlar için ilk yardım ve tedavi amaçlarını güden halk hekimliği ve halk ilaçları ise bu duruma ters orantılı olarak, halk biliminin diğer sahaları gibi sözlü gelenek halinde yaşadığından yavaş yavaş unutulmakta ve çağımız insanı bazı yan etkiler yapıcı antibiyotiklerin, uyuşturucuların esiri haline gelmektedir. Bu çalışmamızın amacı hem bu unutulanları yazılı olarak zaptetmek hem de sağlığını önemsiz bir ölçüde olsada korumaktır.

MUTEVA : Urfa halk hekimliği ve halk ilaçları, muteva bakımından da önemli özellikler gösterir. Halk ilaçlarının yapılması hususunda şu müessirler geçerlidir:

1 — Halk ilaçları yapılırken mevcut imkânlardan yararlanılır. Meselâ, kesici bir aletin meydana getirdiği yara o anda sigara külü veya meşin sıyrığı ile tedavi edilir. Ancak bu misalleri çoğaltmak mümkündür. Un, zeytinyağı, yumurta, sabun her evde her an bulunması mümkün malzemelerdir.

2 — Halk ilaçları yapılırken ilacın ekonomik olmasına dikkat edilir. Fazlaca pahalı olan tabiî otlardan yararlanmak Urfa halk hekimliğinde olağan dışıdır. Meselâ, araştırmalarımız sırasında bir «Emraz» kitabında gördüğüm menize adlı pahalı bir otun Urfa'da herhangi bir ilaçda kullanıldığı tesbit edemedim.

3 — Halk ilaçları yapılırken çevrenin tabiî bitki örtüsünden geniş ölçüde yararlanılır. Daha ziyade ağrı kesici olarak bilinen Zahter, Esvet, Meyremhort, Kayarpızı gibi otlar ile sütleğen Urfa çevresinin zaten hakim bitki örtüsüdür.

4 — Bütün bu sayılanlardan başka halk ilaçlarında aktarî ve kimyevi maddelerden de yararlanıldığı görülür: Çin-i Ravendi, Asitborik, Künnük gibi.

METOT : Bu çalışmayı yaparken önce sözlü kaynaklara inmeyi uygun bulduk. Bu işle halk hekimi ve aktar gibi doğrudan ilişkisi olmayan bazı yaşlı kişilerle konuştuk. Bu yolla elde ettiğimiz malzemeyi Urfa'da bu hususta uzmanlaşmış kişilerce teyid etme yoluna gittik. Böylece son şekli alan malzememizi bu sefer matbu «Emraz» kitaplariyle karşılaştık. Fazlaca meşhur olanları veya her yörede kullanılanları malzemelerimizden çıkardık. Bütün bunlara rağmen tam bir eleme yaptığımızı iddia etmek gülünç olur. Çünkü tesbitlerimiz arasında çevre halkbilim sahalarında kullanılan ilaçlar da bulunacaktır. Bu çeşit ilaçları da mukayeseli çalışma yapacaklara faydalı olur müla-

hazasıyla vermekte fayda umduk. Halk ilaçlarının adlarına gelince önce ilacın Urfa ağzındaki fonetik değerlendirmesini, daha sonra -varsa- tıbbî adını verme yolunu tercih ettik.

1 — ÇELDERMEN (Kırkılaç) : Küçük süt çocuklarına verilen bir ilaçtır. Söylentiye göre kırk çeşit ottan yapılmıştır. Yaptığımız soruşturmalarda piyasada bulunmamasına mukabil eskiden aktarlarda satılırmış. Adı geçen ilaç havanda dövüldükten sonra ince bir bezin içine konur. Bez bir çıkın halinde bağlanarak içinde su olan bir kaba bırakılır. İlaç bu suda eriyince, su alınarak çocuklara içirilir. Süt çocuklarının sancılarını keserek gelişmelerini sağlar.

2 — MÜRRE : Uykusu olmayan çocuklara verilen ve tablet halinde hazırlanan bir ilaçtır. Tablet bir kaşıkta suyla eritilerek uyumayan çocuğa verilir.

3 — AZVA : Çocuklar içi nsancı kesici olarak kullanılır. Bu kaşıta suyla eritilerek sancılana çocuğa verilir.

4 — HİNTYAĞI : Urfa'dan başka Anadolunun daha birçok yörelerinde, hatta tıpta da kullanılır. Büyükler için aç karnına bir kahve fincanı, küçükler için yarım kahve fincanı içilirse kat'i surette mülayemet sağlar, kabızlıktan kurtarır.

5 — ACIAĞAÇ - KINAKINA KABIĞI : Adı geçen iki ilaç birlikte tatbik edilir. Birlikte kaynatılan acıağaç ve kınakına kabuğunun suyu süzülerek soğutulur. Aç karnına sancılanan hastaya içirildiğinde kat'i tesirlidir. Aynı ilaç hazım ilacı olarak kullanılır.

6 — ESVET : Esvet adlı ot kaynatılarak çayı elde edilir. Süzülüp soğutulduktan sonra korkmuş veya sancılanmış hastaya içirilir.

7 — DAĞMAMITASI : Mamıta da bir ottur. Kaynatılarak diğerleri gibi suyu süzülür. Hazım bozuklukları ve sancı için kullanılır.

8 — MERYEMHORT : Yabani bir bitkidir. Kaynatılarak süzülür. Soğutulup hastaya içirilir. Korkuya iyi geldiği söylenir.

9 — ZEHTER : Yabani bir ot olan zahter de yukarıdaki gibi işlem görür. Hazım bozukluklarına, mide ve bağırsak sancılarına, soğuk algınlıklarına iyi gelir.

10 — FISTIH SAKKIZI - BALMUMI : Fıstık ağacının reçinesi ile balmumu bir tavada eritilir. Harici yaralarda kullanılır.

11 — FISTIH KABIĞI - LEMUN KABIĞI : Birlikte kaynatılarak bulantısı olan çocuklara verilir.

12 — NANE : Kurutulmuş nane çay gibi demlenir. Süzülerek mide sancıları için kullanılır.

13 — NİŞE : Nişasta suya karıştırılıp kaynatılır. Biraz şeher de ilave edilerek sıcak sıcak hastaya içirilir. Korkuya ve soğuk algınlıklarına özellikle öksürüğe iyi geldiği kabul edilir.

14 — SAMSAH : Sarımsak havanda düvüldükten sonra bir tülbentin ucuna düğümlenir. Korkan kişinin dilinin altına konur. Hasta tahammüj edinceye kadar orada bırakılır. Aç karnına olmak şartiyle üç sabah tatbik edilir. Daha evvel belirttiğimiz gibi korku için kullanılır.

15 — KETENTOHIMI : Ketentohumu yice dövüldükten sonra su ile lapalaşıncaya kadar kaynatılır. Sotulanarak çıbanlara bağlanır. Çıbanları olgunlaştırmak için kullanılır.

16 — LOKKIM : Bildiğimiz lokum çiğnenerek çıbanların üzerine bağlanır. Bu da çıbanın olgunlaşmasını sağlar. Olgunlaşan çıbanlar ise daha önce adı geçen fıstık sakkızı ve balmumu ile patlatılır.

(DevamEdecek)

YAŞAR NEZİHE HANIM (4)

M. Yaşar UĞUR

Yaşar Nezihe Hanım

Şimdi bütün tazallum ve feryadlarını kalemine tevdi eden Şaire yazıyor, yazıyor, bila inkıt yazıyor. Hiç bir hadise bilmiyor ki kendisine mazi-i mes'udu ihtar etmesin ve hiç bir manzara yoktur ki ruhunda bir meş-âl-ı iştiyak yakmasın. Hicran acıları, onu gittikçe derinleştiriyor, yükseltiyor. Yazılarındaki tekâmül ruhundaki melâl ile mütenasiben tezayid ediyor.

Nezihe hanım bir gün hastadır. Ya tağının baş ucunda tesadüfen eline geçen kırık bir aynaya bakınca hayretler içinde kalıyor. Yüzünde müthiş bir değişiklik, âsarı-ızdırap var. O zaman «bir dür-i sedefnişin iken bir meyve ile kenara düşmesine» sebebiyet veren kayıb sevgilisine karşı kalbinde nevuma bir ğayız duyuyor ve hissiyatını derhal bir gazel tarzında şöyle tesbit ediyor:

«Halimi zülf-ü perişanına sor, sorma bana
Eşkimi payına, damanına sor sorma bana
Maksadın zahm-ı dil-zarımı öğrenmekse
Ey peri, hançer-i müjgânına sor sorma bana
Kalmamış hatır-ı zarımda yeminin ahdin
Etme ta'yib leb-i handanına sor sorma bana
Bakta mir'ate firakınla neler çektiğimi
Bir kere vech-i dırehşanına sor sorma bana
Ettiğin zülm-u hakaretleri ta-dat edemem
Sevdiğim kalbine, vicdanına sor, sorma bana»

Nehize hanım, artık saadetin ne demek olduğundan katiyen haberdar değildir. Saadet onun için bir temenni-i muhal bir seraptır.

Aradan asırlar kadar uzun müte'eb ve melal-aver seneler geçiyor nihayet, günün birinde ğayr-ı muntazır bir izdivaç teklifi karşısında bulunuyor. O, maziyi tamamiyle unutmak için bu teklifi kabul ve bir mühendis ile teehül ediyor. İlk aşkını unutmamasına rağmen zevcine sadakat ve yuvasına muhabet göstermekte kusur etmiyor.

Şaireyi teehhülünün ikinci senesi anne olmuş görünüyor. Fakat bu anne likle beraber, yuvada yine bir hazan rüzgarı esiyor, sefalet başlıyor. Zevce vefasız, aile rabıtası kırılmak üzere. Biraz sonra bu feleketi, daha büyüğü ilk yavrusu Sedad'ın kuru tahtalar üzerinde ölümü takibediyor.

Şimdi herşeyi bitmiş, her ümidi kaçan, uzaklaşan bir hayal olmuştur: Yuvatamamiyle dağılmış zevc bir hastaha ne köşesinde kendi kurban-ı ihaneti olan bedbaht zevcesinin elinden son bir yudum suyu içtikten sonra gözlerini ebediyete kapayabilmiş ve bu yuvanın yegane zavallı küçük kuşu Vedat'ta talihin pek acı bir darbesine uğradığı için yetim, nalandır...

Şaire, bu ikinci macerayı siyahtan sonra hayat tahammül edilemeyecek derecede ağır bir yük addediyor. 1315'te yaptığı gibi ikinci bir intihar teşebbüsüne kalkışıyor, fakat bir tesadüf maksadına vasıl imkânını bırakmıyor.O bundan sonra bütün müddet-i ömründe kaili ile yekzeban olarak daima şu mersiyeyi tekrar edip duracaktır:

«Kan ağlasun bu dide-i derbarım ağlasun
Ansun benim ayar-ı cefakârım ağlasun
Çeşm-u dehan-ı aruz-u rühsârım ağlasun
Guş-eyleyin hikayeti esrarım ağlasun»

NEZİHE'DEN İKİ GAZEL

— 1 —

Kalbimi yıktın temelden pek harab ettin bu şeb
Dide-i giryanimi mahrum-ı hab etdin bu şeb

İçdiğim her bir kadeh bir zehr-i hicran oldu ah
Senin için ağyar ile nuş-ı şerab etdim bu şeb

Geldiğim dem nezdine görmek için didarını
Ruyine giysuların döktün nikab etdin b uşeb

Muntazırken bir cevab-ı lutfunla bî çare dil
«Sevdiğif ruhum» diye ğayre hitab etdin bu şeb

Neş'elerle hand-riz-ı aşk olup ağyar sen
Badeler sundun elinle neş'e-yâb etdin bu şeb

Penbe penbe oldu ruhsarın görünce halimi
Sonra kendi ettiğinden sen hicab etdin bu şeb

Olmadım bir lutfe şayan ağladım pek çok zaman
Vuslatınla sen rakibi kâmyâb etdin bu şeb

Hep senin yadınla ben sabaha dek kan ağladım
Sen ise ellerle seyr-ı mâh-tâb etdin bu şeb

Kollarım bâlin kucağım bisterinken her gece
Sine-i ağyar-ı zalim câme-hâb etdin bu şeb

GAZEL

— II —

Çektiğim âlâmı çeşm-i girye-bârım söylesin
Şiddet-i sevdâmı kalb-i nâle-kârım söylesin

Ey tabib sorma bana derd-i dilin esbâbını
Bi-mecâlim o yâr-ı can-şikârım söylesin

Oyle bir me-nus sevdânın esiri olduğum
Alemi tâ'ciz eden feryâd ü zârım söylesin

Ben bu mihnetlerle ifnâ-yı hayat eyler isem
Mevtimi cânânıma hâk-i mezârım söylesin

Fâilâtün / Fâilâtün / Fâilâtün / Fâilün

NAAT

Kudûmünden haber vermiş Hûda evvel kitâbından
Mukaddem halk olunmuşken muahher ba's
icâbından.

Şu dehre teşrifin mâlum olubtur çok vakayi'le,
(Medain) seylabından, (Eyvan'ül Kisra)
harâbından.

Ziyâ-yı Hüsnüne nezren sönüptür Ateş-i Zerdüşt,
Doğan (Bedrüddüca) dır bu! Nasıl sönmez
hicâbından.

(Hira)dan feyzalan rûhun Kabekâvsyn)e yükseldi
Beşaretlerle dönmüştün o şeb Hakk'ın Cenâbından.

Bir ümmiydin, (İmam'ül Enbiya) oldun
(Habibullah)!

Bu mûciyzen münezzehtir akıl mantık hesâbından.

Senin şahsında insanlık için halkoldu mevcûdat
Saadet buldu mü'minler, mukaddes inkılâbından.

Senin şer'in şiârımdır, lakin bir nebze korkum var,
Bu asrın seyyiâtından günahlar iktisâbından.

(Sefi'ül müznibin) dir ya Muhammed vasf-ı
mümtâzın,

Umiydim var ki mahfûzuz cehennem pür
azâbından.

Bu nazmın bil ki ey ŞEVKET rızâullahı câlibtir,
Kari'înin kıraatten, senin te'lif sevâbından.

Mefâîlün / Mefâîlün / Mefâîlün / Mefâîlün

Mahmud Şevket Akkaya

Bengisuyla Diriliş

Kanımızda kokmuş baygınlık; Şehvet
Açlık, beyin tırmalayan karınca.

Tükenişe doğru sabır sembolü
Sütunlar gibi dik, zafer takımız.

Eyyub, bir sur gibi etrafımızda
Sabır belimizde gümüşten kuşak

Benliğimde o havanın kokusu
İbrahim öğretti bize dostluğu.

Şeyh Hayat-i Harran-i, İmam Bakır
Harran beldesinin kahramanları

Metruk kuyudaki mübarek mendil
Islaklığı Harran'ı silkindirsin.

Peygamberler halkasının sarayı
Mukaddes bir bengisuyla diriliş.

HANİFİ DÜŞMEZ

CÜMCÜM-I SULTAN

Mustafa BİLKAN

URFA il sınırları içinde Bozova ilçesi Yaylak bucağına bağlı bir köy var dır. Adı CÜMCÜME. 96 haneli ve 400 nüfuslu bir köydür. Yeni konulan adı ise «Çınarlı»dır. Tarihi ZEMİZAT (Sam sat) tepesine 5 kilometre mesafede olup köyden Samsat höyüğü ve üzerindeki kale rahatlıkla görünür.

Köy sakinlerinden Hasan Fırat çok ilgi çekici şeyler anlattı. Bu kişi 110 ya şında ve usta bir duvarcı'dır. Söyledik lerini aşağıya alıyoruz:

«Anadolu'nun fethinden önce burası Roma İmparatorluğu'nun sınırları içersinde bulunan mamur bir beldedir. Zaman zaman İslâm ordularının akınlarına uğrar. Hz. Ali de buralara kadar askerleriyle akınlar yapar. Fakat her baskından sonra geceleri mutlaka karargâhına döner Atı DÜLDÜL bu yüzden çok eziyet çeker. Ve Hz. Ali'yi Peygamberimiz Hz. Muhammed (S.A.S.)'e şikayet eder. Peygamberimiz de Hz. Ali'ye akın yaptığında, uygun bulduğu yerlerde gecelemelerini söyler. Ondan sonra uygun menzillerde konaklar. İşte o gece bu mevkide mezarlıkta geceler. Bu sırada bir mezar genişler, kubbe şeklini alır. Hz. Ali bu kubbenin de insan kafatası şekline girdiği hatta kafatasında diş (eklem) izlerinin de belirdiğini farkedince o'na lisa-nı hal ile seslenir. Kim olduğunu sorar. Kafatası söyle der:

«Ben Cümcüm-ı Sultan'ım. Burada çok büyük bir hükümdardım. Hem de aşocağım burada kaynar, Samsat karargâhına yemekleri soğumadan yetiştiren yamaklarım vardı. Sefer karavanalarını elden ele verir yerine ulaştırırlardı.»

Hz. Ali, «Peki tekrar hayat bulsan imana gelir misin?» deyince, memnuniyetle kabul eder. Yeniden hayat bulur, şehadet getirir, 40 yıl imanlı yaşadıktan sonra ölür. Ve bu beldeye de CÜM CÜME diye isim olarak bu güne kadar gelir. CÜMCÜM, kafatası demektir. (Bkz. Osmanlıca - Türkçe Sözlükler)

Bunları bize anlatan Hasan Usta bir ara da Bozova kaymakamlığına müracaat ederek CÜMCÜME'de bir hazinenin mevcut olduğunu ve bunun kendisine bir pir-i fani tarafından sık sık söylendiğini bildirir. Sözünün ve iddiasının doğruluğunu ispat için (500) lira da te minat yatırmayı taahhüt eder. Ancak ilgililerin hiçbir teşebbüste bulunmadıklarına üzüldüğünü söyler. Dışardan bazı şahısların da buralarda ver tesbitine çalıştıkları da dedikodular arasındadır.

Bu çevrede olağanüstü çoklukta kafatası kemiklerine de rastlanır. Bu nedenle Cümcüm'e dikkat çeken bir yer dir.

Hasan Fırat
(Kerkût Hasan)

URFA'DAN DERLENMİŞ MANİLER

M. Emin ERGİN

67

SEBEHTIR EZANA BAH
KEBRİMİ KAZANA BAH
AZRAİLİN SUÇU NE
DEFTERE YAZANA BAH

68

GÜL EKTİM OCAH OCAH
TOPLADIM KUCAH KUCAH
HERKESİNKİ GUL OLMIŞ
BENİMKİSE TOMIRCAH

69

KAHIP GİDAH
ÇIRAYI YAHIP GİDAH
GÖZELDEN DOYIM OLMAZ
ÜZİNE BAHIP GİDAH

70

AY DOĞAR BEDİR ALLAH
BI SEVDA NEDİR ALLAH
YA YARA Bİ MERHEMET
YA BİYE SABIR ALLAH

71

DAM ÜSTİNDE FOTIRAF
GELİN KIZLAR OTIRAH
OTURMAHTAN NE ÇIHİ
GELİN OLAN KURTULAH

72

MERDİVAN BASAH BASAH
ÇIHMA YUHARI YASAH
ALAYDAN EMİR GELMİŞ
KIZLARA SUBAY YASAH

73

ARPALAR KARA KILÇIH
DAMA ÇIHMA BAŞ AÇIH
EGER GÖYNİ BENDESE
AL ÇARŞAFI YOLA ÇIH

74

GÜLE YAZIH
TOMIRCIH GÜLE YAZIH
BEN SİYE ÇOH EYLEDİM
SEN ETME BIYE YAZIH

75

ÇAY İÇİNDE EŞME ÇOH
TEBİB YARAM DEŞME ÇOH
BEN DEDİM SEN OLASAN
BİYE GÖRE AŞNA ÇOH

76

AĞLARIM GÜLENİM YOH
GÖZ YAŞIMI SİLENİM YOH
BAŞIMI ALIP GETSEM
DUR GETME DEYENİM YOH

77

DERTLİYEM DERMANIM YOH
KÖVLİYEM HARMANIM YOH
İSTEREM ORA GELİM
ELİMDE FERMANIM YOH

78

GİDEREM DUR DEYEN YOH
KEBAB OLDIM YİYEN YOH
AYRILIH KÖYNEGİNİ
BENDEN BAŞKA GEYEN YO H

79

KIRINFIL EZENİM YOH
TAŞLARA SÜZENİM YOH
YIHILSIN BABAM EVİ
İÇİNDE GEZENİM YO H

80

URFALIYAM TAHTIM YOH
KIR ATIM VAR RAHTIM YOH
YAR GÖKSÜNE GÜL DÜZMÜŞ
Bİ GÜL KEDER BEHTIM YOH

81

Bİ KIZ GÖRDIM KARAÇI
TOPPOĞA DEGİ SAÇI
ÇÜT MEMEY TOKIŞANDA
BEN OLAYDIM ARAÇI

82

AHŞAM OLDI KARALDI
SEDEF BENZİM SARALDI
YAR GURBETE GİDELİ
BÜTÜN DÜNYA DARALDI

83

BI DAĞLAR MAVLI KALDI
KUŞ UÇTU YAVRI KALDI
ANAHTAR ELE GEÇMEZ
GÖYNÜM B:HAVLI KALDI

84

AHŞAM ARADA KALDI
FİTİL YARADA KALDI
O BENİM KÖMÜR GÖZLÜM
ACEP NEREDE KALDI

85

GECELER YARIM OLDI
AĞLAMAH KARIM OLDI
HER DERTTEN YIHILMAZDIM
SEBEBİM ZALIM OLDI

86

BİZİM BAĞLAR BUDANDI
GÜLE BÜLBÜL DADANDI
ESKİ YARAM ÜSTÜNE
YENGİ MIHLAR KADANDI

87

BI BAĞ BİZİM OLAYDI
KORUH ÜZÜM OLAYDI
ORTALIH MALI NEDİM
HEPSİ BİZİM OLAYDI

88

AL ALMA DÖRT OLAYDI
YİYENE DERT OLAYDI
BI ALMANIN SEHEBİ
SÖZİNE MERT OLAYDI

89

BI DAĞLAR OLMASAYDI
ÇİÇEGİ SOLMASAYDI
ÖLÜM ALLAHIN EMRİ
AYRILIH OLMASAYDI

90

KARA NEÇEK SAÇAĞI
ÇEKTİM PALİ PIÇAĞI
Bİ SEBBEH GEL Bİ AHŞAM
Bİ DE ÖYLE SICAĞI

91

BAĞDADDA HURMA DALI
ALTINDA İPEK HALI
SENİ BİYE VERSELER
İSTEMEM DÜNYA MALI

92

MENDİLİM YEDİ DALLI
SEVDİGİM DELİKANLI
ELE BİYAR SEVDİMKİ
HEM GÖZZEL HEM ÜNVANLI

BAŞSAĞLIĞI

Manevi destekçimiz ve büyüğümüz, can dostumuz, muhterem kardeşimiz EKREM KARA 11 Haziran Pazartesi günü geçirdiği bir kalb krizi sonucu Rahmet-i Rahman'a kavuşmuştur.

Aramızdan erken ayrılışı bizleri tarifsiz acılara boğmuştur. Bütün dostlarına sabr-ı cemil ve merhûma Allah'tan sonsuz rahmet ve mağfiret dileriz.

HARRAN

Urfalı Şair Nabi'nin Hayrabad Adlı Eseri Hakkında

Mahmut KARAKAŞ

Aguşe alub o can cani
Tay etdi hudud-i lamekânı
Ol cezb-i hava ile yürüdü
Kaldı o edince ucu seyran
Cibril ü Burak zar u giryan

Nihayet öyle bir an gelir ki Refref d efazla ileri geçemez. Hz. Muhammed S.A.V yalnız olarak, Cenab-ı Hak ile a - ralarında mesafe kalkıncaya kadar iler ler.

Allah (c.c.) ile Hz. Muhammed S. A.V. arasında mekânsız ve lafızsız bir konuşma olur ki, bu konuşmayı bir kendi bilir bir de Allah...

Geçdi arada nice mülakat
Heb haric-i vasi'de mukavelat
Ol sohbete nutk-i hemden olmaz
Ol güft u şenid dem götürmez
Ol sırr-i hafi rakam götürmez
Bir kimse değil o sırdan agah
Bir kendü bilür bir ani bir Allah

Mirac olayını anlatması bitince, Na bi mukaddes yerlerin ve bu gecenin hürmetine Cenab-ı Hak'tan afv olunma sını diler.

Ya Rab bilhak-i çeşm-i mağmum
Nabî-i fakiri etme mahrum
Teshil kıl ana her asiri
Ol dest-i keremle destgiri

Devrin sadrazamı ve Nabi'nin hami si durumunda olan Baltacı Mehmet Pa şay yı över.

Hatem-i meniş ekrem-i zamane
Nü'man-i ruş asef-i yegâne
Gayretkeş-i devlet-i mualled
Hemnam-i şeh-i rüsul Muhammed

Zamanın padişahı sultan III Ah med'de kısaca madheder.

Sultan-ı güzide-i selatin
Hakan-i feride-i havaki n
Sertac-i müluk melik-i devra
Arayiş-i nesl-i al-i Osman
Han Ahmed-i adil'i yegâne
Kim zatı hayatdır cihane

Padişahın medhinden sonra Nabî; uzun uzun kendi san'atından bahsediyor. Yazacağı eseri ne şekilde tahayyül etdiğini izah eder. Dünyada hiç olmazsa bir eser yadigâr bırakmak istediğini bunun ebediyyen kalmasını istemektedir. Bu eserine de Hayr-abad veriyor.

Bu bünyeli ile vakf-i evlad
Kıl tesmiye a'na HAYR ABAD
Kalsun cihanda yadigarın
Olsun okuyan du'a güzarın

HİKAYE :

Vak'a İran'da Cürcan isimli birşehir de cereyan etmektedir. Cürcan Şahı: Melek tabiatlı kâmil, edepli ve neşeli Hurrem nammında bir zatdır. Hürrem Şah, aynı zamanda içki ve eğlence mec lislerinden de oldukça hoşlanmaktadır.

Kim var idi bi rşeh-i yegâne
Ferman revan idi cihane
Sultan-i cihan hidiv-i devr
Şahinşeh-i payitaht-i Cürcan
Daray-i melek şirist-i ekrem
Nami dahi tab'ı gibi Hürrem

Şahın vezirleri ve yakınları da ken di gibi bilgili ve kâmil kişilerdir.

Saff-i vüzerası silk-i lu'lu
Her birisi hace'i Aristo

Cürcan şahı Hurrem Şah'ın devri gâyet sâkin bir devirdir. Memleketi adeta Cennet'ten bir bahçe gibidir. Adaletle hükmeder, kimseye işkence edilmez, herkes bu şehirde rahatça yaşar. Eğlenceye hayli rağbet gösterilir, Memleketinde mahzun kimse bulunmazdı. Silah taşıyan cezalandırılır, hırsızlık ve soygun vakaları görülmezdi

Bağında hezar nagme perdaz
Bi def gül eylemezdi avaz
Metruk idi alet-i şikence
Kullanmaz di tüfek tabanca
Şehrinde bulunmazdı düzdan
Dildüzdlük etmeseydi huban
Soymağa eder yoğidi ikdam
Olmasa vilayetinde hammam

Gönül çalan güzellerinden başka, hırsızı olmayan bu şehirde; ekseri geceler Cürcan şahı, eğlence meclisleri kurar sabahlara kadar eğlenilirdi. Bu meclislere şehrin ileri gelenleri iştirak eder, şahın Cavid adındaki kölesi onlara içki dağıtır, sâkilik ederdi. Cavid, gayet güzel bir delikanlıdır. Şah bu köleyi çok fazla sevmekte ve bu herkes tarafından bilinmektedir. Bu yüzden Cavid'e karşı bir hürmet beslemektedirler.

Ayrıca, meclise devam edenler arasında Fahr namında bir şair bulunmaktadır ki, şiirleri ve okuduğu gazelleri dillerde dolaşır.

Olmuşdu bir afet-i melekzad
Tuti-i dil-i hidive merrat
Gül gonce-i gülistan-ı ümmid
Mehpare-i alem ismi Cavid
Murgule tıraz ruy-i irfan
Meşhur idi namı Fahr-i Cürcan
Söylerdi o denlu taze vü ter
Kim şi'rine teşne idi Kevser

Nabî; hikâyenin kahramanlarının tasvirini yaptıktan sonra, bu hikâyeyi Şeyh Attar'ın yazdığı «İlahiname» den aldığını ve çok acayip bir hikâye olduğunu söylüyor.

Hatta ki emin-i genc-i esra'
Ya'niki cenab-i Şeyh Attar
Te'lif edecek İlahiname
Bu vak'asın etdi zib-i hâme

Hikâye, bundan sonra asıl mecrasına giriyor. Şah mutadı üzre yine bir akşam, eğlence meclisi kurar. Eğlence anında içki içilir, ğâzeller okunur. Bu arada şair Fahr ğazel okumakta, Cavid'de sakilik etmektedir. Vakit ilerledikçe neş'eleri artar, şarab içmekten adab ve ahlaklarını kaybederler.

Peymane-i hande idi lebler
Rizan idi mey gibi edebler
Şair dahi mest olub safadan
Kemter degil idi padişahdan

Şair, bir ara içkinin verdiği sarhoşluk ile, Cavid'e gizlice bakar, bu Şah'ın gözünden kaçmaz. Zaten içkinin tesiri ile şuurunu kaybetmiş olan Şah, hiç düşünmeden Cavid'i şaire hibe eder.

Cûş etdi itay-i padişahi
Fahr'e hibe eyledi o mahi

Şair Fahr; şahın, Cavid'i kendine hibe etmesine oldukça şaşırır, bu hareketi şahın ğazaba gelerek yaptığım sanarak korkar. Şahdan ısrarla özür dileyerek, Cavid'in kendi gibi bir kul'a yakışmayacağını söyler. Fakat şah, şahların ihsanlarının şaka olmadığını ve sözünden geri dönemeyeceğini söyler. Cavid'de şahın bu hareketine oldukça içerlenir. Meclis bu üzücü olay üzerine dağılır.

Şair, bu durumun, şahın içkili olmasından ileri geldiğiin, sabah olunca bu hareketinden nedamet duyacağını düşünerek, Cavid'i hizmetkârlarla anlaşıp sarayın altındaki şaha mahsus serdaba saklar. Yanına da içeriyi aydınlatması için bir kandil yakarak bırakırlar.

(Devam Edecek)

Urfadan Derlenmiş Halk Hikayeleri: 2

TEMBELO

— 1 —

Musannifin BİRİ

Sür sürenin, var varanın. Destursız bağa girenin yımşah yımşah zoppa yimesi vardır. İnce koyın, çifte basma, olır olmaz sözlere kulağ asma. Meşe kömirinin dumanını üstinden kesme, yanmadısa gene mal benim. Selliye sen gir, sepete ben, dereden sen get, teppeden ben. Dokkız kuruş nikeh parasının sekkizini sen ver, birini ben. Anam kızken babam oğlanken, ben mabenlerine otırmış beşiklerini tingir mingir salliyken, illehi babamın küllehi. Ben tikerem o sökilir, mabeninden yımırta keder bitler tökilir. Zaman zaman içinde harbıl saman içinde deve dellallığ eder, sıçan berberlığ eder, heç birinin aslı yoh. O yalansa bı da mı yalan? Karıncıya vurdum palan. Ottıziki yerinden çektim kolan. Minariy elime aldım borıdır deye eşşegi ögime kattım meridir deye, beni tutup delige attılar delidir deye, müfti ferman etti velidir deye.

Vahtında memleketin birinde bi dul arvat varmış. Bı arvadın Tembelo adında da bi oğlı varmış. Tembelo heç bi yere getmez, heç bi iş te yapmazmış. Bı dul arvat sebbehnen birabar şehere işe gider, onın bının evinde hizmekerlığ eder, aldığı paranan öteberi alıp evine gelir, Tembelo'ya kazan kaynadırmış. Aş bişer kaşşıh tikilir, Tembelo'yın ögine yimek gelirmiş. O da yimegi yattığı yerden bi ucdan yir, bi taraften de işer, sıçarmış. Evin ne kapısı ne takası var. Altı üstü haraba bi ev. İçeri ne gün giriy, ne yel. Evin içi pis pis koharmış.

Bı memlekette bi de padşah varmış. Bı padşahın da bi kızı... Kız babasına her Allah'ın günü: «Babo, erkegi erkek eden arvattır ,arvat istese erkegi rezzil de eder, vezir de...» dermiş. Bir, iki, üç, beş bi gün padşah artıh illallah etmiş. Memleketin bütün delllallarını çağırtmış, nerde pis, tembel, pohınnan güle oynıyan biri varsa bulın biye getirin demiş. Dellallar memleketi deşt etmişler. Padşaha gelmişler demişlerki: «Padşahım ,aradıh daradıh bi tene buldıh, adı Tembelo. Dul bi arvadın oğlı. Eyni dediğiz kimin pohınnan güle oyniy. Padşah kahtı kızının gelinlığını geydirdı. Cehezini bi ata yükletti, mücevheratını bi ata yükletti, kızını da bi ata bindirdi, Tembelo'yun evine yolladı.

Padşah kızıdır, kederine boynını büktı. Evden içeri girdi bahtı ki, kohı, bi kohı. Evin cüngünde de bi adam yan gelmiş yatiy. Kız hemin etegini çemredi, evi sildi süpürdı. Tembelo'yı kaldırmağ istedi. Tembelo heç oralı olmadı.

Dul keri gene her zamanki kimin hizmekerlığ etti, parasını aldı, öteberi düzdı, evine geliydi ki daha yarı yolde gendine söledıler, hal mesele bele bele deye. Keri inanmadı, geldı eve bahtı ki heket padşahın kızı genlere gelmiş, evi silmiş, süpürmiş, otiriy...

Kız kahtı kerinin elini öpti, elindeki öteberiyi aldı. Sukızdırdı, arvadı arı sili yahadı. Getirdığı hel'etleri geydirdi. O gece ele yattılar. Sebbehten kız keriye bi kaç altın verdi. Keri getti, öteberi aldı, kız aş bişirdi. Kerinen birabar yidiler, kalanını da Tembelo'yın ögine attılar.

Gel zaman, get zaman bi gün kız keriye gene bir ka çaltın verdi, çarşıya gönderdi, birezim öteberi al, bi kaç ta ne de mıhlı degenek yaptır dedi. Keri getti altınları pozdırdı, kızın istedıhlarını aldı geldi. O gün de ele geçti. Dev risi gün kız keriyi bi mahanadan çıharı yolladı. Degenegi eline aldı, Tembelo'ya yanaştı. Yirmisen yimezmisen... Vur Allah vur... Tembelo canının korhısınnan gendi gendini çıharı attı. Bu yandan kusiy bi yandan da bagıriydı: «Yoh mı biye sehep çıhan?» Bi herif Tembelo'yu yanına çağırdı, gennine iş gösterdi iş bi ayda zor biterdi. Elli altına uyıştılar. Tembelo mıhlı degenegin korhısından işi yarım günde bitirdi. Herifin ağzı açıhta kaldı. Tembelo elli altını aldı eve geldi. Paraları mıhlı degenege verdi. Tembelo kızın adını Mıhlı Degenek komıştı.

Devrisi gün Tembelo gene yan geldi işe getmağ istemedi. Kız gene mıhlı dgenegi eline aldı. Gene yir misen yimez misen? Tembelo gen bir iş buldı, bı hatıra yüz altın kazandı. Getirdi, pariy gene Mıhlı Degeneg'e verdi. Mıhlı Degeneg'ın korhısından her gü nişe get mağa başladı.

Gene bi gün kız, Tembelo'ya bi marhama verdi, götir bını sat dedi. Tembelo ne etti, etti, bı marhamiy on altına sattı. O mabende bi adama rasgeldi. Adam: «Akıl satıyam, akıl satıyam» deye bağıriydı. Kaça sattığını sordu, adam on altına dedi. Tembelo on altını verdi, adam genine bi akıl sattı: «Hers nen kahan ziyannan otırır» Adam: «Bi aklım var onıda aliy mısan?» dedi. Tembelo on atın daha verdi. Adam bı sefer de genine bı aklı söledi: «Göyil kimi se verse gözzel odır.» Bı akılları aldı eve geldi.

Bi başka gü ngene çarşıda geziyken çarşıya bi bezirgân kondı. Bezirgânın yüki beşyüz devenin üstine yüklenmişti. Tembelo bı yükleri on dekkede yere endirdi. Develeri hana çkti, bağladı. Bezirgân Tembelo'yu çoğ begendi: «Yanımda çalışır mısan» dedi. Tembelo da: «Gidim ben Mıhlı Degeneg'e sorım gelim, o zaman çoğabımı verrem... deye coğapladı. Kahtı eve geldi. Kıza bezirgânın dedihlarını aynattı.

Kız: «Get o bezirgâna söle, on senelıh zehremizi, on senelıh haşlığımızı veriyse, bı iş olır de...» dedi. Geldi, bezirgâna söyledi. Bezirgân kabıl etti. Tembeloy'ın evine o nsenelıh zehresinnen, on senelıh haşlığını göndrdi. Bezirgân emir verdi ,kervan düzildi, yola çıhtılar Mısır'a dorğı hareket ettiler.

Tembelo'yın avradı yanı padşahın kızı ustalar, emelyeler tuttı. Babasının serayını nkarşısına yeddi katlı bi seray yaptırdı. Bı serayın kapıları takaları heppi altındnadı. Her takada bi yakut parlidı, görenlerin gözi kaliydı. Padşahın serayı bı serayın karşısında mum kimin sönik kaldı. Kızın ayı geldi, günü çattı, nur topı kimin bi oğlan doğır dı. Tembelo'yın tebi bı işlerden heç he beri yoh. O gendi kafasında Mısır'a gidiy.

Tembelo kervandan birabar bı kaç sene yol getti, bi gün bi yere geldiler, bi hebbe yeşıllıh yoh. Eynim Kerbela kimin bi yer. Develer, azaplar susızlıhtan nerdese çatlıyacah. Birez irahta bi kuyı gördiler, bin emek, bin zahmet kuyunın başına geldiler ...

(Devam edecek)

URFA AĞZI SÖZLÜĞÜ

—IV—

M. Emin ERGİN

BAZLAMA: Saç üzerinde pişirilen kalınca ev ekmeği (-maç eki için karlamaç kelimesine bakınız)

BAZRAKI : Sümüklü böcek

BECİS : Cinsi kötü (Yak : Bed cins)

BEÇARA : Çaresiz zavallı (Mehsim)

Çaldığım deftir
Üstü sedeftir
Beçara göynüm
Senden tereftir

BEDDE'E : Beddua kargış

BEDE'ET : Kötü hoş görünümlü olmayan

BEG : Bey (=beğ)

BEHSİMET : Peksimet (Bak : Külinçe)

BEHTENİZ : Maydanoz

«Kölge yerin behtenizi»

BEKMEZ : Pekmez

BEL BAĞ : Kemer ince kuşak

BELE : Böyle

BELESİR : Mürver ağacı

BELEŞ : Bedava parasız

BELİ : Tasdik edatı (evet)

BELLE—: Öğren

BELLE'E : Çamur

BELLET— : Öğret

BENEK : (Yüzündeki) Ben (Bak : Beng)

BENG : (Yüzdeki) Ben (Bak : Benek)

Bahçalarda enginar
Enginarın dengi var
Ben yarımı tanıram
Yanağında bengi var

BERDEL : İki erkeğin birbirlerine kızkardeşlerini vermek suretiyle evlenmeleri.
(Bak : Değişik)

BESTIR : Pestil (Zerdaliden yapılma)

BETRE : Göz bebeği

BEYHUT : Baygınlık derecesinde yorulma hali.

BEZENK : 1- Gösteriş alayış, 2- Toy düğün.

BEZZAZ : Manifaturacı. kumaş tüccarı.

BIÇKI : Testere

BIHAVI : Bukağı

Bı dağlar mavlı kaldı
Kuş uçtı yavrı kaldı
Anahtar ele geçmez
Göynüm bıhavlı kaldı

BILDIR : Geçen yıl (= bir evvelki yıl)

«Bıldır bi dam yanmış
bı yıl kohusu çıhmış»

BITIR : Toprağının kuvvetli olmasından fazla gelişmiş bitki fazla yem yemekten azgınlaşmış at (Bak . Harın) (Yak : Pıtrah)

Bİ : Bir

Kara neçen saçağı
Çektim paliy pıçağı
Bi sebbeh gel bi ahşam
Bi de öyle sıccağı

BİBİ : Hala (: babanın kızkardeşi)

«Er dayıya kız bibiye çeker.»

BİÇİN : Hasat, biçim

BİKİR : Halis, su katılmamış (Yak Arapça, Bâkir)

BİLEZİK DAŞI : Kuyuların yerden yukarı kısmına konulan ortası delik büyük taş.

BİŞ — : Piş.

BİŞE : Yağda kızartılan ekmek

BİŞİR : Pişir

BİŞKİN : Pişkin

BİYE : Bana

«Gülüm gülüm biye geydirir kilim»

URFA MUSİKİSİ ÜZERİNE

TENEKECİ MAHMUT'LA BİR KONUŞMA

Hazırlayan:
Mustafa K. APAYDIN

Geçen sayıda kısa bir biyografi ile sizlere tanıtmaya çalıştığımız Tenekeci Mahmut Güzelgöz bu sayıdan başlayarak HARRAN'ın Urfa Musikisi konusundaki sorularını cevaplandıracaktır...

HARRAN : Sayın Mahmut Güzelgöz; Musikiye ilk olarak nerede ve nasıl başladınız?

M. GÜZELGÖZ : Eskiden kadınlar bahar ve yaz mevsimlerinde «dağ'a» kıra, mesire yerlerine giderlerdi. Bende 7-8 yaşlarında anamla beraber «dağ'a» giderdim. Bu dağ eğlencelerine katılan kadınlar karşılıklı olarak Urfa türkü ve manileri söylerlerdi. Benim sesimde küçük yaştan beri güzel olduğu için bu türkü ve mani söyleyen kadınların arasına katılır, onlarla beraber türkü ve mani söylerdim...

Ayrıca yine kadınların «Şe're İmecelerinde» ve kına gecelerinde de türkü ve mani söyleyen kadınlarla beraber ben de türkü ve mani söylerdim... Musikiye ilk olarak bu şekilde başlamış oldum.

10 yaşıma gelince dayım H. Süleyman Gözühoş (merhum)la beraber «dağ yatıları»na gitmeye başladım. Bu dağ yatıları bazen 15 gün, bazende bir ay devam ederdi. Yatıya çıkan «Takımlar» -gruplar- arasında musikişinaslar da çoktu. Bu takımlardan her gece biri çalıp söylerdi. Bende onları dinlerdim. Arada okunan hoyratlara bende birer hoyrat ile karşılık verirdim. Çoğu zaman bu karşılıklı hoyratlar 40-50'ye kadar varırdı... Bu dağ yatılarında benim musikiye başlamamın ikinci kısmını oluşturmaktadır...

HARRAN : Urfa Musikisi ile ilgili bilgilerinizi ne zaman ve kimlerden öğrenmeye başladınız?

M. GÜZELGÖZ : Yukarıda da bahsettiğim gibi dayımla beraber gittiğim dağ yatılarında takımların okundukları hoyratları, gazelleri (Urfa Makamlarını) öğrenmeye başladım. Söylenen gazelleri hemen öğrenir ve ezberlerdim. Hoyratlara da karşılık verirdim. Bu yüzden dayıma şikayete gelirler ve «Kimdir bu çocuk» diye sorarlardı... Dayım'da «Yeğenimdir» derdi. Bu dağ yatılarına bu şekilde 12-13 yaşıma kadar devam etti. Bu arada bir çok «Asbap Gecesi»ne de -yine Dayım'la bearber» gider; burada çalıp söylenenleri dinlerdim. Bu asbap gecelerinde çoğu kez çalıp söyleyenler gazel aralarındaki hoyratları bana okuturlardı... Bu arada makamda öğrenmeye başlamıştım... Okumam-yazmam olmadığı için okunan gazellerin sözlerini ve hoyrat sözlerini bir teyp gibi kafama kaydederdim. Merakıma giden bir gazel olursa -bu gazel yüz satır olsada- onu mutlaka öğrenir ve ezberlerdim.

13-14 yaşma geldikten sonra artık halk arasında benimde adım söylenmeye başlamıştı. Benide asbap gecelerine çağırıyorlardı...

HARRAN : O zamana kadar Urfa musikisinin büyük ustaları ile tanışmışmıydınız?

M. GÜZELGÖZ : Anlattığım zamana kadar Urfa musikisinin büyük ustalarından herhangi biri ile hususi olarak tanışmamış ve onlarla konuşmamıştım...

Evliya çelebi seyahatnamesinde URFA

— III —

İ. HALİL ÇELİK

Bağlı, bahçeli, akarsulu, hamamlı büyük sarayları vardır. Meşhurları : Tayyar Mehmet Paşa Sarayı, oğlu Ahmet Paşa sarayı -Bu zat Hâtem ve Cafer Bermeki'ye halef olacak derecede kerem sahibi bir kimsedir- Paşa sarayı, Molla sarayı, Sarızâde Mustafa Paşa Sarayı, Arap Ali Paşa sarayıdır.

Bildiğimiz mahalleleri : Bey Kapusu mahallesi, Tatlık mahallesi, Câygirli mahallesi Kaleboynu mahallesi, Tılfıdır mahallesi Karameydan mahallesi ve Bağı Safa mahallesi.

URFA CAMİLERİ :

Hepsi yirmiiki mihraptır. İç kale de eski mabed olan (Minaresiz cami), Paşa sarayı yanında çok cemaati olan (Kızıl cami), Nemrud zamanından kalma eski bir kilise imiş. Harun Reşid fethinde kiliseden değiştirilerek cami yapılmış. Hâlâ minarelerinde Erganonhâneleri vardır. (Ak Cami) (10) bu da eski bir yapıdır. (Hz. İbrahim Halil Cami) ilk yapıcısı halife Me'mun dur. (Bazar Cami) (11) cemaati çoktur. (Sultan Hasan Camii) (12) bu da güzel bir camidir. (Tarihli camii) (13) (Câygirli camii) (14), (İhveyn cami) (15) iki kardeş tarafından yaptırılmış güzel bir camidir. (Debbağhane camii) (16) Son altı camilere İbrahim Halilullah suyu gelip havuz ve şadırvanlara verilir. Fıskiyelerinden bol su akar. (Baykapısı camii) (17) (Hekimdede camii), (Karameydan camii) (18) (Uğurlu meydan camii) bu da eski bir yapıdır. Ayrıca altmışyedi mahalle mescidi vardır. Bazı mahallede iki, üç tekke vardır. Çünkü halk gayet dindar, tarikat ehli, iyi huylu kimselerdir.

MEDRESELERİ :

Kızıl cami medresesi, Firuz Bey medresesi, Sultan Hasan medresesi. Her camide ayrıca talebe odaları da vardır. Ama bunların özel hocaları ve gelirleri vardır. Üç adet Kur'an ve hadis okunan yeri vardır. Öğrencileri gayet çok ve bilginlerin sayısıda fazladır. Bütün ilimlerin öğrenimini yapmış tefsirci, hadisçi, musannif ve derin bilgi sahibi kimseleri vardır. Otuz adet ebced okuyan çocuk mektebi vardır.

Kızıl cami mektebi, Hazreti İbrahim Halil mektebi, Sultan Hasan mektebi ve Ak Cami mektebi önde gelenleridir. Her senebaşında bayramlık giyimleri vakıf tarafından yetim çocuklara dağıtılır. Surre (19) ve hediyeleri boldur. İmaretleri de vardır.

MEŞHURLARI :

İbrahim Halil Tekkesi imareti ki bütün gelen giden misafirler ve komşulara günde iki defa pilav verilir. Çorbasıda boldur.

Kale içinde iç hisar dibinde Hazreti Me'mun yapısıdır ki Rum, Arap ve Acem de velhasıl bütün İslâm ülkelerinde meşhurdur.

.....

Seyyid Münci tekkesinin dahi fukarası çok ve nimeti boldur. Bununda şeyhi salih bir kimse olğun bir önderdir.

HAMAMLARI :

Urfa'da sekiz hamam vardır. Paşa hamamı Gayet hoş suyu ve havası olup güzel bir yapıdır. Samsat Kapısı hamamı, Hacı Bey hamamı, Arasta hamamı, Muharrem hamamı, Keçeci hamamı ve Meydan hamamı. Bunlar herkese açık hamamlardır. Toplam yetmişbeş adet saray hamamı vardır. Evvela Tayyar Mehmet Paşa sarayında iki güzel hamam vardır ki padişah hamamı gibi yapılmış güzel, görülmeğe değer bir hamamdır. Bundan başka diğer saraylarda da güzel hamamlar vardır.

AYIN TARİHİ

Osman GÜZELGÖZ

Müze Müdürlüğü'nün geçtiğimiz ay yaptığı çeşitli kazı çalışmalarında; daha önceki araştırmalrada bir metropol oldu ğu belirlenen Şehitlik Parkında Süryani lere ait kaya mezarları bulunmuştur...

Bulunan kaya mezarlarının M.Ö. 200 ile M.S. 200 yılları arasında yapıldığı, bulunan mezarlarda nbirinin üç nişli oldu ğu, tabanın renkli döşeme mozaik olduğu, bu mozaiklerin bir ailenin şahıslarını tasvir ettiği ve ortada da süryanice bir kitabe bulunduğu açıklanmıştır...

Müze Müdürlüğü yetkilileri metropol bir bölge olduğu belirlenen Şehitlik Parkında Belediyenin de desteği ile kazı lışmalarına devam edileceğini ve bu bölgede bir kaya mezarı müzesi oluşturul maya çalışıldığını belirtmişlerdir...

* * *

Halk Eğitim Merkezi Başkanlığı açılan çeşitli kurslarda sürdürülen 10 aylık çalışmaların değerlendirilmesi ve halka gösterilmesi için üçü merkezde bi rSırrın da, diğer de Karaköprü'de olmak üzere 5 sergi açmıştır...

Mayıs ayı sonunda açılan Sırrın ve Karaköprü biçki. dikiş kursu sergilerin - den sonra Haziran sonunda da Merkez bi nasında, Cumhuriyet İlkokulu'nda ve Yavuz Selim İlkokulu'nda serigler açılmıştır.

Açılan sergilerde öğ,rencilerin 10 ay - lık bir süreden beri sürdürmekte olduk - ları çalışmalarda yaptıklar eserler halka gösterilmiştir...

* * *

Edebiyat Dünyasının yakından tanıdı ğı Urfalı Şair ve Yazar Mehmet Atilla Ma raş Haziran ayı sonunda Urfa'ya gelmiş - tir.

Bir çok Edebiyat dergisinde şiirleri ve söyleşileri yayınlanan Mehmet Atilla Ma - raş'ı bütün Urfalılar dillerden düşmeyen «ANEY» şiiri ile anımsayacaklardır ...

M. Atilla Maraş Urfa'da bir süre kal dıktan sonra Aydın'daki görevine dön - müştür...

---

(10) — Ağ Camii : Ömeriye mahalle sinde olup caminin kesin yapılış tarihi belli değildir. 1594 - 1595 tarihlerinde tamir görmüştür. Caminin ikinci tamiri ise 1721 . 1722 tarihleri arasında Nimetullah İbni - Asker tarafından yapıldı - ğından Nimetullah Camii diye de anı - lır.

(11) — Bazar Camii : Haşimiye meydanındadır. Yapılı ştarihi belli olma - yıp 1858 - 59 tarihlerinde tamirat gör - müştür. Zengiler devrinden kalma bir camidir.

(12) — Hasan Padişah Camii : 1494 yılında Akkoyunlu Sultanı Uzun Hasan adına Şeyh Yakup tarafından yaptırıl - mıştır. II. Selim zamanında onarılmış - tır. Bitişiğinde Toktemür mescidi var - dır.

(13) — Tarihli Camii : Kalıntısına rastlanılmamıştır.

(14) — Cây girli Camii (Çekeri ca - mii) : Arap meydanı (Şimdi Türk meydanı) mahallesinin çaybaşı semtinde olup 1634 tarihinden önce yaptırılmış - tır. Kitabesinde (Bu cami Allahın rah - meti üzerine olası Seyyid Şeyh Meh - med el Çakeri tarafınmadn yapırılmış) yazılıdır.

(15) — İhveyn Camii (İki kardeş camii) : Şimdiki Müftülük binasının bu lunduğu yerdeki camidir.

(16) — Dabbağhane Camii : Dabak lar çarşısında olup yapılış ve mimari bi linmemektedir.

(17) — Beykapısı Camii (Karamu - sa Camii) : Beykapısı mahallesinde o - lup 1551 52 yıllarında Hacı Ali oğlu Yu suf oğlu Karamusa tarafından yaptırıl - mıştır.

(18) — Karameydan Camii : H.1143 tarihnde Arapkirli Hüseyin Paşa tara - fından yaptırılmıştır .

(19) — Sure : Para kesesi.

(DevamEdecek)

Harran

Kültür ve Folklor Dergisi

SAHİBİ

A. Fehmi APAYDIN

MESUL MÜDÜRÜ

Av. Osman Nuri MIZRAKÇI

YAYIN SEKRETERİ

Mustafa Kemâl APAYDIN

YAYIN KURULU

S. Adil GİRAY

M. Emin ERGİN

İ. Halil ÇELİK

M. Adil OYMAK

AĞUSTOS 1979

SAYI : 5

*

Gönderilen yazılar basılsın basılmasın geri verilmez.

Dergimizdeki yazı ve resimler Kaynak gösterilerek alınabilir.

FİATI : 10 T.L

ABONE : Yıllık 120 TL.

: Yurtdışı 240 TL.

Satış Merkezi : HARRAN Kitabevi
İdare Merkezi : Beyaz Sok. Beyaz Pasaj — URFA

YAZIŞMA ADRESİ : P.K. 44 - URFA

DİZGİ VE BASKI
GÜNEYDOĞU
MATBAASI
TLF: 37 97 URFA

Harran'dan

Harran'dan okuyucularımıza Hem de folklor araştırıcılarına hizmet etme tutkusuyla yola çıkmış bulunan Harran, bu sayıda sizlere iki orjinal konu daha sunuyor: Urfa ilinde yapılan bir toponomi denemesi ve Sapan Harbi.

Yaşıyan şairlerimiz M.Ş. Akkaya ve H. Düşmez'in şiirleri dergimizin sanat köşesini süslüyor.

Kıymetli dostumuz Dr. Burhan Vural da geçen sayıda olduğu gibi de senleriyle dergimizde. Çalışmasına şükranlar sunuyoruz...

Sevgilerimizle...

Bu sayıda:

Urfa'da Halk Hekimliği ve Halk İlaçları S.Aydil Yeşil

Urfa'da sapan harbi (M.Emin Beyazgül.

Tenekeci Mahmut'la Bir Konuşma

Mustafa K. Apaydın.

Urfa'da Yer adları (Mehmet A. Oymak.

—Urfa'da Yetişmiş Bilginler (Harran.)

—Hacı Sakıp Efendi (Cemil Cahit Güzelbey.)

—Evliya Çelebi Seyahatnamesinde Urfa İ. Halil Çelik

—Urfa'dan Derlenmiş Maniler M. Emin Ergin

—Nabi'nin Hayrabad adlı eseri Hakkında Mahmut Karakaş .

—Tembelo Musannifin Biri.

—Urfa Ağzı Sözlüğü M. Emin Ergin.

Urfa'da Halk Hekimliği ve Halk İlaçları

-II-

S. AYDİL YEŞİL

17. PENZEHER: Hicaz'dan getirilmiş iki taş parçasıdır. Bir kap su içersinde bu taşlar birbirine sürüldükten sonra su, korkan insana içirilir.

18.ÇAY:Herkesçe bilinen çay normal olarak demlenir. Suyu ince bir tülbentle iki defa süzülerek göze damlatılır. Gözü beslediği ve göz ağrılarını teskin ettiği söylenir.

19.ÇAY- KAHVE- LEMUN DUZI: Adı geçen maddeler karıştırılır. Havanda iyice dövülür. Bu karışım iki üç kahve kaşığı ağıza konarak üzerine su içilir. İshale iyi geldiği bilinmektedir.

20. KARA SAKKIZ:Colahçı sakızı tabir edilen ot demiroi örsünde dövülerek birbirine yedirilir. Bir beze yayılarak (Haşıllı tabir edilen kullanılmamış bezler tercih edilir.) çıkık ve kırıkların üzerine sıkıca sarılır. Kemikleri kaynaştırıcı ve perkiştirici özelliği vardır. Gögüs berkmelerinde de kullanılır. Ayrıca yatağını ıslatan çocukların bellerine de tatbik edilebilir.

21. YIMIRTA SARISI: Sabun rendesi ve yumurta akı ile yapılır. Ortaya çıkan karışım bir beze yayılarak kırıkların üzerine sıkıca bağlanır. Kırıklarda ilk yardım tedavisi niteliğindedir.

22. ÇINILEVENDİ- DUZSIZ LEBLEBİ- POLAT ŞEKERİ: Aktariye terminolojisinde Çin-i Revandi verilen madde tuzsuz leblebi ve polat şekeri ile karıştırılır. Bir hayvanda iyice dövülerek elenir. Ağızdan bir kahve kaşığı alınır. Kan bozukluklarına, dolaşım aksaklıklarına kaşınmalara iyi geldiği iddia edilir.

23. FINDĞI KİRİŞAN- ASİT BORİK: Karıştırılarak merhem halıne getirilir. Parmak aralarına sürüldüğünde Urfa'da «HILT» tabir edilen mantar hastalığına iyi gelir. Ayrıca cilde sürüldüğünde cilt çatlamalarını önleyici etkisi vardır.

24.SEDEF: Sedef ağacının yaprakları alınarak suda uzun müddet kaynatılır. Suyunun sedef tabir edilen hastalığa iyi geldiği söylenir.

25. ÜZERLİK OTI: Yüzerlik otu çeşitli ameliyelerle kabuğundan ayrılır. Tohumları tavada kavrulur. Dövülerek elenir. Bir kahve kaşığı yüzerlik otu suyla alındığında (Hemorid) basura iyi gelir.

26. DİŞ MECUNI: Memeli hemoroid hastalığında hastalık yeni baş gösterdiğinde diş macunu sürülürse sancyı alır.

27.NAR KABIĞI: Nar kabuğu kaynatılarak suyu alınır. Soğutularak ishal olan kişiye verilir.

28. SAMSAH: Saçkıran hastalığı için kullanılır. Saçın döküldüğü yer kesici bir aletle çizilir. Üzerine sarım sak sürülür.

28. YIMIRTA— UN— ZET:Yumurta , akı un ve zeytinyağı karıştırılır. Ortaya çıkan karışım deşilmek istenen yaranın üzerinebağlanır.

29. BEHTENIZ LAPPASI: Maydanoz suda uzun müddet kaynatılarak lapa halıne getirilir. Bu lapa karın boşluğunun alt kısmına bağlanır. Böbrek ve mesane hastalıklarına iyi gelir.

30. ÜZERLİK OTI: Yüzerlik otu nazara geldiğine inanılan kişilerin başna çevrilerek ateşe atılır. Ateşte patlarken ne kadar sesli patlarsa o kişi veya kişilerin o derece nazara geldiğine inanılır. Yüzerlik otu başta çevrilirken tüm Urfalılarca bilinen şu tekerleme söylenir:

Üzerlik
Başında yeşil terlik
Üzerliksen havasan
Her bi derde devasan
Mühemmeden Mustafa'yı seversey
Keziy beliy savasan
O yani kış
Bı yanı kış
Her kim..... e göz etmişse
Gözine çahıla bi kızğın şiş

31. ŞEKER:Sihire uğradığına inanılan kişinin başında bir küp şeker çevrilir daha sonra şeker ateşe atılır. Şekerin ateşte aldığı şekle bakılarak sihri yapanın eşkali belirlenmeğe çalışılır.

32. KURKUŞIN TÖKMAH: Sihire uğradığı veya nazara geldiğine inanılan kişilere şu işlem de yapılır: Bir eleğin içine bir parça kuru ekmek, bir tutam tuz, bir kuru soğan konur. Ateş te kurşun eritilir. Sihire veya nazara uğrayan kişi veya kişilerin üzerine getirilen bir tas suya eritilen kurşun dökülür. Kurşunun aldığı şekln sihri yapanın veya nazar edenin şekli olduğu kabul edilir.

33. KAYARPIZI:Kaya yarpuzuda diyebileceğimiz bu ot dağlarda, çorak yerlerde yetişir. Toplanarak evlerde kurutulur. Kaynatılarak suyu süzülülür. Suyunun bir çok hastalığa iyi geldiği söylenir. Bu hastalıkların bazıları: Karın ağrıları, mide sancı ve kramp ları, soğuk algınlıkları...

34.DARI PÜSKİLİ: Mısır koçanlarının içinde bulunan saçaklar alınarak kaynatır. Kaynatılan mısır sacak ları karın boşluğunun altına bağlanarak idrar söktürmekte kullanılır.

25. FRENKSUYI: (Salça) Arı sok malarında kullanılır. Arının soktuğu yerin üzerine sürülür.

36. KULAH PİSİ: Yine arı sokma ları için kullanılır. Bilhassa ilk yardım için hiçbir ilaç veya malzemenin bulunmadığı zamanlarda arının soktuğu yere kulaktan alınan pislik sürülür.

37.KEYİŞ SIYRIGI: Meşin kemer lerin tüylü kısmı bir çakıyla kazınarak alınan sıyrık küçük yara kanama larında kullanır.

38.YR: Or tütün ufağı demektir. Oda yaralardaki kanamaları durdurmak için kullanılır.

40. DUZLI SU: Bir bardak suya normalin üstünde tuz atılarak eritilir. Bu su sıcaklarından ileri gelen burun kanamalarını, yanıkları tedavi için kullanılır.

41. KABAH ÇEKİRDEGİ: Kabak çekirdeği kırılarak içi alınır. Tuzsuz olarak yenildiği takdirde bağırsak pa razitlerini düşürmeğe yarar.

42. BİYANBALI: Meyan kökünün şerbetidir. Aç karnına içildiği zaman böbrekleri çalıştırır.

43NİŞE : Nişasta kuru olarak ağızdan alındığında ishali keserek pek lik sağlar.

44 SÜD- ZET: Bir bardak sütün üzerine bir parmak kadar zeytinyağı dökülerek aç karnına içilirse böbrek iltihaplarına iyi gelir.

54. SÜDLEGEN: Bu da bir çeşit ottur. Kesildiğindee sütü çıkar. Bu süt vücutta meydana gelen siğillerin düşmesinden sonra yaranın kapatılması için kullanılır.

46. İPEK: Vücutta meydana gelen siğillere ipek bağlanarak, siğillerin düşmesi sağlanır.

47. DUZ OHIMAH: Siğillerin üzerine tuz okunur, toprağa atılır, o toprakta tuz eriyince siğillerin de eridiği kabul edilir.

48. KABAKULAH YAZMAH: Kabakulak olan çocukların kulak bezlerinin üzerine sabit kalemle herhangi bir dua yazılır. Sabit kalemde bulunan bir maddenin bu hastalığa iyi geldiği söylenir.

BİR HARP OYUNU:

URFA'DA SAPAN HARBİ

M. Emin Beyazgül

Bugün yerini futbola terketmiş bulunan sapan 35-40 yıl öncesi gençliğinin tatil günü oyunu idi. İki kol ve içersinde taş konulan bir göbekten ibaret olan sapan, eşme denilen kuvvetli bir ipten örülmek suretiyle işlenirdi. Kollar kullanan adamın kollarının uzunluğuna göre değişik boylarda olup genellikle 125 cm. uzunluğunda iki kolun birleştiği elips şeklindeki orta kısmın genişliği 6-8 cm, uzunluğu 10-15 cm. civarındadır Kolun bir ucu parmağa geçirilir, diğer ucu ipekli olup parmaktaki uçla birleştirilerek göbek kısmına sert bir taş konarak bir kaç defa mihveri etrafında havada salandıktan sonra hedefe fırlatılır. Sapan aynı zamanda bağ ve bostanlara giren yabancıları başı boş hayvanları ve karga gibi muzır kuşları da kovmak ta müessir bir silah yerine geçerdi.

Urfa'da başlıca üç yerde hafta tatili günlerinde sapan harbi yapılırdı:

1. Eyyubiye Mahallesi- Kalaboynı Harbi: Kalenin arkasından geçen derenin karşı yakalarda, genellikle Eyyubiye Mahallesi derenin güney kesiminde Şıh Mahsut civarında, Kalaboynı ise Kuzey kısmında kale arkası ve Çütkubbe civarında mevzilenerek çarpışırlardı.

2. Beykapusu- Bedendibi ila Kemberiye Mahalleleri Herbi: Eski Beykapusu köprüsü ile şimdiki Şerif Özden İlkokulu önünde bulunan eski bayram yeri sahası ile T.M.O nin işgal etmiş olduğu Mezarlık arasındaki sahada yapılırdı.

3-Dergezenli Mahallesi- Tılfındır Harbi: Devlet hastanesinin önünde bulunan Karakoyun Deresinin karşı yakalarında, Hastane ve Mezarlık önünde yerleşilerek yapılırdı.

Harp, önce 13-15 yaşlarındaki çocukların orta yere çıkıp karşı tarafa meydan okuyan bir nevi harp türküsü karşı tarafı tahrik edecek sloganlar söyleyip sapan kullanmasıyla başlardı. Biraz sonra karşı taraftan da genç ler meydana çıkarak mukabelede bulunur ve bu suretle taraflar tedricen kuvvetlerini harp sahasına sokarak fiilen muharebeyi başlatmış olurlardı.

Büyük ve kuvvetli atıcılar, geride harbin seyrini gözetler, taraftarlarında yenilgi belirtisi, müşahede edince cephaneye duruma göre takviye kuvvetleri sevk ederlerdi. İşte, harp asıl bundan sonra başlardı. Son katılanlar 20 25 yaşları civarında bulunan balta bıyıklı sapan harbinde ün yapmış muhariplerdi.

Bunların sapan taşları kurşundan daha muassirdir bu taşlar isabet ettiği mezar taşlarını bile parçalarlardı. Bu harplerde kol kırılmak kafa yarılmak normal yaralanmalar olup bir

Devamı Sahife 24'de

URFA MUSİKİSİ ÜZERİNE

TENEKECİ MAHMUT'LA BİR KONUŞMA

-III-

Hazırlayan
Mustafa K. APAYDIN

HARRAN: Sizin Urfa musikisi alanında yetişmenizde çok büyük katkıları olduğu söylenen Mıkım Tahir ile tanışmanız nasıl olmuştur.?

M.GÜZELGÖZ: 7-8 yaşlarında başlayan musiki yaşantım 13-14 yaşlarına kadar çeşitli şekillerde devam etti... O zamana kadar sayısız «DAĞYATILARI» na, «SIRA GECELERİ» ne, «ASBAP GECELERİ» ne ve davetlere katılmış; buralarda hem öğrendikleri mi sergilemeğe, hem daha değişik musiki özelliklerini öğrenmeğe, hem de eksik taraflarımı tamamlamağa çalışmıştım...

O sıralarda halk arasında benim de adım söylenmeğe başlamıştı. Bazı asbap gecelerine beni de çağırıyorlardı... İşte benim Urfa musikisi alanında yetişmemde çok büyük katkıları olan Mıkım Tahir ile çağırıldığım bu asbab gecelerinden birinde tanıştım:

Bir yaz gecesinde Tumbuloğlu Mahmut gilde asbab gecesi vardı. Bu asbab gecesine beni de çağırmışlardı. Ayrıca çalıp söylemek üzere Daşçı Müslüm Lolo Yusup gilin takımlarıda gelmişti. Bende bunların arasına katıldım.

Tumbuloğlu Mahmut'un evi çok büyüktü. Geniş bir hayatları ve yazlıkları vardı. Misafirler evi tamamen doldurmuştu.

Rast faslına başlandı. 2-3 şarkı okunduktan sonra merhum Vaveli Mustafa Çavuş'a bir rast gazel okuttular. Derken Nevruz makamına geçildi. Burada bana bir navruz gazeli okumamı söylediler. Ben navruz gazele başladım gazelin birinci ve ikinci katını okuduktan sonra İbrahimi makamına geçildi. Ben tam İbrahimi'yi okurken birdenbire cemaate bir «velvele» düştü. Hayatta oturanların hepsi gürültü ile ayağa kalktı ve aşağıdan «Buyrun Tahir Efendi buyrun» diye sesler geldi. Ben o zamana kadar Mıkım Tahir ile hiç oturmamıştım.

Mıkım Tahir ve arkadaşları hemen yukarı yazlığa çıktılar, selam verip saz söz heyetinin yanına oturdular. Mıkım Tahir'in ismi anılınca bütün musiki şinasların ve okuyucuların benzleri sapsarı kesilirdi. Çünkü Mıkım Tahir çok büyük bir usta idi. Onlar oturduktan sonra etrafımıza şöyle bir baktım, herkesin benzi sararmıştı. (Mıkım Tahir o sıralarda mahpustan yeni çıkmıştı. Akçakalede kalıyordu. Onu o gece için hususi olarak çağırmışlardı.

Ben bütün bu durumları gördükten sonra hiç istifimi bozmadan kısa zamanda kafamda bir muhakeme yaptım ve gazelimi tamamlamaya karar verdim. Arkasından da okuduğum gazele devam ettim ve gazeli çok iyi bir şekilde bitirdim... Ben gazeli bitirdikten sonra Mıkım Tahir'e bir Navruz gazel okuması için çok ısrar ettiler. Ama o ısrarlara aldırmadı ve navruz gazel okumadı. Bir de tam bu sırada benim hayatım boyunca unutamıyacağım bir sözü vardır ki, onu da burada aktarmadan geçemiyeceğim...

Mıkım Tahir'e bir Navruz gazel okuması için ısrar ederlerken O:«Pak lavanın üzerine hiçbir şey yiyilemez.»

Devamı Sahife 24'de

Bir (Toponomi) Denemesi:

URFA'DA YER ADLARI

M. Adil OYMAK

MEVKİ ADLARI

Cin kuyusu
İt merdivanı
Harunbegin lokuşu
Mullaali tetirbesi
Lekler (Kızıl koyun)
Eski seray
Sere ögü
Mecbelbehr
Ayıp (Eyyubiye)
Beden dibi
Mahkeme ögü
Aharbaşı
Kasapdaşı
Ahırveren
Kötüler
Kalaboynu
Çütkubbe
İtyen
Kelleci çayı
Mehfel
Çataldaş
Kurbağa oteli
Kuyubaşı
Kuyulu fırın
Şıh salihin takası
Fattaneğin de liği
Pohlu zuvah
Sineh mehlesi
Horuz tetirbesi
Vakıt tetirbesi
Bekmez tetirbesi
Köprü başı
Aşağı çarşı
Masmahane
Büyük yol
Mıhsımor
Yakubiye
Bamya suyu
Fırfırlı kilise
Şirket
Çüt kubbe
Şehitlıh

KAPILAR

Harran kapı
Beğ kapı
Samsat kapı
Zencirli kapı
Demir kapı
Yeni kapı
Karannıh kapı
Sultan Murat kapısı

KÖPRÜLER

Albayın köp.
Hızmalı köp.
Kara köp.
Sultan Murat Kemeri

KABALTILAR

Kefyelerin kab.
Hec Aboyun kab.
Cindanoğlu kab.
Ninoların kab.

KAHVELER

Kereziye
Çardaklı
Köroğlu
Camlı kahve
Bilicin kahvesi
Şarlo
Manaş
Mecbelbehr
Kumlu hayat
Mangırlı Kahve

MEYDANLAR

Arap meydanı
Hokka
Karpız
Eşşek
Bidik
Haşimiye
Yıldız
Ellisekiz meydanı
Su maydanı
Pıçakçı meydanı
Kara Mey.
Topçu Mey.
Kurbağa oteli mey.

TEKKELER

Dergâh
Mevlahana
Abdülvahit Tekkesi
Kıbrıs Tekkesi
Şıh Saffet
Şıh Maksut
Aslan Baba
Behramların
Hartavi Müslüm Efen.
Sabıkın Tekkesi

MAĞARALAR SARNIÇLAR

Kalhan
Dip karlığ
Ağaçlı mağara
Hec Abbasın serinci
Kanlı mağara
Damlaca
Merkefe
Delikli mağara
Kırkmağara
Meligin eyvanı
Deryakup
Deligin ögü
Şahin yuvası
Savıh mağara
Derviş mağarası
Beş mağara

ÇARŞILAR

Attar pazarı
İsotçu pazarı
Mevlahana
Bedesten
Eski Koyuncu Pazarı
Kendirçi pazarı
Pıçahçı pazarı
Keçeci çarşısı
Kuyumcu çarşısı
Postalcı çarşısı
Kafafhana
Boyahana
Kürkçü pazarı
Mezat pazarı
Debbahhana
Halıçı pazarı
Sipahi pazarı
Arasa çarşısı

HAMAMLAR

Sultan hamamı
Keçeci hamamı
Yıldız hamamı
Serçe hamamı
Şabanhamamı (içinde)
Kız hamamı
Danakuvan (Mevlahana)
Eski arasa hamamı
Cincıklı hamam
Velibeğ hamamı
Vezir hamamı
Ayahlı hamam
Herrahman hamamı
Beykapısı hamamı

DERE, TEPE VE DAĞLAR

Külaflı
Top dağı
Meligin eyvanı
Nemrudun tahtı
Sinek yaylası
Şıh Maksut
Dedeyin gülligi
Çüt kubbe
Şebeke dağı
Namus takası
Katırdağı
Şıh Mehemet
Manceyin deresi
Dedeyin serinci
Karakoyun deresi
Direkli
Ahber
Hec Abbasın serinci
Kara piyar
Ak piyar
Cabur
Tılfındır
Deryakup

DEĞİRMENLER

Demirkapı
Samsat kapı
Boyahana

MAHALLELER

Kızıl koyun (Lekler)
Eski saray
Yahudi Mehlesi
Aharbaşı
Kendirçi
Dergezenli
Kötüler
Kalaboynu
Beden dibi
Hekim dede
Karamusa
Yusufpaşa
Hüseyinpaşa
Gerz mehlesi

HANLAR

Hac Kâmil hanı
Mevlahana
Kafafhana
Kazhana
Şığoyun hanı
Yusbun hanı
Gümrük hanı
Çukur han
Meçek hanı
Çifte han
Aslanlı han
Masmahana
Topçu hanı
Yahudi hanı (Barutçu)
Hambal Mehoyun hanı
Şaban hanı
Fesadın hanı

BAHÇE ve MESİRE YERLERİ

Süleyman piyarı
Kütoğlu havuzu
Halepli bahçası
Dev teşti
Paşa bağı
Şirti çayı
Karalökün bağı
Dennoyun bahçası
Horhor
Narlıh
Zeytunlıh
Fıstıhlıh
Şehitlih
Herrahman
Enzilha
Direkli
Bamya suyu
Kasapdaşı
Dedeyin gülligi
Beg şakası
Külaflı tepesi
Haphap dağı (tılfındır)

URFA'DA YETİŞMİŞ BİLGİNLER -3-

TAHİR EFENDİ «Seyyid Tahir İbni Seyyid Ney» (17-18.y.y.)

Tarihçilerdendir. Fazilet sahibi bir kimsedir. Urfa'lı olup birçok da eseri vardır.

ESERLERİ:

1 — Sefinet'ul Bihar diye isimlendirdiği Mülteka şerhi (Nuruosmaniye Kütüphanesi)

2 — Camiül-Ayat ve Şamihu'l Beyyinat adındaki tarihi vardır. Arap çadan genişletilerek tercüme edilmiştir **(1710) Yedi bölümdür. Yaratılıştan zamanına kadar olayları kapsar. Beşiktaş'ta Yahya Efendi dergâhında kütüphanede mevcuttur.**

3 — Künüzül Fünün: İlimler hakkındadır. **(Esad Efendi kütüphanesin dedir)**

ŞERAFEDDİN YAHYA EFENDİ

Hayatı hakkında bilgi olmamakla beraber 18. yüzyılda yaşadığı tahmin edilir. Urfa'da yetişmiş alimlerdendir.

ESERLERİ:

1 — Menar şerhine haşiye yazmıştır.

Usul'ı fıkrh kitabıdır.

RÜŞDİ EFENDİ

Urfa'lı olup mevaliden Es'ad Efendiye intisab etmiş sonra Hatipzadeye divan katibi olmuştur. Daha sonra kethüda kalemi halifelerinden olup 1.Abdülhamit Han'ın ilk yıllarında vefat etmiştir. Şairdir.

MUHAMMED B.ALİ EL SURİCİ (?-1343)

Urfa'nın Suruç ilçesindendir. Bu ilçe önceleri önemli bir ticaret ve ipek böcekcilik merkezi idi. Birçok bilgin de yetiştirmiştir.

ESERLERİ:

Ihdak el- Hakayik fil Nazm el- Ra kayik.

ABDÜLKADİR B. ABDULLAH EL- HAFIZ EBU MUHAMMED EL-REHAVİ (1141- 1215)

Hadisçidir. Urfa'da doğmuştur. Cezire muhaddisidir. Musul Dar'ül Bilad Memlük büyüklerinden biri idi. Hadis hafızlarından ders aldıktan sonra Urfa'ya geri dönmüştür. Hadis'e dair kırktan fazla eseri vardır.

HALİMZADE KUDİSİ MUHAMMED EFENDİ

Urfa ulemasından Hasan efendinin oğludur. İlimlerde mahir olduğu için birkaç defa İstanbul'a gitmiş ve şöhret kazanmıştır. Bir defasında müftü olmuş fakat geçinemeyerek Rumkale'ye ikamete gönderilmiştir. Selim Sırrı Paşa kendisini orada görmüş İstanbul'a götürüp müftü nasb ettirmiştir. Sonra bu görevine İzmir niyabed ve nikabedi eklenmiştir. 1800 yılında Erzurum mollası olmuştur. Mısır seferi Hümayununa 5—6 bin askerle yardıma gelmiş Mısır fethinde kadı nasb olunmuşsada şeyhülislam tensib etmediğinden 1806 yılının muharemin de Mekke kadısı olmuştur. İstanbula dönüşünde 1806 vefat etmiştir. Sultan Beyazıt kabristanına gömülüdür. FAZIL' üç dilde yazan şairdi. Her mec liste yalnız kendisi konuşur, rinde ol makla bazı gülünç halleri görülürdü.

ARAŞTIRMALAR

BİRECİK ŞAİRLERİ -III-

HACI SAKIP EFENDİ

(Mehmet Emin DENİZ)

-III-

Cemil Cahit Güzelbey

Sayın Galip Deniz'in açıkladığına göre üç oğlu olmuştur. Bunların adları Osman, Halil,, Mustafa Lami'dir. İlk ikisinin adları Sakıp tarafından kurulan (Külliye)nin kuruluşuna ilişkin 25 zilhicce 1286 (22 Mart 1870) günlü vakıf yazısında Devriş Osman ve Halil'in adları vakfa mütevelli atanmış bulunmalarıyla geçmektedir. Mustafa Lâmi kendi dedeleridir. Sakıp Efendinin sağlığında Birecik'e dönerek burada yerleşmiştir. Mustafa Lami Efendinin oğlu Necip Efendi, Birecik'in ünlü adamlarından Kadir Efendinin babasıdır. Kadir Efendinin oğlu Rahmetli Necip Deniz 1946-1950 döneminde bu yer beediye başkanlığı yapmıştır. Kadir Efendinin damadı Sami Akan'da 1943—1946 döneminde Birecik'te belediye başkanlığı görevini yürütmüştür.

Devriş Osman hakkında hiç bir bilgimiz yoktur.

Sakıp'ın öbür oğlu Halil Bey'e gelince: Bu'da babası gibi ünlü bir kişidir. Gaziantep'li Battal Beyin güzel kızı Emine hanımla evlenmiştir. Sayın Galip Deniz'in anlattığına göre Battal Bey önce Emine Hanımı istememiş , bunun üzerine Halil Bey sağladığı yüzlerce silahlı adamla Gaziantep çevresine gelmiş kente gelip gidenleri rahatsız etmeye başlamış, araya girenler işi tatlıya bağlayarak bu evlenmeyi sağlamışlardır.

Emine Hanımın Halil Bey'den çocuğu olmamıştır. Gaziantep şeri mahkeme sicillerinde yazılı 7 zilhicce 1302 (8 eylül 1789) tarihi verasat belgesi bu evliliği doğrulamaktadır. (Cilt:152, Sayfa: 14) Verasat bölgesine göre Halil Beyin, Emine hanımdan önce Ayşe adında akli durumu bozuk bir hanımla evlenmiştir. Büyük Nuri Bey diye anılan Nuri Elgin'in ikinci karısı, Halil Beyin Ayşeden olma kızı münevver hanımdır.

Halil Bey'in kızı Münevver hanım ve Nuri Elgin'den olma iki kızıyla Yargıtay üyelerinden Sayın Galip Kınoğlu ve Nafi Arkuluç evlenmişlerdir.

Halil Bey'in damadı bulunduğu Gaziantep'e sık sık gelip gittiği söylenir. Bu gelişlerinden birinde Hasip Dürrü şu parçayı yazmıştır:

«Urfa hanedanından Sakıp Efendi zade Saadetlü Halil Beyfendi Aynitabı teşriflerinde tanzum olunan kaside»

Görmemişti çeşm-i hamem böyle bir ferruh demi.

Devr-i nâ-hemvar-ı çarhın olmamış hurremi

Mürde-i sad saleye döndü hüner kadri deyu

Pusuna geymişti sirbal-i siyah-ı matemi

Dirhem âsa hem bırakmaz idi bir dem dâmenin

Hümdülillah şimdi handan oldu ruy-i derehemi

Bir kerim-i mekremet âsara etti intisap

Kim olur emsalınn hem emsali , hem ekremi.

Kadr-dân-ı zümre-i ehl-i hüner vâlâ güher

Muterif ez her cihet fazlına cümle ademi

Hak reha-yap eylesin şehr-i Reha yı her zaman
Cümle afetteden İlahi zevk ile geçsün herdemi
Çün büyütmüş küşe-i oğuşta hem çün sedef
Böyle bir dürdane-i reş-âver-ü kân yemi
Şem-i cem-i Ehl-i dil Sakıp Efendi zade kim
Nükte-i müphemler anın hayırının mülhemi
Mir-i bi hemta saadetlü Halil Bey kim anın
İştihar-ı cüdu bir taht-ı bülent avaze kim
Tayyeder güş eyleyenle zikr-i nam-ı Hatem-i
Cürasin nüş eyleyen peymane-i ihsanını
Seng-i hâraya çalar destindeki cam-ı cemi
Zakının bezl-ü atâ bir hul-i mâ - der zadıdır
Tabının cüdu sehadır tâ ezelden tev'emi
Hâk huri üzre düşmüş katre-i nâçiz iken
Afitab-ı iltifatı yerde koymaz şebnemi
Ol şıhab-ı Sakıpafka-ı izzü rif'atın
Lemasın tahsin eden bir seba-i seyyaremi
Necm-i ikbalin terekkide görüp günden güne
İntihap eyler Süreyya da o mir-i elhami
Lücce'i lütfuna mustağrakolan bir beş midir.
Eylemiş ihsanı şermende ser-a ser âlemi
İzz ile teşrif edince rahş-ı heybet bahşının
Tab-ı ayn-i Aynitap oldu ğubar-ı makdemi
Asitin-i midhatı nazm-ı averanın memkesi
Asitan-ı hizmeti bay-ü gedanın meltemi
Bu da indallah Sümüvvü kadrini iş'ar eder

Kim seni Cedd-i Resulullah ile kılmış semiyy

Ebkem olmuştu zeban-ı tüt-i tabın yine

Kand-ı evsafın senin nutka getirdi ebkem.

Böylemi tahrir ederdi vasfını bu çakerin

Olmasa nâsur eger zahm-ı dil-i bi merhemi

Şeh-süvar-ı arsa-i nazm idim evvel ben dahi
Çeşmime gelmezdi aslâ âlemin bişü kemi

Devrederdim deşt-i manayı iki üç hatvede
Zir-i ran edüp sürünce eşhep-i endişemi
Şahid-i fikrim civan-ı taze iken kaddini
Eyledi ham-geşte çarhın sıklet-i bar-ı ğami
Hazret-i hakka sipas-ı bi-kıyas olsunki ol
Reh-nümün etti, bana vessaf-ı sadrı azamı
Hafız-ı Nabi eda yani Hasırcı zade kim
Mektep i irfanım oldur şimdi rüknü akvemi
Lenk-ü lük ettim anın isrine bendeiktida
Yoksa mümkün mü yürütmek biser-ü pâ ademi
Kıssa-i halin diraz efsanedir DÜRRI Yeter /

Şimdiden sonra dua oldu kalemin elzemi z
Tâ ki devrede felekte mihr-ü mahı farkeden

Nevyir-i bahtı ziyadır ede terk-i
âlemi

Evliya Çelebi seyahatnamesinde URFA

İ. Halil ÇELİK

HANLAR

Evvela çarşı içinde (Yetmiş hanı) (20) Kargir yapıdır. Büyük han olup İbrahim Halil nehri içinden geçer. Hacı İbrahim hanı, (Samsat kapısı hanı), (Bey kapısı hanı), Bey kapısından dışarıda Sebil hanı vardır. Samsat Kapısından dışarıda mağaralardan hanlar vardır ki her biri beşer, altışar yüz at alır, On adet kudret eliyle kaydan oyulmuş kervansaray gibi emsalsiz yerlerdir ki içinde insan kaybolur. Allah'ın garip hikmetidir k bu mağaralar Temmuz'da sern ve belki soğuk kışın ise hamam gibi sıcak olurlar.

ÇARŞI PAZARI

Hepsi dörtyüz dükkandır. Şehrine (Urfa'ya)göre çarşı ve pazar mamur ve süslü değildir. fakat yine kıymetli eşya bulunur. Saraaçhanesi İbrahim Halil nehri kenarında olmakla temiz «Serdab-i Bağdad» (21) şekilli bir soğuk, sulanmış caddenin iki tarafında mamur ve süslü ve mevsimi gelince zambak ve diğer çeşitli çiçeklerle süslü olup gelip geçenlerin dimağlarını kokulandırır.

Oralarda bütün maarif erbabının ve nice din bilginin toplandıkları yerler vardır.

İki bedesteni var. Biri eski usul kârgir kubbeli kavi binadır diğeri Tayyar oğlu Ahmet Paşa yapısı olup uzuncadır. Üç adet demir kapısı vardır. Bütün kıymetli lâal yakut, zümrüt ve mücevherler mevcuttur. Şehrin içersinde ve dışarsında bir çok su değirmenleri vardır ki benzeri yoktur. Evvala (Pazar değirmeni) hergün elli kile buğday öğütür. Gezinti yeri bir değirmendir. Duvarına güzel yazı ile şu beyti yazdık:

«Asiyâb-ı felek ahır öğütür dânemizi
Çün gelir nevbetimiz itme a devran acele»

Arasa değirmeni, Tayyar Paşa değirmeni, Fakih değirmeni ve Kadı değirmeni, Arasta başı değirmeni ve Kadı değirmenleri vardır. Bunun aşağısında Dabbahhane vardır ki o da dahi süslüdür. Onlardan aşağı Çürük su üzerinde nice değirmenler var ki beğenilmez.

Urfa'nın suyu ve havası gayet mutedil olup yazı yaz, kışı kıştır. Kışın kar yağar baharda yağmur... Kendisi hakiki dördüncü iklimde olup 17.iklimi örfiye düşer (22) Talihli Ay burcunda bulunmuştur. Yarandan tabiat sahibi şirin edalı dilberleri olur. Temiz lekesiz, terbiyeli, edepli, örtülü saf hatunları vardır.

ELBİSE, SANAT, YİYECEK ve İÇECEK:

Ayan ve eşrafı baştan başa samur ve sincap kürk ve atlas elbise giyerler. Otra hali olanları çeşitli kısa elbise giyerler. Sanatlarından pamuk ipliğinden kapı gibi bez olur ki Musul bezinden ince ve temizdir. Ürünlerinden buğdayı arpası, mercimeği, nohudu ve pamuğu tanınmıştır. Yiyecek ve içeceğinden nar'ı meşhurdur. Bu şehrin Harran tarafında nHalil nehrinin iki tarafı baştan başa bağ ve bahçe olmakla yaz ve kış sebzesi bulunur. İç kalenin ensesindeki Damlacık dağının üzeri de bahçeliktir. Buradaki narların her biri bir okka ve bazen 500 dir-

hem gelip adam kellesi kadar olur. Bağdad, Niksar ve Gemlik'te de böyle sulu nar olur. Hatta İstanbul'un ve Kaferiye'nin Lefan narına yan başı gelir. Vakıa Maraş'ta da nar çok olur hatta fırınlarda kurutup diyar diyar götürülür. Fakat Urfa Narı dünyaca tanınmıştır. Hatta (Ennarı fakihet-üş şita) Ateş kışın meysasıdır demişler-Yaranın biri fakihe kelimesi (Nar)dan maksat taneli nar zannedip (halbuki nar kelimesi Arapçada aynı zamanda ateş manasına gelir), (Bilhassa Urfa narı olursa) demiştir.

Hakikaten pek az bulunur ve gayet sulu nardır. Has ve beyaz Livaşe ekmeği, sac üzerinde pişer yufka beyaz ekmeği, tandır kebabı, helvası dut şarabı, ipeği gaylt aladır. Urfa halkı fevkalede garip dostu ve hoşsözlü kimselerdir. Gece ve gündüz misafirsiz yemek yemezler. Şecaatli, yiğit, mert kimsllerdir. Cenab-ı Hak bu memleketin halkına İbrahim Halil (A.S) bereketi vermiş gayet bolluk bir yerdir Halil ürrahman yeri olduğundan burada zulüm eden hakim asla yaşamaz, elbette bir kazaya uğrar.

Bu hakir ellialtı (1645) tarihinde seyahatim sırasında bu Urfa şehrine geldiğimizde Trabzonlu ketenci Ömer paşazedl Baki paşa bu şehirde hakim idi. Sarayında misafir olup sabah akşam kendisi ile sohbet ederdik. Birgün hazreti Halilürrahman vakıflarını teftiş etmeğe cüret edip, halka sureti Haktan görünüp nice yırleri tamir eder şekilde para toplama gayretine düştü. O gece rüyasına bi rihtiyar girer . Boyu çok uzun olup elinde aşası dilinde (Ya Kahhar) zikriyle gelip paşanın önündeki masası üzerinden buyurultusunu alır. Elindeki asayla paşayı döve töve tamam edip: «Benim vakıflarıma niçin el koymak istersin?» derken hemen Baki paşa can havliyle uykudan uyanır Halilullahın vakfını yoklamaktan vazgeçer. Sabahleyin rüyasını imamına ve hakire anlatıp tabir ettirince: «Hayrola sultanım Halil fukarasına sadaka ve kurbanlar gönderip, ruhu için hatimi şerifler okuttturun» dedim. Hakikaten paşa böyle yaptı. O makama yüz sürüp herşeyden temizlendi işte Urfa böyle bir yerdir. Halkı, Halil İbrahim sıfatıyla, kalplerinin sevgilisi müvahhit ve mütakki adamlardır..

URFA'NIN ACAİP ve GARİP ESERLERİ :

Evvela Urfa kalesinin doğu tarafı ensesinde Damlacık adiyle tanınmış bir yüksek dağ vardır. Nemrut lainin yaylağı ve taht merkezi imiş. Bunun eteğinde ve şehir içinde nice bin mağaralar vardır ki her birinde ikişer üçer yüz at ve diğer hayvanlar yatar. Mağaraların birinde (İbrahim Halil Makamı vardır). Bir nurlu mağara olup kavisli kapısı vardır. Mel'un Nemrut Hazreti İbrahmi'i ateşe atmazdan evvel bu mağaraya aç ve susuz kalsın diye hapseder. Allah'ın emri ile mağaranın bir tarafından bir tatlı suakıp dışarıya akmaya başlar. Bu mucizeyi gören nice inkârcılar müslüman olarak mesut olurlar. Hala o mağarada İbrahim Halil makamından o saf su akmaktadır. Her kim bu sudan içse, koyun eti yeiş kadar olup , tendürüst olur. (23)

(20)—Halk arasında Yemiş hanı olarak bliinir. Asıl ismi Gümrük hanıdır. 15.y.y.da Osmanlı padişahı Kaşa ettirilmiştir. Geniş avlulu ve iki katlı olan bu hanın ortasından geçen Halilürrahman suyu çınarların altında anuni Sultan Süleyman tarafından incı kahve ve nargile içilir.

(21)—Serdap: Yeraltında suyu soğuk tutan mahzene denir.

(22)—Urfa iklimi yeryüzünün yarı kurak bölgeleri arasına girebilir. Urfanın iklim özelliklerinden biride çeşitliliğidir. Bu sebeple iklim-i örfisi meşhurdur.

(23)—Sağlam, kuvvetli.

şiir

TEVHİT

Nabzımda atan, beyne dolan, kalbe girensin.
Tattım bu temiz aşkı ve bildim ki O sensin.

Aşk membaı sensin, sana râciyse nedendir.
Dilberlere meftun kişiler şâibelensin.

Adem ile Havva'ya bu suçtan ceza verdin.
Yenmez dediğin meyveyi kasden yedirensin.

Gerçek bu ki: Hayrın ve de şerrin kökü sende
Kullar kaderin şerrine mümkün mü direnşin ?.

Kur'ânı verip şeytanı saldın peşimizden.
Sen münkiri mü'minlere düşman düşürensin.

İster cezalandır beni en zor sınavla
Eyyup'daki işkencelerin bende denensin,

İsyan ve temâruz ne ki ?.Aklımdan geçiremem.
Kalbimde senin ismi şeriyfin hecelensin.

Şevket ! bu sitem, asla iman zâ'fı sayılmaz.
Amentü'lerin metnini hakkıyle bilensin.

Mahmut Şevket AKKAYA

Devleşen İrfan

Burcumsu güllerdir açan
Gözlerinde gözlerimde

Gül dikenl takıldı Haleplide

Saçılan amber kokusu
Şevkiyle ihya olmuştuk

Narın çatladığı Karaköprü'de

Kubbemsi bir ferahlıktı.
Durgun göldeki damlalar

Dursun ihtişamla Anyızeliha

İrfan yatağına dönüş
Uygarsızlıktan göçüş var

Tarihi dolduran Harran'a doğru

İki nehir arasında
Boğulmuştu cüce yumruk

İrfan devleşiyor peygamberlerle

HANİFİ DÜŞMEZ

YAŞAR NEZİHE HANIM'IN İKİ GAZELİ

Hazırlayan
M. Yaşar UĞUR

GAZEL

Yaralandı kalb-i zârım hançer-i müjgân ile
Geçmede leyl ü nehârım nâle vü efgan ile

Rahm eder görse eminim hal-i bed-bahtânemi
Arz-ı hâle yare etsem dide-i giryan ile

Gam keder benden tebâüd eyler işte ol zaman
Bir gece hem-bezm-nüş olsam eğer cânân ile

Geldiğim günden beri dünyâya rüyum gülmedi
Geçmedi hiçbir dakikam rahat-ı vicdan ile

Fâilâtün / Fâilâtün / Fâilâtün / Fâilün

GAZEL

Ol perinin düşdüğüm günden beri sevdasına
Etmedim atf-ı nazar bir dilberin simasına

Naz ile gülşende oldukça hıraman ol nigâr
Reşk eder tübâ-yi cennet kamet-i bâlâsına

Saçlarından büse-çin oldukça bad-ı nevbahar
Gıbta eyler hep çiçekler büy-ı can bahşâsına

Rüy-ı cânânı göreydi bir kere mecnun eger
Şüphesiz etmezdi rağbet sevdiği Leylasına

Hâb - gahıda enisidir hayâl-i her gece
Gözlerim bakmakla doymaz vech-i mest-senâsına

Aşıkım didâr-ı dil âşubuna etvarına
Cevrine âzârına hem naz ü iştiğnâsına

Pâ-yı yâre yüz sürüp ilan-ı hal etmek için
Muntazır gönlüm bu leyl firkatin ferdâsına

Fâlâtün / fâilâtün / fâilâtün / fâilün

URFADAN DERLENMİŞ MANİLER -5-

M. Emin ERGİN

93

KALADAN ENDİM ATLI
MARHAMAM DOLU DATLI
PAŞA DELLAL ÇAĞIRTMIŞ
HELAL HERAMDAN DATLI

94

KINIFIR AŞLANIRMI
TOPRAĞI YAŞLANIRMI
KÜÇÜKTEN SEVİLEN YAR
ELE BAĞIŞLANIRMI

95

HARRAN ÖGÜ YABANI
SAÇİ DÖGER DABANI
Bİ GÜN YANİDA KALIM
BİN YIL ÇEKİM ZİNDANI

96

GÜL HANI
BÜLBÜL HANI GÜL HANI
YANI TENHA GÖRENDE
SÖLEŞMAĞA DİL HANI

97

ALMA YANI
KIZARMIŞ ALMA YANI
NASIL KEBRE KOYARLAR
MIRADIN ALMAYANI

98

BI KAPI DEMİR KAPI
BİNASI MÜHKEM KAPI
BENİ YARDAN AYIRAN
DİLENE KAPI KAPI

99

KINIFIRIN BUHARI
EVLERİ BAŞ YUHARI
Bİ GÜN EVİNE GETTİM
DEMEDİ ÇIH YUHARI

100

BI DAĞIN MAZILARI
ÇÜT GEZER KUZULARI
FELEK ALNMA YAZMIŞ
BI KARA YAZILARI

101

TEPSİYE KIRDIM NARI
AĞLADIM ZARI ZARI
KULBET ELE YOLLADM
TOP KAKÜL ESMER YARI

102

GÖZÜM YARI
GÖRMESİN GÖZÜM YARI
GÖRÜP DERTLİ OLMAHTAN
GÖRMESİN GÖZÜM YARI

103

BAHÇIYA SERDİM HALI
BOYU KIRINFIL DALI
GÖREN MAŞALLAH DESİN
KİMİN VAR BELE YARI

104

ALTIN TASIN KENARI
İÇİNE KIRDIM YARI
GÖNDERDİM YOLA VURDIM
SIRMA BIYIHLI YARI

105

URFANIN GÖZEL NARI
KOYNUMDA GÖRDÜM YARI
OYANDIMKİ DİŞ İMİŞ
AĞLADIM ZARI ZARI

106

KALA KALIYA KARŞI
KALADAN ATMA DAŞI
GEL SARILIP YATALIM
DOSTA DÜŞMANA KARŞI

107

DAĞITTI
DUMAN ÇÖKTÜ DAĞITTI
BİZDE Bİ OYMAĞ İDİK
FELEK VURDI DAĞITTI

108

KAH GEZELİM ODAYI
BAŞA SARDIM SEVDAYI
ELE Bİ YAR SEVDİMKİ
HUVARDA KABADAYI

109

KEMER AĞIR KAHMIYI
YAR ÜZÜME BAHMIYI
YAR ÜSTÜNE YAR SEVİ
HEÇ ALLAHTAN KORHMIYI

110

KARŞIDAN KOYUN KUZI
KOYUNA VERİN DUZI
MALIN VEFASI OLMAZ
İGİDE VERİN KIZI

111

KINIFIR BOYNUNN EGDİ
DALI GÜLÜNE DEGDİ
NİYE O GÜN ÖLMEDİM
ELİ ELİME DEGDİ

112

DAMA ÇIHTIM KIŞ İDİ
KELEMİM KEMİŞ İDİ
DAHA ÇOK YAZACAHTIM
MÜREKKEBİM AZ İDİ

113

DAMA ÇIHTIM KIŞ İDİ
KELEMİM KEMİŞ İDİ
İSTEDİM MEKTUP YAZIM
YOLLAR KAPANMIŞ İDİ

114

YAZI YAZDIM YAZ İDİ
KELEMİM KİRAZ İDİ
DAHA ÇOH YAZACAHTIM
MÜREKKEBİM AZ İDİ

115

SENEM SESE Mİ GELDİ
KEDEM BASA MI GELDİ
SAĞLIĞIMDA GELMEDİ
ÖLDÜM YASA MI GELDİ

116

İNCİLER KİLELENDİ
TİMİNLER SİLELENDİ
SEN BENDEN AYRILALI
BENZİME KÜL ELENDİ

117

KALALIYAM KALALI
BAŞI YEŞİL VALALI
DERMANSIZ DERDE DÜŞDÜM
SİYE GÖYÜL VERELİ

118

TER SİNEMİ
ÇÜRÜTTÜ TER SİNEMİ
FELEK GÖZİ KÖR OLA
HER İŞİ TERSİNEMİ

Urfalı Şair Nabinin Hayrabad adlı Eseri Hakkında

Mahmut Karakaş

-V-

Tahtından megerki taht-i cahın
Ya'ni ki serir-i padişahın
Pünhan idi bir amik-i serdab
Kim ana değildi vehm-i rehyab
Etdikde müluk meyl-i ta'et
Eylerler idi girub ibadet
Huddam-u havas olup nigehben
Fahr etdi o şuhu anda pünhan

Şah, bu olaydan sonra Cavid'in yokluğuna üzülür, ne yapsa hatırından çıkaramaz. Şahın bu üzüntüsünü gören hademeler, serdabın anahtarını vererek Cavid'in orda olduğunu müjdelerler. Şah buna çok sevinir, Fahri yaptığından dolayı tebrik eder. Cavidi hemen yanına getirmelerini emreder.

Fakat serdaba gidenler, serdabda yangın olduğunu ve Cavid'in ortalar da olmadığını görürler. Cavid'in aydınlanması için yanına koydukları mum devrilmiş ve yangın çıkmıştır. Cavid'in yangın neticesinde yandığına kanaat getirirler.

Ahır anı bildiler ki ko mehveş
Olmuş hedef-i hadank-i ateş
Bir şem'in olub şirari iften
Ne var ise etmiş anda suzan

Cavid'in serdabda yandığını anlayan Fahr, üzüntüsünden baş açık ve yalın ayak çöle doğru gözden kaybolur.

Aramın edüp bu nakş-i yağma
Sahralara düşdü bu ser u pa

Cavid'in yanması ve Fahr'ın kaybolması, Hürrem şahı mateme ğark eder. Dünya ve devlet işlerinden el çeker, inzivaya çekilir. Şah, serdabı hemen temizlettirir, içeriyi aydınlatmak için bir kandil ve birkaç kitab alarak gündüz oruç, gece namaz kılmak niyetiyle serdaba girerek üstüne kapıyı kilitler.

Ol fikriyle kim edüp ferâget
Hallak'ına eyleye ibadet
Manende-i şem ola daim
Gündüz saim gece kaim
Her şeb getürüp te am u abın
Sedd eyleyeler kilidi babın

Böylece Hurrem şahın aşırı zevk ve içki meclislerinin sonu hüzün ve ızdırab olur.

Nabi; alemin durumunun daima böyle olduğunu içki ve aşırı eğlence ile vakit geçirenin elbette bu duruma düşeceğini anlatarak, kendi nefsinide içki ve bu türlü eğlencelerden men ediyor.

Nabi bu fenadan eyle perhiz
Bir gün demeden zamana berhiz
Çok kendi iradetinle desti
Devran sana vermeden şikesti

Şeyh Attar'ın hikayesi burada hüzün, ayrılık ve ızdırabla son bulur. Fakat Nabi, hikayenin bu şekilde bitmesine razı olmuyor ve onu tamamlamaya layık bir hikaye telakki ediyor.

Amma bu fakir-i nabehencar
Gördüm kalem-i dakika dani
Etmeme seza bu Dasitani

Nabi burdan itibaren Hikayeyi lave yapmaya başlıyor. Hikayenin bu kısmı oldukça hareketli geçmekte ve insanı hayli meraka sevketmektedir. O devirde Cürcan şehrinde, Çalak namında bir hırsız vardır. Çalak sanatında, dünyada bir eşi bulunmayacak derecede mahir ve ustadır. O kadarki merdivenlerden yel gibi iner, istense göğe tırmanır, Ay'ın başını keser. Feleğin damına kemend atar, yıldızları çalmadan satar. Onun korkusundan yıldızlar geceleri sabahlara kadar birbirini bekler.

Var idi o şehr içinde nâgâh
Bir düzd-i zemin şikaf-i bi rah
Ayyarınla rübay-i bibak
Tırraz-i zamane namı Çalak
Bam-i telege kemend atardı
Kevkebleri çalmadan satardı.

Çalak, evinden sarayın altındaki serdaba kadar, sarayı soymak için bir tünel açmış. Serdabda yangın çıkınca dumanını evinden görür. Ne olduğunu anlamak için tünelden geçerek serdaba gelir ve Cavid'i yerde bayğın bir vaziyette bulur. Çalak meğer Cavid'i tanıyormuş şahdan bir hayli bahşiş alabileceğini düşünerek, Cavidi yanmaktan kurtarır ve o'nu evine götürür.

Dedi ki bu tünle dest-i reşdır
Lütf-i şehe bu vesile besdır
Net'i yetişür bana mukarrer
Bir teth-i hazineden füzunter

Cavid sabahleyin uyandığında, ken dini yabancı bir evde bulur ve Çalak nerde olduğunu sorar. Calak macerayı anlatır ve şaha müjdeyi yetiştirmek ister. Fakat Cavid, şahın, kendini şaire hibe etmesinden dolayı kırgındır, o bakımdan Çalâk'ın bu hareketine manj olur, şahında biraz üzülmesini ister.

Amma ki (Cavid) ruy-i tennaz
Kasd etdi ki şahe eyleye naz
Zira ki edince Fahr'e ihsan
Gadr etmiş idi o Mahe sultan

Diğer taraftan şah ıztırab ve üzüntü içinde serdabda dua ile meşğul dur. Gece yarsına doğru serdabda, serin bir rüzgar eser. Şah, yerin altında bulunan ser daba rüzgarın nereden gelebileceğini düşünerek şaşkın bir halde etrafına bakarken bir köşede tünelin kapısını görür. Bu tünelin ne olduğunu merak eder, eline bir kandil alarak tünele girer. Tünelin sonunda bir ahşab evle karşılaşır. Evin her tarafı yıkılmağa yüz tutumuş, üzeri sacla örtülü, dışardan bakınca içerisi gö rünecek bir haldedir. Çalâk'ın evi olan bu evden içeri bakınca Cavid'i görür. Şah karşısında Cavid'i yatar görünce gözlerine inanamaz.

Gördükde bu hali şah-i Cürcan
Manende-i suret oldu bu can
Fikr etdi aceb nedir bu halat
Rü yamı aceb yahut hayalat

Şahın aniden geldiğini gören Cavid, utancından neye uğradığını bilmez ve şah'ın önünden kaçar. Şah ise vuslatın verdiği sevinçle Cavid'in arkasından koşar.

Şehden o peri olup girizâr
Şah ardına düşdü eşk-i rizan

Çalâk ise, şahın yolu bilmediğini düşünerek kaybolmalarından korkar, haberleri olmadan arkalarından takip eder. Yolda bekçiler hırsızı görerek yakalamak için bağırarak kovalarlar. Şah ile Cavid kendilerine bağırdıklarını sanır ve bu heyacanla yollarını şaşırarak bir çıkmaz sokağa saparlar. Karşılarına eski bir cami çıkar, caminin avlusunda bir kuyu ve kuyunun hemen yanında yaşlı bir ağaç bulunmaktadır. Cavid dalları kuyunun üzerine kadar sarkan ağaca çıkar. Şahın, inmesi için yaptığı ikazlara aldırış etmez. Çok yaşlı olan ağaç Cavid'i fazla taşıyamaz, dalları kırılarak Cavid yere düşer.

Nagâh guzin olup şikeste
Ol şuh zemine oldu ceste

Su kuyusunun üstündeki dolaba tutunursa da fazla duramıyarak kuyunun içine düşer.

Gitdi dibine o tir-i çahın
Çeh gibi açıldı ağzı şahın

Cavid'in kuyuya düşmesi ile şah ne yapacağını şaşırır, o'nu kurtarmak için kendi de kuyuya atlar. Meğer kuyunun suyu başka kuyulara aktığı için hem az hem de aktığı yer bir insanın yürüyebileceği kadar genişmiş. Şah kuyuya inince Cavid'in suyun içinde yürüdüğünü görür. Kendi de arkasından gider. Bunları gören Çalak da kuyuya girerek Şah'la Cavid'i takip eder.

Urfadan Derlenmiş Hikayeler: 2

TEMBELO

Musannifin Biri

- II -

Kuyunun yanına geldiler, bi azabı kuyunun içine salladılar su çıhatmağ üçün. Azab aman yandım beni çekin dedi, başka bi şe söylemedi. Azabı çıharı çektiler. Başka bir azab daha bırahsız dedi. Azaplar Tembeloyun dedi, onı da çıharı çektiler. Velhasıl kelam bütin azapları salladılar, heç biri dayanamadı. Tembelo bahtı olacah kimin değil, beni sallayın, eger ben yandım diyersem ipi birezim daha bırahırsız dedi. Azaplar Tempeloyyuu belinc ipi bağladılar. Kuya salladılar. Tembelo yandım deye deye kuyın dibine endi. Bi de ne görsin? Bıralıh bi seray. Bi serayda da megersem bi dev otıriymiş. Devin adamları Tembelo'yı yyahalayıp devin hüzurına çıhattılar. Dev, ben seniy ne üçün geldiğiy biliyem. Benim bi suvalım var eğer onı bilirsey siye su verrem, yohsam seni bi çeynem sakkız ederem de di. Tembelo bunu kabul etti. Dev yanında otıran bi kurbağıy göstertti. Ben bınlardan birini seviyem, hindi bil bahım ben bınardan hangısını seviyem. Tembelo'yun eklına hemen o çarşıdan aldığı söz geldi. Göyil kimi severse gözzel odur dedi. Bı söz devin hoşına gitti. Zatana ben bı kurbağiya eşıktım, dedi, kızı bi terefe fırlatı. Efferim siye, get istediğiy keder su al dedi. Tembelo suyı devin kokalarına doldırdı. Azaplar yuharı çektiler. Atlarını suvardılar, doyana çiğ iç tiler, bütin tuluhları su doldırdılar. Kuydahki kız Mısır kralının kızıdı. Tembelo'ym boynına sarıldı. Eger biye gözzel deseydiy dev beni yiyecahtı sen benim heyatımı kurtattiy dedi, çıhattı yüzigini Tembelo'ya verdi. Hindi Mısır kralının kızı bı kuyda ne geziy deyacahsız. Dev Mısır kralından herp etmiş, zornan bı kızı alıp getirip bı kuya kapatmıştı. Her nese, Tembelo yüzigi barmağına tahtı, Kıznan helallaştı, gennini çıharı çektiler.

Tembelo kervannan berabar, az gittiler çoğ gittiler, gelip Mısır içinde konahladılar. Bezirgân mallarını satıp savdı. Bı mabende ahaliden biri Tembelo'yın elinde yüzigi gördi, getti padişaha haber etti. Padişah oğlanı yanına çığırdı. Bı yüzigi nerden buldiy deye suval etti. Oğlan da hal mesele bele bele deye padşaha gördıhlarını nekletti. Padşah ben siye kırh gün mühlet veriyem, ya kızımı getirirsen ya da seni öldirrem dedi. Tembelo bı padşahtan kırh adam istedi, kırh erabana istedi, vurdı, geldi kuyın başına Adamları gennini kuya salladılar. Kız Tembelo'yı görir görmez geldi, boynuna sarıldı. Tembelo sıfatiyden bah başıma ne işler geldi dedi, ne gördi, ne duydısa kıza aynattı. Soyra geldi devin yanına. Bahtı ki dev yatiy. Dev yuhıdan oyattı. Dev Tembelo'yu görene çig şaşırdı. Bıra nerden geldiy dedi. Tembelo, senden kralın kızını istiyem. Gel senden teke tek vurışah , İlk derbiy de sen vur, dedi. Dev kabul etti. Kılıcını ele bi savurdu ki etraf fu zul dumana boğıldı. Tembelo kahtı, bi vuruşta devin başını kesti, devin eşyalarını, altınlarını, mecevheratını kırh erabaniya yükletti, kızı yanına aldı , savıştı, Mısır'a geldi. Padişah kızını gördi, ele bi sevindi, ele bi sevindi.

Padşah bını kabıl etti. Tembelo Be zirganbaşınnan, azaplarından ayrıldı-, onları başka bi melmekete yolçı etti. Soyna devin kuyısından aldığı kırh eraba eşya, altın, mücevharatnan mel meketine dorğı yola çıhtı. Tebi padşa hın kızı da yanında.

Hindi biz gelah Tembelo'yın ana sına, avradına, oğlına. Bı mabende Tembel'yın oğlı böimiş, on yaşına girmişti. Padşah bi gün serayından çıhtı, tebdili kıyefet etti. Kızının serayını gördi. Adamlarına ecebe bı kimin serayıdır deye suval etti. Adamları padşahım bı seniy kızıyın serayıdır deye coğap verdiler. Padşah bını duyana çig şaşırsın mı, sevinsin mi? Ece le adamlarını gönderdi. Kızını serayına de'vet etti. Tembelo'yın avradıdır kırh hembal tuttı, genninin serayının babasının serayı mebenine halı döşetti. Oğlının birabar babasının serayına geldiler. Babası genneri kapıda karşıladı. Kız başından geçenleri bele degil bele deye babasına nekletti. Padşah torınını kucağına aldı, bi öpti, iki dişledi, enve, türli oyınçahlar verdi. Bi sırfa kurdırdı, ne ararsay var, kuş südi can dermeni. Güvegisini sor dı, kız Mısır'a getti dedi, onında yaptıhlarını bir bir aynattı. Padşah ferman etti, bından soyra kim benim güvegime Tembelo deyerse onın boynını vırdırram. Bından soyra güvegimin adı Paşa'dır dedi.

Biz gene gelah Tembelo'yun yanına. Tembelo kervanından birabar mel meketine yetişti. Deyah ki Ehber'in düzine gece vahtı çadırları kurdırdı. Mısır padşahının kızınnan eyni çadırda bacı kardaş kimin birabar yattılar. Yarın gece Tembelo kahtı, geyindi şehere geldi, evine getti. Bahtı ki evi or tada yoh. Yerine bi seray yapmışlar. Bi herife sordı. Tempelo'yın evi nerde deye. Herif, kardaşım sen caniydan mı ecizdiy? Bı memlekette Tembelo deyenin boynını vuriylar, onun adı hindi Paşa'dır dedi. Serayı göstetti Aha bı da Paşa'nın serayıdır dedi.

Serayın kapısına geldi. Bahtıki iki tene aslan kapıda nöbet tutiy, aslanların ögine birezim et attı ,seraya girdi, yuharı çıhtı. Bahtı anası bi köşede altından bi karyola içinde yatiy. Bi köşede de avradı bi gençnen koyın koyına. Nammısını temizleyim dedi, kılcını çekti. Tam o mabende keri oyandı havarı, hahoyu bastı. Avradı da uşağı da oyandı. Birbirlerine sarıldılar. Tembelo, avradına ben sizi hemin öldirirdim, amma siz düe edin, o çarşıdan aldığım söze dedi. Avrat nedir o söz deye suval etti. Tembelo:Hersnen kahan ziyannan otırır deye coğap verdi.

Tembelo başından geçenleri bir aynattı. Sözinin arasına Mısır padşahının kızını da sıhıştırdı. Tembelo'yun avradı madam ki bı kızı şen getirdiy, başımın üstinde yeri vardır. Get getir o kız ölim bitim benim kumam değil bacımdır deyi. Tembelo sevine sevine geri döndi. Soyındı, heç bi şe olmamış kimin yatağına girdi, yattı Sebbehnen kahtı. Kervanı yengiden düzdi. Şehere geldiler. Ahalinin bini bi ayahta. Nağara zurna bi karşılamah ki tarih yaz mamış.

Kırh gün kırh gece dügin oldı, Tembelo Mısır Padşahının kızınnan gerdege girdi. Padşah gennini yanına çağırdı. Ben artıh ihtiyar oldum, melmekətimin işlerini çeviremiyem. Seniy kimi bi güvegim varken benim bıtahtta oturmağım heramdır dedi. Çıhattı tacını Tembelo'yın başına kodı. Tebelo da iki avradınnan ümrinin so nına çig şen şadıman yaşadı.

Ağbatı bizim Helle'yin başına

URFA AĞZI SÖZLÜĞÜ - 5 -

M. Emin ERGİN

BOCI : Ufak köpek cinsi
BOĞIN : Boğum
BOR: Sürülmemiş tarla
BONCIH: Boncuk
BORANI : Bulğur köftesinin ufak ufak yuvarlanıp kavrulmasiyle yapılan mahalli bi ryemek,
BOSTANA : Sallata (Yak. Fasça: Bostâne

BOYAH : Boya
Her boyağı boyadi
fıstığı yeşilmi kaldı»

BOYRAZ : Poyraz

BOZ : Gri renk
Altın üzik boz olır
Yere düşer toz olır
Gözel yarın koynında
Elbet sebbeh tez olır
BÖCİK : Zehirli örümcek
BÖGİN : Bugün
BÖKE : (Takdir makamında) Yiğit
BÖN : Çekilmiş veya dövülmüş toz kahve
BÖGREK : Böbrek
BUDAM : Bağ budamı, budam zamanı
BUĞ : Buhar, buğu
Güller dağda tığlanır
Aşk içerde buğlanır
El sözü gelir geçer
Yar sözü sandıhlanır
BUĞDA : Buğday
BUĞIR : Erkek deve (Yak: Bohor)
BUHÇA : Bohça
Yeşil buhça bağıyam
Gümüşten ohlavıyam
Yarım bi domırçah gül
Ben onın yaprağıyam
BULAHA : Ebleh
BULAĞAÇ : Küçük dolğu taşı

BULAMAÇ : Un, şeker ve yağla yapılan tatlı, bulama (... maç eki için karlamaç ve bazlamaç kelimelerine bakınız)
BURI : Karın sancısı, ishal
BUTTIM : Yabani fıstık
BUYNIZ : Boynuz
BÜRİK : Yüz örtüsü
BÜRİKLEN : (kadın) baş örtüsü ile örtünmek.
BÜZMÜK: Halk hekimliğinde kullanılan bir bitki. Amel ilacı olarak kullanılır.
DÜTIN: Tam, bütün, (her manasıyle)
CAĞ : Demir korkuluk
CAHAL : Genç, çocuk, toy
Bi kız bizden su içti
Mendili suya düşdi
Egildim kaldırmağa
Cahilem göynüm düşdi
CAMADAN : Kolsuz veya yarım kollu yelek (Yak: Farsça: Cemaden)
CAMHANA : İçersine yatak vesaire konulan büyük gömme dolap

CANERİK: Sarı veya koyu kırmızı olunca yenilen bir nevi erik.
CANKURTADAN : Etrafı açık plastik yazlık ayakkabı
CANSIZAT : Bisiklet (Bak:Piskilet)
CARCAR : Bulğur çekme makinası
CAVAN : 1- Kalın ip 2- İçersinde sarımsak dövülen tahta havan.
CAVSAH : 1-İki vadi kavşağı 2- Urfa da böyle kavşak olan bir semtin adı
CEC : Buğday kümesi (Bak: Horum)
CECİM : Cicim ince örgülü perdelik kilim.

CEFT : Plamut kabuğu
«Ceften çıhmış çefti begenmi»

CEMEL : Duvar

CENEH : Başı top kamış sopa

CENGERİ : Bakır pası (Yak:Farsça: jengari)

CENİK : Alın şakak

CELEP : Başı boş (deve), acemi (insan)

CERME : Herhangi bir zararı karşılamak

CERP : Sövme, küfür, cerp çekmek

CERCER : Bir çeşit döven

CIBILDIZ : Baldırı çıplak, çirkef insan

CIFTI : Vicdansız (adam)

CILH : Bozuk (yumurta) Mecazen:
Dönek (insan)

CILLANMAH : Aciz kalmak, oyun bozanlık etmek.

CİNİBİT : Açıkgöz, uyanık, yara maz (çocuk)

CIRIS : Edepsiz, terbiyesiz (adam)

CIRTATAN : Yaban acuru, ebucehil karpuzu

CIZĞI : Çizgi (Bak: Çızıh)

CIZMA : Çizme

«Ayağında cızma
Bırnında hızma
Hızmanın etrafı
Gül ile yazma»

CİBRE : Üzüm vesairenin posası

CİBİN : Sivrisinek (Bak: Üvez)

CİBİNNİK : Cibinlik

CİGER : Ciğer, karaciğer (Mecazen: pek fazla sevilen yakın akraba)

«Bı gece bıralıyam
Ne bahtı karalıyam
El beni aşık sanır
Cigerden yaralıyam»

CİHSİN : Fazla yaramazlık etmek (Çocuk)

CİNCAVAT : Ufak tefek, açıkgöz

CİNCİH : Züccaci eşya, cincıh boncıh «Züccaci adi süs eşyası»

CİNDİLİ : Vesveseli

CİP : Büsbütün

CİVİH : Sulu, mayi (Mecazen:Olgunlaşmamış insan)

COLE : Köpek yavrusu

CİRTENE : Sebatsız (adam)

COP : Ufak köpek cinsi (Bak: Bocı)

CULLUK : Hindi

CURIN : Taştan oyma sabit su kabı, yaak, hamam kurnası.
«Karın değil curun«

CÜCİK : Civciv, palaz
«Gücügü güzün sayarlar»

CÜĞAP : Cevap

CÜĞAP ET : Reddetmek

CÜK : Fıstık kabuğu, erik çekirdeği ile oynanan bir oyun

CÜNK : Köşe

CÜBRE : Hoş ve davudi ses

ÇAĞALA : Erik ve kaysının hamı

ÇAĞIL : Selin getirdiği ufak çakıl

ÇAĞIR : Bağırmak (Bak:Çağır)

«Çağırdım bağ içinde
Kavruldum yağ içinde
Alem bayrama getti
Ben kaldım dağ içinde»

ÇAHŞAŞ : Laçka, gevşek, laçkalaşmak.

ÇALĞIN : Mefluç, sakat

ÇANAH : 1- Çanak 2-Bir nevi eski bozuk para.

ÇANNGAL : Çengel

Ataş koydım mangala
Kuşlar konmuş çangala
Sen orda ben bırada
Nasıl bende can kala

ÇAPPAH : Göz kiri(Bak: Şippik)

ÇAPIT : Bez, paçavra
«Çapıt başta çarpana kıçta»

KERRAT CETVELİ

Değerli matematik öğretmeni Celal Gayberi çarpım taplosunu zor öğrenen öğrencilerine kolay öğretmek için bir yol bulmuş. Çarpımların sonucuna dikkat çekici kafiyeler yapmıştır.

Böylece hem öğrencilere bir ezber kolaylığı sağlamış hemde enteresan bir tekerleme meydana gelmiştir.

6 Kerre 6 Otuzaltı Evlerinin ögü kabaltı
6 Kerre 7 Kırkiki Kaldıramam bu yükü
6 Kerre 8 Kırksekiz Ögimiz derya dengiz
6 Kerre 9 Ellidört Hava savıh kapıy ört
6 Kerre 10 Atmış Mevlam neler yaratmış
7 Kerre 5 Otuzbeş Yokmudur biye bi eş
7 Kerre 6 Kırkiki Atma biye bu riki
7 Kerre 7 Kırkdokuz Yaktı beni kara kız
7 Kerre 8 Ellialtı Hakem verdi penaltı
7 Kerre 9 Atmışüç Haliy çetin, işiy güç
7 Kerre 10 Yetmiş Tamamdır işi bitmiş
8 Kerre 5 Kırh Beyniye çahıla mıh
8 Kerre 6 Kırksekiz Bögin gelmedi Cengiz
8 Kerre 7 Ellialtı Yıhılsın Nemrut tahtı
8 Kerre 8 Atmışdört Corabıy soy, başiy ört
8 Kerre 9 Yetmişiki Nerde kondıra teki
8 Kerre 10 Sekzen Korhtım firenk yiyesen
9 Kerre 5 Kırkbeş Doktor ol yaramı deş
9 Kerre 6 Ellidört Beynime bi dürtme dürt
9 Kerre 7 Atmışüç Kanatlan havıya uç
9 Kerre 8 Yetmişiki Sırğada balcan yüki
9 Kerre 9 Seksenbir Susuzmuşam ayran ver
9 Kerre 10 Doksan Tahtayın biri noksan

HZ. İBRAHİM HALİLULLAH VAKFI
nın kuruluşunu kutlar, bu kültür kurumunun
Hizmetlerinin başarılı ve devamlı olmasını dileriz.
Harran

TENEKECİ MAHMUT

Baş tarafı Sahife 5'de

diyerek hem bu ısrarların önüne kesiyor, hem de benim gibi bir gence cesaret veriyordu.

Daha sonra Mıkım Tahir benim kim olduğumu sordu. Ayağa kaktım elini öptüm... Falanın oğluyum, filanın da yeğeniyim diyerek kendimi tanıttım. O da bana «Aferin yeğen... Çok iyi bir sesin var. Gazelide iyi okuyorsun. İleride çalışırsan daha da iyi okursun» dedi...

Mıkım Tahir gibi büyük bir ustanın beni beğendiğini ve cesaretlendirdiği için musikiye olan hevesim daha da arttı. Urfa makamları üzerine çalışıp ilerlemeye başladım.

URFA'DA SAPAN HARBİ

Baş tarafı Sahife 4'de

çok muhariplerin gözleri bile kör olmuştur. Bazen muharebe o kadar kızışırdı ki savaş alanı içinde kalan yollarda trafik tamamen durardu. Karakollardan gelen güvenlik kuvvetleri havaya ateş açmak suretiyle tarafları dağıtırdı Ekseriye harbin sonucu, polis müdahale etmediği zamanlarda taraflardan birisinin yenilerek harp sahasından kaçmasıyla alınırdı.

Bazı haftalar harp sakin geçerdi. O zaman tarafların günlük kişilerinin dost bir mahalleye yardıma gittikleri anlaşılırdı. Harbin kritik bir anında dost bir mahalleden gelen genç ler gördüğünde bir kurtarıcı gibi karşılanıp ve yürekler ferahlanırdı. Yeni gelenlerin iştiraki ile muharipler moral kazanır, genellikle o günkü harp zaferlerle neticelenirdi.

Bu sapan harpleri dolayısıyla gençler bir nevi savaş eğitimi yaparak güçlenir, cesaretlenir moralleri yükselir ve ileride vuku bulacak mahalli kavgalarda ve savaşlarda büyük fedakarlıklar göstererek zaferler kazanılmasına vesile olurlardı. Urfa Kurtuluş Savaşı bunun müşahhas bir örneğidir.

Harran

Kültür ve Folklor Dergisi

SAHİBİ

A. Fehmi APAYDIN

MESUL MÜDÜRÜ

Av. Osman Nuri MIZRAKÇI

YAYIN SEKRETERİ

Mustafa Kemâl APAYDIN

YAYIN KURULU

S. Adil GİRAY

M. Emin ERGİN

İ. Halil ÇELİK

M. Adil OYMAK

EYLÜL 1979

SAYI : 6

*

Gönderilen yazılar basılsın basılmasın geri verilmez.

Dergimizdeki yazı ve resimler Kaynak gösterilerek alınabilir.

FİATI : 10 T.L

ABONE : Yıllık 120 TL.

: Yurtdışı 240 TL.

Satış Merkezi : HARRAN Kitabevi

İdare Merkezi : Beyaz Sok. Beyaz Pasaj — URFA

YAZIŞMA ADRESİ : P.K. 44 - URFA

DİZGİ VE BASKI

GÜNEYDOĞU

MATBAASI

TLF: 37 97 URFA

Harran'dan

İÇİNDEKİLER

Urfa ve Musiki (Halil BİNER) : 2

Urfa'da Halk Hekimliği ve Halk ilaçları (S. Aydil YEŞİL) 4

Harun Reşid (Hikaye Derlemesi) Musannifin Biri. 5

Gazel Şevket AKKAYA 6

Gazel (M. Yaşar UĞUR) 6

Hacı Sakıp Efendi (Cemil Cahit GÜZELBEY 7

Urfa Halk Müziği ve Folklorunda Kullanılan Halk Çalgıları (Şeref USLUSOY) 9

Urfa Mutfağından Bazı İsimler (Mehmet ÇİNİ) 11

Urfa'da Yetişmiş Bilginler (Mehmet OYMAK) 13

Yaşar Nezihe Hanım'ın Gazelleri (M. Yaşar UĞUR) 14

Urfa'dan Derlenmiş Maniler (M. Emin ERGİN 15

Urfa'lı Şair Nabi'nin Hayrabadı eseri hakkında (Mahmut KARAKAŞ)17

Kaplan Dede (Mustafa BİLKAN) 19

Evliya Çelebi Seyehatnamesinde Urfa (İ. Halil ÇELİK) 20

Urfa Ağzı Sözlüğü (M. Emin ERGİN) 21

Buluntu Hoca ile Sarhoş (M. Emin BEYAZGÜL) 23

URFA'LI VE MUSİKİ

Halil BİNER

Yazım eski bir hatıramla başlamak istiyorum. Sene 1942 tam 37 sene evvel bir yaz günü Trabzon'a gitmek için Samsun'dan bindiğim vapurun güvertesindeyim. Gurbetin bütün hüznü içime çökmüş, yalnız başıma tabiatın vahşi güzelliğini seyrediyorum. Sağ tarafın omuz omuza vermiş yemyeşil Karadeniz dağları, diğer tarafım masmavi Karadeniz. Sabahın bu erken saatinde güneş gümüş bir tepsi gibi olanca haşmetiyle sanki denizden yıkanarak çıkmış bir dilber. Karadenizin mavi sularına taaşşuk etmekte. Geminin yolcuları ise benim için gayet ekzotik bi rgörünüm veriyordu. Zira bu benim gemiye ilk binişim ve denizi ilk görüşümdü. İşte bu ortam içinde gurbet ve efkârın tesiriyle olacak ki kendi kendime alt perdeden ve şair Rasih'ten uşşak makamında

«Yardan mehcur iken düştük
diyar-ı gurbete
Dehr gösterdi gine hicran hicran
üstüne»

diye bir gazel okuyordum ki, yanıma ak sakalı, yetmişlik bir ihtiyar yaklaşarak «Oğlum sen Urfa'lımısın» diye sordu. Ben evet amca deyince, bu sefer de «Ben Urfa'lıların ağzına kurban olayım» diyerek ağlamaya başladı. Meğerse adamcağız askerliğini Urfa'da yapmış, müzikten anlayan, ehl-i dil bir kişi idi. İhtiyarın ağzınıza kurban olayım dediği ağız müzikte meşhur olan eski Urfa ağzı dediğimiz biza has bir müzik türü idi. Bu yazımda Urfa'lının müzik kabiliyetini anlatacağım gibi, bu şahane ağızın bugün «KIRMIZ KORDELE - KÖR OLASAN EMİNE-» gibi süfli türkülerle ne hallere düştüğünde bir nebze anlatmak isterim.

Bu hallere düştüğü halde hala heryerde hayranlıkla dinlendiği bu ağızın kökenine inmekte yarar vardır.

Merhum Tamburi Cemil Bey bir taksim geçerken dinleyenlerden biri ağlar. Adama niçin ağlıyorsun diye sorduklarında «Müziğimizin ne hallere düştüğüne ağlıyorum» cevabını verir. İşte Urfa ağzıda daha 20 - 30 sene evveine kadar asaletini muhafaza etmekteydi. Bunu müzikten bir nebze olsun anlayanlar takdir eder. Yolunuz Urfa'da eskiden bir bahçe veya bağa düştüğü vakit bakarsınız üç beş kişi halka olmuş bir müzik alemi yapıyorlar. Şarkı veya gazel okuyanlar öyle entellektüel olmayan, esnaftan kişilerdir. Fakat okunan eserler ya Hacı Arif beyin «Meyhanemi bu, bezm-i Tarabhane-i Cem mi» diye başlayan uşşak şarkısıdr, veya en azından Sadeddin Kaynak hocanın güzide bir parçesidir. Bazıları diyeceklerdir bunlar Urfa'nın değil, İstanbul şarkılarıdır . Doğru, okunan şarkının makamı Urfa'nındır. Urfa'da müzik 20 - 30 seneden beri değil 100 seneden beri gerilemekte, eski ağır şarkılarımız kaybolup gitmektedir maalesef .

Muhterem okuyucum...

Urfa'da Folklor musikisi, hiçbir yörenin erişemiyeceği bir zirveye erişmiştir. Bu durum bütün Türkiye'de herkesi hayrete düşürmektedir. Zaman zaman gerek televizyon ekranlarında ve gerekse radyo mikrofonlarında Urfa'lı sanatkârlarımızdan sorular. «Urfa'da çok sayıda ses sanatkârları yetişiyor, Urfa'lılar müzikte başarılı oluyorlar, bundaki hikmet nedir» bu sorular ya cevapsız kalır veya mantığa uymayan, mesnetsiz gülünç cevaplarla sonuçlanır.

Geçenlerde aynı soru Televizyonda Halit Kıvanç tarafından İbrahim Tatlıses'e sorulduğu vakit, Tatlıses şöyle cevap verdi «Efendim Urfa'nın çiğköftesinden olacak.» Yine aynı so-

ru Radyoda sunucu hanım tarafından Seyfeddin Sucu'ya soruldu, o da bilmi yorum deyince, sorunun cevabı yine mechul olarak bırakılmıştır.

Gerçekten bu husus Urfa'lıdan gay ri herkesi haklı olarak düşürmekte herkesi hayretler içersinde bırakmaktadır. Biz bu hususu açıklığa kavuş - turmak için biraz ötelere gideceğiz Bundan 35 - 40 sene önce Urfa'dan gayri bütün Türkiye'mizde 8-10 kişi ancak plâk okuyan halk müziği sa - natkârı varken, yalnız Urfa'da 8-10 kişi sanatkâr olarak hatırlarım. Urfa dışında bütün Türkiye'de ses sanat - kârları şunlardı. Diyarbakır'da Celal Güzelses Gaziantep'te Nizipli Deli Memet, Malatya'da Malatya'lı Fahri Kayahan, Sıvas'ta Aşık Veysel Şatır - oğlu, Şarkılalı Halil, Ankara'da Bayram Aracı ve Şemsi Yastıman başka yok 67 vilayete bu kadar halk müziği sanatkârı isabet ederken, Urfa'da Mı- kım Tahir, Hamza Şenses , Kalfa Mehmet, Nafi Gün, Hamit Hafız, Nafi Budak, Bakır Yurtsever, Demir İzzet ve bu kadar da başka sebepler - den dolayı plâk okumaktan sakınan kişiler vardı ki bunlar arasında H. Nuri Hafız, Halil Hafız, Damburacı Derviş, Şıh İshakoğlu ve daha yüzlercesi. Neticeyi hesap edince Urfa'nın bu hususta verimi diğer vilayetlere o- ranla bire yüzkırk misli çıkıyor. İşte herkesi hayrete düşüren nokta, bu - gün bu oran daha çok, fazladır.

Yine dönüyorum bu kabiliyetin hikmetine. Bu bir tesadüf olamaz . Muhakkak bir sebebi vardır. Kanaatımızca sebebini şöyle izah edeceğiz.

Kaide olarak müzik nerelerde gelişir ve oluşur bir düşünelim. Niçin bugün müzik İstanbul'da Ankara '- da, Viyana'da Paris'te ve Berlin'de gelişmiştir. Çünkü buralar birer kül - tür merkezidir. İşte bir vakitler de dünyanın en eski üniversitesi Harran'- da kurulmuştur. Gayet tabidir ki Urfa'da o zamanlar kültür merkezi idi . İstanbul henüz fethedilmemişken, ora da Bizans hakim iken, Urfa'da (Har - ran) üniversitesi vardı. Üniversite o - lan yerde edebiyat, Müzik, heykeltraş gibi kültür ve san faliyetleri gayet tabi olacaktır.

Yine sırası gelmişken bir belge verelim. Ankara radyosunun değerli elemanı muhterem hoca ve kemanist Cevdet Çağla ki bu zat 1960 lardan önce Bağdad konservatuarında hocalık etmiştir. İşte bu zat Urfa'lı Mustafa Ataç'a şöyle demiştir. «Rast makamı olduğu gibi sizin Urfa'nın malıdır.»

Yine Yılmaz Öztuna'nın Türk Musikisi Ansiklopedisi'ne bakıyoruz , orada REHAVİ makamını görüyoruz. Rehavi kelimesinin Lügat anlamı Urfa'lı demektir. Yine aynı eserde başlı başına URFA adında br makam vardır ki bin yıllık eski bir makamdır, b u makam bugün ancak arap ülkelerinde bilinmekte ve söylenmektedir. Bilhassa Irak yörelerinde çok yaygındır. ve hala Bağdad radyosundan kendim sık sık dinlerim. Urfa makamının bin yıllık bir geçmişi tam Harran üni - versitesinin faaliyet devresine isabet etmesi iddiamızı ispatlamaktadır.

Hatta İbn-i Sina'nın bu makamı işlemesi bunun ilmiliğini ortaya koyar.

Bugün Türkiye'nin neresinde , bir gazel olsun, mevlüt olsun veya Kur'an olsun okunduğu vakit ayni melodi aynı ağızla okunur. Bu İstanbul'da da böyledir İzmir'de de böy - ledir. Ağız hep aynıdır fakat Urfa'da durum değişir. Urfa'nın kur'an oku - yuşunda kendine has bir üslup, ken - dine has bir melodik karekteri var - dır.

Mesela : Urfa rastı vardır, İstanbul rastı vardır. Fakat bir Kayseri rastı veya İzmir rastı yoktur. Bu se gah makamında, uşşakta, hicazda da aynıdır. Demek oluyor ki Urfa'nın esaslı ve köklü bir klasik müzik hazi

Devamı Sahife 24'De

URFA'DA HALK HEKİMLİĞİ VE HALK İLAÇLARI

III

S. AYDİL YEŞİL

49 — MELHEP :

50 — KÜNNİK :

51 — :CIRTATAN: İğrenç kokulu bir yabani ottur. Hepatite (Sarılık) hastalığında hastanın burnu ucunda tutularak kırılır. bu iğrenç koku genize kadar ulaşır. Kesin etkisinin müşahede edenler var...

52 — NANIHA : Bir cins ottur. Kaynatılarak suyu içilir. Emzikli kadınların sütünü arttırmak için kullanılır.

53 — ŞEB : Şap lohusa kadınların vücutlarına sürülür. Onların üşümelerini önler.

54 — TOPALAH · Misket büyüklüğünde ve küçük bir ceviz görünümündedir. Dövülerek elenir. Süt veya su içinde ezilerek sancılanan çocuklara verilir.

55 — KARAHEVUÇ : Çörekotu'da denilen bu madde kaynatılarak ağır içimli bir çay elde edilir. Bu çay kalp yetmezliğlere ve çırpıntıları için kullanılır.

56 — BAL : Yanıklar üzerinesürülürse iyi netice alınır.

57 — NERGİS SOĞANI - UN : Nergis soğanıdövülerek macun haline getirilir.
Un'la karıştırılır. Urfa'da "Gözelluh tabir edilen Halep çıbanı üzerine sürülür. 1950 yıllarında Urfa'da salgın hale gelen bu çıban hep bu merhemle tedavi edilmiştir. Uzun bir tedavi süresi vardır.

58 — Ne'Ne- LEMUN KABIĞI FISTIH KABIĞI: Kurutulmuş nane, limon kabuğu ve fıstığın kurutulmuş kırmızı kabuğu çay gibi demlenerek içilir. Mide ağrılarına iyi gelir.

59 — YÜGRÜG OTI : Kurutularak dövülür elenir. Kuru olarka ağızdan alınır. Karaciğer bozukluklarında kullanılır.

60 — NİŞADIR : Nişadır taşı suda ısıtılarak vücuda sürülür. Allerjilere iyi gelir.

61 — DAĞ : Vücutta beneklenmeler meydana getiren ve Urfa'da «Dem Iegi» tabir edilen allerji için «dağlama» işlei yapılır. Kolun pazu kısmına ateşte kor haline getirilmiş iğne veya şişle dağlama yapılır. Kesin etkisi olduğu söylenir.

Beneklenme yapan allerji için kullanılır. Yedi arpa tanesi ayrı ayrı demleginin bir ayet okunur. (Bu âyet arşivlerimizde saklıdır) Bu işlem çarşamba ve Cumartesi günleri yapılır , okunan arpalar tavada kavrularak yere gömülür.

62 — HAM İP : Ham pamuk ipliğidir. Urfa'da «Dabbaz» denilen allerji için kullanılır. Bileğe bağlanır üç veya yedi düğüm yapılır. Yapılan tıbbi araştırmalarda işlenmemiş pamukta yer alan bir tıbbi maddenin allerjiyi kestiği tespit edilmiştir.

63 — POLAT ŞEKERI - SÜMBÜLU HİNDİ TENE MEZEKİ - TURYAK (Altınbaş) - LAHURI ÇİVİT KARAHEVUÇ (Çörekotı) - ÖLBEYİ SALIP : Bu maddeler tedarik edilir. Bunlar karıştıralarak macun haline getirilir ve bu macun ağızdan alınır.

Korkuya ve takat sizliğe iyi geldiği kullananlar tarafından söylenmektedir.

64 — ZET - KİREÇ KAYMAĞI : Kireç suda eritilerek bir müddet bekletilir Suyun yüzünde meydana gelen kaymak alınır zeytinyağı ile karıştırılarak yanıkların üzerine sürülür

65 — SUMAK SAKKIZI : Sumak fidanının sakız alınır bir bez üzerine yayılarak yaranın üzerine sürülür.

URFADAN DERLENMİŞ HALK HİKAYELERİ

—III—

HARUN REŞİD

Musanifin Biri

Evvel zaman içinde harbıl zaman içinde develer delIalken, eşşekler hembalken melmeketin birinde çoh vergili bi padşah varmış. Bı padşahın adı da Harun Reşidmiş.

Harun Reşid tekke açmış , fekir fıkarıya yimek yidirip, birer altın haşlıh veriymiş. Vezir vüzerasının hezır oldığı bi mecliste vezirlerine: «Ecebe benim kimin vergili biri bı dünyada var mıdır?» deye sormış. Vezirlerin hepsi: «Heşşe padşahım seniy kımin vergili bi adam bı dünyada ne gördıh, ne de duydıh.» demişler. Yalavız sağ vezir sesini çıhatmamış. Padşah : «Ya vezirim, sen ekıllı bi adamsan, sen niye kornışmisan» deye sormış .Vezir de «Nebılım padşahım, el elden üstün - dır erşi aliya keder, ben sizden vergili bi adam taniyam deye coğap vermiş. Padşahın bı söze canı sıhılmış , vezirinden bı adamın kim oldığını sormış. Vezir de bi çoh vergili olan demirçinin yerini padşaha terif etmiş Harun Reşid bele bi adamın olmadığından çoh rehetsiz olmış, merak etmiş sıhıla eve gelmiş. Avradı Zübede Hatın : «Herdır sultanım, gene neye merak ettiy?» deye suval etmiş. Harun Reşit tir başına gelenleri bele beledeye avradına aynatmış, «Ben yarın bi adam gönderrem, bı demirçiyi sordırram» demiş.

Zübede Hatın : «Bele iş olmaz, yarın demirçinin yanına salacağiy adam baharsan vezirin düşmanı olır gelir, bele bişe yohtır deye yalan söyler, o zaman vezirinen edı olırsan» deye kabıl etmiy. Harun Reşid bahiy, başka çarası yoh, başa gelen çekilir deyip sebbehsi demirçinin melmeketine dorğı yola çıhiy.

Velhasılkelam, Harun Reşit demirçinin melmeketine yetişmş demirçinin tükenini bulmış, öginde otırmış. tebi tebdili kılafet etmiş, gennini kimse tanımiy. Ahşama keder beklemiş... Neyse ahşam oldığı kimin demirci tükenini kitliy.

Bahiy ki tükeninin öginde bi kerip otırmış,: "Sen bıranın keribimisen kardaş, ne geziysen?" deye suval ediy Harun Reşit de "He" deyi, "Bı memkote yengi geldim, ne yol taniyam ne iz "'Demirçi bahiy ki bı adam Allah'ın bi kerip kuludur, kahiy padşahı evine, da vet ediy. Demirçinin evinde genleri azaplar karşılı hızmekerler çütem çütem, Ecele padşahı soyiler , hemama koyilar, yahilar, paklıler, yengi asbab geydirıler, getiriyler demirçinin yanına otırttıriyalar. Ögine altın sinilernen envа türli yimekler getiriyler. Kuş südü can dermeni. Gümüşkaşşıhlarnan yimek yiyiler. Altın silepçede ellerini yahiylar, birezim hoş beşten soyna yuhıları geliy yatilar Harun Reşit behiy ki babaaaa bi debdebe ki sorma... Ev gendinin serayından bin kat daha gözzel...

Neyse sebbeh olır, Harun Reşid kahar, "Bögin gidecağam yolçı yolunda gerek" der. Bının üzerine demirçinin hızmekerleri sırma buhçalarnan gelmişler. Harun Reşid "Bınlar nedir? deye sormış, onlar da "Bınlar ağamızın siye ikramıdır, bı hediyeleri her mısafırına verir" demişler. Harun Reşid'in bı işe aklı yatmamış. fikrini degiştirmiş. "Bögin getmiyecağam, vazgeçtim" demiş.

Giyinmiş, bağlanmış, demirçinin tükenine getmiş. Tebi demirçi mısafırının Harun Reşid olduğını bilmiy. O ahşam gene demirçinin mısafırı olmış. Gene yimeklerini yimişler, başmışlar söhbete... Harun Reşid gennінin kim oldığını, başına gelenleri, bı gece ev sehebinin sirini, keşirini

Devamı Sahife 24'De

YAŞAYAN ŞAİRLERİMİZDEN :

GAZEL

Hülyâ ile kurdum bu şirin dünya benim.
Cennette canım, çölde gezerken bedenim.
Bâzen yıkarım, dünyamı baştan kurarım.
Yok hisseli kimsem ya da dâvâ edenim.
Maddeyle işim yok bana mânâ yetişir.
Gönlümce hayel kurmaya varken güvenim.
Mehtapta deniz, kotra saray sofra tamam.
Gelsin çalanım, söyleyenim, raksedenim.
Kıskandıracaksa, eli keyfim, rahatım,
Dönsün razıyım önceki sâkin düzenim.
Dünyâ tapusuyla benim olmuş ne çıkar ?
Kaç kez nefesim kaldı bugün yok senedim.
Fâniy hayatın ömrü bilinmez bilirim.
Rabbim dilesin emre hazır can v etenim.
Billah tabutum kalktığı gün hiç dilemem.
Feryad eden olsun ne de bir oh çekenim.

Mahmut Şevket AKKAYA

(Mef'ülü mefâilü mefâilü feül)

GAZEL

Yar aşkına nice böyle ruzu şeb nalan olayım,
Ereğim vuslatına bir dem ben de şadan olayım.
Yanmakta billah nar-ı aşkınla bu kalbi mahzunum,
Göster cemalini bana hüsnüne kurban olayım.
Seherde göçtü kervan bense yara vasıl olamam,
Fırakınla revamdır böyle ben püryan olayım.
Cana yetti, luffile yarin davetini beklemek ,
Yarın huzuruna varmak üzere yola reva olayım .
Umid-i vuslet ile yanmatadır Uğur dembedem ,
Yok ise nasibi vuslat haşre dek giryan olayım.

M. Yaşar Uğur

HACI SAKIP EFENDİ

(MEHMET EMİN DENİZ)

(IV)

Cemil Cahit GÜZELBEY

Sakıp Urfa'da yaptırdığı hankah'ın içine gömülmüş iken tekke vakfının müteveIIisi Kadir Efendinin bu işten çekilmesi üzerine vakıflar idaresince el konulmuş, sonrada külliye satılmış tır. O zaman kend; ve oğlu Halil beyin kemikleri Halilürrahman der - gahının mezarlığına kaldırılmıştır.

Ayak tarafındaki düz yazı kitabeyi yukarıda açıklamıştım. Baş ucundaki kitabe şudur :

Ah bu çarh-ı fena bir kimseye
olmadı yar
Kimki meyletti ana ahiri oldu
tar-ı mar
İşte bu zat-ı kiram Sakıp Efendi
hazreti

Nice devran sürmüş iken yine etti
nakl-ı bar
Nice âsâr nice hayrat etmiş iken her
yerde
Nice miskine tasaddik vermiş
iken bi şümar
Mevtten ihlasına hiç vermedi bir
faide
Etti dünya akibet süknasını ra-ı
mezar
Eyleyen dünyada veş uhrasını
mamur anın
Rehmet-i ğufranına nail ede
perverdiğar
Alim'a tarih dedi mucemle çıktı
yediler
Cennet-i Adnini Sakıp eyledi
cay-i karar
(1291) - 1874

Sakıp'ın mezarının yanı başında oğlu Halil beyle Halil beyin oğlu Ahmet beyin oğlu küçük Halil beyin de mezarları bulunmaktadır. Bunların kitabeleri de aşağıya alınmıştır :

Ah bu çarhın elinden nice yüz
bir vah eyvah
Nicesün Nabut edip kıldı heman
ömrün kütah
İşte Hacı Sakıp Efendi zade
genç iken
Eyledi Nuş ecel şerbetini hah
ne hah
Dehride ehl-i seha, ehl-i vefa
bir zat idi
Gün bu gün..... yaran ile.....
Etmesün arif olan bil vefa
dünyaya kim
Ahari nabud olur meyleyen bi
iştibah
Doymadı ömrüne bir gün genç
iken etti vefat
Eyleye ruhuna rahmet ol ğanii
padişah
Geldi üçler Alim'a Cevher gibi
tarih dedi.
Genç iken öldü Halil bey canının
serah
(1217) - 1879

Torunu küçük Halil beyin mezarındaki kitabesi:

Bende Sakıp zade Mir Ahmet'e
mahdun idim
Validem söylerdi sensin taze
verd-i gülşenim
Genç yaşımda bir mürüvvetsiz
beni katleyledi
Ah kim gam almadan şu kabre
defnoldu tenim
Münkati oldu usuliyle füruum
kalmadı
Kaldı ancak validemle kanlı bir
pirahenim
Fatiha ihda ederse ruhuma ihvan-ı
din
Belki Mevla rahmedip firdevsi

eyler meskenim
Yaz Vefik seng-i mezara şu hazin
mersiyeyi

(tarih dizesi okunmadı) (1331)- 1915

Yukarıda ağıdını okuduğum Küçük Halil beyin babası Ahmet bey hastalanarak Gaziantep'te ölmüş, Nuri Mehmet paşa camii avlusundaki hazire (Mezarlık)ye gömülmüştür. Yukariki kitabenin 5. dizesinden anlaşılacağı üzre babası Ahmet bey kendinden önce ölmüştür. Caminin son onarımında hazi redeki kitabeli mezar taşları da minare ve kuyu kazarken söküIüp atılmış, bu arada Ahmet beyin mezar taşı da kaybolmuştur. Bu taşlardan kuyunun üst bölümünün yapılmasında Atebe olarak kullanılmış olduğu yerinde görülmüştür. Ahmet beyin mezarı taşı belkide bunlardan biridir.

Küçük Halil beyi Urfa'da Tanburacı Hüseyin adında birisi uğradığı hakeret ve sarhoşluk sonucu öldürmüş, katil yakalanarak yargılanmış ve ölüm cezasına çarptırılmıştır. Yukarıdaki, ağıttaki katil ve kanlı kefen sözcükleri bu olaya işarettir.

Küçük Halil beyin ölümü üzerine Birecik şairlerinden vehmi (Hacı Yusuf zade Müslim) aşağıdaki ikinci mersiyeyi yazmıştır :

«Urfa'da maruf ve meşhur hane -

deni kadimden Halil Bey zade Merhum Halil bey bin Ahmet beyin vukubulan serencam ve sergüzeşti ahvalini müteellimane ve mazlumanesine dair Birecik'li mevkuf şeyhey hoca tarafından tanzim edilen müteessiren suziş eşar-ı matem şairidir.»

Macerayı sergüzeştim güş edip
feryat edin
Dinleyin ahval-i dilsuzum demadem
yad edin

Sineniz seng-i sitemlerle dögüp
berbat edin

Tabemahşar girye-i ayinimi mutat
ed ı

Ben gibi bin hanedanın matemin
müzda dedin

Katil-i bidamı din uğruna
celIad e i'n

Benki otelden enip tutum tarik-ı
haneman

Karameydan'da yolum bent eyledi
bir biaman

Teşne imiş kanıma kasteyledi
ol dem heman

Mavizer kurşunu ile deldi
cigergâhım heman

Ben gibi .....

Katili bidadımı .....

Bir haber verin cenazem üzre
gelsinmadenim

Kalmışım al kan içinde görmez
oldu gözlerim

Yüzünü cırmalasın yolsun saçın
müşfikterim

İntikam almaklığa yok çare ne
biraderim

Ben gibi .....

Katili bidadımı .....

Benki bir nevreste kalsa idim
çarha yadigâr

Heft karye ecdattan marufu
meşhur aşıki

Söndürüp şem-i ümidim metfenim
oldu mezar

Hal-i mazlumanemi ağlar zemini
kühisar

Ben gibi .....

Katili bidadımı .....

Urfa Halk Müziği ve Folklorunda Kullanılan Halk Çalgıları

Şeref Usluoy
Müzik Öğretmeni

Urfa'nın halk müziği dalındaki zenginliğinin ve Türkiye folklorunda önemli bir yer teşkil etmesinin bir nedeni de çalınan çalgıların zengin ve oldukça çeşitli olmasından ileri gelmektedir.

Halk çalğısı deyince, fabrika malı olmayan, basit araçlarla ve elle yapılan akustik kurallara uymayan halkın ürünü olan çalgılar anlaşılır. Urfa folklorunda bu nevi çalgılar oldukça önemli bir yer tutar. Hele Urfa düğünlerinde, dağ yatılarında, sıra gecelerinde, ashap gecelerinde bu çalgıların yeri çok önemlidir.

Urfa halk müziği ve folklorunda kullanılan salgıların çok zengin oluşu nedeniyle çalınışlarına göre 4 ayrı gurupta incelemek mümkündür.

A - TEZENELİ (Mızrapla çalınan) ÇALGILAR
B - ÜFLENEREK ÇALINAN ÇALGILAR
C - YAYLI ÇALGILAR
D - VURMALI (Vurularak çalınan) ÇALGILAR

A - TEZENELİ (Mızrapla çalınan)

Urfa'da çoklukla kullanılan, telli ve uzun saplı, şişkin gövdeli bir halk çalgısı ailesi vardır - ki buna BAĞLAMA AİLESİ de diyebiliriz. Tezene denilen kiraz ağacı kabuğundan yapılmış bir mızrapla tellere vurularak çalınır.

Bağlama ailesinden Urfa'da en fazla kullanılan üç çalgı türü vardır.

1 — ÇÖGÜR : Bu çalgıya divan veya meydan sazı da denilebilir. Bağlama ailesinin içinde en büyüğü ve en boylusudur. İlk yapılışı 14. yüzyılda Kütahya'da Germiyan Oğullarına kadar uzanır. Önceleri göğsü rei iken madeni teller takılınca tahtadan (çam) yapılmaya başlanmıştır. TEKNE denilen oldukça büyük gövdesi vardır. Her teli ikişer takılmak üzere üç tellidir. Düzeni yörelere göre değişik olmakla birlikte genellikle Urfa'da alt tel «Lâ», orta tel «Re», üst tel «Sol» sesi olarak akort edilir.

2 — BAĞLAMA : Adını çalgının sapındaki perde bağlarından alır. Yani destan teriminin Türkçesidir. Bağlama ailesinin Urfa'da en çok kullanılanıdır. Bazı tarihsel belgelerden anlaşıldığına göre «Bağlama»nın iki yüzyıl önceleri yalnız Türkmen ve Yörük aşiretleri arasında kullanıldığı öğrenilmektedir. Telli, uzun saplı, şişkince gövdelidir. Aynı aileden olan «ÇÖĞÜR» ve «Cura»nın arasında orta boylu bir çalgıdır. Üç telli ve her teli çift bağlanır. Akort düzeni çöğürün aynı olup genellikle oturularak çalınan bir oda çalgısıdır.

3 — CURA : Bağlama ailesinin en küçük boylu olanıdır. Şekli bağlamanın aynıdır. Akort düzeni de bağlamanın aynısı olup teller bir oktay (8 li) tiz (ince) tınlayacak şekilde düzenlenir. Her teli ikişer olmak üzere üç telldir.

4-NEŞETKÂK: Zenne ud 'un karpuzuna, cümbüş kolundan biraz uzun bir kol takılarak yapılmıştır. Perdeniz bir çalğıdır. Bağlama gibi köprülüdür. Köprüsü cümbüş köprüsünden farklıdır. Bağlama gibi teller arkadan takılır. Alttan iki tel madeni olup, diğerleri simli madeni teldir. Çivileri ağaçtır, tamamen Urfa'ya has ve Urfa yapısıdır halen çalınır.

5-REBAB:Göksü deri, tahta veya kabak karpuzludur. Kolu yuvarlaktır. Madeni telliidir. Yaylı Tambur gibi yay la çalınır, halen bazı köylerde vardır.

Türk halk müziğinde bu beş çalgıdan başka tezenesiz çalgılar ailesinden Bozuk, Bulgarı, iki telli, kopuz , Kolca kopuz gibi çalgılar varsa da Urfa yöresinde kullanıldıklarına rastlanmıştır.

B - ÜFLENEREK ÇALINAN ÇALGILAR :

1 — KAVAL : Aslı bir çoban çalgısıdır. Sonraları Urfa'da halk müziğinde kullanıla gelmiştir. Dilli ve dilsiz olanları vardır. İçi boş 1,5 cm çapında bir silindirden meydana gelir, üst tarafında yedi, altta bir deliği vardır. Ağaç ve değişik madenlerden yapılanları vardır. Adının «Kav» kelimesinden türediğini, yani «içi» boş şey olduğunu söyleyenler olduğu gibi, Arapçada geveze nalamına gelen «Kavvâl» sözcüğünden geldiğini ileri sürenlerde vardır.

2 — ZURNA : Davulun ayrılmaz arkadaşıdır. Urfa folklorunda, halaylarında, düğünlerinde hiç eksik olmaz. Tarihçesi milattan öncelerine kadar uzanır. En son Osmanlı mehterhanelerinde baş çalğı haline gelmiştir. Çeşitli boyda olanları vardır. Bir açık hava çalgısıdır. Keskin ve cırtlak bir sesi vardır, üflenerek çalınan kamışlılar ailesindendir. Üst tarafında yedi, altta bir ses deliği vardır. En iyileri şimşir ağacından yapılıyorsada, madenden örneğin gümüşten yapılanları da vardır.

C - YAYLI ÇALGILAR :

Urfa folklorunda ve halk müziğinde yaylı çalgılardan pek az yararlanılır. Daha ziyade Türk sanat müziği çalgılarından olan «Keman» dan (her zaman olmamakla birlikte) yararlanılır. Araştırmalara göre Bireçik yöresinde «Sinek kemanı» diye bilinen bir yaylı çalgının olduğu, fakat şimdi kullanılmayarak yerini «keman» a bıraktığı anlşalmaktadır.

Türkiye folklorunda çeşitli yörelerde Iklık. Kabak kemane, Kemençe, Kese kemanı, Kemane, Yay, v.s. gibi yaylı çalgılar kullanılmasına rağman» a bıraktığı anlaşılmaktadır ezgi ve ritimleri olması dolayısıyla bu çalgılarla uyum sağlanamamıştır . Ancak birisi hariçtir. Buna REBAP denir.

D - VURMALI (Vurularak çalınan) ÇALGILAR :

1 — DARBUKA : Küçük bir küp biçiminde olup tek ağzına gerilmiş inse bir deriden meydana gelir. Elle ve paraklarla vurularak çalınır. Düğünlerde, gece eğlencelerinde, kına gecelerinde ritim aracı olarak çalınır. Gövdesi pişirilmiş kilden veya madenden (Alüminyum, bakır) de yapılanları vardır. Urfa'da bu çalgıya «DEL-

BİKE» veya «DÜMBELEK»de denilir. bir çalgısıdır. Urfa bölgesinde çalınan davullar diğer yörelere oranla daha büyük boyuttadır.

2 — DAVUL : Tarihçesi ço keskilere dayanır. Vurma çalgıların adeta simgesidir. Basit bir kasnak ve iki tarafına geçirilmiş ve gerilmiş deri ile iki tokmaktan meydana gelir. Tokmaklardan sağ elde olanı topuzlu ve büyükçe, sol elde olanı ise uzunca ve ince (zibzibi) bir değnektir. Omuza bir kayışla asılarak çalınır. Urfa halk oyunlarının ve düğünlerinin aranılan

3 — TEF : Çok eskiden beri kullanılan bir ritim aracıdır. «Def» te denilir. Basit bir kasnak ve tek tarafına gerilmiş ince bir deriden müteşekkildir. Zilli ve zilsiz olanları vardır. Urfa'da Halk müziği ve Sanat müziği eğlencelerinde çalındığı gibi, zilsiz ve diğerlerine oranla daha büyükçe olanları mevlütlerde de çalınır. Tef parmaklarla deriye vurularak veya tek elle havada şıngırdatılarak çalınır.

4 — KAŞIK : Bildiğimiz tahta iki adet çorba kaşığından başkası değildir. Urfa halk müziği eğlenceleri̇nde ritim aracı olarak iki kaşık bir elle tutulup, diğer ele ve dize vurularak çalınır.

5- ZİLLİ MAŞA: Maşa biçiminde iki ana koldan oluşmuş bir çalgıdır. Her iki kolun uç tarafları iki çatalla ayrılmış ve bu çatalların uçları birbirine ayrı bir çubukla bağlanmıştır. Düğünlerde ve eğlence gecelerinde çalınan bir tartım aracıdır.

6 — ÇARPARA : Buna «ŞAKRAK» da denilir. Ağaçtan yapılmış yassı tahtaların ikişerli olarak dört tanesinin bir araya getirilmesiyle meydana gelen bir ritim çalgısıdır. Uçları ufak menteşelerle veya lastikle bağlanır . Dize konularak veya elde şaklatılarak çalınır.

7 —LEĞEN : Evlerde kullanılan bildiğimiz bakır leğendir. Kadınlar arasındaki eğlencelerde, kına gecelerinde Leğenin ters tarafına elle vurularak çalınan yöresel bir ritm aracıdır.

İki demir çubuk veya kaşıkla boş bir şişeye vurularak ta ritim tutulduğu bazı eğlencelerde görülür.

Urfa Mutfağından Bazı İsimler

Derleyen :
Mehmet Çinİ

DAHA ÇOK KIŞ MEVSİMİNDE YAPILAN YEMEKLER :

1 - Boranı
2 - TiritIi Küfte
3 - DoImaIı Küfte
4 - İçIi Küfte
5 - EşkiIi Küfte
6 - Basa Küftesi
7 - Yahudi Küftesi
8 - Semsek
9 - Ağzı Açık
10 - Ağzı Yumuk
11 - Bütün MecmekIi Bugur PiIavı (Kervar Aşı)
12 - ŞeereIi PiIav
13 - Kaburga
14 Kuzu İçi
15 - ÜzIemeIi PiIav
16 - Mimbar
17 - Firik PiIavı
18 - LıkIıkı Köfte
19 - KeIIe
20 - Kış Kabağı
21 - Tirit
22 - Lahana Sarması
23 - LoIaz Kavurması
24 - Kayganak
25 - HamırIı
26 - İki Barmak

YAZ MEVSİMİNDE YAPILAN YEMEKLER :

1 - Karnıyarık
2 - Kazan Kebabı
3 - SöğüIme
4 - ÖIü BaIcan
5 Doğurma
6 - Bütün BaIcan
7 - Çöp Kebabı
8 - Firenk Tavası
9 Firenk Aşı
10 - Çömlek
11 - İsot Aşı
12 - Su Kabağı
13 - Kabak İçi
14 Acur DoIması
15 - Acur Aşı
16 - Acur Bastırması
17 - Soğan Aşı
18 - Samırsak Aşı
19 - Firenk DoIması
20 - Kabak DoIması
21 - İsot DoIması
22 - BaIcan DoIması
23 - Dögmeç
24 - Oturtma
25 - Bamya Aşı
26 - Saçbastı
27 - Tepsi Kebabı
28 - KıymaIı Ekmek
29 - Pencer Aşı
30 - TürIü
31 - Annazik
32 - İspanak Aşı
33 - BaIcanIı Kebap
34 - SoğanIı Kebab
35 - KemeIi Kebap
36 - Has DoIması
37 - Lebeni
39 - Kömeç Kavurması
39 - Köeç K7avurası
40 - DoIma İçi
41 - Sarma
42 - BaIcan Kavurması
43 - PakIa
44 - PakIa Hediği
45 - Kenger
46 - Keme Aşı
47 - Nohut Hediği
48 - EImaIı Kebap

KÜFTELER (HER MEVSİM YAPILIR) :

1 - Çiğköfte
2 - Aya Küftesi
3 - YuvaIak
4 - FirenkIi Küfte
5 - MecmekIi Küfte
6 - Kıyma
7 - YağIı YumurtaIı Küfte

SALATALAR :

1 - Bostana
2 - Cacık
3 - Patates Bostanası
4 - Arap Bostanası
5 - Zeytun Bostanası
6 - PakIa Bostanası
7 - EşkIi
8 - Yumurta Bostanası

TATLILAR :

1 - ŞıIIık
2 - Ketmer
3 - HaIbur Hurması
4 - ZingiI
5 - Yımırta DatIısı
6 - PaIıza
7 - SüdIü
8 - Kedeyif
9 - PendirIi
10 - Daş Ekmeği
11 - HırtIevik
12 - PendrIi HavIa
13 KüncülÜ Akıt
14 - Teh PaIızası
15 - TuIumba DatIısı
16 - İncir DatIısı
17 -BuIamaç
18 - Kuymak
19 Aşır Aşı
20 - Kabak DatIısı

KIŞ GECELERİNDE YENEN TATLI - ÇEREZLER :

1 - Bastık
2 - Çekçek
3 - Leppik
4 - Suçuk
5 - Kesme
6 - Basma Küftesi

URFA'DA YETİŞMİŞ BİLGİNLER

EL-HARRANİ AHMED B.HAMDAN B. ŞEBİB B. HAMDAN B. MAHMUD EL- HARRANİ NECMEDDİN EBU ABDULLAH EL-NEMİRİ (1206-1295)

Harran'da 1206 da doğmuştur. Sonra 1295'de Kahire'de vefat etmiştir. Şöhretli adı El - Harrani'dir.

ESERLER :

1 - CamiiuI-Fünun ve SaIat eI - Mahzun
2 - EI-Red AIa eI-Taiiyye Li ibn-i Farız
3 - RiayetüI-Kebire fi fürü eI-Hana biIe

EL-ŞEYH ÖMER B. MUHAMMED EL-REHAVİ (? - 1703 ?)

17. yüzyıI büyük din aIimIerindendir. 1703 de vefat ettiği tahmin ediIir.
1694 yıIında tamamIadığı MIK - NATIS EL- ULUM eseri vardır.

ABDUL AHAD B. MUHAMMED B. ABDUL AHAD EL-HARRANİ EBUL-MEHASİN EL-HAHBELİ (? -1400)

Harran'Iı oIan bu biIgin 1400 yıIında HaIep 'te vefat etmiştir.
ESERLERİ :
1 - Kafiye eI-Kari fi fünun eI-Mekari fiI-Kıraat

İBRAHİM B.SEYYİD B.MUHAMMED B. KEMALEDDİN MUHAMMED B. HÜSEYİN B. MUHAMMED B. HAMZA HARRANİ (1644-1708)

İbn-i Hamza eI-Dımışk'ı diye şöhret buImuştur. Harran'Iıdır. 1644'de doğmuş Hac dönüşü Mekke yakınIarında 1708 de vefat etmişitr.
ESERLERİ :
1 - EI-Beyan veI-Tarif fi EsbabiI-Hadis eI-Şerif
2 Haşiye aIa ŞerhiI-EIfiye Ii-ibni eI-Musannif fiI-Nahv

EL - SURUCİ AHMED B. İBRAHİM B. ABDÜLGANİ B. İSHAK EL-SURUCİ EL-HARRANİ EL-KADI ZEYNEDDİN EBUL-ABBAS EL-HANEFİ (1239 - 1210)

Din aIimi oIup 1239 da doğmuş 1310 da Mısır'da vefat etmiştir.

ESERLERİ :

1 - Edeb eI-Kadı
2 - Tuhfe tüI-Ashab
3 - EI-HüccetüI Vaziha Ii en eI-Bermekt Ieyset mn eI- Fatiha
4 - EI-Gayetü fi şerh eI-Hidaye IiI Merğinani fiI-für'u
5 - EI-Fetavayi eI-Suruciye
6 - Menasik eI-Haç

MUHAMMED B.ALİ EL-SURUCİ

(? - 1343)
Hayatı hakında fazIa biIgi yok - tur. İHDAK EL-HAKAYİK FİL-NAZM EL-RAİK adIı eseri vardır.

SÜLEYMAN B. ÖMER B. SALEM B. MEŞED EL-HARRANİ CEMALEDDİN EBU EL-REBİ EL-HANBELİ

(? - 1225)
ESERLERİ :
1 - İtikad EhIi Harran
2 - EI-Racih fiI-UsuI
3 - Sarf eI-İItibas'en Bedaatun Kıraat üI ahmas
4 - Nefi eI-afat an Ayat eI-Sıfat

ABDULLATİF B. ABDÜLMENNAN B. ALİ B. NASR EL- HARRANİ EBUL-FEREC (? - 1273)
Hambeli hadis aIimIerindendir,
ESERLERİ :
1 - SemaniyetüI-Necip
2 - SabaiyatüI-Necip

Yaşar Nezihe Hanım'ın Gazelleri

HazırIayan : M.Yaşar Uğur

GAZEL

Vâmıkm âteş-i can-sûzını azrâ ne bilir
Kaysın aşk-ı eIem-efzâsını LeyIa ne bilir

Subha dek bir güI için etmede feryâd ü figân
Nergisin kıymetini bülbüI-i şeydâ ne bilir

Künc-i meyhânede hep ömrü sefihâne geçer
Ne bilir sarhoş oIan mihnet-i dünya ne bilir

Verme sâki bana şimdengeri mey göz süzerek
Nûş eden zehr-i ğamı Iezzet-i sahbâ ne bilir

Neye beyhüde tabibe açayım derd ı dili
Hasta-i aşk oIana çare etıbba ne bilir

Dökerek göz yaşı ahvaIını arz etmez isen
O peri çekdiğin âIâmı NEZİHE ne bilir

FâiIâtün / fâiIâtün / fâiIâtün / fâiIün

GAZEL

Kârınız cevr eyIemektir âşık-ı yektânıza
NaIe-kârım düşdüğüm gündenberi sevdânıza

Bir zamanIar naz iIe va'd-i visaI ettikçe siz
Reşk ederdi andeIiban savt-ı şevk-efzânıza

Hâk-i pâyından baidim şimdi ey mâh-Iika
Kıyıer etmekte perestiş hüsn-i bi- hemtânıza

Nar-ı firkat yaktı ârâm-ı diIi etti remad
GeImiyor hâIa nihayet naz ü istiğnânıza

Asumâne sevdiğim etme sakın atf-ı nigâh
Hep ser ü şan şüphesiz meftun oIur simânıza

Bir nazar kâfidir artıkterk-i naz et sevgiIi
Varsın âğyar nâiI oIsun vasıI-ı can-bahşanıza

Bister-i randa NEZİHE mevte eyIer intizar
Sevdiğim sizde mürevvet yok mudur şeydânıza

FâIiâtün / fâiIâtün / fâiIâtün / fâiIün

URFA'DAN DERLENMİŞ MANİLER

M. Emin Ergin

118

BAHÇALARIN BADEMİ
KAŞLAR KUDRET KELEMİ
MADAM TEBİB DEGİLDİ
NİYE AÇTİ YAREMİ

119

MENDİLİM AL DEGİRMİ
DALINI SAYDM GİRMİ
MEHLEDE ÜÇ GÖZZEL VAR
BİRİ BENİM DEGİLMİ

120

HAYATLARI DEGİRMİ
O GELEN YAR DEGİLMİ
MEHLEDE ÜÇ GÖZZEL VAR
BİRİ BENİM DEGİLMİ

121

KALADAN ATIN BENİ
ASKERE KATIN BENİ
ASKER BENİ NEYLESİN
KIZLARA SATIN BENİ

122

KAŞLARİ KAŞLAR BENİ
AŞKİ ATAŞLAR BENİ
BEN FELEGE NEYLEDİM
HER GELEN DAŞLAR BENİ

123

KEKLIGEM AVLA BENİ
GÜMÜŞE KABLA BENİ
GECELER YAR KOYNINDA
GÜNDÜZ BIHAVLA BENİ

124

KAŞLARİ KAŞLAR BENİ
AŞKİ ATAŞLAR BENİ
BEN BIRDA KERİPMİYEM ?
HER GELEN DAŞLAR BENİ

125

YARA BENİ
ÇÜRÜTTÜ YARA BENİ
GÖRÜP DERTLİ OLMAHTAN
GÖTÜRÜN YARA BENİ

126

YARA BENİ
ÇÜRÜTTÜ YARA BENİ
DORISINI SÖYLEREM
ÇEKSELER DARA BENİ

127

DAĞLAR DAĞLADI BENİ
GÖREN AĞLADI BENİ
BEN FELEGE NEYLEDİM
DERDE BAĞLADI BENİ

128

SÜRME BENİ
ÇEK GÖZE SÜRME BENİ
KAPİDA KUL OLMIŞAM
NAÇARAM SÜRME BENİ

129

BUDA BENİ
AL MAKAS BUDA BENİ
SAÇLARI ILAN OLMIŞ
KORHARAM YUDA BENİ

130

AL ELİNE KELEMİ
YAZ BAŞINA GELENİ
ACEP NERE GOMERLER
YAR YOLUNA ÖLENİ

131

SÜRME MENİ
AÇ GÖKSİ SÜR MEMENİ
BALA ÇOHTANDIR AĞLİ
AĞZINA SÜR MEMENİ

132

YOLLADIM YOLA SENİ
YOLLAR YORMİYA SENİ
ACEP O GÜN OLURMU
Bİ DAHA GOREM SENNİ

133

AL ALMANIN DORDÜNÜ
SEV İGİDİN MERDİNİ
SEVERSEY GOZELİ SEV
ÇEKME ÇIRKİN DERDİNİ

134

URFANIN MEŞELERİ
MEY DOLDIR ŞUŞELERİ
EVLİLER EVE GETTİ
BEKLEREM KOŞELERİ

135

KALANIN BEDENLERİ
ÇEVİRİN GIDENLERİ
VURUN VURUN OLDURÜN
YARI TERK EDENLERİ

136

GİDENLERİ
KOYVERİN GİDENLERİ
KORAFEHEM OLMIŞLAR
GÖRMİLER GİDENLERİ

137

DALDA YERİ
BÜLBUL OL DALDA YERİ
ELİ ELİMDE OLSA
NEDEYİM DALDA YERİ

138

DALDA YERİ
BÜLBUL OL DALDA YERİ
FELEK Bİ YERİ
BIRAHMAZ DALDA YERİ

139

YARA YERİ
SAĞALMAZ YARA YERİ
EL GETTİ MENZİL ALDI
BEN DEREM YARA YERİ

140

SEVDİĞİM BAHTI GEÇTİ
CİGERIM YAHTI GEÇTİ
HEKİM KURBANİ OLIM
YARAMIN VAHTI GEÇTİ

141

KALA YERİ
YIHILSIN KALA YERİ
BEN BELE YARI NEDİM
YAR GIDE KALA YERİ

142

SEVDIĞIM BAHTI GEÇTİ
CİGERIM YAHTI GEÇTİ
TEBİB DERMAN EYLEME
YARAMIN VAHTI GEÇTİ

143

KERVANLAR DAĞI GEÇTİ
BAHÇAYI BAĞI GEĞTİ
GEL AÇIL GÖYNÜM ARTIK
BAHÇAYI BAĞI GEÇTİ

144

AHŞAMIN VAHTI GEÇTİ
Bİ CİVAN BAHTI GEÇTİ
ZÜLFÜNÜ KEMEND ETMİŞ
BOYNIMA TAHTI GEÇTİ

145

SENEDAL
BÜLBÜL KONMIŞ SENEDAL
ESKİ DOST DÜŞMAN OLMAZ
YENGİ YARDAN SENED AL

146

LAL DEGİL
BÜLBÜL DİLİ LAL DEGİL
İNSAFSIZ İNSAFA GEL
BENİM HALIM HAL DEGİL

147

ELİ ELİMDE DEGİL
KOLİ BELİMDE DEGİL
İSTERSEM SİZE GELİM
EMİR ELİMDE DEGİL

Urfalı Şair Nabi'nin hayrabad adlı eseri hakkında

—VI.—

Mahmut Karakaş

Nihayet, şahla Cavid başka bir kuyudan dışarı çıkarlar. Çalâk bu mahalleyi iyi bildiğinden, kuyunun ağzında saklanarak onları gözetler. Şah'la Cavid etrafı güllerle süslü ve ğâyet güzel, melek gibi bir kız ve yanında ğâyet çirkin bir adam vardır. Bu adam kötülüğü ve ahlaksızlığı ile ün salmış kan dökücü ve irz düşmanı bir eşkiyadır.
Kim görse, korkusundan nevzu bil - lah çekerek kaçar, bekçiler bile onun şerrinden uzaklaşırlardı.

Huni ceri sefiye hudkem
Bir rahm u mürüvvet adı Tamtam
Bir şeb yoğidi ki etmeye kan
Acizdi elinden ehl-i Cürcan

Tamtam adında olan bu eşkiya her tarafta aranmasına rağmen yakalanmamıştır. Nerde bir kız görse baskın yapar zorla tecavüz eder, halkın malını komaz alır.

Her kande ki guş edeydi duhter
Zor ile olurdu ana hemser
Bi bak hücum edüp visale
Eylerdi bekâretin izale
Çok haneleri komuşdu hâli
Halkın kurub alur idi mali

o evdeki kızında pederi vefat etmiş, kız; annesi ve kölesi ile yalnız kalmış. Bunu duyan Tamtam, o gece kızın evini basmış.

Tamtam kıza tecavüz etmek için saldırır, fakat her seferinde kız elinden kaçar. Zavallı kız kendini bırakması için Tamtam'a rica eder, yalvarır. Eğer kendini bırakırsa, onunla evleneceğini söylemesine rağmen, yine gözü dönmüş eşkiyanın elinden kurtulamaz.

Naçar sürüb yere fuh-i zerd
Yalvardı ana ki ey civanmerd
Gel etme diraz sen bana dest
Etme el içinde ırzımı pest
Bu kavlime şâhid olsun Allah
Kim baz olacak der-i sehergâh
Şer-i olub seninle hemser
Başın edeyim göge beraber

Bu durumu gören şahın gözüne dünya kara olur. Kızı kurtarmaya gitse eşkiya ile dövüşemeyeceğini bilir. Aynı zamanda Cavid'i düşünür, çaresizlik içinde kıvranırken eşkiyanın arkadaşları şahı ve Cavid'i arkadan gelerek yakalar, ellerini bağlayarak bir odaya korlar. Tamtan'a haber verdikleri zaman, Tamtam gelerek şaha hakeret eder.

Ejdleri sayda eden ikdam
Ya Hamza gerek ya Rüstem u Sam
İfrit ile olmağa mukabil
Lazım k'ola kahraman-i katil

Kuyuda saklanmış olan Çalâk, bu hali görünce şahla Cavid'in imdadına koşar. Her zaman yanında taşıdığı ayyarlığını alarak gizlice yanlarına yaklaşır. Önce Tamtam'ın arkadaşlarını tütsü yakarak bayıltır, sonra başlarını gövdelerinden ayırır. Bu iş bitince, hala kızı yakalamaya çalışan Tamtam'a arkadan yetişerek öldürür.

Fırsat düşürüb mesabe şir
Etdi serine havale şemşir
Köt etdi ser keded gunun
Fevvare misali akıtdı hunun

Çalâk, eşkiyaları öldürdükten sonra şahın huzuruna gelir, ellerinin bağını çözer. Şah hayatını ve Cavid'i kurtaran bu adama kim olduğunu sorar.

Çalâk, hep beraber kızın evine gittikten sonra macerayı baştan sona kadar anlatır. Şah bütün yaptıklarından dolayı Çalâk'ı tebrik eder,o'nun gözlerinden öper.

Devamı Sahife 24'De

Çalak edebe edüb ri ayet
Sultan ile etmedi refeket
Ol lağme girüb şeh-i cihantab
Cavid ile etdi azm-i serdab

Meğer, Cürcan şahı ile Kerman şahı arasında eskiden beri süre gelen bir husumet varmış. Her sene iki şah arasında savaşanlar olur, her saferinde de Kerman şahı yenilir, fakat yine savaştan vazgeçmezmiş. Kerman şahı nihayet Cücan şahından intikam almak için hile yoluna baş vurur. Hilekâr bir adamı Cürcan'a şahı öldürmek için gönderir.

Kermanda var idi bir fedayi
Kim hayr eline basmaz idi pay (i)
Etmişdi şeh üstüne havale
Km ede vücudunu izâle

Fedai, Cürcan'a gelir ve şahın hareketlerini takib eder, o'nu yakalamak için ne lazımsa yapar. Şah nereye gitse arkasından onu takib eder. Öyle kıyafetlerle dolaşır ki kimse onu tanıyamaz.

Şeh gitiği dem gehi şikâre
Yel gib çıkardı kuhsare
Germabeye girdiğinde üryan
Cin gibi olurdu onda pünhan

Şah, serdaba yalnızlığa çekildiği gece; kapıdaki nöbetçileri ilaçla ilaçla uyutarak içeri girer. Serdabda şahı göremeyince bi yere gizlenerek onu bekler. Nihayet, şahla Cavid; Çalakdan ayrıldıktan sonra serdaba gelirken onları görür. Hemen tütsü yakarak ikisinide bayıltır. Şahın el ve ayaklarını bağlar bir çuvala koyar ve sarayın damına çıkarır. Ordanda sokağa inmeye çalışırken, oraya yakın yerde bulunandan yetişerek fedaiyi yakalar, ellerini bağlayarak çuval da ne olduğunu nerden çaldığını sorar. Zor durumda kalan fidayi bütün meseleyi sonuna kadar anlatır. Çalâk şahın elini çözer, fedaiyi ise evine götürerek orda hapseder.

İnmekte iken zemine bibak
Geldi ana rast o çeşm-i Çalâk
Bir hamle-i süht edüb havale
Dönderdi yere yatan çuvale

Sonra, şahla beraber serdaba gelerek Cavid'i de ayıltırlar. Olan bu vakaları konuşarak, güle eglene yollarına devam ederler.

Öte yandan Cürcan şahının vezirleri toplanarak şahın böyle serdabda yalnızlığa çekilmesinden duydukları üzüntüyü belirtirler. Bazısı şahın şuuru yerine gelince tekrar vazifesine döneceğini, bazısı bir köle için tahtın terkedilemiyeceğini söyler. Bazısıda, düşmanın bunu duyunca tehlikeli olacağını söyleyerek şaha, ricaya gitmeyi düşünürler.

Kimi dedi guş ederse a'da
Serhadlerin eylemezmi yağma
Kimisi dediki şah-ı Kerman
Elbette olur duyarsa tazan

Onlar bu konuşmada iken, serdabın kapısı açılır ve Şah'la Cavid içeri girerler. Şahla Cavid'i karşılarında gören vezirler, şaşkına dönerler. Bilhassa Cavid'in yandığını sandıkları için hortlak olduğunu zannederler. İşlerinden bir kısmıda velayet olduğunu düşünürler. Onlarında arkalarından, hiç tanımadıkları Çal âk gelince şaşkınlıkları daha da artar.

Mechul idi halka çün hikâyet
Heb oldu esir-i dam-i hayret

Şah, yerine oturduktan sonra şair Fahr'in nerde olduğunu sorar. Mecnun gib çöllere gittiğini öğrenince, arkasına adam gönderir Fahr'u buldurup getirtir. Başlarından geçen macerayı şah, birer birer anlatır, Çalâk'ın ise kardeşi durumunda olduğunu, hayatını ona borçlu olduğunu söyler.

O gün şehirde şenlikler yapılır, Caddeler donatılır, hertarafta bir bayram havası eser.

Bu zevk u safaya şah-i Cürcan
Cürcan'a tonanma etdi ferman
Dükkânlara zin edüb seraser
Giydi der u bam came-i zer

Eğlenceler ve sohbet sırasında şah Çalâk'a kızla Cavid'in birbirine nasıl bakıştıklarını anlatır, ondan fikrini sorar. Çalâk, izin verirse kızla Cavid'in evlenmelerinin münasib olduğunu söyler.

BOZOVADA BİR ZİYARET YERİ

KAPLAN DEDE

Mustafa BİLKAN

Urfa'nın Bozova ilçesinde Kaplan Dede namında bir dağ ziyareti vardır. Bu ziyaret : İlçe merkezinin 7.Km. güneyinde, Urfa - Bozova asfaltının kuzey istikametine düşen yediyüz metre yüksekliğinde Kaplan tepesindedir.

Ziyaretin bulunduğu noktaya yaya olarak güneyindeki patika yoldan 15 Dakikada çıkılır.

Tepenin zirvesinde varılmadan önce hilal gibi tepeyi çevreliyen bir moloz taş duvarı görülür. Yüz metre içerde ikinci moloz taş duvarda bulunan yıkık kapıdan ziyaretle girilir. İlk girişte kurban ve adaklarının kesildiği bir mezbaha taşına rastlanır . Bu avluda 3 büyük yığma şehitlik ve yemek işleri halledilir.

Tam tepede ikinci bir avluda yine iki büyük şehitlik bulunur. Bu avluda da ibadetleri yapılır. Mezarların basınçlarından Teberrük alınır. Diğer iki ziyaretin birinde : Ziyaretin askerlerini sembolize eden taşlara yapışmış siyah karpuz çekirdeklerini andıran çok sayıda böceklere rastlanır. Bu böcekler manasız değildir . Bunlara kimse el süremez. Yedinci ziyaret avlularının dışında olup, bir ara bilinmeyen kişilerce gizlice kazıldığı, görülmüş, ancak bizzat içlerinde bulunduğum bir ziyaretçi gurubu ile bu kıkık mezar tekrar eski şekline konulmuştur. Mezardan çıkarılmış toprak arasında ; kil çanak, çömlek ve testi parçaları izlenmiştir. Ziyaretin yüksek tepesinde kolaylıkla Fırat nehri, Samsat höğüğü, Göbekli , Behlülüdane - Alidede , Çakmak ziyaretleri seyredilir.

Ziyarete kış hariç diğer üç mevsimde de gidilir. Fakat Kasım ayında yağmurların Lezet verdiği dağ alucu dağdağan - Palamutlu bir ziyaret daha ahenkli olur.

Ziyaret, Çevrede : Yağmuru müjdeleme, küçükbaş sağım hayvanlarının ağız, meme, toynak hastalıkları - na şifa, bolluk ve bereket dilemeye orada yatanların aziz ruhlarında yardımcı olmakla manevi hükmünü sürdürür. Ekseriyetle her yıl çevrenin çobanları tarafından verilen bir karar - la sürülerle birlikte Kaplan ziyareti günü sürü sahiplerine bildirilir. O gün herkes, at, merkep, araba V.S vasıtalarla kurbanlığını, yağ, su, buğuru - nu sabah saat dokuza kadar ziyarette bulundurur. Sıra ile çoban sürüye ziyareti dolaşma düzeni verir. Ziyaretten alınan bir avuç teberrük bir kova suya dökülerek karıştırılır ve bu su tasla yedi kez ziyareti koşarak dolaşan koyun sürüsüne atılır. Koyunlarda mucizevi bir bağrışma ve koşuşma görülür. Bu an ziyaretin kabulunü sembolize eden bu kutsal hayvanların intizarı ile birlikte ziyaretçilerde dilekte bulunur. İbadet eder, tederrüklü sudan içerler. Ardından herkes kuzu, oğlak, horoz, tavuk ne getirmişse keser yemekler pişer ziyaretin meşe odunu boldur. Çabuk pişen yemeklerden her aile bir siniyi misafir ziyaretçilere gönderir. Erkekler birlikte yemek yer su içerler. Bu arada şidetli rüzgarla birlkte yağmurun bastırdığı da görülür. Ziyarette uyuyan hastalar, çocuklar uyarılır. Artık dağdan inme faslı başlar.

Ziyaretin ne bekçisi, ne türbedarı, ne de dışarıdan gözetliyeni olmamakla beraber tarihi olaylara göre 759 yıldan beri dikenli bir gül kendi kendini korumaktadır.

Devamı Arkada

Evliya Çelebi Seyahatnamesinde
URFA

İ. Halil ÇELİK

ZİYARET YERLERİ :

Şehir içinde büyük bir ağaç kökü vardır. Ona İbrahim Makamı ziyaret ağacı derler. Lanetli Nemrut zamanında Hazreti İbrahim dünyaya geldiğinde bütün müneccimler :

«Ya Nemrut. Bu saatte bir çocuk doğdu. Senin devlet ve dinine ve canına kasdeder. Tez onu bulдurup öldür.» diye haber verdiler.

Nemrut bütün şehri taratıp anasından yeni doğmuş nice günahsız çocukları öldürttü. İbrahim Nebiyi sözü denilen ağacın kovuğuna annesi saklamış. O ağaç kökü binlerce yıldan beri çürümüş olduğu halde halen durmaktadır. (24)

HEKİM DEDE ZİYARETİ :

Şehir içindedir. 191 (H.) tarihinde vefat etmiştir. 80 yıl yaşamıştır . Nurlu kabirleri o kadar düzenli değilse de yine herkes tarafından ziyaret edilen bir yerdir.

YAHYA BERMEKİ ZİYARETİ :

Fadl b. Yahya Bermeki 45 sene yaşamıştır. Hapiste vefat etmiştir. Kabri çok ziyaret edilir.

ŞEYH YAHYA ZİYARETİ :

Şeyh Yahya el - Harrani'nin kabri Harran dibindedir. Kutuplуğa ayak basmış ulu sultandır. Harran kalesinin yanında çöl tarafında büyük bir kubbe içinde medfundur. Çöl arapları bu sultana son derece bağlıdırlar. (Daha önce anlatıldığı için kısa geçiyorum)

CABİR EL ENSARİ : Culap, Urfa toprağında bin haneli bağ ve bahçeli çöl içinde bir kasabadır. Suyu ve havası güzel, toprakları verimlidir. Camileri, mescitleri, hanı hamamı birkaç dükkanı ve birkaç değirmeni vardır . Burada Şeyh hazreti CABİR EL ENSARİ ziyaret yeri vardır. Küçük kubbeli bir kabri vardır.

Muhterem okuyucularım. Evliya Seyahatnamesindeki Urfa'yı sizlere tanıtmaya çalıştık.. Bundan 330 yıl önce Urfamızdaki yaşayışı, ilim ve kültür durumunu en ince noktaları - na kadar aydınlatan Evliya Çelebi'yi Rahmetle anar başka bir yazı dizisinde buluşmak üzere hoşça kalın.

KAPLAN DEDE

Şöyleki : Şimdiye kadar yaşıyanların dilinde ve dimağında yer eden kanı şudur : Kaplan dedinin tepesinden bir tutam odun kimin evine gider se o ev halkı iflah olmaz, ziyareti kurcalıyanların son yıllarda uğradıkları

Feci akibetler de ilk kanılar zincirine

Akibetler de ilk kanılar zincirine eklenirse Kaplan Dede daha da korku ve dehşet saçan bir muamma olur.

Bozova'nın ilk rüzgarı, ilk karı ilk yağmuru Kaplan Dede tarafından müjdelenir. O yörenin tedbir ve tekbir tepesidir. Hemşehrileri onda Rableri ne daha da yaklaşırlar.

Tarihi tahminlere göre : Hicri 640 - 641 yıllarında, Bizansa ait yukarı Mezopotamyanın önemli şehri Edessa İslâm ordularınca fethedilince daha kuzeyde bulunan Zemizat (Samsat) Yaylak Telhövek kalelerine de akınlar yapılmış, yapılan İyad Bel ganem komutasında bu havalide yapılan fütuhatlar sırasında Kapıdede (Kaplan Dede) bütün bu havaliyi gözetleme karargah yeri yapıldığı, verilen şehitlerinde buraya toplatıldığı en kuvvetli rivayetler arasındadır.

URFA AĞZI SÖZLÜĞÜ

M. EMİN ERGİN

ÇARDAH : Avlulu evlerde merdivenle çıkılan yüksek oda .

Gelin çardahtan iner
Zilli haphapa biner
Benim cadı kaynanam
Gece delikten diner

ÇARIH : Çarık

İnci serdim hesire
Mektup gitmiy Mısıra
Demirden çarıh geyim
Gideyim ardısıra

ÇARNAÇAR : Çaresiz (Bak: Naçar

ÇARPANA : Eski yırtık ayakkabı

"Çapıt başka çarpana kışta"

ÇATAH : İki vadinin kavşağı

ÇAVA : Ekinin başaksız olarak yükselmesi

ÇAYAN : Çiyan

ÇEBELLEŞ : Güçleşmek, sarpa sarmak

ÇEBİŞ : Büyümüş oğlak

ÇEKÇEK : Üzüm suyu ve nişasta ile yapılan ve ufak dilimler halinde kesilerek kurutuldu ktan sonra kışın yenen bir nevi lokma benzer çerez. (Bak: Bastıh, kesme, muska, sucıh)

Evvela başlayalım şorba
Bi kaşah çıkaralı torbadan dan
Sıra geldi çekçek ile bastığa

Yiyer iken yaslanalım yastığa

ÇEKÇEKLİ : Kareli, damalı, ÇekçekIi kumaş "Kareli kumaş."

ÇEKİŞ— : Kavğa

ÇELLİK ÇUBUH: İki ucu sivri ufak değnek parçalarını (çelikleri uzunca sopalarla (Çubuklarla) vurup uzağa gönderme oyunu.

ÇELPESENK : Çapraşık (iş)

ÇELPESÜK : Düzenbaz, üç kağıtçı

ÇELPEŞİK : Çapraşık (Bak:Çelpesenk)

ÇEM : Çimen

ÇEMKİR— : Fazla ağlayıp bağırmak (Küçük çocuklar için söylenir

ÇEMRE :Sıvamak (kol ,paça gibi)

ÇENET : Karşılıklı kapı, pencere kapılarından biri

ÇENGE : Çene

ÇEPEL : Terbiyesiz sovsuz

ÇEPPELE : Becereksiz, sakar

ÇEPPİK : Alkış (Çeppikle-alkışla)

ÇEPPİK ÇAL- : Alkışlamak

ÇERÇİ : Köylere merkeple aktari eşya satmak için giden seyyar satıcı

ÇERMİK : Ilıca, kaplıca

ÇEŞME Tuvalet, kenef (Bak Abdesthana

ÇEZ : Çözmek

«İsfahandır aslı bizim elimiz
Ördek uçtu viran kaldı gönlümüz
Sen gidersen nice olır halımız
Çez aslım çez göksün düğmelerini»

ÇETELE : Fırsat (konuşma sırası)

ÇIHARI : Dışarı

«Eşkimişiy varsa çıh çıharı»

ÇIHIN : Çıkın, ufak bohça

ÇIHIŞMAH : Müşterek fakat paylaşılması mümkün olmayan bir mala, kaşılık alıp alakayı kesmek .

ÇIĞ : İnce kamıştan veya çubuk tan yapılan seyyar perde.

ÇIĞIR : Çağırmak, davet etmek bağırmak (Bak : Çağır)

ÇILPAH : Çıplak (Mecazen : züğürt)

ÇIRA : Her türlü ışık vasıtası

Ahşamlar oldı gene
Çıralar yandı gene
Ay üzlüm ceylan gözlüm
Aklıma düşdü gene

ÇIRA KÜRSÜSÜ : Üzerine lamba, fanus gibi aydınlatıcı alet konmaya yarayan tabure yüksekliğinde dikdörtgen sehbe.

ÇIRIH : İp bükmeye yarayan ilkel çıkrık.

ÇIRNAH : Tırnaklı pençe

ÇINĞI : Kıvılcım

ÇINDIR : Etin sinir kısmı

ÇınGIRLAVI : Çıngırcak

ÇITRIH : Çamur sıçrantısı (argo) Bulaşık, kavgacı adam.

ÇİĞ : Çiğ, pişmemiş

ÇİGDEM : Çiğdem

ÇİGİT : Pamuk çekirdeği

ÇİGRİ : Kötü yıkamak (çamaşır) (Macezen : Nefret etmek)

ÇİK : Aşığın çukur tarafı

ÇİLLEK : Obur, her gördüğünü yemek isteyen

ÇİLOREŞ : Bir üzüm çeşidi

ÇİM : 1 - Çimen (Farsça. Çemen) 2 - Yıkanmak, gusletmek, 3 - Yüzmek.

Hüvegin yollarında
Çimeydim göllerinde
Bi çüt pezveni olaydım
O yarın yollarında

ÇİMECEK : Dar yıkanma yeri

ÇİN : Omuz 2 — Kadar (Yak : Çigin)

«Harran'dan Urfa'ya çin»

ÇİNİLEVENDİ : Çin-i ravendi (Kaşıntı ilacı).

ÇİRİŞ : Sarı zambak kökünden yapılan bir nevi yapışkan mecun. (Mecazen : Yapışkan adam)

ÇİRPİ : Ağaçlardan, bilhassa kütüklerden kesilen ve kurutulan ince dallar

ÇİRTİK : 1 — Ufak üzüm salkını, 2 - Çirtik çal «Parmak şakırdatmak»

ÇİRTİK DAŞI :El parmakları arasına sıkıştırılıp atılan taş.

ÇİT : Basma entarilik

ÇİTARA : Renkli, yollu ipekli entarilik kumaş (Yak : Farsça : Çitâri)

ÇİTELE : Çamaşırı parmaklar arasında ovalayıp yıkamak (Yak : Çitile)

ÇİZO : Küçük, sıska yapılı, zayıf insan)

ÇOBAN : Çıban, Urfa çıbanı (:gözelluh)

ÇOH : Çok

ÇOLIHÇI : Sepetçi

ÇOPPIR : Çil yüzlü adam, çiçek bozuğue

ÇOR : Vücut kırıklığı, grip

«Gazelden yar, çinkinden çok
eksilmez.»

ÇÖGEN : Başı eğri ince, eğilir büklür baston (Bak : Haziran) (Yak : Farsça. Çevgân)

«Demir çögen eğilene, demir çarıh eriyene kadar»

ÇÖGÜR : Bağlama, saz

ÇÖLMEK : Çömlek

Eski Günlerden :

BULUNTU HOCA İLE SARHOŞ

M. Emin BEYAZGÜ

Bütün Urfa'nın hürmetle andığı büyük alim, merhum Buluntu Hoca (Abdurrahman Buluntu 1865 - 1968) ilmi sahadaki derin bilgisi yanında gayet mütevazi bir zat idi.

Yolda giderken gördüğü herkese selam verir, çocukları sever, sarhoşlara bile rastladığı zaman hatır sorup gönüllerini alırdı.

Hoca Efendi bir gün akşama doğru Halil - ur Rahman camiindeki hücresinden evine dönerken Çerkezinoğlu namiyle maruf bir sarhoşla karşılaşır. Yaşı 65'in üstünde olan bu adam Urfa'nın Bekri Mustafa'sı mesabesindeydi. Ve o gün yine fitil gibi sarhoştu. Hoca efendiyi görünce derhal ta zimle yanına giderek eline sarılıp öper ve ,

—Hoca efendi bizde tirit var yemeğe bize gideceğiz, misafirlerimizin der Hoca herne kadar teşekkür edip, güzel sözlerle gönlünü alarak gidemeyeceğini beyan ederse de Çerkezinoğlu'nun elinden kurtulmak mümkün mü? Buluntu efendi muhatab bir sarhoşta olsa gönlünü incitmemek için razı olur. Birlikte eve giderler, Sarhoş karısına seslenir :

Hanım, hoca efendinin tiridini hazırla Yaşlı kadın şaşırır, hiç böyle bir hazırlığı yok. Hocanın yanına gelip :

—Hoca sen bu sarhoşa bakma , tike kebaplık et getirdi, ne tiridi ne hali, der.

Kocası :

—Hocam sen bu deliye bakma ben eve tirtlik et getirdim der. Tirit, kebap münakaşası uzayınca kadın kocasına lafanlatmanın mümkün olamıyacağını anlar. Peki deyip hemen mutfağa gider. Mevcut etten biraz tiritlik ayırıp misafire bir tabak yemek hazırlar. Yemekten sonra, vakti gi - ren akşanı namazını kılmak için hoca efendiye namazlık serilir. Hoca namaza başlar.

Sarhoşta arkasında «Ne Allah için, ne Lillah için, Buluntu hocanın hatırı için Buluntu hocanın hatırı için Allah'u Ekber» deyip namaza durur. Bu olaydan bir müddet sonra Çerkezinoğlu tövbe edip içkiyi bıra - kır. Bu defagerçekten namaza başlar ve aynı sene Hacca gider. Artık o meşhur sarhoşun hayatında bir dönüş başlamıştır. Herkesin gıbta ettiği pırlanta gibi bir mü'min olur çıkar.

Vefatından bir hafta önce rahatsızlanır. Hastalığının 3. günü karısına dört günüm kaldı. Oğlum Halil'e haber gönderin gelsin der.

Karısı da :

-Sen deli mi oldun ? oğlan gelip işinden mi olsun, bu iş bellimi eder, der? İki gün sonra yine karısına : Berberi çağırın, banyoyu ısıtın, çamaşırlarımı hazırlayın iki günüm kaldı der. Ve isteği üzerine hareket edile - rek her türlü temizliği yapılır. İki gün sonra vefatı akşamı bütün aileyi toplar, hasbıhal eder. Yesin'i Şerif oku - tulur. Vakit biraz ilerleyince herkesi odasına gönderir. Sabaha karşı hanımına :

—Çabuk çocukları uyandırır, Bir saat derhal toplanır. Kendileriyle helalaşır, yine Kur'an okumalarını söyler, yanındakilere :

-Ayağım öldü, ruhum göbeğime çıktı, göksüme geldi, deyip Kelime-i Şehadet getirerek, pek çok kimseye nasib olabilecek bir surette iman selametiyle ruhunu teslim eder.

Çerkezinoğlu'nun hayat hikayesi

Buluntu Hoca ile Sarhoş

bir insanın ne kadar günahkâr oIsa da Allah'tan ümidi kesmemesini, AIIah'ın rahmetinin herşeyden büyük ve herşeyin üstünde oIduğunu ne güzel fade ediyor değiI mi? ErzurumIu İbrahim Hakkı'nın dediği gibi

Hiç kimseye hor bakma
İncitme gönüI yıkma

Urfalı ve Musiki

Baş tarafı Sahife 3'De

nesi vardır. Urfa'lı ecdadından tevarüs etmiş oIduğu bu hazineyi tükete, tükete kIasik müzikten bugünkü foIklor dediğimiz halk musikisine geçiş devresini yaşadığını görmekteyiz.

Çok üzüIerek burada beyan etmek isterim ki, bugün bir İsparta'nın bir Bursa'nın biIe tam teşekkülü musiki cemiyetIeri faaliyette buIunurken makamIar icad eden, Iehavi, Rehavi -Gerdaniye, Rehavi - Gevşed, Rehavi - Maye, Rehavi Nevruz, Rehavi Perdesi, Rehavi SeImek, Rehavi - Şehnaz gibi makamIara damğasını basmış oIan Urfa'lının malesef bugün nota UsuI makam öğreten aktif bir musiki cemiyeti biIe yoktur.

Urfalı Şair Nabi

Baş tarafı Sahife 17'De

ŞahIa ÇaIâk'ın konuşması sırasında Cavid iIe kız gizIi bakışIarla birbirine gönüI bağlarlar.

Biri birine bakub demadem
Peyvend-i ta'aIIuk oIdu muhkem
OI iki nihaI-i Mah ruhsar
OIdu biri birine giriftar

Fakat bu durum şahIa ÇaIâk'ın gözIerinden kaçmaz.

Kızın evinden ayrıIarak ÇaIâk'ın evine geIirIer. ÇaIâk evinde kaIır' ŞahIa Cavid tünele girerek serdabın yoIunu tutarIar.

Urfadan DerIenmiş

Baştarafı Sahife 4'De

mirçi bahmış ki bı bösbüyük padsahtır. çarnaçar aynatmağa başIamış:

Ben esas bıranın yabancısıyam, başka bi melmekette otıriydıh. Anam da vardı, babam da. Çoh zengindıh, feket adımız sanımız yohtı. Bi gün babam eve geldi çoh merak ediydı. Anam, Niye merak edisen herif" deye suval etti. Babam da "Ben bı keder sene çavdım, çalıştım, bı keder mal yığdım, feket şeref yığamadım, adım sanım yoh deye bögin çarşıda biye hekeret ettiIer" dedi. Anam bahtı oIacah kimin degiI, merakından öIecah "Herif madam ki eIedir kah bı meImeketi terk edah heIbet bi yer buIırıh" dedi. Babamda kahtı, ne keder maIı varsa sattı, savdı. Anam babam ben, iki kardaşım yoIa çıhtıh yoIda AIIah bize bi afat verdi. Babamdan kardaşIarımı öIdiIer, benen anam yaIavuz kaIdıh. Bı meImekete geIdih. Anamı nedim, nere bırahım derken, akIıma camı geIdi. Gettim anamı bi camının hücresine bırahtım. Düşindim, aItını pozdırsam yiyecağam, parasız kaIacağam, aItını pozdıramadım.

Harran

Kültür ve Folklor Dergisi

SAHİBİ

A. Fehmi APAYDIN

MESUL MÜDÜRÜ

Av. Osman Nuri MIZRAKÇI

YAYIN SEKRETERİ

Mustafa Kemâl APAYDIN

YAYIN KURULU

S. Adil GİRAY

M. Emin ERGİN

İ. Halil ÇELİK

M. Adil OYMAK

EKİM 1979

SAYI : 7

*

Gönderilen yazılar basılsın basılmasın geri verilmez.

Dergimizdeki yazı ve resimler Kaynak gösterilerek alınabilir.

FİATI : 10 T.L

ABONE : Yıllık 120 TL.
: Yurtdışı 240 TL.

Satış Merkezi : HARRAN Kitabevi
İdare Merkezi : Beyaz Sok. Beyaz Pasaj — URFA

YAZIŞMA ADRESİ : P.K. 44 - URFA

DİZGİ VE BASKI
GÜNEYDOĞU
MATBAASI
TLF: 37 97 URFA

BU SAYIDA :

Çağrı - HARRAN (2)

Urfa'dan Derlenmiş Atasözleri DERLEME KURULU (3)

Hacı Sakıp Efendi - Cemil Cahit GÜZELBEY (5)

Çimecekler - M. Emin BEYAZGÜL (7)

Bediüzzaman - Halil GÜLÜM (8)

Gazel - Mahmut Şevket AKKAYA (13)

Maniler - M. Emin ERGİN (15)

Hayrabad - Mahmut KARAKAŞ (17)

Harun Reşid Hikayesi - Musannifin Biri (18)

Karakoyun ve Hızmalı Köprü Hikayesi - M. Yaşar UĞUR (20)

Urfa Ağzı Sözlüğü - M. Emin ERGİN (21)

Bu Çağrıyı Görev Kabul Etmeliyiz

Urfa Kurtuluş Savaşı 11 Nisan 1920 de zaferle sonuçlandı. Bu zaferde her Urfa'lının ve Urfa'da bulunanların payı vardır. Bu kahramanlar sizin dedeniz, babanız, komşunuz da olabilir.

Küçük , büyük, yaşlı, genç herbirinizin muhakkak duyduğu, bildiği bir şey vardır. Urfa'nın Kurtuluş Savaşı hakkında. Değerli kardeşlerimiz. Bildiğiniz şeyler, duyduğunuz ve sahip olduğunuz hatıralar kaybolmaya mahkumdur. Bunların yazılması, yazılarak duyurulması gerekir. Böylece bu hatıralar belge haline gelir.

Bu bir görevdir, çünkü üzerinden 59 yıl geçtiği halde daha böyle bir çalışma yapılmadı. Gerçek hatıralar anlatılmadığından ve yazılmadığından bazı uydurmalar belge haline gelmektedir. Örnek istiyorsanız. Şu «ONİKİLER», deyimi Urfa'yı oniki kişi mi kurtardı? İngiliz, Fransız ile on iki kişimi savaştı? Bu «Onikiler» fantezidir. Bir sahne oyunudur. Hayal mahsulüdür. Elbetteki canını ortaya koyanlar vardır oniki kişinin içinde. Ama bunlardan ayrı senin deden şehid oldu, öbürünün babası ğazi oldu. İşte bunları yazın değerli okuyucular. Duyduklarınızı, gördüklernizi yazın.

İsterseniz dergimizde sizin isminize yayınlayalım. İsterseniz isimsiz yayınlayalım. Ama bize yazarken altına adınızı yazın. Kimden duyduğunuzu ve ne zaman duyduğunuzu yazın. Ama mutlaka yazın. Bu görevdir.

Benim bildiğim, duyduğum, gördüğüm önemli değil demeyin. Bunların hepsi birleşir, Kutuluşun bütün safhaları ortaya çıkar.

Değerli okuyucularımız bu arada şunu da belirtmek isteriz. HARRAN madem ki sizin derginizdir. Her sayfası size açık. Urfa folkloruyla ilgili yazacağınız her konuyu yayınlamaya hazırız. Konular mümkün olduğunca kaynaktan öğrenilmeli ve en tabii şekliyle yazılmalıdır.

HARRAN

Bir Ehliyetsize Hicviyye

Bağlamışlar eşşeği birde yapmışlar müdür
Ilim, irfan adına, bu bir cehlin zulmüdür
Müdürlük iz'an ister, kültür, liyâkât ister
Ne nâyasız bu herif, sâğır mıdır, kör müdür

M. Ayhan ABAMOR

URFA'DAN DERLENMİŞ ATASÖZLERİ

M. Emin Beyazgül
Asil Söyler
Ergin Okur
Ali Kazzaz

1 - Ac aman bilmez
2 - Ac ayı oynamaz
3 - Ac it fırın yıhar
4 - Ac tavuh dişinde erasa gezer
5 - Acın gözi doymaz, karnı doyar
6 - Acı işletme tohı tepretme
7 - Acından öldi demesinler, yidi öldi desinler
8 - Acı kavını sam çalmaz
9 - Açtırma kutıyı,söletme kötiyi
10 - Adam adama yük, mehkeme kadıya mülk olmaz
11 - Adam dedığiy üç, eyar : İdara, müdara, dübara
12 - Adamı ğem yıhar
13 - Adamın çektiği dilinden (dir)
14 - Adamın sölemezinden, suyın ahmazından korh
15 - Adam olacah çocıh p...ından belli olır
16 - Adam var, adamın şeytanı, adam var adamın rehmanı
17 - Adiy çıhacağına caniy çıhsın
18 - Ağa borc eder, azap herceder
19 - Ağacın kurdı içindedir
20 - Ağaç dalından gürler
21 - Ağa kardaşım olacağına, külhançı gişim olsın
22 - Ağası serhoş olanın, Etbe'i mahmur gezer
23 - Ağası yiğid olanın, etbe'ı serhoş gezer
24 - Ağırlıh altın kala, heffIıh başa bela
25 - Ağır ol ki batman dögesen
26 - Ağız bir, kulah iki... İki dinne ,bi söle
27 - Ağız yir, üz utanır
28 - Ağ itin pampıhçıya, kara itin kömirçiye zeraı vardır.
29 - Ağlamıyana meme yoh (tır)
30 - Ağlıyanın malı gülene her etmez.
31 - Ağlıyan uşahtan meme istenmez
32 - Ahacah kan damarda durmaz.
33 - Ahça sayış örgedir, kaftan yeriş örgedir.
34 - Alışmış kudırmıştan beterdir
35 - Allah dağına göre karını verir
36 - AlIah hekkiyi hekkede, hekkıyı pâk ede.
37 - AlIah hırhızını tanır
38 - Alah'ın meramı olursa el getirir, sel getirir, vel getirir. OImasa da el götürür, sel götürür , vel götürür.
39 - AlIah var, ğem yoh.

40 - Allah vergisine kerar olmaz.
41 - Allah vermiş iki kulah, birinden al, birinden bırah.
43 - Almanın kurdı içindedir.
44 - Almanın kurdı içindendir.
45 - Ana analığ olırsa, baba da babalı ğolır.
46 - Anası gözde olanın, uşağı dizde olır.
47 - Anasına bah lkızını al, konarına bah benzini al
48 - Anasına bah kızını, al teline bah sazını al.
49 - Anası olmıyanın babası evi yohtır.
50 - Ar eden kâretmez.
51 - Arsız erimez, çayır çürümez.
52 - Arsız neden arlanır? çul da geyse sallanır.
53 - Asan gider, kazzıhlıyan gelir.
54 - Asil at yemini arttırır.
55 - Askın itin som uyuzluhtır.
56 - Aslanı pisige boğdırmazlar.
57 - Aslını inkâr eden heramzadedir.
58 - Aslı pıçah, genni hençer, it ne yirse onı... ar.
59 - Astar kohar,bez kohar, o... a tez kohar.
60 - Aşık elemi kor sayar, dört yanını divar sayar.
61 - Aşık sazından utanmaz.
62 - Aşiy tanı, işiy tanı, eşiy tanı (Erkekler kullanır)
63 - Aşiy tanı, işiy tanı, gişiy tanı(Kadınlar kullanır)
64 - Ata eger gerek, egere er gerek.
65-Ataşnan barut yanyana durmaz.
66 - At, at olana keder sehebi malamat olır.
67 - At beslenıyken, kız isteniyken.
68 - At gelmeden ahıryapılmaz.
69 - Atlar nallanıyken, itler de ayağını kaldırır: Ben de ben de ...
70 - Atta kuyrıh, igitte bıyıh.
71 - Avradın eyisi nene, üzimi neyisi tene.
72 - Avradını boşıyan toppığına bahmaz.
73 - Avrat malı kapı maldanıdır, giriyken vurır , çıhiyken vurır.
74 - Avrat malı kapı maldanıdı, griyken vurır , çarpar, çıhiyken çarpar.
75 - Avratnan erkegin toprağıbi yerden alınmassa idara olmaz
76 - Ay dedığiy dolanır, yıl dedığiy fırlanır, bekle ki hafta geçe.
77 - Azacıh aşım, kayğısız başım.
78 - Azca, neriye? Çohanın yanına.

Devamı S. 24'te

HACI SAKIP EFENDİ (Mehmet Emin Deniz)

Cemil Cahit GÜZELBEY

Battı aslı neslimiz hiç kalmadı eyvah nişan
Esdi bad-ı sarsari gülzarımız buldu hazan
Ey Rehaviler nedir bu zulmi bidid-ı giran
Ağlamazmı bu melIal-i halime çeşm-i cihan
Ben gibi...
Katili bidadımı...
Ah ve hayfa bu murat bir tıfl gittim dehirden
Kâse-i serşarın içtim devri çerhin zehirden
Başına çalsın felek vaz geçtim o mahı mehrden
Vehmi veş hiç olmadım azada bir qəmgüsəp
Ben gibi bir hanedanın matemin müzdad edin
Katili bidadımı din uğruna cellad edin.

Ağıdın baş tarafından yazanın Şehay Hoca, son dizide ise Vehmi adındaki şairin yazdığı anlaşılıyor. Bundan ikisinin aynı adam olduğu ortaya çıkıyor. Sakıp, Halil beyin kitabelerinden, Urfa yıllık ve salnamalerinde adları geçmeyen iki şairin adını öğrenmiş oluyoruz. Birisi Alim diğeri Vefik'dir. Ktabeler pek usta bir kalemden çıkmışa benzemiyor. Ama bir parçasiyle bir şairin edebi gücü hakkında hüküm verilemiyeceğidir. Urfa kaynaklarında görülmeme belkide Urfa'lı bulunmamalarındandır Ancak Sayın Ali Nadi Ünlerin aslen Urfa'lı olan, şair bulunan babası Ebdal - Halil Babanın şiirleri yazılı bir cönkte Alim' ait bir parça yer almaktadır.

Sakıbın yaşamının öbür evreleri hakkında bilgi saptayamadım. Ancak iyi bir medrese öğrenimi gördüğü şiirlerinden açıkça anlaşılmaktadır. Arapça ve Farsça dillerini belki konuşacak kadar bilmiyorsada gramerlerini çok iyi bildiği ortadadır.

Şairliği ve Şiirleri :

Yukarıda işaret ettiğimz 1927 tarihli Urfa Salnamesi şairliği için şöyle diyor :

«Eşarı latif ve ahenkdardır. Bir mecmua-i eşarı vardır. Tab olunmamış tır. Kasaba civarındaki köşge söylediği tarih ve kaside şiirnde cevdet-i karihasına delildir. Bu rengin kaside-i eşar-ı raifesinin.....»

Salnamenin vardığı yağı yerinde dir, «Eger maksut eserse mısra-i berceste kâfidir» sözü geregince sözü geçen kaside onun şiirindeki değeri hakkında hüküm vermeğe yeter.

Salnamenin sözünü ettiği «Mecmua-i eşar» ne yazık ki ortada yok. Birçok şairlerin uğradığı sonuca Sakip da uğramıştır, Kimbilir belkide özel veya genel br kitablık raflarında veya depolarında bir rastlantıyla ortaya çıkarılmasını bekliyor.

Sakıbın bu güne kadar 15 parçasını saptamış bulunuyorum, bunların ilk dizelerini alarak veya haklarında çok kısa bilgi vererek yetiniyorum :

1 - Esat - Muhlis Paşa'nın gazelini tahmis (Bayramoğlu Ef. Cönkünden kopya edilen bu parça yukarıda geçmiştir cönk sayın Kemal Bayram'dadır)

Çarh-ı nazasi cihanda sanma bin memnunu var

2 - Yukarıda sözü geçen ve Urfa'daki bahçesinde bulunan köşkteki tarih kasidesi. 1927 Urfa Salnamesi Sayfa : 109 da kayıtlıdır.

Hoş Cay - i safa idi bu mamure-i dünya

3 - Gazel-i Lami Tahmi-Sakıp

Ey harimi vuslatın uşşaka aksay-ı meram

(Gaziantep İl Halk Kütüphanesinde sıkı harfler bölümü No: 771 de Beliğ divanının son yaprağında Baba Kâni cönkü S.)

4 - Birecik'te Abdi Methuda camiinin 1242 tarihli ktabe koşuğu

Bu mabet hane-i ziba şerefbahşayı feyzaver

Devamı Arka Sayfada

5 - Bilmem ki nidem oI gülü rana eIe girmez

(Baba Kâni cönkü S. 52)

6 - EyIedi endişe-i firkat beni tağyir-i hal

(Baba Kâni cönkü S. 52)

7 - Raz-ı rihanım açıp aşkile zar eylarim

(Bu parça HalfetiIi Zeki Yener'-deki nushadan alınmıştlır, 16 dizeden oluşan bu parçanın sayın Zeki Yener'-deki kağıt buluna nyazılış biçimi il - ginçtir. Fotokopisini aynen buraya al-mak gerekirdi. İlginç oluşu dizelerin yazılışı tam bir daire biçimindedir. Bütün dizeIerin lk R harfiyle başla-yıp ikinci dizeIeri yine R harfiyle bit-mektedir)

8 - Gaziantep Imam Hatip Okulu kü-tüphanesindeki Müştak Baba Divanı'-nın kenarında yazılı şu ğazeIi :

Yine buy-u rahın geIdi dimağa ey gül- ürana

9 - Bilmem oI ruhları gül dide-i hunum göremi

(Bu parça Gaziantep 2. Noteri Sa-yın Hayri Yaşar tarafından kendindc-ki bir nushadan fotokopisi çıkarılmak suretiyle verimiştir.)

10 - Zahida sanma bizi alemde mesrurlardanız

(Ziya Paşa nın gazelini tahmis)

11 - Gülşen-i hüsnünde nalem eşidip mahım demiş

Bu öten buIbüImü yoksa Sakıp-ı şeydamıdır

(Sayın Kemal Bayram'daki babası hilmi Ef. ye ait cönkte)

12 - Rahmet-i lemyezeliden olayım deyu baıt

Bütün dizelerin ilk R harfiyIe başla yazması bir cönkten)

13 - Gülşen-ı vasf- hüsnünde senin ey Mehlika

(Bayramoğlu M. Hilmi Ef. Cönkünde)

14 - Beni sevdaya saIıp gitti canan nideyim

(Baba Kâni cönkü S. 2417)

15 - Nedendir ey dilara hane-i vaslın küşat olmaz

(BabaKanicönkü.S. 52)

Sakıp'ın yukarıda 2. sayıda bir dı-zesini aldığım ünl üşiirini aşıda sunu-yorum :

Hoş cayi-i safa idi mamure-i dünya
Olsaydı esasında bekadan eser amma
Bu kasr-ı muallada ferah bahşidi ara
İkbaline imarına aldanma cihanın
Sanmaki sebat üzre kala hiç bir haşa
Devretse kàmüzre kala hiç biri haşa
Bir aksi dönüp ahır eder cümlesin ifna
Kâm almadı kimse bu dünya-i deniden
Sad hasret ile oldular hep azımı ukba
Tutmuş nedeyim diyeyi agâhımı gafiet
Bu çeşmi alilim meğer AIIah ede bünyat
Ukba evi marure gerek yoksa fenada
Bî faidedir olsada sad kasrı mualâ
Ancak bu niyazımki gidip dar-ı fenadan
Bu meskeni ali olucak ahire sükna
Banisini bir Fatiha ile yadederIer
Şayetki bir sebab ola rahmetI MevIa
Bu kasr-ı ferah bahşide ettikçe ikâmet
Şad eyleyeIer ruhunu rahmetIe ehibba
Nev'a b uümidi ile imIa edip ruhunu abad
Tarihini bir Ievhaya eylerken mIa
Tebrike bir ahbab geIüp söyledi tarih
Mes'ud oIa her anda bu kasr-ı ferah efza
Hep biImiş iken bunları ceddül beşeriye
Sakıp yine bu kasr-i nevi eyIedim inşa

Urfalı Sakıp.

Yukarıda Halil oğlu Ahmet Bey'in tarihli kitabesinin de bulunduğuna Gaziantep'de Nuri Mehmet Paşa cami haziresi içndeki mezarların darmadağın edIdiğine dokunmuştum. İyi bir rastlayışla, Birecik şairlerine ilişik belgelerin bulunduğu dosyada Ahmet beye ait sözü geçen kitabedeki tarih koşuğunu buldum. Aşağıya alıyorum :

Huelbaki

Görmedi bu dehr-i fanide sebat
İşte bu kabr içre meftun bir emir
Müptela olmuştu mühlik ilete
Bir devasın bulmadı gitti bu zat
Urfa eşrafından ibni mir HalIl
Lütfünü görmüş idi bir çok zevat
Şöhretj Sakıp Efendi zadedir
Fevtinin tarihi geldi ba esef
Mir Ahmet genc idi etti vefat
1313
Tammiye 2

1315

İşaret edildiği gibi tarih tamiyelidir. Eksik iki tarih (gelirdi ba) sözcüklerinden anlaşılacağı üzre B karşılığı olan 2 sayısı eklenmiştir.

Yukarıda da belirttiğim gibj Sakip Ef. nin divanı ortada yok, bunu arayıp bulmak Urfa'lı Kültür sever araştırıcılara düşer. Zira güçlü bir ozan olan Sakıp'ın divanında Urfa'lı kişi ve yapılara ait bir çok tarihler yazdığını kestiriyorum.

Bu tarihler Urfa tarihine ışık tutabilir.

Sonuç :

Sakıp'ın Urfa'da kurduğu külliyeye ilişkin notlarımı bulup buraya kaydedemedim. Başka bir dosya içine karışmış olacaktır. Buna ilişken vakfiye Urfa VakıfIar MüdürIüğündedir. Hayratların vakfiyelerini ise hiç bulamadım. Bunları Adana Müzesinde bulunan Urfa Şeri Mahkeme Sicilllerinde bulunduklarını sanıyorum. Kısmet olursa, her iki vakfiyeye ilişkin bir yazı hazırlamayı, bu yazıya ek olarak yayınlamayı düşünüyorum.

—SON—

ESKİ URFA'DA

ÇİMECEKLER

M. Emin BEYAZGÜL

Eskiden yıkanmak için Hamam , Müsbeh ve gedemeçler kullanılırdı.

Birer tarih ve sanat eseri olan Urfa'daki hamamların çoğu susuzluk, ol ve ışyeri yapmak için yıktırılmıştır.

Hamamlara genellikle umumi temizlik için gidilirdi. Ayrıca hal vakti iyi olan zenginler ve ağalar, gusul için de giderlerdi.

Bugün, mevcudu tamamen tükenmiş olan çimecekler, parasız olup, tahta kapulu, içersine 2-3 merdivenle inilir ve genişliği, iki kolun yana açıldığında parmaklar divara değecek büyüklükte idi. Bu yerler su kaynaklarında ve ekserisi, içersinden akarsu geçen camilerde bulunurdu.

Yirmi yıl öncesine kadar, Urfa'da belli başlı 3 yerde çimecek vardı. Bunlar, Hasan Paşa ve Hızanoğlu camileriIe, Beykapusunda bulunan Kasarçı Pınarı idi.

Bundan başka, yüzme bilen birçok fakir fukara, gusul için, Halilürrahman gölüne girerdi. Bir nevi açık hava banyosu sayılan Çimecekler, hemen günün her saatinde boş kalmazdı. Hatta, buralar hamam ve müsbehlerden fazla çalışırdı. Halk umumiyetle günden çok önce yıkanır ve sabah namazına yetişmeye gayret ederdi. Günden sonra gelenler, çok zaman çimecek önlerinde kuyruğa girerlerdi. Evlerinde gedemeci bulunmayan fakir kimseler çimecekIere giderdi . Çok fakir olanlar eline geçirdiği bir parça sabunla temizlik işinide bu soğuk yerlerde soğuk su ile halIederdi.

BEDİÜ-Z ZAMAN (+)

HaIiI GÜLÜM

Bir gündü... Şehrin boğuk hengâmesinden bıktım,
Kabristanlık, yönünü biraz gezmeğe çıktım.
Şu metrük, viran, harap, âdem-i mezarlığa...
Başladım ruhumdaki isyanla pazarlığa ...
Ya Rab neydi o çehre, o uhrevi hengâme ?
Sanki garazla elbir olmuştu, şimdi âmme
Bu ulvi diyar için hainlikler kurmuştu.
Bu manzara içinde ihanet kudurmuştu...
Seyrettim saatlerce... Ah, Ya Rab, bu hal neydi ?
Ah... Kabristanlık değil, bir mezbeleydi...
İşte, fırlak dişleri dökülmüş bir ağıza
Benzeyen kabristanlık, matemli bir genç kıza
Aşinalık etmekte birkaç yosunlu direk...
Taştan bir tarla yapmış, sütunlar devrilerek
Dişleri sallanıyor birkaç kafa tasının
Ürperiyor, bu neş'e ve gaflet havasının
İğrenç teması ile kurur kollar, bacaklar...
Kim demiş ruh uçunca toprak gövdeyi saklar?...
İşte kuru kafalar... İşte birkaç boş kafes
Görmemezlikle görür bü üryan ruhu herkes...

Uryan bu kara toprak, bu devrilmiş direkler ,
Uryan bu «Fatiha» ki, giyinecek şey bekler.
Uryan bu ısırganlık, uryan bu harap türbe ,
Uryan, bu türbelikten âzle uğramış kubbe...
Uryan... Bu, köpeklerle yan yana insan leşi
Uryan... Bu uryan yerin utanmakta güneşi...
Bir cehennem ateşi neşrediyor etrafa...
Sırıtıyor, cehennem azabiyla bir kafa
Bir boş kafes «Hiçlik»-i doldurmuş sinesine ,
Yana yatmış bir çene güler ölürcesine.
Kovuklar, mağaralar birer asar-ı vahşet
Uryan leşler, kemikler bir manzara-i dehşet...
Sağlam bir sütunu yok, dik duran bir direk yok...
Bu levha-i elimi duyar, görür yürek yok...
Birer yığın topraktan yapılma can evleri ,
Birer çakal inine dönen insan evleri...

Taşları, sütunları, kim bilir hang elin
Çalıp köşk yaptırdığı, veyahut bir temelin
Sıkletinden ezilen, inim inim inleyen
Kabirler... İçimizde yokma bir dert dinleyen ?
Bir ıstırap kandili olmuş ulviyetiniz ,
Toprakların üstünde çürümekte etiniz...
Binbir türlü haşaret oymakta ruhunuzu
Binbir türlü soyguncu soymakta ruhunuzu.

Mezarlık değil sanki... Öküz otlağı olmuş ,
Mezarlık değil sanki... Kumar yatağı olmuş ...
Eşek, öküz gübresi serilmiş zelil, sefil...
Bunlar içinde insan gübresi eksik değil .
Diğer yanda sığınmış bir köşeye br sefl ,
Br elinde bir şişe, bir elinde bir sebl ,
Yayvan sırıtışlarla oturmuş rakı çer ,
Güya kâm âleminden kendine hisse biçer.

Kalık ey sefil... Kalk artık, bu rezaletin yeter...
Kalk ey rezil... Bu halin rezaletten de beter ...
İlâhi... Bu İlâh'la kul arası konak yer ,
Böyle berbat mı olur böyle mi olur makber?...
Bu yerki... SADİ, taşa vermiş coşkun sesini ,
Bir damla kana sığan hezar endişesini...
ŞİRAZİ'ler burada Iham bağrını eşmiş ,
«Gülistan» lar, «Bostan» lar burdan ifadeleşmiş.

MEVLANA Mlsnevi'nin buradan almış özünü ,
YUNUS burda söylemiş en hikmetli sözünü...
Yükselmiş sanki arşa «Enel- Hak...'ın perdesi
Bir küsran gülüşüyle MANSUR'un mor çehresi.
FERHAT, Bisütün'undan taş taşımış buraya ,
KEREM'in külü burda savruluyor havaya...

Bu yer ki : ALLAH'la kul biribirine yaklaşır ,
Bu yer ki : İnsan oğlu riyadan uzaklaşır...
Ah... Böyle mi olacak bu yer, bu mukaddes yer?
Ah... Böylemi olacak bu iman evi makber ?.
Fazilet, insaniyet burada kısmış sesini ,
Medeniyet burada çıkarmış maskesini...

Dehşet, şu fırlak dişler, dehşet şu oyuk gözler
Dehşet... İki çukurdur o, «yok» tan «var»ı gözler.
Dehşet bir ifade var, şu kısılmış çenede
Dehşet... On ziyaretçi gelmemiş, on senede ...
Harap sırtını vermiş, uyumakta yokuşa...
Dehşet bir baykuşu var, benzemiyor baykuşa.
O Baykuş ki, her gece bir mersiye lütfeder ,
Dehşet, insan geçerken «Fatiha vermez, gider...

Baykuş... Kimsesizlerin duyar yüreği baykuş
Baykuş... Harabelern kralı, beyi baykuş...
Aşinâsız, ilaçsız ruhlara âşina o...
Baykuş... Her akşam konar her mezar taşma o...
Karanlık gecelerde ney çalar, gazel okur ,
Ölülerle münzevi, âdem oğluna vâkur...
Sükünu parçalayan kanatlarının sesi ,
Birer hüsran ahiyle doldurur her kafesi...

Hiç âşinâ görmeyen karanlık, mağra gözler
Onun her akşam vakti görünmesini özler...

Gece... Bu mahlukatın yegâne meserreti ,
Gece... Bu diyarların kanunsuz hüriyeti ...
Gece... Bir âlem-i nur, bu harabe beldede,
Gece... Bir ney ki çalar, güya İsmail Dede...
Gece... Bu gönüllerin ahde vefalı yarı ,
Gece... Bu ölülere BAKİ'nin mısraları...

Gün doğunca başlıyor fırlak dişler feryada,
Tangolar çalınırken, diğer yanda , dünyada ...
Gün doğunca başlıyor kumarcılar akını,
Gün doğunca başlıyor hemen davar akını...
BAKİ'nin mısraları, DEDE'nin besteleri ,
Bir eşek gırtlağının korkunç sesinde söner
Bir eşek gırtlağının korkunç sesinde söner
Bir öküzün kartlaşmış böğürmesine döner.

Başlar yine hengâme... Hercümerç boş kemikler
Yine köpek bulduğu bir kemiği didikler
Yine takırtıları duyulur çenelerin...
Oyuk gözler bir başka âleme derin derin
Dalar, perişan taşlar inim inim inler
Yine «Fatha» ların feryadı ârşa gider...

İnsani vasıflardan soyun, artık, ey zair
İçlilik siyasetin sona ersin ey şair...
Duydun mu, bu levha-i Felaketi gördün mü?
İnsanlık sıfatına hayvanlığı ördün mü ?
Hayır değil m? Hayır... Evet, sadece hayır
Öyleyse şairlikten feragat et, bay şair ...

İKİNCİ KISIM

Yürüyorum asabım son haddede kudurmuş
Yürüyorum bu korkunç manzara beni vurmuş .
Tâ... Beynimden, kalbimden utangaçlık akmakta
Sanki her kuru kafa, gazup bana bakmakta
Azap içinde herşey, azap içinde ruhum
Her yanımdan bir yara feryad eder, mecruhum...
Her yaradan bin seda haykırır: «Artık yeter...
İnsanlık alçaklıkta hayvanlıktan da beter...
Yürüyorum... Gözlerim ürkek ürkek bakınır ,
Bakınmaktan korkuyor, bakınmaktan sakınır...

Bu ruhu üryanların âlemine dal gönül
Bu insan uğrağından uzak yerde kal gönül...
Dinle şu azadenin yetim saadetini ,
Dinle şu kırık taşın hayata lânetin...

Dinle şu silik mısra , bak neler anlatıyor...
Dinle, şu taze yığın bir kalb gibi atıyor...
Dinle, şu sarıklı baş sükütla taşa dönmüş...
Dinle, şu küçük beşik güya yanmadan sönmüş...
Dinle, fakat duyarak, içten yanarak dinle ...
Ağla, bağır, figan et, yerlere seril, inle.
Yakanı yırt ve haykır ey gönül kudur.
Hangi taş katı ise, başını git ona vur.

Ya Rab... Affeyle beni, bu ne garip cilvedir.
Bu manzara ne diyor, bu ne kisvedir?
Yapan böyle mi yapar, yıkan böyle mi yıkar ?
Nasıl bir kalb taşıyor, insan adlı canavar...
Kahrol... Ey müsebbibi her türlü felâketin ,
Kahrol... Ey müsebbibi her türlü rezaletin...
Kahrol da yerlere geç, ünvanınla namınla ,
Çınla ey intikamın dehşetli sesi çınla.

Ey taş...Ey cebin-i ruh ey hüsran dolu makber
Ey taş... Ey cebin-i dert ızdırabı seferber
Bir ilkbahara doğru gençliği yol alırken
Çekilmişsin mezara, tutularak elinden -
Fakat ey ruh. Baharı, kışı var mı hayatın ?
Varsa bir merhaledir. Hedefinde mematın...
«Fani emellerimi söküp attım» diyorsun ,
Istemem şu varlığın özlemi seni yorsun...

Varlık... İşte yokluğun içinde «Var» dan muaf,
Varlık... İşte akibet denilen acı insaf...
Varlık... İşte yokluğun yayvan sırıttığı yer...
Varlık... işte varlığı taşa kayboImuş makber ,
Varlık... İşte zamanın yosun tutmuş cebini ...
Varlık... İşte yokluğun cehennemi zemini.
Arama bu yokluğun âleminde varlığı ,
Varlık, bir fırlak dişte gösterir kibarlığı...
Varlık... İşte baharda , seni dolduran verem.
Varlık... İşte göğsüne toprak dolduran verem.
Cennet'in Hurileri ile haşrolmak yeter ,
Başkasını düşünme, olma bahtına muğber.
Dal, bu toprak halinle hayali terk etme tek ...
Başka yola yormaktan şu toprak zihnini çek.
Hayalle geçti ömrün hayal oldu baharın ,
Hayalle dolsun, Hayal olsun şu mezarın...
Başka yolda arama teselliyi ey gafil ,
Şu kırık baş taşında haykıran hüsranı sil.
İşte bir taş ki, yana yatmış inilder, durur ,
Hazin bir sesle, sanki canlıdır kalbi vurur.

«Görüp der-ı fenanın germ-ü serdin
Sefasın, devletin en sonra derdin

Nihayet el çekip geldin huzura...
İlâhi, perde çek cürm-ü kusura..
Gönülde afve dair son muradım :
Mürevvet kânısın, var itimadım :
Beni Peygamber'e yâr ü nedim et ,
Sezâ-i lütf-ü Rahman ü Rahim et»

Evet, fâni dünyanın bu çehrededir durumu ,
Evet, böyle devrilir ümitlerin kalyonu...
Sefası, devleti hep böyle en sona kalır ,
En muazzam sefayı insan topraktan alır.
Amma bu viranin sefası neresinde ?
Ne ulviyet görünür, çehresinde bu yerin ,
Ne bir istirahat var ağuşunda makberin .
Kahrol!... Ey müesebbibi her türlü felâketin ,
Kahrol!... Ey müesbbibi her türlü rezaletin...
Kahrol da yerlere geç, ünuanınla namınla
Çınla ey intikamın dehşetli sesi çınla!

Taht-ı sefa mı desem bu taht-ı sefalete
Huzür-ı kalb mi desem böyle müthiş zillete ?
Bir arsız mühtekirin son menfaat duygusu ,
Bir arsız menfaatin son kabz-ı hakkıdır, bu...
Ey gönül, vaz geç, artık, kapasın bu mesele ,
Başka çehre göstersin, bu çehresiz mezbele...
Dal, bu bedbaht âlemin deruni hayatına ,
Bırak bu mahkemeyi, kendi hissiyatına...

Işte bir narin sütan, doyulmamış bir bahar,
Fakat şimdi bu bahar, taş kesilmiş bir mezar ,
Gençliğim yol alırke nbir ilkbahara doğru ,
Ecel tuttu elimden çekti mezara doğru...
Fani emellerimi söküp attım gönülden ,
Merhamet umageldim, perverdigâre doğru.
Haşreyle cennetinde, hurilerinle, Ya Rab.
Geldim, yanıp veremle, gönderme nâre doğru...

Ben besler iken ömrümü bin türlü emelle ,
Doldurdun kaza kâsemi zehrâb-ı ecelle ,
Kadir mi beşer, reddede teklif-i kazayı ,
Kabilmi, baka zapt oluna fani bir elle ?
Mikadını ikmal eden insana n emutlu ,
Dünyada güzel tâât ile hüsn-i amelle,
Cürmümle hesap vermek, İlâhi, bana müşkül ,

Gufranımı kıl vasıta, bu müşkülü halle...
Emel : Her yerde biten, her sahrada yeşeren ,
Bir nebat gibidir ki ,yeşerr su vermeden.
Her yaratık kalbne ekilmiş bu tohumdan ,
Her lâhza su vermede ona, kalbine ekilmiş insan.
Lâkin inanmak olmaz , beşer kuvveti âciz ,
Bir gün bir darbe gelir, emeli besleriz biz.
Tar ü mar olur gider,güzel gönül bahçesi ...
Ecelin kan damlayan o canavar pençesi ,
Senin kanından sana şarab-ı gülgün sunar ,
O Şarap ki kendi sen, sende biraz kendi var.
Sensin, o sana kıyar sensin kendini yenin
Mümkün mü, ecel sana bedava şarap versin...

Kadir mi, beşer reddede teklif-i kazâyı
Kabil mi, beka zaptoluna fani bir elle?

Evet, kadir değildir beşer, redd- kazâya
Evet, kadir değildir beşer, redd-i belâya
Reddetmez, reddedemez, çünkü fanidir beşer ,
Reddetmez, reddedemez, çünkü taktirdirdir makber
Makber takir oldukça beşer tedbir bulamaz.
Bulsa dahi, meseldir: Tedbir takdir olunmaz.
Fani elle, bu beka zaptedilmez doğrudur.
Onun için zekânın aczine kalb kudurur.
Onun için herşeye isyan kabildir ama,
Takdr denilen mefhum yaşadıkça muamma.
Isyan beyhude heves, beyhude çırpınıştır.
Çünkü isyan bir bahar, takdir ise bir kıştır.
Baharın bu mülayım heyacanı ne yapar ?
Kışın fırtınası var, borası ne yapar ?
İşte bir feryat ki bu, sahibi bir genç kızmış ,
Bir zaman bu göklerde parlayan bir yıldızmışl
Sönmüş, tâ gökten yere, kabrstanlığa nmş.
Sönmüş, fakat ne ahı, ne de feryadı dinmiş :
«Ne kastın var idi derd-i ki derman canımla
Beni kabre götürdün, aher süz-i nihanımla.
Derunum derdi ile doldu, birunum gül gibi soldu.
Vücudum kana gark oldu bu çeşm-i hüfenâımla
Felek güldürmedi rüyum bu kıldı kadr-ı cüyum
Ağardı ah ile müyum cihan doldu fiğanımla»

Ey ah... Ey ruh, çeşmenin hününa gark olmakla
Toprağa gark olmak bir olur, sığar mı akla ?
Çeçm kendi çeşmin iken, hun kendi hunun iken ,
Nedir bu hüsranlı yaş, gözlerinde biriken ?

Varsın gark olduğun şey çeşm-hün feşanın olsun.
Kendine yine kendin gömülmek şanın olsun.

«Felek güldürmedi». ne?... Felek ağlatma bilir,
Biri çıkar baş taca, bin bir iner bir bir...
Yazık, sen de gafilsin hâlâ gafilsin...
Yok mu bir damla ibret, ruhundan pası silsin ?
Cihan duymaz, anlamaz figanını, ahını
Yüklen şimdi sırtına, günahsız günahını.
Gir bu menzilsiz yola, çalış, didin, emekle..
Yirmi bin sene bekle, otuz bin sene bekle...

«Yad edip ahvalimi herdemde ihvan ağlasın.
Matem etsin valideynim halime kan ağlasın.
Beyt-ül ahzen eylesin ehl-i saadet merkadim
Nazeninler cem olup kabrimden her an ağlasın.
Di perişan, sine süzân, hâk yeksar gurbetin,
Genç iken ömrüm tükendi, ehl-i iman ağlasın.
Bivefa âlemde yoktur şevket, âsar-ı beka
Fikr edip bu vakıâyı ehl-i irfan ağlasın

Bir taze gelin imiş bu feryadınsahibi,
Ey nevcivan, bu halin bulunmayacak dibi...

Feryat... Her yaşıyanın yaşama ifadesi,
Feryat... Dil bilmiyenin dokunaklı nefesi.
Feryat... En çok mânalı ve en mânasız kelime.
Feryat... Bir taze ciğer ki olmuş lime lime.
Feryat... Verem basili ile çürümüş ciğer.
Feryat... O bir âlem-i ruhta bir aczi beşer.
Feryat... Başlangıç feryat, feryat her encam feryat
Feryat... Her sabah feryat, feryat her akşam feryat
Feryat... İşte devrilmiş çökmüş, kırılmış makber.

Urfa, 1948

+ Urfa'da Bedırzam'an da denen mezarlığın adı.

URFADAN DERLENMİŞ MANİLER

M. Emin ERGİN

148

GAMDA GÜL
GAMDA BÜLBÜL GAMDA GÜL
ŞADANLAR HERGÜN GÜLER
YİGİT İSEN GAMDA GÜL

149

SOLIH GÜL
SOLIH BAHAR SOLIH GÜL
AĞLATTI BENİ HERGÜN
DEMEDİ Bİ SOLIH GÜL

150

GERİBEM YOHTIR ARHAM
KANADIM YOHTIR KAHAM
ÇIHAYIM ŞIHMAKSUDA
URFAYA DORĞI BAHAM

151

KÜSTÜRDÜM BARIŞAMAM
AYRILDIM KAVUŞAMAM
GÖZ AÇTIM SENİ GÖRDÜM
YAD ELNEN KONUŞAMAM

152

O YARAM
GÖZ GÖZ OLDI OYARAM
GÖZÜM DOSTA HOR BAHMA
VALLAH SENİ OYARAM

153

BAĞDAYAM
BAHÇA DEGİL BAĞDAYAM
ÇARHI GİRDABA DÜŞDÜM
ÇÖZÜLMEZ Bİ BAĞDAYAM

154

YEŞİL BUHÇA BAĞIYAM
GÜMÜŞTEN OHLAVIYAM
YARIM Bİ DOMIRCAH GÜL
BEN ONIN YAPRAĞIYAM

155

BI GECE BIRALIYAM
NE BAHTI KARALIYAM
EL BENİ AŞIK SANIR
CİGERDEN YARALIYAM

156

KULUYAM
KURBANIYAM KULUYAM
MEVLAM KULUM DEMEZSE
YA BEN KİMİN KULIYAM

157

KALADAN BENDİM YAYAN
MARHAMAM DOLU PAYAM
ALLAH MURADIM VERSİN
YAPARAM HERGÜN BAYRAM

158

YAZI BİLMEM
OHUYUP YAZI BİLMEM
BI KIŞ BIRDA KIŞLADIM
GELECEK YAZI BİLMEM

159

İNCİ BENEM
SEDEF SEN İNCİ BENEM
BAŞ KOYIP YAR DİZİNE
CAN VERSEM İNCİMENEM

160

BI DAĞIN KARI BENEM
GÜN VURSA ERİMENEM
YEDDİ YIL YERDE YATSAM
AŞIKAM ÇÜRÜMENEM

161

KIRLANĞICAM UÇARAM
DAR ZUVAHTAN GEÇEREM
SENİ BİYE VERSELER
OYMAĞIMDAN GEÇEREM

162

KAŞLARI YAY EDEREM
KİPRİGİ PAY EDEREM
BI GÜN SENİ GÖRMESEM
AKLIMI ZAY EDEREM

163

KINIFIREM TÜTEREM
HER SAHSIDA BİTEREM
ELLER YAR YAR DEYENDE
BEN BOYNIMI BÜKEREM

164

DERDE KEREM
DERDİM ÇOH DERD EKEREM
TARLAM GAM ÇİFTİM HİCRAN
SÜRDÜHÇA DERD EKEREM

165

KINIFIREM DESTEYEM
BÜLBÜLEM KEFESTEYEM
BEN O YARIN KARŞINDA
ÖLMEMİŞEM HESTEYEM

166

KALANIN BURCIMIYAM
DİL BİLMEZ GÜRCIMİYEM
FELEK GÖZİ KOR OLA
BEN ÇİRKİN HERCİMİYEM

167

NAR GÜLÜYEM
AÇILMIŞ NAR GÜLÜYEM
Bİ YANDAN KAPI KONŞI
Bİ YANDAN SEVGİLİYEM

168

SÜRMEDENLİK MİLİYEM
AÇILMIŞ NAR GÜLÜYEM
Bİ YANDAN KAPI KONŞI
Bİ YANDAN SEVGİLİYEM

169

GÜLMİYEM
NERGİZMİYEM GÜLMIYEM
ÇEKTİGİMİ KİM ÇEKTİ
BEN DERDİMDEN GÜLMİYEM

170

KINIFIR KURUTMADIM
YAR SENİ UNUTMADIM
HETİRİYİ ÇOH SAYDIM
ÜSTİYE YAR TUTMADIM

171

DALI NEDİM
MEYVASIZ DALI NEDİM
MEVLAM BİYE MAL VERMİŞ
EVLATSIZ MALI NEDİM

172

Bİ İNCE FİDAN OLDIM
HER DERDİ YUDAN OLDIM
GÜNDÜZ HAYALİ FİKRİM
GECE YUHUDAN OLDIM

173

BAHÇADA NARI GÖRDIM
EGİLDİM YARI GÖRDIM
GÖZLERİM KÖR OLAYDI
RENGİNİ SARI GÖRDIM

174

ALMAYA AL OLAYDIM
SELVİYE DAL OLAYDIM
ELA GÖZLÜ YARİMIN
ATINA NAL OLAYDIM

175

BI GELEN BEN OLAYDIM
GÖKSÜNDE GÜL OLAYDIM
BELİNDE HEMA KUŞAH
ATINA NAL OLAYDIM

Urfalı Şair Nabinin Hayrabat adlı eseri hakkında

MAHMUT KARAKAŞ

Fermanı olunursa ol du ahter
Olsun biribirine hemser
Şayestedir ol periye Cavid
Bir cebe sezadır böyle nahid

Çalâk, şahın emri ile kızı anne - sinden ister. Cavid'in evlerinde kal -ması şartı ile, kızın annesi kabul eder. Nikâhları kıyılır, günlerce düğün yapılır. Cavid'i bir ata bindirerek alay halinde başta Çalâk ve devlet adamları olmak üzere kız kasrine doğru yola çıkarar. Çalâk, Cavid' sağdıçlık etmektedir. Şah düğün alayını sarayın damından seyreder. Büyük bir eğlence içinde Cavidi kız evine getirir teslim ederler.

Ol iki ğazel-i gunipuş
Etdi biri birini der ağuş
Biçide olup du tar-i simin
Mezc eyledi yasemin u nesrin
Bir rişteye bend olub zen u merd
Oldular ikisi zevc iken ferd

Şah, yeni evlilere oldukça ihsanlarda bulundu. Bütün ileri gelenler bir bir gelip Cavid'i tebrik ederler.

Düğün eğlences sona erdikten hemen sonra Çalâk ortadan kaybolur. Her tarafta aranmasına rağmen bulunmaz.

Ne zir-i zemin ne sakafhane
Ne genc-i kinişt ne kahvehane
Ne kaldı çimenistan ne külhen
Kalmadı aranmadık neşimen

Çalâk'ın ortadan habersiz kay - bolşu şahı fazlasiyle üzer, günlerce üzüntüden kurtulamaz.

Çalâk ise Kerman şahını yakalamaya gider. Günlerce yol aldıktan sonra bir gece Kerman'a vasıl olur . Hemen saraya giderek uykuda olan Kerman şahı'nın ellerini bağlar, sırtlayarak kimseye görünmeden yine günlerce sonra Cürcan'a gelir Kerman şahını evine, fedayinin yanına bırakır. Fedai, şahını karşısında görünce, bu hale seb eboduğu için sevinir ve bu

Tuydukda fedai gizlü razi
Etdi şehine zeban dırazi
Dedi amelındır ey cefakâr
Bu mihnete olduğun giriftar

Çalâk'ın geldiğini yolda görenler hemen şaha müşdelerler. Şah Çalâk'ın gelmesini bekleyemez, onu kapıda karşılar. Kerman şahını getirdiği duyunca sevinerek gözlerinde nöper.

Lütf-i Hak olub bana mededkâr
Dergâhına etdim anı ihzar

Devlet adamları Kerman şahın - dan bıktıkları için, bu düşmanın öl - dürülmesini isterler. Fakat Hurrem Şah öyle düşünmez ona bir şaha yapılan hareketi yapar. İleri saraya getirtir. Ona bir misafir şah muamelesi eder. Kerman'a elç gönderilir , vezirleride davet edilir. Ayrıca askerleride gelerek günlerce beraber, kardeş gibi eğlenirler. Aralarındaki düşman - lık kalkar. Bir gün, Kerman şahı vatanını özlediğini söyleyerek Cürcan şahından izin alır, memleketlerine giderler. Cürcan şahı, onları kapısına kadar uğurlar.

Şimden gerü olalım revane
İzninle kadimi aşiyane
Şeh guş edicek edüb tebessüm
Ahvaline eyledi terahhüm

Artık bütün üzüntü v ıztırablar geride kalır, şah,, Cavid , Çalâk ve şair Fahr hepbir arada eğlence ve saadet içinde hayatlarına devam ederler.

Min ba de olup zedude ikdar
Kalmadı sefadan özge bir kâr
Cavid ile şah u Fahr (u) Çalâk
Evkat geçirdiler tarabnak
İşretden alub tamam-i vaye
Payâne erişdi bu hikâye

Hikâye, burda böylece nihayete eriyor. Nabi; hikayenin sonunda paranın ve zenginliğin insanı mesut etmeye ceğn, altın ve gümüşe fazla ülfetn iyi olmadığını anlatır.

Devamı Arka Sayfada

HARUN REŞİD

—II—

Musannifin BİRİ

Altınımı pozdırmadın. Melmeketi deştetmağa başladım.] Geçtığım zuvahlardan birinde bahtım bi hızmeker sırfa sirkeliy, gettim o sırfanın içindeki ekmeg ifahlarını yidim. Kırh gün bı ekmeg ifahlarınnan geçindim. Sırfanın ifahlarını ben yidim, birezım böyik parçalarını getrip anama yidirdim. Dedığım kimin mabeni kıhgün geçti. Kırhbirinci gün gene ekmeg ifahlarını yiyiyken sırfiy sirkelliyen hızmeker geldi, «Hanım senı istiy» ded. Gettim, megersem sırfasının ifağını yidığım ev paşahın serayımış. Beni çığıran da padşahın kızımış. Eve girdim, hızmeker beni bi çardağa çıhattı. Bi de bahtım ki, çardahta ay parçası kimin bi kız. Hızmeker «Getirdim Fatma Sultan, başka bi emrıy varmı?» dedi, çekildi. Fatma sultan benim ekmeg ifahlarını yidığımı görmiş, merak etmiş. Ben başıma gellenleri hal mesele bele bele deye gennine aynıttım. Fatma Sultan «Be iş olmaz, bından soyra birabar yimek yiyeceğıh. Anaya da her gün ben yimek gönnderrem» dedi. Üç ay sultan hanımnan birabar yimek yidıh. Gel zaman get zaman Fatma Sultanı emmisi oğlına nişanladılar. Cehez mehez derkene bi gün Fatma Sultan'nan yimk yiyikn padşah içeri girdi. Sultan hanım nedecağını şaşırdı, bahtı ki olacah kimin değil, kaldırdı genni gennini sreayın altından ahan aharsuya attı. Ben durırmıyam? Hemın arhasından be nde suya attım

---

Bir kaç pul için çeküp şikence
Manende-i def yeme tabance
Sim u zer için çeküp ta'ablar
Gördün nice hilm ile ğazablar
Zer dedigin ol arus-i bed mehr
Gösterdi hezar cebden çehr
Gah oldu medar-i sulh geh cenk
Gah oldu medar-i sulh geh cenk
Gah oldu bahay-i bade geh tebk
Elhasıl o bi vefay-i gaddar
Bir kimseye olmadı vefâdar

Dünyada paranın hem iyi hemde kötü olaylara sebeb olduğunu, bu alemin her böyle karışık ve huzursuzluğunu anlatır. Bir çok kimsenin bu dünyada imar işleriyle uğraştığını ve bir eser meydana getirdiklerini söyler. Fakat toprak ve taşla eser olamayacağını, çünkü tüş ve toprağın baki olmadığını anlatır. Bu dünyada bir eser yapamıyanın, hiç olmazsa ahirette de bir imar yapmasını tavsiye ediyor. Bir eserin baki olması iç nonun, mmar eli ile yapılmamış olması gerektiğini söyler. Hayr - abad'ın böyle bir eser olduğunu ve yabancı elinin dokunmadığım anlatıyor.

Yoğsa gil u senge denmez asar
Ol nesne değil sera hes u har
Minnet Hak'ka oldu bu imaret
Edbayıtı kusırdan ibaret

Nabi, kendininde Hayr - abad eseri ile eski büyük şairlerden, Firdevsi, Hüsrev, Nizami, Şah Kasım, Hatfi ve Cami gibi şöhret sahibi olduğunu anlatır. Bu hikâyeyi ise okuyanların sevnmeleri, dilşad olmaları ve kendisini yad etmeleri için yazdığını söyler.

Bakdıkça bulup safay- evkat
Kalbin ede şüşte mevc-i edyat

Nabi'nin son olarak, bu kitabı okuyanlardan bir ricası var. O'da ruhuna bir Fatiha bağışlamalarıdır.

Her kim ki görürse bu kitabı
Bir Fatiha'dır ricay-ı Nabi
Bu taze eserle yine Nabi
Mecmua-i ruzigâr tolsun
Yazsun varak-i sipehre Hurşid
Tarihin eşer mübarek olsun.

Hicri. 1117 **(BİTTİ.)**

beni. Fatma Sultan'ı dalgalar, ahıntılar aldı götürdü, nettimse yulaşamadım. Beni ahıntı aldı, bi melmekete getırdı : Bahtım altınım hala cebimde duriy. Gene pozdırmadım. Çarnaçar ortalıhta kaldım. Sultan Hanım'ı keybettim, anam camıda kaldı. Geldim bı demirçi tükeninin öginde otırdım. Demirçi ahşam olana çig çekkiç salladı. Ahşam oldı, herif tükenini kapattı. Ben hala boynımı bükmüş otıriyam. Yabançı oldığımı, olmadığımı sordı, sorıştırdı.

Beni evine getirdi. Meğerse demirçi o melmeketin en zengin adamımış. Ben başımdan geçenler bele bele aynattım. Demirçi «sen bından bele benim dünya ahret oğlımsan benden yir, benden gezersen» dedi. Çalışmağa başladım. Birabar geziydıh. Bi şeye dikket ettim. Demirçi Babo çoh sedeye veriydi. Gel zaman get zaman hesteledi, üç gün yastığa baş kyodı, dördüncü gün rühünü teslim etti. Nesi var, nesi yohsa hepsi biye kaldı.

Demirçi bırda bi solığ aldı. Harun Reşid'e dedi k: «Kah siye paranın yerini gösterim» Harun Reşid razı oldı. Demirçi Harun Reşid'in gözni bağladı, çinine aldı. İki seet keder yol yeridi. Bi mağaranın ögine geldiler. Demirçi Harun Reşid'in gözini bağ ladı, çinine aldı. İk seet keder yol yerdi. Bi mağaranı nögine geldiler. Demirçi Harun Reşid'in gözlern açtı. Mağaranın kapısını açtılar içeri girdiler. Bi girdiler ki Harun Reşd'in ağzı açıhta kaldı. Mağaranın içinde yeddi curun altın, dört tene altın meket, yeddi altın mertek, altından bi avrat, avradın boynında mücevherat. Padşahın gözı müceşheratad kaldı. Demirçi: «aBbam öleli sekkiz senedir, ben hala bi curun altını bitiremedim. Neyse sözi sakkız etmyah, padşahın gözini gene bağlar, gene çınine eve gelirler.

Padşah devirsi gün demirçinen hallaşır, hediyelerini yükler, ben filan melmekette flan tüccara mdeye yaan söler, kahar melmeketine gelir. O anı bitenı Sultan hanım'a aynadır. Vezirin yalan sölemedığı melmeketin dört bi terefine yayılır. Tebi demirçinn vergsi de aynaşılır. Ehali demırçiye te'ede etmağa başlar. Hergün tükenine gelip vurırlar. sögeller, feket demirçi paralarının yerini sölemez. Demirçinin serveti o melmeketın valisının kulağına gider. o de bı servete seheb olmağ ister. Melmeketin kadısınnan kafa kafıya verirler , bi elidolap hezırlallar. Valinin bi kızı demirçinin yanına göndermağa kevi kesmişler. Zatana demrçi kıza tohansa demirçiye dünyiy zindan edecehlar, yoh tohanmazsa kız cilvenen, naznan işmarnan demirçiyi elde edip altınların yerilni öğrenecah. Kız bına razı eglmiiy, feket kızı zornan demirçiye gönderirler.

Demirçi kıza toanmiy, sen benim dünya ehret bacımsan deyi, boynına bi kor mücevherat tahıp babası evine gönderiy. Valı bahiy bı bele olmıyacah, demirçiy hepıse koyi, her Allah'ın günü dayah, ölmiyecah keder yımah. Gel zam get zaman valının kızınnan , kadınınoğlı evleniler. Kiz olanı biteni herifine söliy. Oğan : «Va, demah babalarımız pariy namısnan değişiler» deyiy , kızınan biraber demirçiy kurtardilar. Demırçi bi serencam çeker, sorır, suval eder, gelir Harun Reşid'i bulır.

Harun Reşid demirçiy dört gün evinde mısafır eder Zübeyde Hatın demirçinin geldığını heber alır. Onı görmağ ister. Harun Reşid'den Zübeyde Hatın demirçiyi bi odıya alılar. Altın tepsi içinde bi halayıh nar şerbeti getirri. Demirç halayığı tanır, rengi sapsarı olır. Padşah : « Herdir İşallah heste misen?» deye sorar. Demirçi bı halayığın Fatma sultan oldığını aynadır. Padşah hemen orda imamı çağırır, ikisini evlendirir, kırh gün kırh gece toy dügün olır, demirçinn melmeketnin valılığını demirçiye veriller.

Yiller, içeller, mırazına geçeller.

Ağbatı bizim başımıza.....

—SON—

Karakoyun ve Hızmalı Köprü Hikayesi

M. Yaşar Uğur

Bugün batıdan doğuya doğru şehri ikiye bölen karakoyun'lu deresi ile bu dere üzerinde halen mevcut Hız - malı köprünün bir öyküsü vardır.

Denirki, şehrin güneydoğu kesiminde fakir ve dul yaşlı bir kadın ile 18-20 yaşlarında kasarcılık yapan bir delikanlı yaşarmış Bu delikanlı her gün sabah namazını mütaakip Kasarcı çayına gelir kasar yaparak bu işten elde ettiği çok az bir ücretle iaşelerini temin eder ve yaşamalarını bu mival üzere sürdürürmüş.

Delikanlı hergün bu kasar işini sürdürürken kendisini bir derviş izlermiş. Bir gün derviş yanına yaklaşarak selam vermiş ve delikanlı ya:

–Evladım ben seni çok sevdim, ahlakçada mazbut birine benzersin ve görüyorum ki işlerinde pek yolunda değil. Ben buraların yabancısıyım ve yine uzak bir diyar agideceğim benimle beraber gelmezmisin ?

Delikanlı ise- Ben yalnız değilim yaşlı bir anam var, eğer izin verir ise gelmek isterim, der.

–Öğle ise gidip anana danışalım diyerek, beraberce yaşlı kadının yanına varırlar ve derviş durumu anlatır, oğlunu evlat edineceğini okutacağını söyler? Yaşlı kadın ise zaten oğlundan fazla bir şey beklemediği ve oğlunun daha iyi yaşayabileceğini düşünerek razı olur. Bir birleri ile helalleşip yola koyulurlar.

Şehrin dışına çıktıklarında derviş delikanlıya

–Gözlerini kapat der ve gözlerini kapayan delikanlı

–Gözlerini aç dediğinde kendilerini kalabalık bir şehirde bulurlar.

Dervişin bu şehirde bulunan tekkesinde bir müddet beraberce yaşarlar.

Günlerden bir gün bu çocuk caddede gezerken bir kalabalığın ve bu kalabalık ortasında bir tahtırevanın gelmekte olduğunu görür.

Önünden geçmekte olan tahtırevanın üstünde çok güzel bir genç kız görür ve bu kızla göz göze gelince anlatılması mümkün olmayan bir aşkla ona vurulur. Lâkin biraz sonra bunun mümkün olamıyacağını zira ve kızın ülkenin hükümdarının kızı olduğunu öğrenir. Ama abayı yakmıştır artık. Bu düşünce ile günler geçtikçe benzi biraz daha solmaktadır.

Bunun farkında olan derviş durumu bir defa da çocuğun kendi ağzından dinler ve:

–Bu iş için merak edip kaderlenme Gider Allah'ın emri ile isterim. Bunu söyleyince çocuk

–Aman şeyhin hiç bize verirlerini başına dert açarsın olmaz der ise de derviş hükümdardan kızı ister. Hüküm dardan kızıister. Hükümdar bu teklife kızarsa da şeyhe karşı duygularını açığa vermez. Ancak fakir kimselerin yapamıyacağı hediyeler ve masraflar şart koşar. Ve belli bir müddet verir bu müddet de şartlar yerine gelmezse bu konunun bir daha görüşülmiyeceğini söyler.

Müstakbel damat şehyinden bu şartları duyunca aslında olmayan ümidi büsbütün yok olur. Aradan zaman geçer verilen müddet bitmek üzere Bir gün sabah namazına kalkan genç sırtlarına çeşitli mal ve eşya yüklü deve ve katırları tekke'nin avlusunda görünce hayretle şeyhinin yanına koşar ve gördüklerini anlatır. Şeyhi ise :

Devamı S. 23'te

URFA AĞZI SÖZLÜĞÜ

M. Emin ERGİN

ÇÖMÇE : 1 - Kepçe, 2 - Ateş küreği
«Deve çömçe ie suvarılmaz»
«Dil dediği melamet çömçesidir»
«Kazan der kalaylıyam çömçe der dibiden geliyem»

ÇÖRTEN : Yağmur oluğu

ÇÖZYAĞI : Eti yenilen hayvanların bağırsakları üzerinde olan bez'e benzer yağ

ÇÜT : Çift (isi mve sıfat manalarıyle)
Aloğlu'yam naçaram
Örtik kapi açaram
Nerde bi gözzel görsem
Postalı çüller kaçaram

ÇÜT SÜRMAH : Çift Sürmek.

DABBAZ : Fazla kaşındı, kurde şen

DAD : Tad
Bı dağın adı nedir
Yar yohtır dadı nedir
Yar benden üz çevirmiş
Bilmem mıradı nedir

DADIMLIH : Tadımlı k

DAĞDAĞAN : Bir nevi çitlenbik ağacı ve meyvesi

DALAP : Ayğırsamış, kösnemiş (hayvan)

DALAZ : Kasırğa, toz dalaz

DALDALIH : Gölgelik, yağmura ve rüzgara karşı muhafazalı yer, sığınak

Dalda yeri
Bülbül oI daIda yeri
Eli elimde oIsa
Nedeyim dalda yeri
Dalda yeri
Bülbül oI daIda yeri
FeIek bi yeri yıhsa
Bırahmaz dalda yeri

DAM : Ev, Oda

DAMAH : Damak

DAMAZLIH : Damızlık, maya

DAMBIRA : Tanbura
Dambıram rebaoldı
Cigerim kebab oldı
İstedim vermediler
Bi zalım sebeb oldı

DAMLACA : Mağara içlerinde damlıya damlıya biriken su yeri

DARABA : Yukarıdan aşağıya doğru inen ve açık olduğu vakit bir sopa ile kaldırılan dükken kapağı, kepenk.

DARAH : 1 Tarak , 2 - Taştan araIıklı Trabzon korkuluğu
KaIa aItı mağara
İpek serdim darağa
Ben dedim yahın olsın
Felek saldı irağa

DARAHLIH : Salçalı pirzola

DARI : Mısır (Bitki)
«Kuştan korhan darı ekmez»

DARTMAH : Tartmak

DAŞ : Taş
Bi daş attım takıya
Getti düşdi Rakkıya
Onbeş kızı kandırdım
Bi şüşe arakıya

DAŞEKMEĞİ : Hamurdan yapılı püzerine pekmez dökülerek yenilen bir tatlı çeşidi

DAŞLIH : Tavuğun midesi

DATLI : Tatlı (sıfat manasiyle)
Kaladan endim atlı
Marhamam doIu datlı
Paşa dellaI çağırtmaş
HeIaI Heramdan datlı

DATSIZ : Tatsız, yavan

DAYMA : Daima

DAYZA : Teyze

Dayısına benzer ise
Mısır Kılıç yan bağı
Dayzasma benzer ise
İnci mercan kol bağ

DAYZE (e uzun okunur) :
: Teyzeye hitap şekli

DAZ : Dazlak, başı saçsız adam
«Daz dazdan, kaz kazdan
Kel tavuğ kel horızdan»

DEBBE : 1 - Güğüm 2 - Şişkin karın-Ia (Mecazen)

DEBELENMA : Yere yatıp yuvarlanmak.

(Mecazen : Haşır neşir olmak)

DEBBUS : Dervişlerin kendilerine cez be halindeyken batırdıkları şiş.

DE'ELER : Dualar (Allah'a ısmarladık manasına kullanılır)

DEGENEK : Değnek, sopa (lBak : Lobıt, denek)

DEGİRMİ : Değirmi, yuvarlak

Hayatları değrimi
O gelen yar degilmi
Sakıplarda üç gözzel
Biri eşref degilmi

DEGİŞİK : İki erkeğin birbirlerne kızkardeşlerni vermek suretiyle evlenmeeri (Bak : Berdel)

DEH DÜŞMAH : Dikkat etmek, farkına varmak .

DEHLİZ : Mahzen

DEHRE : Keskin ufak budama bıçağı, ufak balta

DELEME : 1 - Ucu demirli tahta top aç 2 - Peynir topağı

Evlerinde deleme
Kaşlar benzer kaleme

Ben seni gizli sevdim
Sen duyurdiy aleme

DELLEK : Tellak

DELİCE : Çaylak, baykuşa benzer bir yabani kuş

DEMREGİ : Temreği, egzema (Demlegi de denir)

DENEK : Değnek, sopa (Bak : Degenek lobıt)

DENGİZ : Deniz

DENK : Sersem

Kınıfır bedrenk olır
Aşka düşen denk olır
Umaram başıya gele
Göresen ne renk olır

DENSIZ : Yersiz hareketlerde bulunan «Deli sevilir, densiz sevilmez»

DERMEN : Ilaç (Bak : Em)

DEŞTİ : Susuz yetişen sebze.

DEVRİSİGÜN : Ertesi gün

DERVİŞMAH : Hareketli, olmak

DUBIH : Yapışkan

DIKKA : Benek, ufak leke (Dıkna da denir)

DIRNAH : Tırnak

DİLLEHLEMAH : Ağzı eğerek konuşmak

DİBEK : Kahve döğmeye mahsus taştan veya ağaçtan oyma büyük havan

DİLENÇİ : Dilenci

DİNE :Dinlemek

Gelin çardahtan iner
Zilli Haphaba biner
Benim cadı kaynanam
Gece dilekten diner

Bugün hükümdarın isteği hediyeleri götüreceğiz. Ve düğününü yapacağız der. O gün halkın'da katıldığı bir kalabalıkla saraya varırlar. Hükümdar bu hediyelerin gelişi karşısında hayretle ağzı açıkta kalır. Hiç bir bahane ve itirazda bulunamaz. Evvelce söz verdiği üzre kızını bu gençle evlendirmeği kabul ederek düğün hazırlıklarına başlar. Düğün dernek biter delikanlıyı sarayın bir köşesinde zifafa koyacak olan şeyh ondan sıkı sıkı tenbih ederek şu istekte bulunur .

Zifaftan önce iki rik'at namaz kıldıktan sonra benim için dua etmeği sakın unutma. Bunu tekrar tekrar söyler.

Ancak ömrü boyunca böyle güzel bir yer görmiyen ve sevdiğine kavuşmanın heyecan ve zevki ile içeriye girince iki rikat namazı alel acele kılar. O anda ne şeyhi ne de ona yapacak dua aklına gelmez. O gece büyük bir mutlulukla yatarlar. Sabaha doğru kadın uyandığında kocasının yanında olmadığım görür. Bir müddet bekleyip ses verir ve gelmediğini görünce hizmetçilere sorar Hiç kımsenin onu görmediğini anlar. Saray erkânı da bübük bir heyecana düşer. Şeyhin tekkesinde olacağı düşüncesiyle oraya geldiklerinde Şeyhin de kayıplara karıştığını görürler.

Damat'a gelince: Gözünü açar kendisini Kasarcı çayının başında bulur. Ve şeyhinin kendisine sıkı sıkı tembihlediği dua meselesi aklına gelir. Fakat iş işten çok geçmiştir. Doğru evinin yolunu tutar ve evine gelerek olup bitenleri anasına anlatır. Bu olanların büyük bir teveküle karşılarlar.

Kadın ise memlekette haftalarca kocasını aratmasına rağmen bulamaz yanına bir hazine alarak adamlariyle birlikte onu aramaya çıkar. Aradan aylar geçer diyar diyar dolaşır bu arada bir de oğlu olur.

Konakladığı memlekette bir gece çadırında uyumaktadır. Şehirden müthiş bir feveran koptuğunu duyar. Ne olduğunu sorduğunda şehri sel sularının bastığını ve birkaç yılda bir bu felakete maruz kalındığını öğrenir.

Bu şehir Urfa çadırını kurduğu yer ise Samsat kapısı dır.

Ertesi gün hem bir hayır işlemek hemde bir meşgale olacağı düşüncesiyle sel sularının şehri basmadan akabileceği bir dere kazdırma faaliyetine girişir. Tellal çağırtarak çalışabilecek herkes çağrılır. Şehirde hem bir iş sahası açılmış olması ve hemde sel felaketinden kurtulunacağı için bütün halk bayram içindedir. Bunu duyan delikanlının anasıda oğluna :

– Oğlum bak şehirde bütün genç ve yaşlılar çalışıyor. Bu hayır severin işinde sende çalış bir kaç para kazan der. Ertesi günü delikanlıda gider ve bu işte çalışmaya başlar.

Günlerden birgün bu hükümdar kızının çocuğunu bir ağlama tutar Dadılar hizmetçiler her ne ederlerse ağlamasını durduramazlar.. Çalışan amelelerden bazıları onu oyalıyarak susturma isterlerse de bir türlü başaramazlar.

Çocuk işçiler arasında elden ele dolaşır dururken bizim delikanlının kucağına verilir . Ve onda ağlaması da durur. Oynamaya başlarlar. Durum çocuğun annsine bildirilir. Anne de maden öyle bu işçi kazma işinde çalışmasın bu çocuğa baksın der. Böylece o çocuğa bakmaya başlar. Bir gün delikanlının annası bohçasını karıştırırken oğlunun sırına işmeli gece elbisesine rastlar.

Devamı Arkada

Karakoyun ve Hızmalı Köprü Hikayesi

Oğlum şu elbiseler artık bize yaramaz bu asille yakışır bir elbise , memleketimize bu kadar yararı olan bu asil ve hayırsever kimselere götür hediye et der.

Oğlan da üzülerek elbiseyi alır , gelir çadırın önündeki adamlardan birine vererek :

Bu elbise gibi fakir kimselere yakışmaz bunu bizim hediyemiz olarak kabul etmesini söyleyin der ve elbiseyi verir gider. Adam çadıra girip durumu anlatarak elbiseyi kadına verir. Kocasını bulma ümidini yitirmiş olan kadın kendi el işleri ola nelbiseyi görünce büyük bir heyecanla :

Çabuk bu elbiseyi getiren adamı bulup getirin der. İşçiler arasından adamı bulur palas pandıras getirirler. Şaşkınlık içinde olan delikanlıyı çadıra sokarlar. Kadın eski elbiseler içindeki adamı görünce hemen tanır o da karısını tanır. Böylece tekrar bu - luşmuş olurlar. Başlarından geçenleri birbirine anlatırlar. Yeniden mutlu bir hayata başlarlar.

Dere tamamlanır üstüne ayrıca da su kemerleri ve köprüler yaptırılır. Köprülerden birinin temeline onları yeniden yahtırabilecek değerde mücevherler ve bir de HIZMA koyarlar. Böylece yıkıldığında yaptırılabilmesi için teminat sağlamış olurlar.

O günden sonra bu köprünün adı da kadının soyuna nisbetle KARAKOYUN olarak devam eder. Günümüze kadar da bu isimle gelmiştir. Bu aile öldükten sonra da derenin kenarına gömülmüşlerdir. Mezarlarının yeri bugünde bellidir. Bu mezarlar askeri mahfelin, subay gazinosunun ve askeri kantinin arkasında dere kenarındaki küçük bir boşluktadır. Ne yazık ki ilgilenen olmadığından çevresi daralarak kaybolma tehlikesi ile karşı karşıyadır.

URFA'DAN DERLEMİŞ ATASÖZLERİ

Baştarafı Sahife 4'De

79 - Az gerek kiuzola.

80 - Azkala,çohkala, herkez gider bi yola.

81 - Az veren malından, çoğ veren canından.

82 - Az yaşa, çoğ yaşa,akibet gelir başa

83 - Az yaşa, çoğ yaşa, gör temaşa.

Kelimelerin Karşılığı :

Gişi : Koca, H'er : Hayır, Pisik : Kedi Maldan : Mandal , Etbe'e : Hizmetli , Uşah : Çocuk , Malamat : Rüsvay

Harran

Kültür ve Folklor Dergisi

SAHİBİ

A. Fehmi APAYDIN

MESUL MÜDÜRÜ

Av. Osman Nuri MIZRAKÇI

YAYIN SEKRETERİ

Mustafa Kemâl APAYDIN

YAYIN KURULU

S. Adil GİRAY

M. Emin ERGİN

İ. Halil ÇELİK

M. Adil OYMAK

KASIM 1979

SAYI : 8

*

Gönderilen yazılar basılsın basılmasın geri verilmez.

Dergimizdeki yazı ve resimler Kaynak gösterilerek alınabilir.

FİATI : 15 TL.

ABONE : Yıllık 150 TL.

Satış Merkezi : HARRAN Kitabevi
İdare Merkezi : Beyaz Sok. Beyaz Pasaj — URFA

YAZIŞMA ADRESİ : P.K. 44 - URFA

DİZGİ VE BASKI
GÜNEYDOĞU
MATBAASI
TLF: 37 97 URFA

Harran'dan :

Çirkinden güzele
Nefretten düşmanlıktan
Kinden intikamdan göç idi
Güzele... en güzele...

Kardeşliğe dostluğa
İyiye iyiliğe
Aydınlığa ışığa göç idi
Karanlıktan... zulümden

1400 yıl önce başladı, bu göç . Sürdü ve sürmeli de... Bu göç durduğu an, insanın, insan olmaya göçü, durmuş demektir.

HİCRİ 1400. yılımız kutlu olsun

URFA ÜZERİNE BİR KAÇ SÖZ

Yazan: Prof Dr. Mehmet TAPLAMACIOĞLU

Küçük Asya nın en eski kentlerinden olan Urfa geçmişi yadeden gelecek kuşaklara yol gösteren anıtlarla doludur. Bu diyar Abgar, Yunan, Roma ve birçok imparatorluklariyla İslâm uygarlıklarının izlerini taşır.

Büyük İskender'in güzellik ve şirinliğini vurgulamak üzere EDESSA dediği bu kentt tarihi dönemlerde büyük olaylara sahne olmuştur. Zamanın en büyük imparatorlukları cihanın en cihangir orduları Urfa surları önünde çarpışmıştır. Kuttsal kişiler buralarını yakdis etmişlerdir. Hele Hz. İsanın Urfa'dan giden bir elçiye «GÜZEL KENTİNİZ TAKDİS EDERİM» diyecek derecede Urfa'yı övmesi gerçekten kıvanç verici bir olaydır. Bu yazıda bu güzel şehirle ilgili birkaç tarihi olaya dokunmadan geçemiyecegiz.

Urfa'ya Yunanlıların EDESSA dediklerini, belirtmiştik ki bu ad bugün VODİNA denen Makedonya şehrine benzemesi dolayısıyla büyük İskender tarafından konulmuştur. Asıl Urfa adı, buranın eski kralларından birinin adı olan URHAİ'den gelir. Buna Araplar Er - Ruha derler. 15.y.y. da Osmanlı Türklerinin eline geçttikten sonra bu kente URFA denildi. Ünlü tarihçi PLİN bu şehri içindeki kaynak ve Halilürrahman (Callirrhoe) dolayısiyla kenti bu adla dile getirmişgtir. Bir aralık Roma İmparatora kendi adına izafetle JÜSTİNOPOLİS adını takmışsa da tutunmamıştır. Batılı klasik yazarlar da Edessa diye adlandırır. İslâm alemindeki adı ve bugünkü şekli URFA'dır.

Urfa'nın tarihi, bütün tarihi dönemleri kapsayacak kadar geniştir. Roma, Hitit, Asur, Part ve Sasanyan İmparatorlukları Urfa'nın asırlar görmüş surları önünde boy ölçüşmekle beraber, Urfa'nın yerli bir devleti de 30 kadar hükümdarla payidar olmuştur. Bunlara da Abgarlar denir.

Müslümanların hakimiyeti 7. y. y. da başlamıştır. Haçlı seferleri sırasında bir kaç defa el değiştirmiştir. Bodven (Baudouin) yönetiminde Urfa Haçlıların eline geçtti. Bunları Musul Beyi İmadeddin Urfa'dan çıkardı.

Osmanlı İmparatorluğunun hakimiyeti Birinci Dünya Savaşına kadar sürdü. Birinci Dünya savaşından sonra Urfa yöresi İngilizlerce işgal edildi. İngilizler ise Fransızlara bırakarak çekildiler. 11 Nisan 1920'ye kadar süren bu işgal (Urfa , Gaziantep, Kahramanmaraş ve Kilkya olayları sonunda kurtuluşla sona erdi. Urfa'nın kurtuluşunu, ona katılmış ve yara almış bir insan olarak şerefle anar ve kutlarım.

Urfa ilk zamanlarda bir irfan merkeziydi. Fakat zamanla bilm alanı HARRAN'a geçti. Yörede bir ilim merkezi olması dolaysiyla bir çok büyük bilgin yetişmiştir. Eserleri günümüze ulaşmıştır.

Urfa bir iç kale (Citadel)ve bir de dört kapı ile kapanır surlarla kuşatılmış bir şehirdir. Bu kapılar sırasıyla Sakıbın kapısı, Samsat kapısı, Bey kapısı, Harran kapısıdır.

Güneydoğunun incisi olan Urfa peygamberler yatağı, kahramanlar otağı, şehitler yuvası, kuttsallıklar deryasıdır... Halkının zekâ ve ferasetli konuk severliği, yabancıyı KERP (Garip) tir diye bağrına basması ile içtiğin koirumuş tipik bir Anadolu kentidr.

ABİDELERİMİZ

Cahide ÖNLER

1 — MİLLİ MÜCADELE ŞEHİTLERİ ABİDESİ (Urfa 11 Nisan Abidesi)

Şehitlik mahallesinde Çamlık Parkının içindedir. Urfa Kurtuluş savaşında «11 Nisan 1920» Fransızlara karşı savaşan ve şehit düşen Urfa'lı kahramanlar adına belediye tarafından yaptırılmıştır.

Yarım metre yükseklikteki kare bir kaidesi vardır. Onun üzerine bay kısmı kesik ikinci bir kaide oturttulmuştur. Bunun da üzerine esas anıt kaidenin dört yönüne oyulmuş olan ay yıldızdan başka herhangi bir kitabe yazı veya işleme yoktur.

2 — YOLGÖSTEREN ÇEŞMESİ

(Çanakkale Şehitleri Abidesi)

Birinci Cihan savaşında şehit olan Urfalılar için. ?

Urfa Mutasarrıfı şehit Nusret Bey tarafından 1917 yılında hükümet konağı karşısına diktirilmiştir. Bu anıt Urfa'daki en güzel ve en zarif bir abide örneğidir. Kare bir kaide üzerine kesme beyaz taştan yapılmıştır. İnce sütunlar üzerine otturtulmuş iki katlıdır. Abidenin alt kısmını dort yönünde birer çeşme vardır. Üst kısmında ise yol istikametlerini gösteren eski Türkçe harfler kitabeler vardır. Doğu yönündeki kitabede kuzey gösteren bir ok ve «KAFKAS YOLU» batıdaki kitabede güneyi gösteren bir ok «ve üzerinde» MUSTAFA KEMAL PAŞA CADDESİ», kuzeyindeki kitabede batıyı gösteren bir ok ve üzerinde «ANKARA YOLU», güneyindeki kitabede ise doğuyu gösteren bir ve üzerinde yine eski Türkçe harflerle «HİNDİSTAN YOLU» yazılıdır. Üzerindeki yol gösteren bu kitabelerden dolayı ve dört yanında dört çeşme bulunmasından dolayı YOL GÖSTEREN ÇEŞMESİ denilmektedir. Bu abide sonraları yerinden söktürülerek bugünkü yeri olan Urfa - Mardin - Diyarbakır - Gaziantep yolu kavşağına yerleştirilmiştir. Etrafında ise bir bay pas meydana getirilmişitr.

3 — GARNİZON ŞEHİTLİĞİ ABİDESİ

Bedirzaman diye anılan mezarlığın kuzeydoğu köşesinde duvarla çevrili bir askeri şehitlik vardır. Abide bu alanın içindedir.

Beyaz kalker taşından vontulmuş dört metre yüksekliğinde ve bir mermiyi sembolize eden anıttır. İki basamaklı taş bir kaide üzerine oturtulmuştur. Mermi bugün boyalı durumdadır. Uc kısmının doğuya bakan yönünde ay - yıldız formu kabarttma olarak işlenmiştir. Abide de başka bir süs ve tarih yoktur.

4 — URFA HARB - I UMUMİ ŞEHİTLERİ ABİDESİ

Birinci Cihan savaşında çarpışan Urfa'lılar adına 1916 yılında mutasarrıf Şehit Nusret Bey tarafından yaptırılmıştır. Bugünkü hükümet konağı önündeki bulvardadır.

Abide beyaz taştan yapılmıştır. Yedi metre yüksekliğindedir. Üzerinde dört kitabe vardır. İkisi kuzeyde ikisi güneydedir. Kitabeler eski Türkçe ile yazılmıştır. Güeny cephedeki kitabelerden üstekinde «Tarih, Cay-i Cihada giden erlere nusret ola 1334 , alttakinde ise «Harb-ı Umumi şehitlrine Fattiha 332 - 330 yazılıdır. Kuzey cephedeki üst kitabede (Yazısı okunamadı). 1335, «altakinde ise» Harb-ı Umumi Şehitlerine Fatiha 332.330 yazılıdır. Abidenin doğu ve batı cephelerinde kitabe yoktur. Ancak üst kısımlarında birer ay yıldız kabartma olarak işlenmiştir.

ESKİ URFA'DAN :

TANDIR

M. Emin BEYAZGÜL

Eski kış gecelerinin, bir nevi eglence ve ısıtma vasıtası olan tandır : Tahtadan yapılmış olup tarif tandır kürsüsü ve tandır yorganı olmak üzere üç kısımdan meydana gelmiştir.

Tarif, kürsüsünün iç kısımına konulan, kırmızı çamurdan yapılmış 25-35 santim çapında 20-25 santim yüksekliginde küçük bir silindir şeklinde olup mangal görevi yapmaktadır.

Kürsü, muhtelif büyüklükte dört ayaklı, taban kısmı tavandan biraz geniş olup, dörtgen prizmayı andırır.

Ayakların yüksekligi genelikle 50-60 santim, yan kısımları ise 75-125 santim arasında degişir.

Üst kısmı tahtayla döşeli ayak araları alt tarafa yakın kısımda biribirine tahta parmaklarla kenetlemiş durumdadır

Yorgan, kürsünün cinsine göre degişik boyutlarda olup, genelikle yüzü renkli keten veya o günlerde Urfa'da imal edilen Gümrük hanı'ndaki basmacılar tarafından kaput bezi üzerine basılan bir nevi basmadan yapılırdı.

Tandır daha ziyade geceleri eglenceli olurdu. Evin erkekleri gece, genelikle sıraya veya kahveye giderlerdi.

Kadın ve çocuklarda komşudan gelenler ebir araya gelip bogazlarına kadar tandıra gömülürlerdi.

Kadınlar günün dedikodularını yapar, çocuklar aralarında şakalaşırlardı Sohbet o kadar koyulaşırdiki bu yüzden tandıra;topuk tokuşturan mıraz derlerdi.

Tandır sohbet'erinde, ev sahibitarafından patpat (mısırpatlatması) kavırga ve kıncülü akıt yapılır.

Agır misafir gediğinde ve ekseri zengin evlerinde ise çarşıda nohutlı, küncülü ve cevizli helva bastırılırdı. Bu çerezler tandırın üzerine bir tepsi içersinde konularak hem yenilir, hem eglenilirdi

Tandırın esas zevki' yaşlı kadınlar tarafından anlatılan hikâyelerle çıkartılırdı.

Bu hikayeler, bazen manili olup iki üç gece devam ederek büyük bir heyecan ve zevkle dinlenirdi. Hikâye sona erince, çiğköfte faslı başlar. Yere serilen büyükcek bir basma sofra içersine mevsimin yeşillikler serpilir, bazlamaçlar konur , aslan pençesi sıkılmış çiğköfteler porselenlerle sofraya konur, bunlar afiyetle yendikten sonra, tatlılar gelmeye başlar. Mahalli tatlılardan palıza şıllık veya şire çıkartılırdı. Neşe ve zevkle yenilen köfte ve tatlılardan sonra sade kahveler içilerek toplantı dağılırdı.

Çiğköfte partisi haftada bir iki gece yapılır, diğer tandır üstü eğlenceler ise daha sık olup, bu suretle yakın komşular, dost ve akrabalar bir arya gelerek samimi bir hava estirilirdi. Bu suretle uzun kış geceleri farkına varılmadan neşeli bir şekilde geçirilmiş olunurdu.

şiir

15. Hicret Yüzyılını Karşılarken

Ey mah-ı muharrem bu geliş başka geliştir
On beş asrın ufkunu ilk kerre deliştir

On dört asır evvel gece bir yolcu götürdün
On dört asır evel yüce bir yolcu götürdün

Bir yolcu ki hep kevn-ü mekan emrine râmdı
Bir yolcu ki yollar, dilese tayy-ı mekandı

Bir yolcu ki aydınlık O'nunla yürüyordu
Bir yolcu ki lahzada zulmet eriyordu

Bir yolcu ki ezmekte idi zulm ile cehli
Bir yolcu ki hasmı idi O'nun hep küfür ehli

Bir yolcu ki her hatvada bir asır aşıyordu
Bir yolcu ki alemlere rahmet taşıyordu

Bir yolcu ki hüsnü ezelin örneği ay'dı
Bir yolcu ki nesl-i beşeri ngerçeği O'ydu

Bir yolcu ki insanlığa insanı getirdi
Bir yolcu ki İslâm ile Kur'an-ı getirdi

Mevlidi ve meskendi O'na Mekke, Medine
İman nurunu saldı bütün ruy-i zemine

On dört asır evvel, evet ey mah-ı muharrem
Bir yâr ile bulmuştun O'nu gizlice mahre m

Dursun hele ondört asır on yılda ne oldu ?
Afak-ı cihan şaşaâ-ı adı ile doldu

Güçaldı adalet O'nun ümmi nefesinden
Binlerce Ömer'ler yetişüp medresesinden

Binlerce salat ile selam ruhuna dolsun
Hak'tan dilerim onbeş asır İslâmın olsun

6.11.979

M. Hulusi KILIÇASLAN

HİCRİ 1400. YIL

21. Kasım 1979

Mehmet A. Oymak

«Acele etme. Belki, Allah sana bir arkadaş bulur»

Hz. Ebubekir Medine'ye her hicret etmek istedikçe Resulullah O'na öyle derdi. Bütün müslümanlar göç etmişler. O ve bir kaç mü'min yalnız kalmıştı.

Müslümanların başsız kalması ve dinin söndürülmesi için putatapıcılar karar vermişler, peygamberimizi öldürmeye. Bunun için de her kabileden temsilciler seçerek evini sardırmışlardı. Böylece kabileler, Haşimoğullarının düşmanlığına vekan gütmelerine karşı birlik olduklarını göstermek istemişlerdi. Gece yarısından sonra evi sarıp sabahı beklemeler de bu birliklerini göstermek çindi.

Peygamberimiz gece durumu öğrenince kâfirlerin kendisindeki emanet mallarını Hz. Ali'ye verdi. O'na «Ya tağımda yatıp uyu... Korkma, sana onlardan hoşlanmıyacağın hiç bir şey erişmez» dedi.

Sabaha doğru evi saranların yanına bir müşrik Mekke'li geldi. Onlara «Siz burada ne bekliyorsunuz» diye sordu. Sonra «Hay Allah sizi umduğunuza erdirmesin, eliniz boşa çıkarsın. Vallahi, Muhammed yanınıza çıkmış, sonra da sizden, başına toprak saçmadığı bir kimse bırakmayıp işine gitmiş. Siz kendinize yapılan şeyi görmüyormusunuz?» dedi.

Ve müşrikler ellerini başlarına götürerek saçılmış toprağı gördüler. Zaten bu gürüh hakikat olan herşeyin körüydü. Kâinata ışık tutacak Allah elçisi aralarında yaşarken O'nu inkâr edecek kadar cahil ve kör. Eve girince Hz. Ali'yle karşılaştılar. O'na baskı yaptılar, zorladılar. Ama birşey anlıyamadılar.

Peygamberimiz doğruca Hz. Ebubekir'e gitmiş. Hiçret emrini haber vermiştı. Geceleyin beraber SEVR dağına yönelmişlerdi. Mukaddes misafirleri SEVR mağarası CUMA, CUMARTESİ ve PAZAR günleri gizlemişti. Yiyecekleri Hz. Ebubekir'in kızı Esma getirirdi.

PAZARTESİ günü seher vakti mübarek yolcular ve klavuzları iki deve ile ayrıldılar. Birinde klavuz ve Sıddık diğerinde yüce Resul. Ertesi gün öğleye kadar sürekli yol aldılar.

Gözleri gerçeğe kör olan müşrikler her tarafı arıyorlar. Bulacaklara servetler ödüller vadediyorlardı. Takip ettiler. İzlerini sürdürdüler. Hatta SEVR mağarasının kapısına kadar geldikleri halde onları görememişlerdi. GöremezIerdi... OnIar her gün aralarında dolaşan bu hayat kaynağını zaten hiçbir zaman görmemişlerdi ki. Mağaranın kapısında örümcek ağ germişti. Aslında kendileri örümcek kafalıydılar ve giremediler gerçeğin yanına. Yolculuk bir çok büyük ve örnek olaylarla geçti. Büreyde isimli kabile reisi çeteleriyle yolIar tuttmuştu, ödülü almak için. RastIayınca öldürecekti Yüce ResuIu. RastIadı da...

Peygamberimiz ona sorular sordu. Sonra o peygamberimize kim olduğunu sordu. Cevap şöyleydi : «Ben Abdülmuttalib'in oğlu AbduIlah'ın oğlu Abdullah'ın oğlu MUHAMMED'im. Ve Allah'ın ResuIuyum» Bu doğrı ve korkusuz cevap Büreyde'yi ve seksen adamını İslâm'a teslim etti. Cemaatle namaz kıldılar.

Suraka isimli bir pehlivan ödül için peşlerindeydi. Hamle ettikçe kuma gömülürdü. Aman diledikçe kurtulurdu. Pişman oldu, geri döndü. Ve bulamadığını söyleyerek çoğunu da döndürdü.

Bir Pazartesi günü KUBA'ya vardı KUTLU YOLCULAR. Orada on gece kadar kaldılar. Bir mescit yapıldı ve içinde namaz kılındı. Medine'ye üç mil mesafededir. Cuma günü çıkıldı ve Rânüna vadisine gelindi. Burada ilk Cuma namazı kılındı ve hutbe okundu.

Medine'ye yöneldi KUTLU YOLCU, Medine kaynıyordu. Medine sevinçti, bayramdı o gün. Medine, MÜNEVVER oluyordu. Allah Resulunun şehri. Çocuklar el ele sevinç nağmeleri tutturmuşlardı. Bağrılarını Paygambere açmışlardı Medine'liler.

Gönülleri kalmasın diye devesinin çökeceği yere misafir olacaktı. Deve, bugün Mescidi Nebevi olan yere çökttü. Peygamberimiz de en yakın ev Ebu Eyyüb Hali' İbni Zeyd-i Ensari'nin evine misafir oldu.

Ve İslâm toplumu temelini bulmuş oldu.

Hicretin Anlamı : Göç ne için olursa insan ona kavuşur. Mal' içinse mal'a ;dünya içinse, dünyaya ve Allah içinse, Allah'a kavuşur.

İşte Allah için olan en büyük göç müslümanın hicretidir. İnsanlığın çehresini değiştirdi.

Sebeb : 12 yıl bütün çalışma ve tebliğe rağmen her devirde olduğu gibi küfür milleti kudurmuşcasına müslümana ezyet ediyordu. İslâm'ın yayılışına bağ olmaya çalışıyordu. Çünkü Mekke küfrün idaresiydeydi.

Hicret : Alah için, Allah'ın emirlerine yönelmeydi. Müslümanın kardeşlik ve insanlık ölçüleriyle kurulacak toplumaydı.

Sonuç : Ve..... Ayrı kabile, ayrı şehir ,ayrı kavimden olanla rİslâm bayrağı altında, Allah'ın ipine sarılarak 1400 sene önce mermerden bir temel atan Allah Resulüne boyun eğip Allah'a teslim oldular.

ŞİİR

ROZANNA

Rozanna gül düşüyor gözlerinden gülsene
O nefecanla gül de içime akısın kanım
Bıçak gibi saplansın gözlerim gözlerine
Geride kalsın boynumu büken hatıralar
Binbir sevinç kaplar benliğim şiirlerle
Muştu ebem kuşağım selam eleğim sağma
Bir kurşun hızındaki aşka deva mrozanna
Rozanna heyelanla gelme rüyalarıma
Ilımlı sevecen bakışlar darağacında
Düşen gülleri gözlerinden topluyorum
Çekikyay dudakların söylesin şarkıları
Söyleyedursun yılları aşındıran dillER
Merhamet ceylan gibi sığınmış gözlerine
Sevgi dolu gözlerin inci büyük güneşe eş
Gözlerinde yer yoktur şeytan otrağı kine
Gözşafağında ağlasın - gülsün kelimeler
Perçimlenmiş yumruğumla çıktım meydanlara
Hiç kimse anlamadı beni n'olur sen anla
Rozanna uygarlıklar beşiğinin gülüsün
Aziz hatıraların dillenmiş bülbülüsün
İstekle ruhumu arkadan kimdi koşturan
Dur, Yarını yarınd akucaklarsın rozanna
Sivahı kalbinde de aklarsın rozanna

HanifiDÜŞMEZ

ARZUHAL

Cehlimiz arz-ı haı için manidir ya ResulaIIah
Katına çıkmak zor bu yer denidir yaResulaIIah
Umutt varız Hicretin devIet-i dareyen ibtida
Himmet kıı ONBEŞİNCİ ASK yenidir ya Resulallah

Nuni GÜNEŞ

MANGALA

Bundan 30 - 40 sene öncesine kadar Urfa'nın kenar mahaIIerinden olan Beykapısı ve Harrankapı'sı kahvelerinde ve etraf köylerden geIenIerle de oynayan bir oyun türüdür.

Bugün hala birçok köylerimizde de oynanan bu oyun geçerliliğini korumaktadır Gençler ve büyükler tarafından oynanır.

Mangala 75 Cm. uzunluğunda 25. Cm genişliğinde ceviz gürgen ağacından yapılmış olup 5 - 6 Cm. kalInlığındadır. İki sıra halinde her sıra 7 tane olmak üzere 14 adet yarım küre şeklinde oyuk yapılmıştır. Bu oyuklar el sığacak kadardır. GeneI Iikle kapasız olmakIa beraber, sedef işleme Ii ve çok güzel işlenmiş kapaklı olanları da vardır.

Mangala iki oyuncunun arasına konur. Her oyuncunun badembüyüklüğündeki çakıIIardan 49 taşı vardır. Bu taşlar çukurlara dağıtılır Böylece oyun bir müddet devam edince taşlar oyuklarda birikmeye başlar. En çok taş sahibi olan oyuncu oyunu kazanır.

Urfa Ağzından Derlenen Atasözleri

M. Emin BEYAZGÜL
Asil SÖYLER
Ali KAZZAZ
Ergin OKUR

83 - Baba mirası mum kimi nsöner
84 Baba malı tez kurtılır, evlat lazım kazana
85 - Baba oğlana bi bağ bağışlamış, bi salhım üzimini kıskanmış
86 - Babaya dayanma, avradiye güvenme
87 - Bağın daşlısı, avradın yaşlısı makbuldır
88 - Bahalıdan ucızı yohtır
89 - Bahalının vardır hikmeti, ucızın vardır illeti
90 Bahttiy mı aş durma yanaş, bayi mı iş durma siviş
91 - Bal kohmaz, asil azmaz
92 - Bal tutan barmağını yalar
93 - Bamya aşı, ilan (1) başı (Emziklı kadın için)
94 - Barıdı beglig olırsa atmağı kolay olır
95 - Başına gelen usta(dır)
96 - Baş ol da soğan başı ol
97 - Ba ş yastığım arha geydiğını arar
98 - Bayrama yetişmeyen kıniy (2)....e yahallar (3)
99 - Beg ölır beg kimin ebdal ölir ebdal kimin (4)
100 - Beg ölır beg kimin, heşşeş ölır heşşeş(5) kimin
101 - Bekârın parasını it, yahasını bit yir
102 - Bele (6) kuşın bele kuyrığı olır.
103 - Beleş katran yağdan baldan datlıdır.
104 - Belini egene daş koyan çoğ olır.
105 - Bel suyınnan (7) gelen, sel suyınnan gider.
106 - Benden irağ (8) ol Mısır'a sultan ol.
107 - Beşerdir, şaşardır.
108 - Bezirgân bazar eyle, sonıyı nezer eyle.
109 - Bıyığı uzın olan borazançı başı olır.
110 - Bi dirhem et, bi kantar eyib (9) örter.
111 - Bi buyrının (10) iki eyvallahı (11) vardır.
112 - Bi düşış, iki ögreniş.
113 - Bi gülnen bahar gelmez.
114 - Bi hetir, iki hetir, üçicide vur yatır.
115 - Bi kerarda kalan Allah.
116 - Bılbılın (12) çekttiğı dili belasıdır.
117 - Bılbılın çektığı dilinin mekiridir.
118 - Biniçinin sağı solı olmaz.

119 - Birenen yatan itme nkahar (13)
120 - Biri yir, biri bahar (14) kıyamet o gün kopar.
121 - Bi sürü devenin başını bi eşşe kçeker.
122 - Bişmiş aşa savuh (15) su katılmaz.
123 - Bizim sınanmışayranımız, elin yoğurdundan eyidir.
124 - Boğılırsay, böyük suda boğıl.
125 - Borç igidin (16) kalasıdır.
126 - Borçlı ölmez benzi sararır.
127 - Borç yiyen iki kere ölir.
128 - Borç yiyen kesesinden yir.
129 - Boş otırmahtan beleş işle.
130 - Böyigiy (17) yohsa böyik daşa başiy vur.
131 - Böyik baş bulamassay, böyik daşa danış.
132 - Böyik kapının böyik helkası olır.
133 - Böyik lohma yi, böyik laf söleme.
134 - Buğda ekmegiy yohsa, buğda diliy olsın.
135 - Buldıysa çat pat, bulmadıysa ac yat.
136 - Buynız kulağı geçer.
137 - Camının (18) içi duriyken (19) çıharsı heramdır.
138 - Cana gelen mala gelsin.
139 - Can çıhmazsa huy çıhmaz.
140 - Cehtnen (20) çarıh yırtılmaz.
141 - Cevizin bini bi pula, pul olmazsa ne yapım?
142 - Comardın (21) eli tutılmaz.
143 - Cücigi (22) güzin (23) sayarlar.
144 - Cücigin sonını güzın sayallar.
145 - Çığrılan yere erınme, çığrılmıya nyere görınme.
146 - Çalma elın kapısını çirtiknen (24), çalıllar kapıyı merteknen
147 - Çerçi ölbesindekini (25) satar.
148 - Çobanın göynı istese tekkeden (26) yağ çıhadır (27)
149 - Çocığın geydığına, ihtiyarın yidığına yazzıh.
150 - Çoğ naz aşıklısını acizdirir.
151 - Çoğ naz aşık usandırır.
152 - Çoğ veren maldan olır, çoğ yiyen candan olır.
153 - Çütün egirılığı öküzin kartlığındandır.

1 - Yılan 2 - Kınayı 3 - Yakarlar 4 - Gibi 5 - Baldırıçıplak 6 - Böyle 7 - Suyuyla 8 - Uzak 9 - Ayıp 10 - Buyrunun 11 - Eyvallahı 12 - Bülbül 13 - Kalkar 14 - Bakar 15 - Soğuk 16 - Yiğidin 17 - Büğüyün 18 - Caminin 19 - Duruyorken 20 - Kafaya koymakla, zorla 21 - Cömert 22 - Civciv 23 - Sonbaharda 24 - Fiskeyle 25 Tahta külek 26 - Teke 27 - Çıkarır.

Araştırmalar
Birecik Şairleri : 2

Vehmi
Hacı Yusuf zade Müslüm

Cemil Cahit GÜZELBAY

1946 yılı ortalarında Birecik Şairleri hakkında araştırmalara başladığım sırada (Vehmi) adında bir ozan adı saptamamıştım. Bir kaç yıl önce Elime geçen bir şiir defteri yalnız Vehmi'yi ortaya çıkarmakla kalmamış, 1946 da Birecik şairleri arasında adı geçen (Şıhey Hoca) nın Vehmiden başka kimse olmadığı anlaşılmıştır. Şehir Sakıp hakkında yaptığım araştırmada, Sakıbın torunlarından Ahmet beyin öldürülmesine ilişkin ağıdan son dizesin Vehmi adının geçmesi, ağıdın baş tarafında, şiirin Şehey Hoca tarafından yazılış bulunduğunun açıklanması ve ayrıca şiir defterinin 49 - 50. sayfalarında ayni ağıdın Vehmi adına kayıtlı bulunması, Vehmi ve Şıhey Hocanın ayni kişi olduklarını açıkca ortaya koymuştur. (1)

Vehmi'nin Ahmet beyin öldürülmesine ilişkin ağıdını Sakıp'a ait bölümde aynen alındığından buraya yalnız parçanın başlığını almakla yetiniyorum:

«Urfada Maruf ve Meşhur haneden-ı kadimden Halil bey zade Merhum Halil ben bin Ahmet beyin vukubulan serencam ve sergüzeşt-i ahvalini müteellimane ve mazlumanesine dair Birecikli mevkuf Şıhey Hoca tarafından tanzim edilen müteasir ve suzişli eşar-ı matem şıardır.»

Şiir defterın, ağdın üzerinde bu açıklama yoktur.

1946 da aldığım notlarda Şehey Hoca adı karşısında şu satırla yazmışım: «Tosun oğullarından. Halk Şairi.» Şiir defterinin son sayfasında şu satırlar yazılıdır:

Temmetilkitap nauzübillahi melikilvahhap. tabiat-i şirimden muhassel işbu muhtasar divançemin ikmaline hidayet-i rabbani ile mazhar ve muvaffak olunmuş isede daha acızlarına Cenab-ı Hak ecelden aman verir ise bir çok ebyat-ı eşarın zam ve ilavı edilecegi ehbablara ihtar olunur. 1 cemaziyelevve 328.

Hacı Yusuf zade Müslüm bin Şerif Baba»

Şiir defteri 56. sayfasında şu satırlar yer almaktadır:

«Numero 16.17 Mar 1326. dava vekili Razi Efendinin Cerhi maddesinden dolayı Kahveci Şıhey Hoca Ve rüfekasının berayı tahkikat Liva muavinligine evraklarının gönderildiği». bu kayde göre Şair Razi ile aralarında bir yaralama olayından ötürü mahkemeye düşen davaları bulunduğu, Vehmi yani Şıhey Hoca'nın kahvecilik ettigi anlaşılmaktadır.

Halil Bey oğlu Ahmet Bey için yazdığı Ağıdın baş tarafındaki yazıda geçen Muvkuf sözünü dikkat çekici bulmuştum. Önce 56. sayfada yazılı ve yu-

karıya aldığım açıklamalar ve divançenin 32. sayfasındaki (Diger mahpushane üstüne) başlığı altındaki parça Vehminin ceza evinde yattığını göstermektedir. Şu dizeler bunun tanığıdır:

Murğu dil pabeste şimdi taht-ı tev kifhanede.

Akibet Kaldım esir-i kuşe-i zindanede.

Ozanan Cezaevine düşmesi Dava ve kili Kıbti Razi efendi deye sözettigi Şair Razi ile aralarında geçen ve Razinin yaralanması ile sonuçlanan bir olaydan ötürü ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Divançesi baştan başa Razi'ye yazdığı taşlamalarla doludur.

Vehmi divançesi 26 X 16 boyutunda 84 sayfadır. İçinde 148 parça bulunmakttadır. Bunun 83 Vehmi'nin, 63'ü Harabi adında bir şairin, biride Devriş Halil adında başka bir ozanındır. Harabinin şiirleri başka bir defter kâğıdına yazılı olup sonradan arasına sıkıştırılmıştır. Harabi'nin parçalarının başladığı ilk sayfadaki parçasında «Namım Edip idi Harabi oldu» deye adım açıklamaktadır. Bunun ünlü Alevi Şairi Edip Harabi olduğu böylece anlaşılmaktadır. Zaten yapıtları da bunu açıklamaktadır.

Ozan bir parçasından başka bütün Şiirlerini aruz ölçüsünün Failatün, Failatün ve Mefulü mefailün faulün kalıpları ile yazmıştır. Divarçe nin 40. sayfasında Destan başlığıyla, 6+5 ölçüsüyle yazılmış tek parçasıdır.

Vahmi Divançenin ilk sayfasında şiir yazmağa niçin başladığını açıklayan Önsöz deyebilecegimiz bir açıklama yapmıştır. Aynen alıyorum:

«Yadıgar-ı Ahbab
Teselli-i Vehmi

Min ğayri had muktedir degil idimsede mevhibe-i ilahi ve İlham-ı rabbani olarak işbu üçyüz yirmi beş senesi kânunuevvel iptidasından itiba Dava ve kili Kıbti Razi Efendinin Vehmi acizlerine isnad eyledigi dava üzerine hasbelkader vuku olan serencamından ve çöllerde çekmiş olduğu meşkkatlardan ba hisle ehbablarına yadigâr olmak üzre bir takım hicviye ile bir eşar ve ebyat ve ğazeliyatı havi tanzim ettigi Divançedir. Huruf adet 28. yalnız yirmi sekiz harf üzredir.»

83 parçanın (nazım şekli) bakımından dağılışı şöyledir:

Tercih-i bent	: 2
Terkib-i bent	: 4
Murabba	: 4
Kıta	: 2
Kaside	: 2
Müsret	: 5
Destan	: 1
Gazel	: 63
Toplam	83

Vehmi belki Razi gibi güçlü bir şair değildir. Razı'nin Birecik ve çevresinde çok ünlü bulunması, öbür Birecik Şairlerince ğazelleri tahmis edilmesi bu nu göstermektedir. Ancak Vehmi'nin şiirlerini okuduğumuz zaman bunların da ha içten gelen ve kolay yazılmış olduğu kanısına varıyorum. Bir parçasını sunuyorum.

Kendi reyim'e degil terk-i diyar-ı vatanım.
Beni terkeyledi ol hâk-i ğubar-ı vatanım.
Giderim işte size kalsın eya hem demler.
Keyfi, zevki, meyi, mahbubu, nigarı vatanın.
Bana yar olmadı bir dem, kime yar olmuştur.
Görmedim kimseye olmadı yar-ı vatanım
Daha lazımmı bana semtine kalb'i mi dönem
Bunca yıl kâf deftilmi bana zarı vatanım
Vehmiya yandı gönül derd-i bela ateşine
Çıkarıptır felege dudumu narı vatanım. (sayfa : 26)

Şu ğazel bize ön sönünde açıkladığı gibi «Serencamından Çöllerde çekmiş olduğu meşakkatlar» sözleriyle Birecik'ten ayrı düştüğünün bir örnegini vermektedir. Şairin 26. sayfadaki bir ğazelinden onun Kadirî tarikatına bağlı bulunduğunu anlıyoruz.

Sıdkile oldum ğulam-ı bargahı kadiri
Bende-i hâk-i der-i âlempenah-ı kadiri
Masıvadan el çekip tuttum tarikat damenin
Salık-i hakkı hakikat içre rah-ı kadiri.

(1) — Ayrıca Urfa'da Müslüm adı genellikle Şıh Müslüm'dür. Ve bu adı alanlara çağırılırken kısaca ŞIHEY denir. Bu hala devam eden bir adettir. HARRAN

Y. NEZİHE HANIM'DAN GAZELLER

Hazırlayan : M. Yaşar UĞUR

GAZEL

Gül-ruhlerini gonce-i zibâya değişmem
Endâm-ı dil - âranızı Tubâya degişmem

Vîrâne-nişin olsam emin ol ki seninle
Ben meskenimi târâm-ı bâlâya degişmem

Tenhâ gecelende beni eyler müteselli
Baykuş sesini bülbül-i şeydâya degişmem

Peymâne-i sem nûş ederim sâki-i gamdan
Bir kafresini bir dolu sahbâya degişmem

Sen naz ile gözler süzüp ettikçe tebessüm
Bir handeni vallahi bu dünyaya degişmem

Mef û lü / mefâ î lü / mefâ î lü / fe û lün

GAZEL

Gözyaşım ettmez kifâyet ağlasam da rüz ü şeb
Sinemi ihrak eden bu ateşin itfâsına

Ben ezelden cam-ı aşkı nûş edip mest olmuşum
Rağbet etmem âlemin sâkisine sahbâsına

Nâle vü ferşâd ile geçti baharı ömrümün
Her günüm benzer hazanın rûz-ı hüzn efzâsına

Dün gece ellerle eylerken safâ-yı mâh-tâb
Bir nigâh-ı merhamet atf etmedi şeydâsına

İstemezdim âleme ızhar-ı sevdâ eylemek
Ey kalem sensin sebep sen aşkımın ifşâsma

Gülmedim ol bi-vefâyı gördüğüm günden beri
Bi-nihâye cevr eder bilmem niçin yektâsına

Fâilâtün / fâilâtün / fâilâtün / fâilün

URFA'DAN DERLENMİŞ MANİLER

M. Emin ERGİN

176
BAHÇADA HAS OLAYDIM
BAŞİDA FES OLAYDIM
EGİLİP SU ALANDA
ELİNDE TAS OLAYDIM

177
FELEGİ BULDIRAYDIM
DERDİMİ BİLDİREYDİM
KARA YAZMIŞ YAZIMI
KELEMİ KIRDIRAYDIM

178
DALDALANIM
DALIM YOH DALDALANIM
BEN FELEGE NEYLEDİM
KOYMADI SEVDALANIM

179
YERDE YANIM
ÇÜRÜDÜ YERDE YANIM
KEREM YANDI KÜL OLDI
KORHARAM BENDE YANIM

180
ÇAYA ENDİM AGLARIM
GÜLÜ DESTE BAĞLARIM
BİRİSİ BENİM İÇİN
BİRİN YARA BAĞLARIM

181
BAHTIYARIM
GÖNÜLDE TAHTI YARIM
ÜZİDE GÖZ İZİ VAR
SİYE KİM BAHTI YARIM

182
GEL BENİM SÜSÜLÜ YARIM
GÖLGEDE BESLİ YARIM
NE DEDİM NEDEN KÜSTİ
SEVGİLİ NAZLI YARIM

183
YARIM YARIM
DOLDIR VER YARIM YARIM
YAR BENDEN ÜZ ÇEVİRSE
BEN KİME DEREM YARIM

184
YARIM YARIM
DOLDIR VER YARIM YARIM
ÇIHIM DAĞLAR BAŞINA
BAĞIRIM YARIM YARIM

185
HUDA KERİM
DOLDIR VER HUDA KERIM
EL SEVDİ MIRAD ALDI
BİZE DE HUDA KERİM

186
BAĞDADA DÜŞTÜ YOLIM
YAY ÇEKMEZ OLDI KOLIM
KESİLDİ GELİP GİDEN
BEN SENİ KİMDEN SORIM

187
KIRINFIL OYIM OYIM
YOLIM KOYNIMA KOYIM
YAĞMIR YAGAR YER DOYMAZ
BEN SİYE NASIL DOYIM

188
YARI NEDİM
VEFASIZ YARI NEDİM
AYLARDIR MEKTUP GELMEZ
BEN BELE YARI NEDİM

189
BEN Bİ KUÇÜK KUŞ İDİM
SİNEYE KONMUŞ İDİM
NİYE BENİ ÜRKİTTİ
BEN SENİ OLMIŞİDİM

190

KİME GİDİM
KİMİM VAR KİME GİDİM
BI DERDİ SENDEN ALDIM
DERMANA KİME GİDİM

191

NERE GİDİM
NEREM VAR NERE GİDİM
BI DERDİ SENDEN ALDIM
DERMANA KİME GİDİM

192

DAĞLARA SALDIM EKİN
İTİRDİM ELİMDEKİN
NE DOSTUM NE DÜŞMANIM
OLMASIN BENİM TEKİM

193

BAHÇIYA SERDİM KİLİM
GEL OTIR BENİM GÜLÜM
NE DEDİM NEDEN KÜSTİ
LAL OLSIN BENİM DİLİM

194

KAH GİDELİM
FENERİ YAH GİDELİM
GÖZELE DOYMAH OLMAZ
ÜZÜNE BAH GİDELİM

195

ÇAY BENİM ÇEŞME BENİM
ARDIMA DÜŞME BENİM
BENİM GÖYNÜM YANIHTIR
ÖNÜMDEN GEÇME BENİM

196

KINIFIR ESTİ NİNİM
BARĞIMI KESTİ NİNİM
ÜZI DOST KELBİ DÜŞMAN
BEN BELE YARI NİNİM

197

BENDE YETİM
SEN ÖKSÜZ BENDE YETİ M
BİNMİŞSEN AŞK ATINA
YAVAŞ GET BENDE YETİM

198

ALTINI BOZDIRAYIM
GERDANA DİZDİREYİM
SENİ AVÇI ÇALMASIN
KOYNIMDA GEZDİREYİM

199

GÜNE DÜŞDÜM
KÖLGEDEN GÜNE DÜŞDÜM
FELEK MURADİ OLDI
DEDİĞİ GUNE DÜŞDÜM

200

GEL BENİM FENER GÖYNÜM
MUM KİMIN YANAR GÖYNÜM
GEH DE Bİ ALAVLANIR
GEH DE Bİ SÖNER GÖYNÜM

201

URFIYA DÜŞDİ YOLUM
YAY ÇEKMEZ OLDI KOLIM
GÖZZELİ HAK SAHLASIN
ÇİRKİNE GELSİN ÖLÜM

202

SAKİ FİNÇANA KURBAN
KOLDA MERCANA KURBAN
ELLER MALA MALİKTİR
BENDE Bİ CANA KURBAN

203

SAÇIN GÖRENE KURBAN
AÇIP ÖRENE KURBAN
BEN SENİ GÖRMEMİŞEM
SENİ GÖRENE KURBAN

204

ÜZE KURBAN
TERLEMİŞ ÜZE KURBAN
YA SEN ÇIH BİZE GEL
YA BENDE SİZE KURBAN

205

AY DOĞAR MİNARADAN
ÖLMÜŞEM BI YARADAN
BENİ YARA KAVUŞTUR
YERİ GÖGÜ YARADAN

ÇÖMÇEGELİN

Elif GÜLER

Kurak mevsimlerde yağmura ihtiyaç duyulduğu zaman Çocukların oyun hali ne getirerek oynadıkları bir oyun türüdür.

Bir mahallede enaz üç- beş çocuk bir araya gelerek oyun oynanır. Çapraz lama bağlanmış iki tahta çubuğu eski-püskü bir kadınenttarisi giydirilir. Bostan korkuluğunu andıran bu tasvirin bostan korkuluğundan bazı ayrıcalıkları vardır. Bostan korkuluğun genellikle erkek tasviridirve özeliklerinden en belirgini heybetli ve ürküttücü olmasıdır. Oysa çömçe gelin adından da anlaşılacağı üzre kadın ttasviridir ve diğerinin tam aksine mazlum, ihtiyaç sahibi, kendine acınması gereken bir görünümü vardır.

Çocuklardan iki kişi çömçe gelini elne alarak kapı kapı dolaştırır.

Oyuna katılan diğer çocuklar ise onun arkasından giderler ve :

Çömçe gelin nar ister
Allah'tan rahmet ister
Bi koyın kurban ister
Ver allah'ım ver
Bi yağmırdan bi sel

diyerek bu tekerlemeyi tekrar eder dururlar. Bu tekerleme hangi kapının önünde durularak söyleniyorsa o evin kapısı açılır ve çömçe gelinin üzerine bir kova veya tasla su dökülür. Bunun üzerine çocukların çağrışmaları, tezahüratıt da artar. Böylece her evin önünden ayrılınca o evin çocuklarıda bu oyuna katıtlır. Daha sonra üç - beş kişiyle başayan oyun gittikçe kalabalıklaşır.

Oyunun amacı daha evvel bahsedildiği gibi yağmura duyulan ihtiyaçtan dolayı oynanır. Bunun yanısıra oyunun da bazı kuralları vardır.

Çömçe gelinin yapılması sırasında oyunu başlatan her çocuk gerekli malzemeyi ortaklaşa temin ederler. Çömçe gelinin taşınması ise belli bir kurala tabi değildir. Bazen bir veya iki bazen, iki erkek iki kız, bazen de bir erkek ve bir kız çocuk olabilir.

Çömçe gelin mahallede dolaştırılmaya başlandığı zaman bir sokağın başından girilerek yolun iki tarafında bulunan evlere zik zal çizilerek tek tek uğranır. Bir sokak tamamlanınca diğer bir sokağa girilir. Böylece bütün mahallede bütün evlere uğradıktan sonra elbi sesi sırılsıklam ıslanan çömçe gelin en sonunda ya bir su birinttisine ya da boluk ve bereket ttimsali ola Balıklı göle atılır.

Değerli Halk - bilimcisi, yorulmaz araştırıcı

İHSAN HINÇER'in

Vefatından dolayı üzüntümüz büyüktür. Yeri doldurulamayacak merhuma Allah'tan rahmet ve yakınlarına baş sağlığı dileriz .

HARRAN

BOZOVA'DAN

KARA CÜMCÜM

Mustafa Bilkan

Tarih ve efsaneler diyarı olan Yukarı Mezopotamya'nın Fırat nehri kıyı şeridinde yer yer eski mezarlıklara rastlanır. Bozova ilçemize bağlı ve 20 km. kuzeyine düşen DİKİLİ - CÜMCÜME - DUTLUCA - KARABABA köylerindekiler bunların en önemlileridir. Yine İslâm fütuhatı dönemlerine kadar giden ve Hz. Ali ile ilgili bir çok rivayetler hala dilden dile dolaşır. Bunlardan birisini «CÜMCÜM-I SULTAN»ı dergimizin 4. Sayısında okuyucularımıza sunmuştuk. Bu sayımızda bir diğerini sunuyoruz.

Bu hayalide İslâm fütuhatı dönemlerine kadar giden ve Hz. Ali'nin ismiyle belirtilen bir çok yer adları da vardır. Ali kayası, Ali deresi, Ali geçidi gibi. İşte Hz. Ali'nin kerametlerinden biri olarak değerlendirilen bir rivayeti de derledi.

KARA CÜMCÜM :

Peygamberimiz Hz. Muhammed, yukarı Mezopotamya'da fütuhatlar yapan Hz. Ali'den günün birinde, cennetlik ve cehennemlik birer ölüden haber getirmesini ister. Hz. Ali birinci seferde bir kabirle lisanı hal ile konuşur ve Zaloğlu Rüstemle karşılaşır. Onun ahvalini Hz. Muhammed'e nakleder. İkinci seferde cehennemlik biri ile konuşur. Bu defa KARA CÜMCÜM ile karşılaşır. Kendisine dünyadaki hayatını sorunca Kara Cümcüm : «Ben dünyada çok büyük hazinelere maliktim. Bu hazinelerimi çok sayıda cariyelermi satarak elde ettim . Bir gün her tarafta altınların tükendiğini ancak Cümcüm köyünde altının hala bulunabileceğini tahmin ederek çok güzel bir cariyemi buraya gönderdim. Tellal cariyemi satılık diye pazara çıkarınca köyden bir genç buna aşık olur. Annesinden bir altın ister. Annesi altınlarının kalmadığını ancak oğlunun aşkına da belirterek oğlunu babasının mezarına gönderir. «Git oğlum. Biz ölülerimiz ağzına birer altın koyarak gömerdik. Sende git babanın mezarını aç ağzındaki altını çıkar ve gel bu güzel cariyeyi al» der. «Bu ihbarı alınca ben bu defa çevrenin bütün mzarlarını açtım. Ölü insan kemiklerini yer yüzüne saçtım, bütün kuru kafaları parçalayarak altınlarını parçalayarak altınlarını topladım» «İşte şimdi bu yüzden cehennem azabı içindeyim. Bana kurtuluş yolu göster ya Ali» der.

Hz. Ali «Peki tekrar dirilir, hayata dönersen ne yapacaksın» der. Kara Cümcüm : «Ben bütün hazinelerimi insanların hizmetine harcar onların mesken tuttukları her eve mermer borular döşetir bu borulardan süyerine süt gönderirim. Hz. Ali : «Madem bu hizmeti yapacaksın küm bi - izni Allah» der ve Kara Cümcüm hayat bulur. Yetmişbin sağım hayvanı (koyun, inek) satın alır. Yaptırdığı mermer havuzlarda biriktirdiği sütleri meskenlere mermer oluklarla dağıtır. Bundan sonra çok adil bir hüküm dar olur. Hatta bir mermer oluklada Maraş'taki Kisra sarayının aş ocağına süt gönderildiği rivayet edilir.

İşte bugün Cümcüme - Dutluca Dikili - Karababa mevkilerinde bu tarihi efsanelere sahne olan mezarlara hala rastlıyoruz. Ve antik eser kaçakçılarının bu ıssız yerlerdeki mezarları yıllardır açmalarının sebebi hikmetini de Kara cümcüm efsanesinde buluyoruz.

2226

URFA AĞZI SÖZLÜĞÜ

M. Emin ERGİN

DİŞLEMAH : Isırmak

Kınıfır işle yolla
Ucun gümüşle yolla
İçine üç elma koy
Birini dişle yolla

DOKKIZ : Dokuz 2

DOĞZAN : Doksan

DOLAMA : Çıkan

DOLAMAÇ : Dolambaçlı yol, Urfa'da böyle bir yolun geçtiği mevki

DOLAP : 1 - Kuyu çıkrığı 2 - Haremle selamlık arasında bir şey alıp vermeğe mahsus döner dolap.

DOLIN : Batmak (ay veya güneş)
DOMBALMAH : Domalmak
DONGIZ : Domuz
DORĞAMAH : Doğramak
DOMIRÇAH : Tomurcuk

Yeşil buhça bağıyam
Gümüşten ohlavıyam
Yarım bi donırçah gül
Ben onın yarpağıyam

DORGAMA : Patlıcan ve domatesin doğranması ile yapılan bir yemek(Türlü)
DORĞI : Doğru
DÖGİN : Vücuda iğne ile yaptırılan mavi renkli işaretler.

Dögin dögdim dizime
Yuhı girmez gözüme
Diz diz otırıyken
Hesret oldım üzüne

DÖL : Hayvandan alınan yavru
DÖNDERMAH : Çevirmek

DÖŞ · Göğüs (daha çok hayvan hakkında) Etı yenen hayvanların göğüs eti.

DÖŞEME : 1 - Serilecek sergi, 2 - Urfa'da bir semt, 3 Hamam takımı, hamam yayğısı, 4 - Avlulara döşenen sert beyaz parke taş.

DÖŞİRMAH : Toplamak, Devşirmek

DÖVLET : Zenginlik, servet,

DUDAH : Dudak

DUBARA : Hile, sahtekârlık, aldatma ,

DULDALIH : (Bak : Daldalıh)

DUVAH : Duvak

DUZ : Tuz

Uy kızlar kızlar kızlar
Otırmış pendir duzlar
Bi tavuğ sizden eyyi
Günde bi yumurta kuzlar

DÜGÜRÇİ : Görücü
DÜMBEK : Dümbelek
DÜMİG : Meram maksat, derdi dümüğü «Bütün endişesi» Gayesi
DÜNEGİN : Dün
DÜRMİK : Yufka ekmek dürümü
DÜZMAH : Dizmek

DÜZENÇİ : Düzenbaz, hilekâr (Bak : dubara)

E'E : Çocukta def'i hacet ihtiyacı (Gel ile kullanılır) Kaka,
EBEMKUŞAĞI : Kavs-ı kuzah. Gök kuşağı
EGLEŞMAH : Gecikmek, biraz beklemek durmak. Meşgul olmak.

EGRİCE : Elbise ve perde asılmaya yarıyan eğri demir (Egrice de denir)

EHİL : Olgun, yaşlı, ogunlaşmamış (insan)

EHİRVEN : Deri dibağat yeri

EHRAM : Yünden yapılma kadın örtüsü

Dama çıhtım yaz idi
Ehramım beyaz idi
Daha çoh yazacahtım
Mürekkebim az idi

EJDERHA : Ejderha

EKKE : Yaşından çok yaşamış görünen Bilgiç

ELE : Öyle (Bak: ele : bele)

ELFETTUN : Açıkgöz (argo)

ELLEŞMAH : Dokunmak (Bak : İliş)

ELLİK : Para birimi

EM : İlaç, Ne eme yarar «Ne faydası var»

Sevdiğim bahtı geçti
Cigerim yahttı geçti
Tebib emi eyleme
Yaramın vahtı geçti

EMLEK : Süt emen kuzu

EMZIK : Sigara ağızlığı. Biberon

ENG : En. Tafdil sıfatı edattı (Bak : Enk)

ENGİN : Alçak, yere yakın

ENİK : 1 - Hayvan yavrusu. Makamı tahkirde insan yavrusu için de kullanılır . 2 - Büyük han ve konak kapılarının insan girmeye mahsus yerden yarım boy yüksek ayrıca açılır kapanır kapı« Enik li kapı»

ENK : En. Tafdil sıfatı edatı. (Bak : Eng)

EPRİMAH : Çürüyüp yenmez hale gelmek.

ER : Erken

ERBAP : Açıkgöz, becerikli
«Erbap ol pilav ye»

ERRR : Taaccup edatı (Erkekler kullanır) Kadınlar için bak (Viş, viyy)

ERGEN : Evlenmemiş
«Ergene avrat boşamah kolaydır»

ERGENNIH : Ergenlik(her manasiyle)

ERİNMAH : Üşünmek
«Çağrılan yere erinme çağrılmayan yere gönrünme»

ERK : Nüfuz,hattır, kuvvet

ERKEG KİLİT : Çıkıntılı anahtar

ERKİ GEÇMAH : Teklifsiz olmak (birisiyle) (Bak : Erk)

ESSEH : Gerçek, hakikat

ESTER : Katır
«Estere bindim oldım suvari
Yüzbaşı vurulmuş mevzer yaralı»

EŞEK : 1 - Halı, kilim vesaire yığmağa mahsus iskele. 2 Yüksektte çalışmak için kurulan iskelenin seyyar ayakları .

EŞKERE : Apaçık
Tesbihim al mercandan
Kah-ve doldur fincandan
Sevisen eşkere sev
Ben geçmişem bı candan

EŞKİ : Ekşi
«Kim der ayranım eşkidir»

EŞKİLİ : Kara üzüm suyundan yapılan sirke.

EVERMAH : Eviendirmek
«Keyme ola oğluna evere»

EVİRGEN : Becerikli, iş bilir

HARRAN SAVAŞI
(7 MAYIS 1104)

İ. Halil ÇELİK

Büyük Selçuklu Hükümdarı Sultan Melikşah'ın ölümünden (1092) sonra oğulları arasında çıkmış olan taht kavgaları hala sürüp gitmekte idi.

İslâm dünyasında devam eden iç huzursuzluklar ve karışıklıklar Urfa kontu Boudouin du Bourg'a kendi sınırlarını genişletmek ve müslüman ülkesine birbiri arkasına baskın yapmak imkânı vermişti. Şimdi de iki müslüman bölgeyi birleştiren yol üzerinde bulunan ve çok müstahkem bir mevki olup Urfa bölgesinin Bizans hakimiyetinde bulunduğu devrede (1032 - 1094) bile İslâmın elinden çıkmamış bulunan HARRAN şehrini ve kalesini ele geçirmeyi hedef edinmişti. Bu da tabii idi Çünkü ancak bu surete Haçlılar için en büyük tehlikeyi teşkil eden Musul- Haleb irtibatını kesmesi mümkün olabilirdi .

Onun bu tasavvuru ve buna gerçekleştirmek için yaptığı teşebbüs Haçlıların daha doğuya doğru ilerlemek ümitlerine en kesin darbeyi vuran ve Haçlı İslam münasebetler nde önemli bir dönem noktası teşkil eden HARRAN SAVAŞI olmuştur.

7 Mayıs 1104 yılında vuku bulmuş olan bu savaş hakkında yerli Haçlı ve Müslüman kaynaklarının verdikleri kısmen tafsilatlı bilgilerden savaşın ön safhası, cereyan şekli ve neticesi hakkında açık bir tablo meydana getirmek mümkündür.

Harran savaşının ön safhası hakkında Urfalı Mateos ile Müslüman tarihçisi İbn el - Esir ve Haçlı müellifi Villermus Tyrensis saldırının Haçlılar tarafından meydana geldiğini bildirmektedirler. Buna mukabil Albertus Aguensis ile İbn-el- Kalanisi ise, Haçlılar Müslüman taarruzun karşı müdafaa durumund olduğunu yazarlar.

Şu halde 1104 yıl içinde Urfa Kontu İslâm dünyasındaki karışıklıktan faydalanmayı umarak, Antakya kontu ile Tell - abaşr kontunun yardımı ile, Elcezire içinde yeni mevkiler elde etmek ve durumunu kuvvetlendirmek kararına varmıştı. Bakalım bu kararına savaş ne diyecek.

7 Mayıs 1104 tarihinde Urfa kontu Boudouin ile Tell - Başar kontu Joselin askerlerini alıp HARRAN denilen şehrin üzerine yürüdüler. Antakya'ya da haber gönderip büyük Frank Kontu Boemond (Bohemund) ve Tanerede (Tankred)i yardıma çağırdılar. Onlar, bütün ermeni askerlerini de alıp Muazzam bir ordu teşkil ettiler. Sonra Harran'a gelip şehri sıkı bir kuşatma altına aldılar. Ve halkı şiddetli bir açlık sıkıntısına maruz kıldılar.

Franklardan biri, Allah'ın hoşuna gitmeyen bir iş yaptı. Bu, bir ekmeği yarıp içine kendi pisliğ ikoydu ve bunu şehrin kapısının önüne bıraktı. Açlık felâketti içinde bulunan halk ekmeği görünce üzerine atıldı. Onlardan biri ekmeği kaptı. Yemek için açtığın da içindeki pisliği görüp tiksindı ve ekmeği götürüp diğerlerine gösterdi . Bunu gören akıllı adamlar : «Allah, bu büyük günahı asla affetmiyecektir. O onlara zafer bahşetmiyecektir, çünkü onlar ekmeğe karşı bu günahı işlediler. Yeryüzünde böyle bir günah görülmemiştir» dediler.

Musul Emiri Şems ed - Devle eçökürmüş ile Artukoğlu Muin ed - Devle Sökmen HARAN'ın Franklar tarafından kuşatıldığını duyunca aralarındaki ihtilafı bir tarafa bırakarak HARRAN'a yardım etmek üzere ırmağı kenarında birleşmişlerdi.

HARRAN halkının Emir Çökürmüş ile Sökmen,in yardımlarını bekledikleri ve şiddetli kuşatma ve korkunç açlık sıkıntısına maruz kalmalarına rağmen şehri teslim etmemişlerdi.

Resülayn (Bugünkü Ceylanpınar) da toplanmış bulunan Müslüman kuvvetleri HARRAN şehrini muhasaradan kurtarmak gayesiyle Franklara karşı yürüyüşe geçtiler.

Bunu haber alan Frank reisleri büyük sevinçle Müslüman ordusunu karşılamaya gittiler. İki ordu Belih ırmağı kenarında karşılaştılar.

Müslüman ordusuna karşı savaşmak üzere tertibat alan Urfa kontluğu ile Tell Başar birlikleri ön cephede yer alırken, Antakya kuvvetleri arkaya bırakılmıştı.

Urfa kontu ile Josselin gururlanarak «Önce biz hücum ederek zafer şerefini biz kazanacağız» dediler. Boudouin ile Josselin, Belih ırmağı kenarında bağlayan kanlı savaşta Müslümanlar bozguna uğramış göründüklerinden bu görünüşe aldanan Franklar onları iki ferşah takip ettiler ve Müslüman askeri aniden geri dönerek mevzilerinden uzaklaşmış Franklara büyük kayıplara uğrattılar. Büyük ganimetler elde ettiler. Toprak kanla sulandı. Ve cesetlerle kaplandı. 30.00 Frank telef oldu, ve memleket issiz bir hal aldı. Urfa kontu ile Tell - Başar kontu kaçarlarken atlarının çamura saplanmasından Müslümanlarca esir edilip götürüldüler.

Bohemund ile Tankred ise pusu kurdukları yerden bu mağlubiyeti görünce şaşırmış ve kararsızlıkla karşı karşıya kalmışlardı. Ancak askerleriyle kaçarak Urfa'ya varacaklarına karar vermişlerdi. Savaş yerinden kaçan askerlerin yollarını Harranlı'la kesip on bin firariyi kılıçtan geçirdiler. Geriye kalan askerlerle Bohemund ve Tankred Urfa'ya iltica ettiler.

Urfa şehri bu yenilgiden ve kontları nın esir düşmesinden büyük bir matem içine girdi.

HARRAN SAVAŞI neticelendikten sonra Sökmen ile Çökürmüş'ün arasında ki geçici anlaşma bozulmuş ve Sökmen Josselin'i de yanına alarak bölgesine Hısn Keyfa (Hasankeyf) çekildi.

Çökürmüş ise, Urfa kontu Boudouin'i Musul'a göndertti. Frankların bu mağlubiyetinden sonra Urfa'yı kolaylıkla zapt edeceğini düşünerek HARRAN'dan da aldığı bazı teberiyelerle Urfa üzerine yürüdü.

Urfa şehrini kuşattı. 15 gün süren kuşatma müddetince şehrin muhkem surları ve halkın yıkılmayışı karşısında işin kolay olmadığını anladı ve kuşatmayı kaldırdı, geri döndü.

1105 yılında Çökürmüş büyük ordusunun başında olduğu halde Urfa şehrine karşı yürüdü ve hasat mevsiminde şehrin kapısı önünde karargah kurdu. Frank askerlerinin başında Rişar bulunuyordu. Tankred şehrinin korunmasını ona bırakmıştı. Rişar, cesur Müslüman savaşçılarına karşı akılsız bir harekette bulundu. Müslüman muharipleriyle çarpışmak üzere piyade askerleriyle beraber dışarı çıktı. Bu hali gören müslümanlar şehrin hendeğine hücum ettiler. Ve onlardan 450 kişiyi kılıçtan geçirdiler. Çökürmüş hareketi bırakarak büyük bir zaferle kendi memleketine döndü.

İLÇELERİMİZ :

BİRECİK

Eski adları : BİRTHA , Zögma, Bitadini, Karsulmani Asaria, Til . Bursip, Cpa mea Claidi polis, Til . Bisip, El Bira, Bireh

Urfa'nın 82. Km. Batısında Gaziantep yolu üzerinde Fırat nehri kıyısındadır. Yüz ölçümü 850 Km 2 dir. Denizden yüksekliği 450 metredir Merkez ve Böğürtlen ilçesi ile bağlı 38 köyü vardır. Fırat nehrinin geçit verdiği en önemli bir notkada olduğundan tarihte önemli biçok olaylara sahne olmuştur. Tarihi İPEKYOL'un buradan geçtiği kesin gibidir. Hatta biraz güneyde KAL'AT NECM sırasında Hz. Osman devrinde bile bir köprünün yapıldığı kaynaklarda belirtilmektedir. Bu gün bölgenin en önemli ulaşım noktası yine BİRECİK KÖPRÜSÜ'dür. 720 metreli kbu köprü 10 Nisan 1956 da açılmıştır.

Fırat nehri ilçeye bir güzellik ve canlılık verir. Köprü yapılmadan 20 - 30 sene öncesine kadar nehir sallarla geçilirdi. Bunlara GEMİ denirdi. Nakliye bir gçim kaynağı, yapılışlarıda bir sanyi idi.

Birecik tarihin ilk günlerinden beri adı bilinen bir yerdir çünkü stratejik mevkii onu ulaşım, siyaset ve ekonomik yönlerden önemli kılmıştı. Kalesi bir çok yolların düğüm ve hakim noktasındadır. Fetih seferleri bu yolla yapılmış ve bir çok ellerr değiştirmiştir. Kale M.Ö 2 bin yıl önce Etiler zamanından beri vardı M. Ö. 3 Asurnasirpal Suriye fethine giderken bu kaleyi almıştır. M.S Bizansların eline geçmiştir. Hz. Ömer devrinde yöreyle beraber BİRECİK'te fethedilmiştir. Böylece Eti, Asur, Bizans ve İslâm hakimiyetlerini görmüştür. Dört Halife, Emevi, Abbasi, Selçuklu, Eyyübi, Memluki, Artukoğulları Akkoyunlu ve Osmanlı idarelerinden sonra; İmparatorluğun parçalanmasından İngiliz ve Fransızların işgaline uğramıştır. 10 Temmuz 1920 yılında işgalcilerden kurtulmuştur. Bugün ilimizin bir büyük ilçesidir.

Bu gün çok az bir kısım kalmıştır.

3 . ULU CAMİİ : Yivli minaresi şayanı dikkat bir camidir. Bin kişi kadar alır. Taştan yapılmıştır.

4 . KETHÜDA CAMİİ : Cücük cami de denir. Eski bir yapıdır.

5 - MAĞARA CAMİİ : Etilerden kaldığı tahmin edilen bir mabet olup bugün yapılan ekle cami olarak ibadet edilmektedir.

6 - ŞIH SA'DEDDİN CAMİİ : Eski bir camidir.

7 - MAHMUT PAŞA CAMİ ve HAMAMI :
8 — ÇARŞI CAMİİ
9 — DEH KUBBESİ
10 — ŞEYH CENABEDDİN TURBESI
11 — MELİK TAHIR TÜRBESİ
12 — ŞIH SAFİ TURBESİ
13 — ROMA KANALİZASYONLARI
14 — URFA KAPISI HANI
15 — KÜÇÜK HAMAM
16 — KIOK MAĞARA HAREBELERİ
18 — SARI MAĞARALAR HAREBELERİ
19 — SANCAK CAMİİ
20 — ZEHRAVEY CAMİ : Endülüslü Şeyh Muhammed Zehravey'in türbesi üzerine inşe edilmiştir.
21 — TEKKE CAMİİ :Birecikli Ali Baba Tekke ve camidir.
22 — HASAN KAŞIF BABA TÜRBESİ
23 — HAKİM BALA TÜRBESİ : Tekke camiindedir.
24 — ŞEYHMÜFTAH : Kale'de de bir burçtadır.
25 — ŞEYH MUHAMMED TÜRBESİ : Sahib . Kerkez diye anılır.

2 . DIŞ KALE : 3 Km. den uzundur. 12 17 metre yüksekl:kte 60 burçlutahkim edilmiş 10 - 15 metre yüksekliğindeki bu sur beyaz taştan yapılmıştır.

Şehre dörte kapıdan girilmektedir.

Bu 4 kapı : 1 Urfa kapısı, 2 - Meçan kapısı, 3 -Bağlarkapısı, 4 - Meydan kapısı adlarını taşımatadır. Ama ne yazık ki 1438 de Sultan Kayıttbay ın yaptığı tamirattan sonra hemn hiç el değmemiş onarmak için . Yok olma sı içinde gereken her şey yapılmıştır.

BİRECİK BÜYÜKLERI :

1 - SAKIB EFENDİ : Şair ve Şeyh

2 . HAYALİ EFENDİ

3 - ZAİF : Şair

4 -ATIF:Şair

5 - KANİ BABA : Şair

6 - NAMIK EKREM : Şair

7 . BİRECİKLİ ES - SEYYİD İBRAHİM DEDE : Bu zat hakkında Araştırıcı Cahit ÖZTELLİ'nin bir yazısında şöyle bir bilgi bulduk. Araştırıcı bir yazma eserde HACI BEKTAŞ TEKKESİ'nin post Liste şöyle başlar : «Balım Sultan efendimizin vaktinden el - Hac Hasan Dede'nin zamanına gelince Hazret-ı Efendimizin post-ı re—şadet) lerine cümle fukaranın rızasiyle ik'ad olunan tecrid dedegonın esamilerini ve vefatlarını beyan eder.» Bu bilgi - den sonra yazmada isimler ve POST-NİŞİNLİK müddetleri ile vefat tarih leri sıralanır. 7. ve 8. sıradaki isimler şöyledir :

7- BİRECİKLİ ES . SEYYİD İBRAHİM DEDE : 1086, 15, 1101 (1689 M.)

8 . URFALI SEYİD İBRAHİM HALİL DEDE : 1101, 26 1127 (1715 M.)

Nesli tükenmiş kabul edilen bir göçmen kuşa rastlayan ilim adamları ve meraklılar için de Birecik renkli bir yer haline geldi. KELAYNAK kuşu. Halen çok az sayıda kalan bu kuşlar çin özel itina gösterilmektedir.

NOT : Yeri gelmişken belirtmekte fayda görüyoruz. Bir timsah zannetttiğimiz bir CEYLANPINAR havalisinde yakalayan ziraat mühendisi bir arkadaş Urfa Lisesine gettirdiğinde gördük. Renk v ediğer özelliği KERTENKELE gbi olan bu hayvan kuyrukla beraber 1,5 metreden fazlaydı . Tanıyamadık. Sonradan tahminimce KELER denen hayvanmış ve galiba onun da nesli tükenmiş kabul ediliyormuş. Bu hayvana halen rastlana bil - diğin ilgilenenlere duyurmakta fayda olur diye düşündük.

Harran

Kültür ve Folklor Dergisi

SAHİBİ

A. Fehmi APAYDIN

MESUL MÜDÜRÜ

Av. Osman Nuri MIZRAKÇI

YAYIN SEKRETERİ

Mustafa Kemâl APAYDIN

YAYIN KURULU

S. Adil GİRAY

M. Emin ERGİN

İ. Halil ÇELİK

M. Adil OYMAK

ARALIK 1979

SAYI : 9

*

Gönderilen yazılar basılsın basılmasın geri verilmez.

Dergimizdeki yazı ve resimler Kaynak gösterilerek alınabilir.

FİATI : 15 TL.

ABONE : Yıllık 150 TL.

Satış Merkezi : HARRAN Kitabevi
İdare Merkezi : Beyaz Sok. Beyaz Pasaj — URFA

YAZIŞMA ADRESİ : P.K. 44 - URFA

DİZGİ VE BASKI
GÜNEYDOĞU
MATBAASI
TLF: 37 97 URFA

Dergimizin araştırma ve çalışma sahasını kültür, sanat ve folklor olarak belirlemişiz. Sahamızla ilgili yayınımız da her eleştiriye açığız. Ve bundan memnun oluruz. Böylece daha güzele varmak mümkün olur, kanaatindeyiz.

Aşağıdaki mektubu yayınlamayı bu bakımdan görev bildik.

Saygılarımızla

Harran

Harran Üzerine

Bu inceleme - eleştiri yazısını; uzun zamandır yapılmayanı yapmak, sekizinci sayısından sonra üzerine bazı şeyler söylenilebilecek hale gelen HARRAN'ı bir başka yerde değil de, bizzat kendisinin içinde eleştirmek çin ttizlikle gerçekleştirmeğe çalıştığım bir çaba sonucunda yazmaya karar verdim...

11 Nisan 1979 Tarihinde Kültür ve Folklar Dergisi olarak yayın hayatına başlayan HARRAN öyle anlaşılıyor ki, Urfa'da yayım süresi en uzun olan bir dergi olacaktır.

Bu kesin yargımızı (Bazı aksaklıklar görülmesine rağmen) HARRAN'ın sekizinci sayısına kadar gelişi, bu gelişteki kararlılıkları, azim ve gayretleri ile izlediğimiz Yayın ve Yönetim Kadrosu daha da pekiştirmektedir.

Şurasını açıklıkla belirtmek gerekir ki, HARRAN'ın çıktığı ilk günden beşinci (Hatta altıncı) sayısının okuyucularma ulaştırıldığı güne kadar hemen herkes bu Derginin de daha ön cekiler gibi yolun yarısında (en geç altı ayda) tükeneceğini, en azından muhtevasının bozulacağını sanıyordu. Bunun sebebi de daha önce çıkarılan bir çok derginin (bilhassa HARRAN'ın çıkışı sırasında kapanan ve yolun yarı sında kalan ANZILHA'nın) beklenen vermemesi ve yayın sürelerinin çok az oluşu idi.

Oysa HARRAN hem beşinci - altıncı sayılarını başarı ile okuyucularına sundu; hem de özellikle beşinci sayısı ile beraber muhtevasını daha da zenginleştirerek, kendi kendisine olumlu bir rota tayin edip, düzenli olarak yayınına devam edeceği ve bunda da başarılı olacağı intibaını verdi bizlere...

Belki HARRAN'ı yayına hazırlayanlar ve onu yönetenler bile yolun yarısından sonra bu denli olumlu bir çizgide olacaklarını, bütün karamsarlıkları silip; Urfa'da yerleşmiş olan «Bu tip dergilerin ömürleri kısa, sonları önceden bellidir.» hükmünü geçersiz kılacaklarını (başta iken) tahmin edememişlerdir.

Şurasıda kesinlikle bilinmelidir ki, HARRAN,ın sekizinci sayısına ulaşması hiçte kolay olmamıştır.

Kültür seviyesi (Potansiyeli) şimdiye kadar pozitivleşmeye doğru yönlendirilememiş bir kent'de çok kısır imkânlarla Kütür ve Folklor Dergisi çıkarmak ve bu derginin yayımlanmasında başarılı bir performans göstermek ulaşılması çok güç bir şey olsa gerektir.

—HARRAN'lıları sırf bu noktadaki başarılarından dolayı gönülden kutlamak gerekiyor.

HARRAN'ın, bu yayın süresinin uzunluğu ve olgunlaşmaya doğru yönelişinin dışında eleştirilecek bir çok yönü vardır.

Önce Urfa'da bulunan en üstün teknik imkânlardan yararlanılarak gerçekleştirilen baskı işlemlerinde Dergi Yönetimi Basımevi ile tam bir uyum içerisine girememiştir. Derginin sekizinci sayısında bile rastlanan Entertip, Mürettip ve baskı hataları bu gerçeği açıklıkla bizlere göstermektedir.

Derginin sayfa düzeni, yazıların uyumu, başlık seçimi ve yerleştirilmesi çizgi kısırlığı ve karmaşıklığı, devam sayfasının düzensizliği, baştan beri süregelen tashih önemsenmezliği gibi bir çok konuyu HARRAN'ın bu bölümdeki eleştirilecek yönleri olarak gösterebiliriz.

HARRAN son çıkan sekizinci sayısı ile beraber Folklor'da tam olmasa bile Kültür alanında bazı önemli adımlar atabilmiş ve bu yönden üstlendiği vazifeyi şimdiye kadarki görünümü ile başarmış sayılabilinir. Bu inancımıza da Derginin giderek düzelmesini ve bu düzelmede de Kültürel konuların ağırlıklı oluşunu gözlemleyerek ulaşmış bulunuyoruz.

HARRAN'ın asıl muhteva kısırlığı ve en büyük amaç yanlışlığı ise Folklor genelinde olmuştur.

Derginin bir bütün olarak incelediğimiz ilk sekiz sayısında Urfa Folklorunun ara kesitlerini oluşturan konulara önemle yer verildiği halde (Her nedense Folklorumuzun temelini oluşturan yapı taşlarından olan Urfa Musikisi ve Halk Oyunlarımız'a aynı derecede önem verilmemiştir.

Koskoca sekiz sayılık HARRAN'da Musiki konusunda sadece üç yazı yer almıştır. Bunlardan ilki bir Usta ile yapı-

ıan kısa bir söyleyişi, ikincisi bir Halk Çal gıları yazısı, sonuncusu ise Halil Biner'in anlaşılması zor bir yakınma yazısıdır.

İncelemeye tabi tuttuğumuz ilk sekiz sayıda Halk Oyunlarımıza ait hiç bir yazıya yer verilmemiştir.

Aslında HARRAN'ın Kültür ve Folklor'da (Hassas) dengeli bir yayın politikası izlemesi, bilhassa Folklor'da ne yaptığını, işe nereden ve nasıl başladığını, okuyucusuna öncelikle vermesi gereken konuları ve Folklor bütününü çok iyi tesbit etmesi bilmesi, daha sonrada bunları sistemli bir şekilde okuyucularına aktarması gerekmektedir.

Urfa'da Halk Oyunlarımız ve Musiki alanlarında yararlanılacak kaynak ve bu kaynaklardan elde edilecek temel bilgiler ışığında yapılacak çalışmaların sayısı bir hayli kabarıktır.

Ayrıca HARRAN'ın basım ve yayınından çok yayına hazırlaşındaki karmaşıklık ile dağıtımındaki orğanzie bozukluğu onun daha geniş kitlelere ulaşamamasını hazırlayan nedenler olarak görülmektedir.

Şu anda Urfa'da bulunup da HARRAN diye bir derginin çıkarılışından haberi bile olmayan bir çok kimse vardır.

Okuyucu olmasa, HARRAN'la ilgilenmese, hatta hatta HARRAN'ın çıkarıldığını ve başarı ile sekizinci sayısına ulaştığını bilmesi gerekli değilmidir?

Okuyucusu HARRAN'ın kısa zaman da şimdilik gereksiz sayılabilecek bazı çalışmaları bir kenara bırakıp, öze dönük esaslı atılımları gerçekleştirmesini istemekte ve beklemektedir. (Haklı olarak

Yine HARRAN'ı yayına hazırlayan ve onu yönetenler ile okuyucular arasındaki diyalog kopukluğu da gözle görülür nitelikte:r.

HARRAN için çalışanların şimdiye kadar yapa-yanlız kalmaları ve yayın sorumluluğunun paylaşılabileceği taze kanın, yeni güçlerin bulunamaması bu diyalog kopukluğunu göstermeye yeter sanırım...

Dileğimiz HARRAN'lıların bizim gözlemleyebildiğimiz bu gerçekler ışığın da gerekli gördükleri düzenlemeleri en kısa zamanda uygulama alanına koymalarıdır.

HARRAN Urfa için gereklidir. En azından bu kesin tesbit bütün Urfa'ya (Urfalılara en gerekli bir biçimde anlatılmalı ve kabul ettirilmelidir.

Ancak bunlar yapıldıktan sonra bir Kültür ve Folklor Dergisinin Urfa ve Urfa'lı açısından değerlendirilmesi yapılabilinir ve HARRAN'ın ne ölçüde kabul gördüğü tartışılabilinir.

Yazımı HARRAN okuyucusuna ve tüm Urfalılara bir çağrı yaparak bitirmek istiyorum;

«Yüreğinde Urfa Folklor ve Kültürünün yeniden dirilişinin özlemini taşıyan, Urfa Folklor ve Kültürünün doruklaşmasını ve hak ettiği yere ulaşmasını arzulayan herkes HARRAN'a kucak açmalı, onun yüküne omuz vermeli mutlaka ama mutlaka HARRAN'la ilgilenmelidir.»

Sevgi ve Saygılarımla...

Osman GÜZELGÖZ

Araştırmalar
Birecik Şairleri : 3

LAZIP

—I—

Cemil Cahit Güzelbey

Giriş :

Adı Abdülkadir Diriöz. 1945 - 1946 yılları arasında Birecik'te tamdım. O zaman Belediye muhasebecisi idi. Bir gün Belediye başkanını ziyaret için gittiğim sırada tanışmıştık. Yanından ayrıldıktan sonra kültürlü, şair bir kişi olduğunu söylediler. Bundan sonra yolda görünce hal hatır soruşurduk. İlginç bir kimseydi yolda sağına soluna bakmaz, kimse ile ilgilenmez, adımlarını biraz uzunca atarak yürürdü. Ağır, aşağı perdeden, bir Osmanlı efendisi gibi konuşurdu. Bana olan iltifatı, Cumhuriyet savcısı bulunmamdan çok; şiirle uğraştığımı edebiyata heveslı, Gaziantep dergi ve gazetelerinde yazıları yayınlanan bir kimse olmamdan ötürü idi. Bir kaç kez Fırat kenarında ayak üstü sohbetimiz olmuştu.

Birecik şairler hakkında araştırma yapmağa başladığım zaman bilgisinden yararlandım. Kendisinin de hal tercümesi ve yapıtları istediğim zaman «kolay kolay» deye geçiştirirdi. Çekingen, davranmasında alçak gönüllülüğü sebepti. Birgün içinde 20 şiiri bulunan bir tomar kağıt yolladı. Özel arşivimde 10 parçası yazılı üç kağıt daha var. Bunu kimden ve ne zaman aldığımı hatırlayamıyorum. Ancak her iki kağıttaki yazılar, kendi el yazılarıdır.

Zaman zaman Birecik şairleri hakkındaki araştırmalarımı sonuçlandırmak amacıyla kaleme sarılıyor, ya bunlardan birini yazıp yayınlıyor, ya da bir engele çarpıp kalıyordum. Şiirlerinin bir bölümü elimde, fakat hal tercümesi bulunmayan Lazip'i de ele aldım. Bu maksatla Kuleli Askeri Lisesinde öğrenci bulunan oğlu sayın Haydar Diriöz'e mektup yazdım, yanıt gelmedi. Sonra okuldan ayrıldığını saptadım. Daha sonra Milli Eğitim Müşteşar Yardımcısı olduğunu öğrendim . Bir mektupta bu adresine yazdım. Yine karşılık alamadım. Bir süre önce Gaziantep'te kent içi otobüste iken , Birecikli bir tanıdık ile konuşurken Lazip'ten de söz açarak oğlunun yanıt vermediğinden yakındım. Karşımdaki önce güldü, sonra yanındaki bir hanımı göstererek (Lazip'in kızı) dedi. Hemen orada tanışarak durumu bir de ona anlattım. Bunu üzerine babasının hal tercümesini yollayacağını vaddetti. Gerçekten de gönderdi. İşte aşağıdaki satırları kendi bildiklerimi de ekleyerek hazırladım. Lazip'in kızı Zerrin Anteplioğlu'da babası gibi ozandır.

Yaşamı :

1888 yılında Birecik'in Cumhuriyet mahallesinde doğdu. Babası Taşçıoğlu soyundan Haydar, anne adı İslim'dir. 33 yaşında iken İstanbul'lu olup Birecik'te görevli bulunan Yüzbaşı Halit Beyi'in kızı Hayriye Hanımla evlenmiş, bu evlilikten Haydar, Zerrin ve Bedia adlarında üç çocuğu olmuştur. Haydar Dirioz, Ayasofya müzesi asistanlığı, edebiyat öğretmenliği yapmış, Milli Eğtm Bakanlığı Müşteşar yardımcılığı yapmıştır.

Yüzbaşı Halit Bey bir ara Gaziantep Cezaevi müdürlüğü görevini yürütmüştür. (Baba Halit) adıyla ünlenmiştir.

Abdülkadir Dirioz, bir süre mahalle okuluna gittikten sonra öğrenimini kendi kendine çalışarak elde etmiştir. Şiirlerinden Osmanlı kültürünü iyi bilenlerden birisi olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Bahai inanışlıdır. (Bahailik için bk. Enver Behnan Şapolyo. Mezhep ve Tarikatlar Tarihi sayfa : 436) Arapçaya hakkıyla vakıftı.

Abdülkadir Dirioz bir süre Urfada Sumatar, Yaylak, Harran bölgelerinde Bucak müdürlüğü, Urfa ili köy bürosu şefliği yapmıştır. Son görevi Birecik Belediye saymanlığıdır. Buradan emekli olmuştur. Emekli olduktan sonra Ankara'da oğlunun yanında kalarak 21.Kasım. 1963 yılında burada ölmüştür.

Abdülkadir Dirioz'ün kişiliğindeki en önemli özellik, Bahai inanışlı bulunmasıdır. Bahailik'e 28 yaşında iken girmiştir. Bu nedenle bir aralık gizli dernek kurma suçuyla hakkında kovuşturma yapılmış, Adana'da yapılan yargılama sonunda berat etmiştir.

Şairin, Türkiye'deki Bahailik hakkında bir çok araştırmaları vardır.

Yapıtları :

Abdülkadir Dirioz Bahailik hakkında yazılmış yapıtların bir bölümünü Türkçeye çevirmiştir. Bu konuda saptayabildiğimiz yapıtları şunlardır :

1 - Ahmet Hamdi adında biri tarafından Arapça olarak yazılan (Tibyan-ı Burhan) adlı bir ciltlik yapıdın çevirisi.

2 - (Doktor İslamat)ın (İki Devir) adını taşıyan kitabının

3 - (İkan) Kur'an ayetleriyle Bahailigin açıklanması

4 - (Muvafazat çevirisi) Bu yapıt ünlü Bahailerden Abdülbana Abbas'ın Dünyadaki Bahailer hakkında Amerika kiliselerinde verdiği konferanslardır. Çeşitli konuları, Hazreti İsa'nın dünyaya ikinci gelişi ile ilgili olarak yöneltien soruları kapsar. İngilizce de basılmıştır.

5 - (Birecik Bahilik Tarihi) bu yapıt basılmamıştır. Oğlu Haydar Dirioz'de saklıdır.

Devam edecek

şiir

ÇÖL

Ramazan Tunç

Susadım yarab; kalbim duracak bu sahrada
Binamın çamuru mu yuğrulmuş belâdan

Karşıma ne çıktıysa sihir ve serap gördüm
Nasib olmayacak mı su içmek bir vahadan

Bir tuhaf çalkantıda darmadağın insanlık
Bir haber bekliyorum kaçıp giden Leylâ'dan

Sorma kıble neresi maddeye dönük yüzler
Ne aşk, ne fazilet, ne şiir üstün paradan

Gerçek olan bir şeyvar bu kavruk çölde ölüm
Eskimeyen işte bu, günübirlik davadan

Ufuk aşırı gözler doymak nedir bilmezler
Birer boş kuruntudur duyduğum her kafadan

Bakmayın güldüğüme içe dönük pınarım
Bir gizli şikayettir dem vurduğum safadan

Ramazan artık müjde bekleme gölgelerden
Rahmana gidersin bir gün elbet bu dünyadan

URFA'DA

ÇOCUK OYUNLARI

Mehmet ÇİNİ

MİNİ MİNİ HAVUÇ

Bu oyun genellikle küçük yaştaki (1 - 5) çocukları güldürmek için oynanan bir çeşit oyundur. Evin çok ağlayan çocuğunu güldürmek veya eğlendirmek için bir büyük, çocuğun elini açarak avucunun içini kendi şahâdet parmağının ucuyla ovalıyarak aşağıdaki tekerlemeyi söyleyerek çocuğun parmaklarını tek tek kapatır.

«Ooooo, ooo...

Mini Mini Havuç,

Bırıya bir kuş kondu

Bu tutı, Bu kesti,

Bu bişirdi, Bu yidi,

Bu çarşıdan geldi»

Hanı biye, Hanı biye, Hanı biye diyerek çocuğun boynunu kıdıklamaya başlar. Böylece çocuk gülmeye başlar. Bu oyuna alışan küçük çocuklar devamlı bu oyunu oynamak isterler.

KALA KALA

Bu oyunda anne, baba veya evin başka bir büyüğü yere sırt üstü yatar ayaklarını çocuğun koltuk altlarına koyarak ellerinden tutarak «KALA KALA KALA..» diyerek havaya kaldırıp indirir. Çocuk bu hareketler karşısında heyacanlanıp gülmeye başlar. Evde bu oyuna alışan çocuklar havada iken ellerini açarak bazı akrobatik hareketler yaparlar.

EL EL ÜSTÜNDE:

Bu oyunu oynayacak olan çocuklar aralarında bir ebe seçerler. Ebe sırt üstü yere eğilerek yatar. Diğerleri de ellerini yımırığ (Yumruk) ederek üst üste koyarlar ve hep bir ağızdan

«EL el üstünde

Eı kemerin üstünde

Kimin eli en üstte?»

diyerek ebeden hangi oyuncunun elinin en üstte olduğunu sorar. Ebe de bir oyuncunun adını söyler. Eğer bildiyse o çocuk ebe olur. Oyun böylelikle devam eder.

GELDİ GÜLDÜ:

Ağlayan küçük çocukları eğlindirmek için büyük, parmaklarının ucunu yerde çocuğa doğru yürüterek «Geldi Güldü, Geldi Güldü. Gıdı, Gıdı, Gıdı» diyerek çocuğu güldürmeye çalışır.

DELEME ÇALMA HURP OYNAMA :

Mahalli çocuk oyununda «deleme çalmak» olarak bilinen bu oyuna batıda «Topaç Çevirme» adı verilir. Urfa'daki bu oyun batıdan çok farklı olarak oynanır. Çocuklar deleme ile bir çok oyunları zevkle oynarlar. Bu oyunu oynayan çocukların yaş ortalamaları 5 - 17 arasındadır.

Genellikle bahar ayları deleme çalmak mevsimidir. Urfa'da deleme ile oynanan oyunlar büyük maharet ve beceri ister. Deleme çevrilirken pas kaldırma, atıp çekme yapma, ahıtma yapmak çok heyacanlı ve zevklidir. Hareketlilik, kıvraklık, çabukluk en belirgin özellliktir.

Hurp Oynama : Bu oyunu oynaya cak olan oyuncular toplanır. Ebeyi belirlemek için her oyuncu delemeyi çalarak yerden pas kaldırmaya başlarlar Pası yerden kaldıramayan ebe olur. Delemesini yere yatırır. (Pas : Yerde çalınan delemeyi iple yukarıya doğru çekerek avuç içine alma) Yerde 1 - 2 karış boyunda bir daire çizilir.Yereyatan deleme bu dairenin içine konur. Oyuncular yerden kaç pas kaldıracaklarsa anlaşırlar. Herkes sırayla elindeki delemeye ipi sararak (Urfa'da bu ipe deleme ipi denir. Kalınca bir sicimdir.) Yerde yatan delemeye hızla vurmaya başlarlar. İsabet ettiren pas kaldırmaz. Hurp vuramayan oyuncular yerde dönen delemeyle kararlaştırılan pası kaldırmaya çalışırlar. Pası kaldıramayan delemesini yere yatırır.

İddialı oyunlarda deleme kırmacasına Hurp oynanır. Bazen delemeler yerde yatan deleme vurulan Hurplarla delik deşik olur. Bu oyunlarda 10 - 20 paslı olarak oynanır. Deleme çalınırken ahıtma yapma ve atıp çekme yepma da büyük maharet isteyen bir oyundur. Atıp Çekme : Delemeye ip iyice sarıldıktan sonra yere paralel olarak ileriy doğru atılarak tekrar geri çekilir. Gelen deleme avuç içine alınarak avuçta çalınmasına çalışılır.

Ahıtma : Avuç içinde çalınan delemeyi ipIe yere kadar çalınır vaziyette akıtılıp tekrar avuç içine alınmasıdır.

Deleme çalınırken yerden 50 - 60 pas kaldırabile nçocuklara rastlanır . Bu işi yapan genç ve yaşlılarda vardır. «Çirtikle» çalınan deleme ile 30 - 40 pas kaldıran maharetli eller vardır.

HURP : Yerdeki delemeye (Topaç) başka bir oyuncunun elindeki deleme ile çalınır şekilde vurmasıdır. Eğer atılan deleme yerdekine degerse çivinin degdigi yere bir «Hurp işledi» denir.

ÇİRTİKLE ÇALMA : Delemeyi ipsiz iki parmak ucu ile çalmaktır.

Urfa'dan Derlenmiş Atasözleri

III

Asil Söyler
M. Emin Beyazgül
Ali Kazzaz
Ergin Okur

154 - Dabbah sevdığı postı yerden yere çarpar
155 - Dadanannan (1) kudıran birdir
156 - Dadanannan kudırana çara yohtır
157 - Dam yıhıldımı,sıçan da altında kalır
158 - Dar günin ömrü(2) kıssadır.
159 - Danyerdeyimek yimahtan, geniş yerde dayah yimah eyyidir.
160 - Daş daşın sökesidir (3).
161 - Daş yerinde ağırdır
162 - Datlı datlı yımağın, acı acc kusmağı olır
163 - Datlı söz,ilanı(4) deliginden çıhadır
164 - Deli ağlamaz, divana gülmez
165 - Deli erlanmaz (5), sehebi (6) 'erlanır.
166 - Deli deliyi görende degenegini sahlar
167 - Delidir, malıdır
168 - Delidüginden,uşağ (7) oyından 'ecizmez (8)
169 - Deli geçi (9) deli oğlağı olır
170 - Delikl boncıh yerde kalmaz
171 - Delikli demir yerde kalmaz
172 - Deliler çeşit çeşit : Zır deli, zırzır deli, hın - zyr (10) deli...
173 - Delinen getme yola, başıya getirir bela
174 - Delinin malıgözının öginde gerek
175 - Delinin nar yimeside deli, kar yimesi de
176 - Delinin tapı kılmağı (11) da deli, sayıhlamağı da deli...
177 - Deli sevilir densiz sevilmez
178 - Dellaı ola, eşşegi itine (12)
179 - Demirden korhan trene binmez
180 - Demiş : Kızım siye taht mı verim beht mi verim» ?. Demiş : «Babo beht ver, taht gendi gendine gelir.»
181 - Dengiz (13) it yalamahtan mırdar olmaz
182 - Densiz sıfatından (15) baykuş veran bekler
184 - Dervişin fikri nese (16) zikri odır
185 - Deve çömçe (17) nen suvarılmaz.
186 - Devenin dertisi eşşege yük olır
188 - Deviy (19) almah kolay, satmah zordır
189 - Deviye tiken (20) lazımsa, boynını uzatsın
190 - Dırnah sefadan, saç cefadan uzanır.
191 - Dil dediğiy malamat (21) çömçesidir (22)

192 - Dilençi bi olsa, adam şekernen besler
193 - Dilençinin namı alçak, geliratı üskektir (23)
194 - Dilin gemigi yohtır
195 - Dil rehet, baş selamat
196 - Dinsizinhakkından imansız gelir
197 - Direk dibinden çürür
198 - Diş görmah, yuhıdan (24) soyra (dır)
199 - Dişi it kuyrığını sallamassa, erkeg it arhasından gelmez
200 - Doğdı kuyrıh (25), kalmadı korıh
201 - Dorğı divar yıhılmaz, ergi kaçar kurtılmaz
202 - Dorğı divaryıhılmaz, egri kaçar kurtılmaz
203 - Dostlıh dağca, hissap kılca (dır)
204 - Dost malını düşman kimin yimeli
205 Dost malını düşman kimin yimemeli
206 - Dügin ağardır, karagün karardır
20 7. Dügin iki gişiye, nolmış deli konşıya
2 08- Dünya malı dünyada kalır
209 - Düşenin dostı olmaz
210 - Düşenin dostı olmaz cehteyle (26) düşmemağa
211 - Düşmez kahma zbi Al'ah
212 - Eceli gelen it, camı divarına.....er.
213 - Ehmağın parası biter, elin malı bitmez
214 - Ekıllar mezata çıhmış herkez eklını begenmiş
215 - Ekıllar mezzata çıhmış herkez eklını begenmiş, kimse şansını istememiş.
216 - Ekıllı düşinene çig (27) deli oğlını everir
217 - Ekmegi ekmekçiye ver, bi ekmek de ziyada ver
218 - Ekmegin böyigi hamırın çoğından olır
219 - Ekmek bulamiy (28) yimağa atnan gidiy .....mağa.
220 - Ekmekçiy ekmekçiye ver, bi ekmek de ziyada ver.
221 - Ekrab etmez ekrabının (29) ettığını
222 - El atına binen tez ener
223 - Eldeki tavuh, eldeki kazdan eyyidir
224 - Elde bulınır, begde bulınmaz
225 - El Eli yahar, el de döner üzi (30) yahar
226 - Elınnen yapan başman çeker
227 - El ne yidi demez, ne geydi der.

DEVAMIVAR

---

1 - Dadananla 2 - Ömrü 3 - Sökeceğidir 4 - Yılanı 5 - Utanmaz 6 - Sahibi 7 Çocuk 8 - Bıkmaz 9 - Keçi 10 - Hınzır 11 - Oturduğu yerde uyuklamak - 12 - Kaybola yitine 13 - Deniz 14 - Aşermek 15 - Yüzünden 16 - Ne ise 17 Kepçe 1r - Kadar 19 - Deveyi 20 - Diken 21 Melâmet, ayıp kusur 22 - Kepçesidir 23 - Yüksektir 24 - Uykudan 25 - Yazın görünen bir yıldız kümesi 26 - Azmet 27 - Kadar 28 - Bulamıyor 29 - Akrabanın 30 - Yüzü

şiir

TERCİ-İ BEND

Affet bizi rabbim ne sefil et ne de azdır.
Mânen fakiriz, maddecilik bizde marazdır.

Yoksullara yardım, hamiyet duygusu ölmüş,
Rüşvetle faiz halkı ezen gizli cihazdır.

Geçmez, «çalışanlar kazanır» mantığı bizde,
Bir lokmayı hakketmeye binbir çaba azdır.

Toplumu yönetenler, çoğu hırsız ve de arsız,
Arsızlara, tüm arlıların tükrüğü farzdır.

Turfanda yetişmiş şu kadar milyonerin de
Geçmişleri basbelli haramhor hilebazdır.

Mertlik de cömertlik de umulmaz egoistten
Vermişse tavuk, bilki onun isteği kazdır.

Kalkmış, gelenekler, töreler gençliğe nolmuş?.
Mânaca yücelmiş kişi, onlarca yobazdır.

Ruhsal bunalım genç kuşağın beynine dolmuş,
Boykotla grevler, köpüren kin ve garazdır.

Günlük hayatın aslanı olmuş pısırıklar.
Bir höt deyiversen, kalacak toz ve dalazdır.

Değmez ki bugün dünküne, hayr umma yarından
Halktan ümidim az, niyetim hakka niyazdır.

Affet bizi rabbim ne sefil et ne de azdır,
Mâ'nen fakiriz maddecilik bizde marazdır.

Mahmut Şevket AKKAYA

URFA'M

URFA'M Sen bir cennetsin, güllerin var bağın var
Yem yeşil çimenlerin, mor sümbüllü dağın var

Ozanların yurdusun bülbüllerin yatağı
Çileli gönüllere şerefli otağın var

Tarihlere sığmayan şanın var bu cihanda
Göklerde dalğalanan şerefli bayrağın var

Tarihin beşiğisin medeniyet kaynağı
Peyğamberler uğrağı mukaddes toprağın var

Edessa derler sana tarih seninle başlar
Harran'ın var bilirim çok parlak bir çağın var

Ne mutlu bir şehirsin teslim olmadın yad'a
Fransıza kurduğun çözülmez bir ağın var

Mislin yok bu cihanda kabarsın tüm gururun
Misafire açılan şefkatli kucağın var

Hep yollar sana gelir doyar kervansaraylar
Her evde konuk için tutuşan ocağın var

Pınarların kaynaşır derelerin su dolu
Göllerin var Aynzeliha mukaddes balığın var

İ. Halil KIRIKÇI

ACABA AŞK MI

YALAN

Maziden arta kalan, birer tatlı hatıra
Koyulsam anlatmaya, sığmaz iki satıra

Çırpınır yıldızların, sönmüş fersiz gözleri
Mehtab altında durur, aşkın henüz izleri

Dökülen gözyaşları, denizlere karışır
Bazen küser sevgili, işve ile barışır

İçindeki alevin doğar yanaktan al'ı
Çapkın ceher meltemi emer dudaktan balı

Çıkardın pencereye, mutlak beni arardın
Sırma gibi saçını, rüzgar ile tarardın

Kıskanırdı gökyüzü, suya düşen resmini
Hasretle anıyorum, bugün bilsen ismini

Bakıyorum geçmişe, birşeyler var mı kalan
Yalancı değil UĞUR, acaba aşk mı yalan.

Mahmut Yaşar UGUR

URFA'M BENİM

Lütfiye ÖCAL (KAVŞUT)

Bir sılam vardır
Efsaneler diyarı
Garipler yatağıdır
Garipleri sinesinde
Özü gibi ağırlar
Yiğitler otağıdır

Etrafı dumanlı dağlar
Öyle bir sılam var benim
Gelen ağlar giden ağlar

Nice günler geçirmiş
Sinesinde Nemrut gibi
Bir zalime yer vermiş
Hem nice peygamberler, veliler
Barındırmış yaşatmış
Efsaneleşmiş o yüzden
Değerine değer katmış

Etrafı dumanlı dağlar
Öyle bir sılam var benim
Gelen ağlar giden ağlar

Görünüşte sadedir
Derin bir ummandır o
Ben şair değilim
Duygularım içimde
Kağıda geçemedim
Urfa'mı değerince
Anlattım diyemedim

Sevgisi yürek dağlar
Öyle bir sılam var benim
Gelen ağlar giden ağlar

BURSA — 1979

URFA'DAN DERLENMİŞ MANİLER

M. Emin ERGİN

—206—
TESBİHİM AL MERCANDAN
KEHVE DOLDIR FİNCANDAN
SEVİSEN EŞKERE SEV
BEN GEÇMİŞEM BI CANDAN

—207—
BI HANDAN
KERVAN İŞLER BI HANDAN
KES ZÜLFİY HEDAC EYLE
KURTAT BENİ BI KANDAN

—208—
BI DAĞIN ARHASINDAN
OLDÜM YAR SEVDASINDAN
BİLEYDİM AYRILIH VAR
GİDERDİM ARHASINDAN

—209—
HER AYINDAN
HER YILIN HER AYINDAN
GÜNDE Bİ KERPİÇ DÜŞER
ÖMRÜMÜN SARAYINDAN

—210—
KAŞLARİ MİLDİR OĞLAN
GEL BENİ GÜLDÜR OĞLAN
KÖVÜMÜZ Bİ DEGİLSE
GÖYNÜMÜZ BİRDİR OĞLAN

—211—
TELİSTE HURMAMISAN
GERGEFTE SIRMAMISAN
BEN BIRDA AH ÇEKİYEM
SEN ORDA DUYMİMISAN

—212—
KİRINFILSEN DARÇINSAN
KIZ SEN BENİM HERCIMSEN
İSTEREM ALIM KAÇIM
NİKEH DÜŞMEZ BACIMSAN

—213—
PEŞTİMAL UÇTI BAŞTAN
KİRPİK VAR UZUN KAŞTAN
O SENİY KARA GÖZİY
AKLIMI ALDI BAŞTAN

—214—
SÜRMEDENLİK KUMAŞTAN
GÖZLERİM DOLDI YAŞTAN
SENİ BENDEN AYIRAN
KÖYNEK GEYSİN ATAŞTAN

—215—
DAĞDAN ENMİM DÜZE BEN
TİKEN OLDIM GOZE BEN
DAR YERİZ GENİŞ OLSIN
DAHA GELMEM SİZE BEN

—216—
KEMEND ATTIM DALA BEN
DÜŞDIM HALDAN HALA BEN
ÇÖP YIĞDIM YUVA YAPTIM
UÇURMADIM BALA BEN

—217—
KALADAN ENEREM BEN
ÇAĞIRSAY DÖNEREM BEN
DERDİDEN KİRBİT OLDIM
ÜFÜRSEY YANARAM BEN

—218—
URFALIYAM AĞAM BEN
HER DERDE ORTAĞAM BEN
SELAM EDİN YARIMA
ÖLMEMİŞEM SAĞAM BEN

—219—
KULEDEN
SES GELİYOR KULEDEN
O KAŞ O GÖZ DEGİLMİ
BENİ SİYE KUL EDEN

—220—

Bİ AY DOĞAR MEŞEDEN
YARIM ÇIHTI KÖŞEDEN
RENGİNİ GÜLDEN ALMIŞ
KOHUSUN MENEVŞEDEN

—221—

AYRILDIM YUSUFUMDAN
KARIMDAN KİSİBİMDEN
ELİMİ NEYE VURSAM
O GİDER NESİBİMDEN

—222—

SU AHAR GÜL KOKÜNDEN
İÇMEM KÖPÜGÜNDEN
CELLAT BOYNUMU VURSA
GEÇEMEM SEVDİGİMDEN

—223—

GÖZELDEN
DOYMAH OLMAZ GÖZELDEN
EL IÇİN AĞLANIRSA
ÜSTE GİDER GÖZ ELDEN

—224—

YARA BENDEN
OH SENDEN YARA BENDEN
YOLÇI YOLIYA KURBAN
SELAM ET YARA BEDEN

—225—

SU ÇIHAR SU ÇİMENDEN
MEVLAM BENİ AFFETSE
KİM SORAR SUÇU BENDEN

—226—

BI DAĞIN TUDU BENDEN
GETMEZ AŞK ODI BENDEN
GÖRDI YARAM SAĞALMAZ
TEBİB EL YUDU BENDEN

—227—

AYRILDIM GÜLÜM SENDEN
SAÇI SÜMBÜLÜM SENDEN
ARIYA DAĞLAR GİRDİ
KESİLDİ YOLIM SENDEN

—228—

YAR İÇERDEN
AÇ BARĞIM YAR İÇERDEN
GÖZÜM KAPIDA KALDI
ÇIHMADI YAR IÇERDEN

—229—

AYRILDIM ÖZLERİDEN
O ŞİRİN SÖZLERİNDEN
BİLEYDİM AYRILIH VAR
ÖPERDİM GÖZLERİNDEN

—230—

GÜL MEMEYDEN
GÜL KOHAR GUL MEMEYDEN
EMLİK KUZU OLAYDIM
EMEYDİM GÜL MEMEYDEN

—231—

GİDEREM ELİYİZDEN
KURTULIM DILIYİZDEN
YEŞİL BAŞ ÖRDEK OLSAM
SU İÇMEM GÖLİYİZDEN

—232—

REHEN EKTİM GÖRESEN
SU VERDİM GÖGERESEN
MEKTUP BENIM DILIMDEN
DURMİYASAN GELESEN

—233—

AYRILDIM MEHEMETTEN
İÇERİM DOLI DERTTEN
BEN SENDEN VAZGEÇMEZDİM
EMİR ÇIHTI DEVLETTEN

—234—

GİDİN BULUTLAR GİDIN
YARIMA SELAM EDİN
YARIM ŞİRİN YUHUDA
YUHUSUN HERAM EDİN

—235—

ODA YANSIN
OD DÜŞŞÜN ODA YANSIN
ETİMİ KEBAB EYLE
CİGERİM O DA YANSIN

Urfa'dan Derlenmiş Halk Hikayeleri : 4

ŞEME'DAN

—1—

Musannifin Biri

Evvel zeman içinde, harbıl saman i çinde deve delIalken, eşşek hembalken, ben babamı nbeşigini tingir mingir sal lıyken, babam düdi beşikten, anam gözikti eşikten. Gel zaman, get zaman vur aşşağı , tut yuharı vahtı zamanında bı padşah varmı. Bı padşahın üç kızı varmış Böyiginin adı Hecce sultan, ortancasının adı Eşşe Sultan, küçiginin adı da Emne sultan'mış. Gelgelelim Hecce sultanın gelinnih yaşı gelmiş geçmiş, Eşşe sultanın gelinnih yaşı tamam olmış, Emne sultanın gelinnih yaşı ha geldi, ha gelecah, feketimki üçi de helaâ bekâr. Veziler bı bee olmaz, gidah padşaha kızlarının helını bele degil bele deye aynadah demişler. Divanı kur muşlar, padşahı da divana davet etmişler. Padşah divana gelmiş, baş terefe o tırmış, «Herdır işallah, ne sebepten beni bıriya çağırdiyız.» demiş. Başvezir , hal mesele bele bele deye padşaha kızlarının evlenmah vahtının geçtığını söylemiş. Padşah «Heklısız, heklısız amma nasıl edah, ben bı memlekete sağ oldıhça padşah kızlarına gişi ariy dedirtmem, gelin bına bi yol bulah» deyiy . Az düşiniler, çoğ düşiniler, sonında vezirlerden birinn eklına bi yıl geliy. «Ben buldım padşahım» deyiy. Padşah «Söle bahım, kızlarıma layıh mıdır buldığiy?» deye soriy..

O da, «Padşahım,kızlariyin eline sı vadan gece bi altından top verirsen, kızlariy dama çıhar, bı topı atarlar, top - hangi eve düşerse kızlariy o eve gelin e dersen» deye çoğap vrir. Bı çarapadşa - hın eklına yatmış, «Tamam eynim bele edah» deye savışmış getmiş.

Gece olmış, padşah böyik kızı Hec ce sultan'ı yanına çağırmış, eline bi altından top vermiş. «Kızım dama çıh, bu altından topı at, bı topı neriye atarsay o eve gelin gidecahsan» demiş. Kızdır , dama çıhmış, topı fırlatmış, top get - miş böik bi eve düşmiş. Sebbeh olmış , padşahtır, kızının cehezini düzmi şbuh çasını bağlatmış, İkindi vahtı kızı o eve gelin göndermiş. Kızdır, evin kapısını açmış, içeri girmiş, böyik bi ev?. Ne ses var ne seda. Bütin evi gezmiş, deşt etmiş bi Allah'ın kulına rasgelmemiş. He ev çoğ gözzel seray kimin amma, kız kinısi görmiyene çig, hüflenmiş, bi kaba girmiş. Kapiy arhasından maldanlamış, korhısından sebbehe çig tik otırmış, buhçasını koltığının altına almış, babası evine gelmiş. «Ben bi daha o eve getmem» demiş. Babası kızının eline bi iş vermiş, ondan vazgeçmiş.

Bı sefer sıra ortanca kıza gelir. Padşah genni gennine der ki, «Böyik kızımı sessiz sedasız, sîr s'tar gönderdim kederi kapandı. Bı nakıl birezim şenlığ olsın.» Devrisi gün dellalIar çığırtmış, o r t a n c a kızı Eşşe sultan'ın

altın topı bı gece atacağım millete eşit tirmiş. Eşşe sultan gece olmış, altından topı almış, dama çıhmış, gözini yum - muş, «Bismillah» deye topı fırlatmış , top getmiş, gene eyni eve düşmiş. Padşah «ya sabı ya AIIah» deye kızını kederinin üstine göndermiş. Kızı getirmiş cehiznnen, buhçasınnan eyni eve bırahıp getmişler. Kızdır, evde fırlanmış dolanmış, o da evde bi Allah'ın kulına ras gelmemiş. Ev böyik olmağına böyik gözzel olmağına gözzel. Feketim ki içinde ne in var. ne cin var. Eşşe sultan da höflenmiş. Bi çardağa çıhmış getirdığı eşyaların içinden birezim çerez, kavırğa filan çıhatmış yimiş. Ahşam olmış, Eşşe sultan kapısını kitlemiş.

Kırıh bi meket bulır, meketin üstine çıhar, sebbehe çig düe eder. Sebbehi zor eder, kahar cehezini buhçasını toplar, babası evine gider. O da böyik bacısı kimin, yimin billah eder, «Ben o eve bi daha getmem» der. Padşahın bı ortanca kızın kederine üregi yanar onun da evine bi iş verir, ondan da vazgeçer.

Hindi sıra küçik kıza gelir. Hezırlıhlarını yaparlar, ahşam olır, Emne sultan'ın evine topı veriller, kız dama çıhar, altından topı fırladır,, top gene eyni eve düşer. Padşah haber alır, bi daha attırın der. Kız bi daha atar, gene eyni eve düşer. Padşah : «Madam ki eledir, bı da getsin, kederini görsın» der. Emne sultan ağlar sızlar getmem der, gidemem der, feket o da bahar ki başka yolı yoh , beçara boynını büker, kederine katlanır Böylibi sandıh getittirir, içine paradır , hışırdır, geyecahtır, yiyecahtır, doldırır Soyna bi böyik sandıh daha getittirir O nında içine yatağını, yorğanını, pılını pırtını koyar. Bı sandıhları gotirin o eve bırahın der. İşi ağırdan alır, üç beş gün ayağını sürikler. Sonında Emne sultanı geydirip, bağlıyıp kederine yolçı eedeller. Aparıp evine koyaIIar. Birezim nesihet felan bırahıp geliller. Kız kahar etrafına bahar fırlanır, dolanır, bahar ki kimse yohtır. Kaba girir, sandığını açar halısını çıhadır, serir, yatağını serir, as habını değiştirir, kabını kacağını çıhadır, ocağını yandırır, aş bişirir, kaşşığ döşirir, kısmetini yir, yatağına girer, düesini eder yatar.

Devamı var

URFA AĞZI SÖZLÜĞÜ

M. Emin ERGİN

EVSMAH : Bulguru bir tepside aktararak kepeğini ayırmak.

EYE : Sahip, muzahir (Sehepsiz eyesiz kaldım tabirinde)

EYVAN : Avlulu evlerde iki çardak (Bu kelimeye bakınız) veya oda arasında oturmağa mahsus üstü kapalı yazlık.

EYİ : İyi

EZVEHLİ : Yorucu, cefalı, eziyetli olma

FE'EL : Erkek işçi (Bak : Emele)

FAK : Kapan, tuzak (Kurmak mastariyle kullanılır)

FANIS : Fener

FEKETİMKİ : Geç gelelimki

FELHEN : Kırmızı toprak (taşsız)

FERİK : Piliçlik devresinde (tavuk)

FERMANA : Entarinin üzerine giyilen aba şeklinde ekolsuz kadın giysisi ,
«Kara çadırın kızı
Fermanası kırmızı
Gah geyer gah sallanır
Hep kırar belimizi»

FEŞELLEH : Meyvesi yenilen bir çiçek çeşidi.

FETİR : İyi yetişmemiş, mayası gelmemiş ham (üzüm)

FETTİR : Mayalanmamış (Hamur)
«Hamırında fettiri»

FETLEMAH : Atılmış pamukları eğirmek

FINDIĞI KİRİŞAN : Mantar ilacı

FIRDOLAYI : Çepeçevre

FIRFIR : Fırıldak

FIRTANA : Fırtına

FIŞKI : Eşek tersi

FITA : Peştimal

FIS : İçi boş, olğunlaşmamış (Meyve sebze)

FIZIL : Fitneci (adam)

FİRENGİ : Kilit

«Akşam olur firengiler vurulur
Kardiyanlar önümüze kurulur
Anam beni ziyaretten yorulur»

FİRENGİLE : Kilitle

FİRENK : Domates

FİRENKSUYU : Salça

FIREZ : 1 - Biçilmiş hububat tarlası ,

2 - Ağaç ve çiçek sürgünleri
Uy rezine rezine
Buğdayın fırazene
Gelin bi zılğıt çalah
Kızların Kerezine

FİRIK : 1 - Sararmış buğdayın ateşle kavrularak yenmesi 2 - Taze meyve (turfanda)

FİRKETE : Çengelli iğne

Fişne : Vişne

FİT VERMAH : Koğulmak, tahrik etmek

GAH : Eşya veya bir yerin kenarı 2 - Bazen

GEBRE : Hayvana kaşağı çalındıktan sonra sürülen sert bez

GEDEMEÇ : Eşiklik, pabuçluk (Geremeç de denir) (Bak : Etebe)

GEÇİ : Keçi

GELBERİ : Ateş çekmeğe mahsus, ucu demirli ağaç.

GELİN BACE : Amca veya dayı karısına hitap şekli.

Kifte başımın tacı
Ayran onun ilacı
Tez yuğur gelin bacı
İster canım çikifte

GELİN BOĞAN : Hayvanların mafsallarında bulunan yuvarlak ve kayğan kıkırdak.

GEMİK : Kemik (Bak: Sümük)

GEMİRMAH : Kemirmek

GENE : 1 - Tekrar, 2 - Hayvanların kanını emen, tahta kurusunda nbüyük bir böcek

Ahşamlar oldı gene
Çıralar yandı gene
Ay üzlüm ceylan gözlüm
Aklıma düşdı gene

GENDİ : Kendi
«Her ot gendi kökünde biter»

GERDAN ÇALIH : Gerdanlık

GERDEK : Zifaf

GERMEÇ : Çamaşır ipi

GERNEŞMAH : Gerinmek

GES (Yıkanmak Fiiliyle) : Çamaşır yıkamak (Gesyaha : Çamaşır yaha)

«Gesten kahan tokkacı,
hamamdan çıhan curunu yudar»

GET : Gitmek

GEZEGEN : Çok gezen, her kapının ipini çeken.

GEZENEK : Taraça

GEZİ : İpek ve iplikle karışık kareli kumaş

GİDİŞMAH : Kaşınmak
«Geçi gidişirse çobanın ekmeğini yer»

GIJJIK : Darmadağın, taranmamış (saç)

GİL : Aile, familya eki (Ahmet gil vesaire)

.....gilde erik var
Tumanında delik var
.....biye erik ver
Siye bi metelik var

GİLGİL : Bir nevı mısır

GİŞİ : Koca, zevce
«İşi tanı, dişi tanı, gişi tanı»

GİZZİK : Arının iğnesi

GÖBELEK : Yenir bir nevi mantar

GÖGERMAH : 1 - Yeşermek, 2 - Küflenmek

Rehen ektim göresen
Su verdim gögeresen
Mektup benim dilimden
Durmiyasan gelesen

GÖN : Kösele , deri
«Gön yuha yerden delnir»

GÖTÜRE : Götürü (Bak : Kabala2

GÖTÜRGE : Eşya taşımaya yaran tezkere.

GÖYÜN : Gönül (Göyül de denir)

Bı dağlar mavlı kaldı
Kuş uçtı yavrı kaldı
Anahtar ele geçmez
Göynüm bıhavlı kaldı

GÖZEMAH : Dokuma, çorabın yırtık ve söküğünü tamir etmek

GÖZZEL : Güzel

Urfalıyam ezelden
Göynüm geçmez gözzelden
Göynmün gözü çıhsın
Sevmiyeydim ezelden

GÖZELLIH : 1 - Güzellik, 2 - Mahalli çıban, Urfa çıbanı.

BOZOVA

Mustafa BİLKAN

Tarihi ve Coğrafi durumu :

Urfa'nın mevcut sekiz ilçesinden biri olup, ilin 35 kilometre kuzey batısına düşen 1514 Km2 yüz ölçümlü, 1975 nüfus sayımına göre 5400 nüfuslu sulu, bağ ve bahçeli şirin bir ilçedir.

Köylerle birlikte toplam: 44043 nüfusludur. 79 muhtarlık, 93 mezrası vardır.

Merkezin olduğu yerin adı HÖVEK dir. Denizden yüksekliği 530 metre olup nüfus yoğunluğu Km2 ye 28 kişi düşer. Üç bucağı (Merkez - Kanlıavşar - Yaylak) 77 köyü mevcuttur.

1930 yılında ilçe merkezi Yaylak'dan BOZOVA'ya nakledilmiştir. Arazisi hafif dalgalı, düzlük ve tepelik halinde olup, Hayvancılık ve ziraat ilçenin başlıca geçim kaynağıdır. Küçük ölçüde el sanatlarıda yapılmaktadır. Göller Turistik bir yerdir. İklimi yazları sıcak ve kurak kışları soğuk ve yağışlıdır. Biri içme, biri sulama suyu sağlayan iki göl kaynağı mevcuttur. Yer yer serin kaynaklara rastlanır.

Tarihi :

Yukarı Mezopotamya'da tarihi höyüklerin yoğunlaştığı, Fırat nehrinin 20 Km. güneyinde bulunan

ASURLU'ların ASURANIANU
ROMALI'ların ve ERMENİLERİN - TORMENADA

ARAPLAR'ın - TELLHÜVEK

TÜRKMENLER'in YAYLAK isimini verdikleri BOZOVA bölgesi, orta çağda yaşıyan insanların ticari ve iktisadi yönden müstahkem kalelerinden birisi idi. HALEP - SAMSAT - MALATYA arasında ki şark yolunu kapar ve korurdu.

Tarihte ilk defa Haçlı seferlerinden sonra ASURANİANU - TORMENAPA olarak Berhebraeus ve Michael Syurus gibi yazarlar tarafından zikredilmiştir.

NUH TUFANİ'ndan sonra onun kavminden YASEF soyundan bir kısım insanlar buralara gelerek yerleşmişler, çobanlık ve çiftçilik yapmışlardır. YASEF'in soyundan gelenlere TÜRK KAVMİ denir.

Miladdan tahminen 400 sene evvel SEPTİMİUS SEVERUS tarafından Fırat nehri üzerine yaptırılan köprü ile ASUR ve BİZANS'ın bağlantısı kurulduğu, Asur ve Bizans devirlerine ait bazı kalıntıları daha ilk çağlarda ve orta çağ başlarında Fırat nehrinin burada bir hudut beldesi sınırlarını çizdiğini göstermektedir.

ASURLULAR Miladdan önce 2000 yılları ile 606 yılları arasında yaşamışlar ve 606 yıllarında PERS kralı Keyhüsrev bu devleti yıkmıştır.

Bozova'yı Asurluların ilk defa kurduğunu, veya daha önce var olan bu beldeye ASURCA isim olarak ASURANİAU ismi verildiği, Asurlular yıkıldıktan sonra Bozova Perslerin eline M.Ö. 606 da geçmiştir.

Persleri BÜYÜK MEKODONYA kralı İSKENDER M.Ö. 331 yılında yenip bütün Anadoluyu ele geçirince Bozova'da Mekedonyalıların eline geçmiştir.

İskender ölünce Anadolu'yu paylaşan Mekedonya generallerinden biri olan SELAVKOS, bu bölgeyi alır ve SELEVKOSLAR DEVLETİNİ kurunca, Bozova'yı da devletinin hudutları içine alır.

Bu devletin elinde 237 yıl kalan Bozova M.Ö. 94 yılında ROMALI komutan POMPEYÜS tarafından ele geçirilip topraklarına katar. Buraya TORMENAPA İsmini verir. Daha sonra Roma krallığına bağlı olan bağımsız kral-lıklardan ORSHENA kıralığının eline geçip M.S.244 yılına kadar bu krallığın elinde kalıyor. Roma imparatorluğunun son zamanlarında Halep Urfa Birecik. Samsat ve Malatya, arasında geçen akınlara göçlere, istilalara sahne olmuş bölge yakılıp yıkıldıktan sonra tarihten silinmiştir.

Roma imparatorluğunun M.S. 395 de ikiye ayrılıp doğu kısımlarında Bizans devleti kurulunca Bozova'da Bizans devletinin hudutlarına dahil olmuştur.

Kumandan Heraklius buradan Urfaya giderek orayıda zaptetmiştir.

M.S. 640 yılında Urfa'yı zapteden Hz. Ömer'in kumandanı Hz. Ebu Übeyde İbni Cerrah tarafından İslâm topraklarına katılmıştır. Daha sonra miladi 663 de Muaviye zamanında EMEVİ'lerin miladi 750 yılında ABBASİLER'in hakimiyetine geçen Bozovanın ismi arapların hakimiyetinde TELLHÜVEK olarak değiştirilir. Sık sık istilalara ve akınlara sahne olan Bozova yıkılıp tahrip görmüş bu durum TÜRKMENLER'in Anadolu'ya gelişlerine kadar devam etmiştir. 1071 Malazgirt Zaferinden sonra bu bölge MALATYA DANİŞMENLERİ ANADOLU SELÇUKLULARI ve HAÇLILAR arasında çekişme konusu oldu. HAÇLILAR 1098-1146 yılları arasında buralara hakim olmuşlardır.

MALİK EL MANSUR'un kuvvetleri Fırat'ı geçerek GERGER kalesine kadar olan yerleri ele geçirmiştir.

Miladi 1177 ekim ayının 25 inde KILIÇ ASLAN Malatya'dan Samsat'a kadar olan bölgeyi ele geçirdiği zaman TORMENADA kalesini de ihmal etmemiştir. Bundan sonra bir süre bu bölgeyi MARDİN ARTUKLULARIN Elinde görüyoruz. Miladi 1226 yılında Samsat'a kadar sokulan ALAEDDİN KEYKUBAT'ı ve burada ÇARMELİK HANI'na kadar giderek burada iki gün kalmıştır. M. 1226 sultan bu bölgede topladığı önemli miktarda kuvvetle tekrar Samsat'a döndü. Miladi 1241 yılında BABARESUL-ALLAH isyanı sırasında TORMENAPA kalesi ve civarı isyancıları tarafından yakıldı ve yağma edildi.

Miladi 1389-1390 yılları arasında 1.Beyazıt Mısır'a yaptığı seferde Malatya'dan Suriye'ye kadar yürümüştü Bu bölgelerdeki yabancı beylikleri yıkıp süpürerek onların yerine Anadolu'ya gelen müslüman TÜRK'LERİ (Türkmenleri) temelli yerleştirdi. XIV Asrın başlarında TELLHÜVEK" YAYLAK" kalesi TİMUR'un saldırısına uğradı.

M. 1402 den 1516 yılına kadar devamlı olarak İRAN-OSMANLI MISIR MEMLUKLARI İRAN SAFAVİLERİ'nin sonra MEMLUKLNLARIN bilahare yine İRAN'ın eline geçmişti. Nihayet 1516 yılında Mısır seferine çıkan YAVUZ SULTAN SELİM tarafından HÜSREV PAŞA kumandasından gönderilen kuvvetlerin İRANLILARI bozguna uğratmasıyla OSMANLILARIN ELİNE GEÇMİŞTİR. Bu suretle TELLHÜVEK 1516 yılından itibaren sınır rolünü kaybetmiştir.

TELLHÜVEK Evliya Çelebi Seyahatnamesinde 1671-1672 ismi Yaylak kalesi adı altında geçiyor. Demekki BAYEZIT tarafından buraya yerleştirilen TÜRKMENLER buranın adını o tarihlerde değiştirerek Türkçe maması : Yazın Türklerin sürüleri ile yayla olarak kadıkları havası çimeni suyu, otlağı bol havası temiz yerlere denilen YAYLAK adını koymuşlardır . Evliya Çelebi burası için şöyle der :

«Suruç'tan batıya iki saat gittik . Yaylak Kalesine geldik. Ahalisi Türk . menden olup, bağlık, bahçelik bir kasaba diye"

bahsederler. Ve mamur olduğunu söyler Demekki ta XVII. yüzyılda burası bir kasaba imiş.

YAYLAK bundan sonra kendi haline bırakılmış ve bunun neticesi olarak ancak kendi beylerinin emirlerini dinleyen Aşiretler yurdu olmuştur. Cumhuriyetin ilanından sonra kaza merkezi olmuş URFA'ye bağlanmıştır. İktisaden gelişmeye müsait olmayan Yaylak ilçe merkezi 1930 yılında BOZOVA'ya taşınmıştır. Kendiside tekrar Nahiye olmuş halen bu nahiyeye bağlı 41 köy vardır.

BOZOVA KAZASI HUDUTLARI İÇİNDE BULUNAN TARİHİ YERLER VE BUNLAR HAKKINDA AÇIKLAMALAR :

1-KARASUNGUR CAMİİ: Bozova kasabasından 20 km. batıya düşen YAYLAK BUCAĞI merkezindedir. 1283 yılında Halep'te oturan Mısırlıların valisi KARASUNGUR tarafından yaylak zaptedilip Tellhüvek adını almasından sonra valinin adına yaptırılmış bir camidir. XII. yüzyılın sonlarında yaptırılmıştır. Tarihi değere haizdir.

2-HÜSEYİN PAŞA CAMİİ: Bozova kazasının 30 Km. doğusunda bulunan KURUNCA köyünde olup, BAYAZIT I. zamanında (ki buralar 1389-1390 yılları arasında osmanlı topraklarına katılmıştır.) Bu cami BAYAZIT 1.'in vezirlerinden HÜSEYİN PAŞA tarafından yaptırılmış değerli bir tarihi yadır.

3-YAYLAK KALESİ: Yaylak bucak merkezindedir. Asurlular zamanında M.Ö. 2000-606 tarihleri arasında yaptırılan yığma tepe üzerindeki kale ROMA ERMENİ-MISIR -İRAN ve SELÇUK devirlerini görmüş tahrip edilerek günümüze yığma bir tepe halinde kalmıştır. Bugün hala tepenin güneye bakan cephesinde tepeye gömülü 2 adet büyük şarap küpü gözle görülür.

4. KIZIL KİLİSE HARABELERİ: Bozova ilçesinin 15 Km. batısındadır. Roma Selçuk İslâm eserlerine rastlanır.

5-KIZILBURÇ HAREBELERİ:

Bozova kasabasının 15 Km. güneyindedir. Eski bir kale kalıntısı vardır. Kale sınırlarının kuzeyinde de bir şehir harabesi görülmüştür. Bunlar Asur kalıntılarıdır.

6-KIZIL İN MAĞARALARI: Bozova kasabasının 27 Km. batısında ve Fırat nehrinin sağ-sol sahillerini kaplayan büyük kayaların içindedirler . ASURLULAR zamanına ait oldukları tahmin edilen bu mağaralarda 2-8 odalı olanlar da vardır.

7-İN BAŞI DEĞİRMENİ: Bozova kasabasının 30 Km. batısında Karacaören köy sınırları içerisindedir. Fırat nehrinin sol sahiline düşer. Büyük bir kayaya oyularak çok tertipli ve sağlam teşkilatlı bir değirmendir. Bu değirmen dağ altında kaynayan kuvvetli bir su ile dönmektedir. Görülmeye değer bu değirmen ASURLULAR zamanında önem kazanan taş oymacılığının en güzel sanat örneklerindendir.

8 . TÜLMEN HARABELERİ : Bozova ilçesinin zoku doğusunda ve Urfa ova asfaltının üzerindedir. Köyün kuzeyinde bulunan yığma tepenin üzerinde bir kale harabesi mevcuttur. Kalenin batıya bakan tek bir burcu kalmıştır. Aynı tepenin güneybatı eteğinde Osmanlılar zamanında yapılmış bir han ve bir kabristanın ABBASİ stilinde eski bir kümbete rastlanır. Yığma tepe ve kale burcu ASURLULARA aittir.

9-ÇARMELİK HANI ve CAMİİ:

Bozova ilçesinin 50 Km. güneybatısındadır. ÇARMELİK'e; Bozovadan Aligör (11 Nisan) köyüne giden stablizeli yoldan gidilir. Hanın ve caminin kitabeleri yoktur. Rivaye'te göre: Bu han ve cami yıkıldığında bunları tekrar inşa edecek miktarda o zamanki paradan yeterince Hanın bir köşesine gömülü bulunduğu kitabede yazılı bulunduğundan bundan endişe eden bir Osmanlı Padişahı bu kitabeyi kazıtmıştır.

Başka bir rivayette : Tarihçiler bu Çarmelik tepesindeki kalenin KİSRALAR DAN (Eski İran hükümdarlarından) 4 kardeş tarafından yapıldığını ve bu yüz den ÇARMELİK - DÖRT HÜKÜMDAR adını aldığını yazıyor. Evliya Çelebi Hanın 1671 - 1672 yıllarına kadar sağlam olduğunu söyler.

Diğer Turistik Yerler :

1 — ÇATAK KÖPRÜSÜ : Bozova ilçesinin 3 Km. kuzey doğusuna düşer. Hüseyin Paşa camisiyle çağdaştır. 50 metre uzunlukta 5 gözlü bir taş köprüdür.

2 — SITTİKALE HAREBELERİ : Asur kralларından son Nemrut zamanın da nkalma 360 sarınç mevcut olup, Arapların 6 kale dedikleri (Sıtti Kale) ka Ie harebelerine rastlanır. Bozovanın güneydoğusuna düşen son köydür. Tülmen'den stabilizeli bir yolla 15 dakikada gidilir.

3 — MESİRE YERLERİ : Dikili (Lider) adası: Bozovanın 30 Km. kuzeyinde Fırat içinde kalan bir adadır. Balık avlanır. Tarihi mezarlar ve höyük görülmeye değerdir.

4 — GEÇİTBAŞI (Kantara) : Bozovanın 20 Km. kuzeyindedir. Yol stabilizedir. Tarihi Nemrut tepesine gidilir. Salla Fırat'tan Samsat' ageçilir.

5 — COL DERESİ : Bozovanın 45 Km. batısındadır. Tarihi bir şehir harebesidir. En güzel taş oymacılığına, mağaralara burada rastlanır.

6 — TÜRBE VE ZİYARETLERDEN BAZILARI :

a— KAPLAN DEDE ZİYARETİ : Ufra - Bozova asfaltının üzerinde olup 800 metre yükseklikte bir dağcığın tepesindedir. 7 ziyaret yığını vardır. Adaklar burada kesilir, havası çok güzeldir. Hayvan hastalıkları için bura gidilir.

b— HASAN KÖLE TÜRBESİ : Bozovanın 10 Km. güneyindedir. Bir mağara içinde iki türbedir. Bakıcısı yoktur. Yel ve romatizmalılar götürülür. Burayatan zatın; Şeyh Müslim'i Suruci'nin kölesi HASAN olduğu söylenir ve güya Şeyh Müslüm: «Bana yetişemiyen hastalar Hasan köleye gelsinler» demiştir. Kılçık köyündedir. Yol patikadır. Birlikte adak bulğur götürülür yemek pişirilir.

c— KEPİRCE ; Bozovanın 15 Km. batısında olup, Kepirce köyündedir. Yel için gidilen bir zyarettir. Gidenlerin şifa gördüklerini çevre halkı söyler.

ç— ÇAKMAK ZİYARETİ : Bozovanın 15 Km. doğusundadır. Hayvan hastalıkları için gidilir. Adaklar adanır. Kapla - Ali Dede ziyaretleri ile çağdaştır. Bunların hepisinnde birer İslâm cengaverinin yattığı kuvvetli rivayetler arasındadır.

d— SÜT PINARI : Bozovanın 40 Km. batısında olup, Karababa dağı yamacındadır. Bir incir ağacı kökünde bulunan bu su kaynağına sütü bulunmıyan emzikli kadınlar götürülür. Birlikte kaynamış buğday götürülük (Hedik) pınarın etrafına serpilir, suyundan içilir iki rekat namaz kılınır dua ve dilekte bulunulur.

Harran

Kültür ve Folklor Dergisi

SAHİBİ

A. Fehmi APAYDIN

MESUL MÜDÜRÜ

Av. Osman Nuri MIZRAKÇI

YAYIN SEKRETERİ

Mustafa Kemâl APAYDIN

YAYIN KURULU

S. Adil GİRAY

M. Emin ERGİN

İ. Halil ÇELİK

M. Adil OYMAK

OCAK 1980

SAYI : 10

*

Gönderilen yazılar basılsın basılmasın geri verilmez.

Dergimizdeki yazı ve resimler Kaynak gösterilerek alınabilir.

FİATI : 15 TL.

ABONE : Yıllık 150 TL.

Satış Merkezi : HARRAN Kitabevi
İdare Merkezi : Beyaz Sok. Beyaz Pasaj — URFA

YAZIŞMA ADRESİ : P.K. 44 - URFA

DİZGİ VE BASKI
GÜNEYDOĞU
MATBAASI

TLF : 37 97 URFA

Her konuda olduğu gibi "URFA ŞAİRLERİ"nin de mükemmel bir çalışma ile okuyucularımıza sunulması gerekirdi. İşte Allah bunu da nasib etti. 76 yaşında olan ve senelerini URFA ŞAİRLERİ'ni araştırmaya vermiş bir büyüğümüz Bedri Alpay, ömrünün meyvesini okuyucularımızdan esirgememediler. Sizi onlarla başbaşa bırakarak saygılar sunarız.

HARRAN

U R F A Ş A İ R L E R İ

Bedri ALPAY

Senelerce devam eden yorucu bir çalışma neticesi hazırlanmış olan "URFA ŞAİRLERİ" adlı çalışmamız bu sapıdan itibaren HARRAN dergisinde yayınlanacak.

URFA ŞAİRLERİ alfabe sırasına göre tertip edildiğinden yayına da A harfiyle başlanılmış oluyor.

Bu çalışmanın bütün Urfa şairlerini kapsamına aldığını ve hatta bu çalışmada yer alan şairlerin hayat ve şiirleri hakkındaki bilgilerin

noksansız olduğunu iddia edecek değilim. Kul noksansız olmaz. Fakat gerek şairlerin hayatı, gerekse şiirleri hakında gereken itinanın gösterilmiş olduğunu ifade etmek isterim.

Bu çalışmada isimleri geçen şairlerden edebiyat tarihlerinde yalnız NABİ ile NÜZHET ÖMER'ın adları geçer. Diğer şairlerimizin hiç biri edebiyat tarih ve kitaplarına maalesef şimdiye kadar geçirilmemiştir. Bu, büyük şahsiyetleri yetiştiren Aziz Urfa'mız için bir eksiklikti. Bu eksikliği gidermek için bu çalışmamızı yaptık. Uzun araştırmalarıma rağmen bulabildiğim isimler Urfa Şairleri'nin tamamı değildir. Ayrıca genç şairlerimize de yer veremedik. İnşallah onlardan da çalışmamızın ikinci kısmında bahsedeceğiz.

Çalışmak bizden, tevfik ALLAH'tan...

2. Ocak. 1980

Urfa Şairleri : 1

ABDİ

Bedri ALPAY

1857'de (Rumi 1273) Urfa'da doğmuştur. Hacı Abdizade Emin Efendinin oğludur. Okuma yazmayı mahalle mekteplerinde öğrenmiş ve 1870 tarihinde Dabbağhane camii dahilindeki medreseye girmiştir.

Bu medresede iki sene kadar okuyan Abdi efendi rüştiye mektesine devam ediyor. Müamileyh rüştiye mektebini bitirdikten sonra memuriyete intisap etmiştirki ilk memuriyeti Tahrirat Kalemi mümeyyizliğidir. Abdi Efendi bu sıralarda şiir yazmaya başlamıştır.

Tahrirat Kalemi mümeyyizliğinde dört sene kadar kalmış ve 1879'da terfian Müsevvitliğe tayin edilmiştir. Sırasiyle devlet dairelerinin her şubesinde memuriyet veren Abdi Efendi bir aralık da Hakkâri Tahrirat Müdürlüğünde ve Horan Tahrirat Müdürlüğü vekâletinde bulunmuştur. Son memuriyeti Maraş İdare Meclisi Başkanlığıdır.

Müamileyh tekaüt müddetini doldurduğu için kendi arzu ve talebi ile 1911 de 260 kuruş maaşla tekaüt edilmiştir.

Abdi Efendi'nin Biricik oğlu Emin Bey 1910'da Harbiyeden topçu ikinci mülazımlığı ile çıkıyor ve o sıralarda İstanbul'da yapılan bir manevrada şehit oluyor. Bu elim, feci ve felaket getirici şehadet nadisesi zavallı babanın kalbinde derin bir yara açmıştır. Günlerce ve günlerce ağlıyor ve binetice sinir hastalığına yakalanıyor. Hareket halinde vücudunu râşe istila ediyor.

Abdi efendi 1893 - 1894 senelerinde Halep Vilayet gazetesinin yazı işlerini idare etmiş ve birçok yazı ve şiirleri bu gazetede intişar etmiştir.

Müamileyh 1887'de Hicaz'a gide - rek hacı olmuştur. Hacı Abdi efendi ahlaken yüksek, ruhen ince, mütevazi, halim ve sâkin bir zattır. Herkes kendisine hürmet eder mümaileyh müddeti ömründe sigaradan başka içki kullanmamıştır..

Hacı Abdi efendi çok şiir yazmış fakat muhafaza edememiştir. Nesrine tesadüf edemedim. 35 sne kadar muhtelif ve bilhassa mülki memuriyetlerde bulunduğu için muktidir bi kâtip olduğuna ihtimal vrilbilir. Hacı Abdi fndi uzun boyughünkHujtÖ

di efendi uzun boylu, buğday benizli ve zayıf bünyelidir. Kendisi ile arasıra görüşürdüm. Hayatı ve şiirleri hakkında kendisinden malumat alırken bir tevazu eseri olarak : "Şiirlerim o kadar kıymetli değildir. Gerek şahsıma ve gerekse şiirlerime kıymet verişiniz hüsni teveccüh ve kemaliniz icabıdır." demişlerdir.

Hacı Abdi efendinin mevcut şiirlerini ihtiya eden bir mecmuası vardır. Bu mecmuanın bir nüshasıda hususi kütüphanemdedir. Hacı Abdi efendi 1941'de Hakkın rahmetine kavuşmuştur. Mezarı Harran Kapısındaki aile kabristanındadır. Mevla Rahmet eyleye.

ŞİİRLERİNDEN ÖRNEKLER :

Urfa mutasarrıfı Celâl Paşa'nın gazeline yazdığı nazireden :

Elinden içme sehba-yı mihan saki-i devrânın
Bu bezmi âlemin câm-ı meyinden gül- feminden geç

Gülzâr-ı muhabette biten bir gülü ra'nâ
Göz yaşı döken bülbüle mi hare mi olsun

Bir nâ'tinden :

Esselam ey seyyid'ül kevneyni fahr'ül - mürselin
Esseylam ey vakıf-ı esrar-ı sübhan esselam

Esselam ey gonca-i hoş- buyı gülzarı nai m
Esselam ey ab - ruy - ı hürü ğilman esselam

Esselam ey cilvegâhı vahy -i ilham-ı Hüda
Esselam ey âşina - yı sırr - ı Kur'an esselam

Ayılmam haşredek cânâ hümar - ı lezzet - i mevden
Beni sevda - yı aşkın eylemiştir her zaman sersem

Diğer bir nâtinden :

Hab - gâhi devletindir cenneti huld -i berrin
Hâk i reh-i hazretindir çeşmı câne tütiya

Zulmet-i cehl-i dalâlet kaplamışken âlemi
Ya Muhammed nur-i pâkin âleme verdi ziya

Dökme siyah kâkülün ruhsar-ı âle sâki
Çekme sakın şua-ı mehtâbe hale saki

Vefa yok dilrübade bezm-i işrette muhabbet yok
Gönülde sabr sâkîde mürüvvet meyde lezzet yok

Gidersin kûy-ı cânâne saba var halimi arz et
Tenimde tabü takat gözlerimde habü rahat yok

Hançer-i hasretle ettin şerha şerha sinemi
Bâri ey afet dokunma hatır-ı nâşadıma

Girdikte kerem ile makaamât-ı edâye
Beller kırarak saz-ı dilim koyma düzensiz

Son olarak yazmış olruğu bir gazeli:

Sayedâr olmuş yüzünde zülf-i zertarın senin
Uğramış gûya hüsûfa mah-ı rühsârın senin

İltifâtın sevdiğim şirin mezak eyler beni
Şerbet-i şehd-i şekerden tatlı güftârın senin

Nar-ı aşka yak serapa cism-i bitabım heman
Kıl hezar dilden vücûdun yakmasun nârın senin

Fasl-ı güldür sahn-ı gülşende hiram et naz ile
Serviler görsün utansın hub-ı reftârın senin

Can verir Abdi visalinçün senin ey mehlika
Görmese mecnûn olur bir lahza didârın senin

MENZİL KERVANI

Yar aşkına şeb-ü seher didelerim kan ağlar,
Vardı kervan menziline, kervansız kalan ağlar.
Olmaz bir dem safayap kalbi mahzunum,
Vardı kervan menziline viran kalan han ağlar.

Yansın cismim yar-ı aşkınla, yara vuslat bulamam,
Seherde göçtü kervan uykuda kalan can ağlar.
Uğur olsun sana kurban dideleri cui-bar
Göçtü kervan cüda düştüm didelerim, kan ağlar.

M. Y. U.
Mahmut Yaşar UĞUR

ATA SÖZLERİ IV

Asil Söyler ve Ark.

228 . Elin eyisi, itin dayısı olmaz.

229 - Emmi kızı kerirse, Emmi oğlının boynınadır.

230 - Erefe günı yalan söyliyenin, bayrama yüzi kara çıhar.

231 . Ergene avrat döğmah, yohsıla sırfa açmah kolaydır.

232 - Er nerde, avrad orda.

233 - Eskisi olmıyanın yengisi olmaz.

234 . Eşkiyanın düşkini, beyaz giyer kış güni.

235 - Eşşege cilve yap demişler, kahmış fiske (1) atmış.

236 . Eşşegi çamıra düşenin sehebinden herlisi (2) yohtur.

237 - Eşşegi çamıra düşenin sehebsinden (3) kuvvetlisi yoktur.

238 Eşşegi süren o.....ğına dayanır.

239 . Eşşegiy pehkem (4) bağla, konşiy hırhız (5) çıhatma.

240 - Eşşek zehferandan (5) ne eynar.

241 - Et giren yere dert girmez.

242 . Etme bulursan, ingildeme (7) ölürsen.

243 - Ettar (8) bazarı baştan başa, herkes rızkını yir.

244 - Evdeki hissap çarşıya uymaz.

245 . Evini icara veren, elini yele verir.

246 - Evlat eziz, terbiye daha eziz.

247 - Ev sehebi mısafırın kuzusudur.

248 . Evvel can, soyra (9) canan.

249 - Ev yapannan, evlenene Allah yardım eder.

250 - Ev yıhanın evi olmaz.

251 . Eyyilıga eyilih her gişinin, kötilıga eyyilıh er gişinin kârıdır.

252 - Eyyilıg etme, eviye yetme.

253 - Eyyi mal köti gün üçündür.

254 -Eyyi nam altın kemerden evlâdır.

255 - Fela inanma falsız kalma.

Devamı 19. sayfa'da

KAYNANA MANİLERİ

—I—

Osman Celâl GÜZELÖREN

Urfa folklorunun en zengin kesitlerinden birini oluşturan Mani (Hoyrat) ürünümüzün şimdiye kadar (Hemen hemen) hiç işlenmemiş olan bir türüdür «KAYNANA MANİLERİ»dir...

Genelde Manilerimiz bir bütün olarak ele alınacak olunursa «Kaynana Manileri» de 'Düğün Manileri' olarak adlandırabileceğimiz bölümde değerlendirilebilinir.

Mani (Hoyrat) araştırıcılarının (Her nedense) şimdiye kadar kendi başına -Bile- önemli bir bütün oluşturan «Kaynana Manileri»ne çalışmalarında ve esaerlerinde yer vermeyişleri Urfa folkloru açısından çok önemli bir eksiklik olarak görülmektedir.

Bu eksiklik nedeniyledir ki, günümüzde bu türden Manilere pek rastlanamamakta ve Manilerimizin bu çeşidi adeta (Tamamen) unutulmaya mahkum bırakılmaktadır.

İşte sizlere -kısaca- günümüzdeki durumunu aktarmaya çalıştığım «Kaynana Manileri»ni içinde bulunduğu yalnızlıktan ve unutulmuşluktan biraz olsun kurtarmak amacı ile bu «DERLEME-TANITMA» yazısını hazırladım.

.....

Yazımızın başında «Kaynana Manileri» Mani genelinin 'Düğün Manileri' bölümünde incelenebilinir ve değerlendirilebilinir demiştik.

«Kaynana Manileri» Urfa'da genellikle Gelin'lerin, kocalarının anası (Kayın Valideleri) için yakıştırdıkları tipik bir Mani türüdür.

Çok eskiden beri toplumumuza yerleşmiş olan Kaynana sevmezliği, Kaynana geçimsizliği ve bunun gibi fikirlerin, Gelinlerde bulunan şiirsel duygularla kaynaşıp mısralara yansıyan görüntüsü de diyebiliriz «Kaynana Manileri» ne...

Konuya daha başka bir yaklaşımla bakacak olursak; bu Mani çeşidinin kaynaklandığı yeri, duyguyu, kaynaklanış sebebini daha değişik bir yerde (şekilde) görmemiz de mümkündür.

Bu noktada evlenecek olan erkeğin yakınlarının kız almaya gelirken (Kına Gecesinde) kız evinin önünde Gelin olacak kızın anasına -Atfen- söyledikleri Manileri de değerlendirmek gerekecektir.

Aslında «Kaynana Manileri» nin ilk olarak (Kına Gecesi) Gelini erkek evine götürmek için gelenlerin Kız evinin önünde söyledikleri ilk Maniler le başladığını, daha sonra da ters yön de bir gelişme göstererek sürdürüldüğünü söyleyebiliriz...

Burada asıl söylenilmesi gereken; «Kaynana Manileri» türünde, Mani ge nelinde bulunmayan çok değişik özelliklerin bulunduğudur.

«Kaynana Manileri» kendi başına Mani genelimizin 'TAŞLAMA' (Atışma) kısmını meydana getirmektedir. Diğer bazı aşk, ayrılık, Kına Gecesi ve Düğün Manilerinde görülen sitem «Kaynana Manileri»nde doğrudan doğ ruya 'TAŞLAMA' biçimindedir..

.....

«Kaynana Manileri» ni genel olarak (Doğuş-Oluşum-Gelişme ve Sonuç olarak) üç bölümde incelebiliriz...

1— DÜĞUŞ (Oluşum BÖLÜMÜ

Gerdek gecesinden bir gece önce yapılan 'Kına Gecesi' nin sonlarına doğru erkek evinden kalkan kadınlı erkekli kalabalık bir grup epeyce ŞAMATALI bir biçimde; bu grup Gelin'i alıp erkek evine götürecek olan grup tur..

Erkek tarafının yakınlarından oluşan bu grubun içerisinde (Genellikle) evlenecek olan gencin bacıları, kardeşleri, teyzesi, amcası veya dayısi kızları ve oğulları ile akrabalarından -karışık- kadın ve erkekler yer alır..

İşte bu grup tam kız evine yaklaştığı bir sırada bilhassa genç kızlar (Bazen kadın ve çocukların da katılmasıyla) HALA HE ve ZILGIT'lar arasında tipik bir melodi biçimi ile ilk Maniyi söyliyerek «Kaynana Manileri» ne girişi gerçekleştirmiş olurlar;

ÇAKMAK ÇAKMAGA GELDİH
KINA YAKMAĞA GELDİH
EMİNE DAYZE AÇ KAPI
KIZI ALMAĞA GELDIH

Geline kına yakılırken meydana gelen kargaşadan yararlanan genç kız lar (Dozu biraz daha arttırılmış olan) ikinci Maniyi de söyliyerek işi kızıştırırlar.

O YANI KEÇE
BU YANI KEÇE
KIZ ANASININ
EMEGİ HEÇE

Daha sonra peşpeşe gelen iki Mani «Kaynana Manileri» nin DOĞUŞ (Oluşum) bölümünü tamamlayan Manilerdir;

O YANI SAÇAK
BU YANI SAÇAK
KIZ ANASININ
SAÇINA .....

O YANI PIÇAH
BU YANI PIÇAH
KIZ ANASININ
KEFENİNİ BİÇAH

«Kaynana Manileri» nin GELİŞME ve SONUÇ bölümlerini gelecek sa yıda işleyeceğiz...

DEVAMI VAR

BETTÂNÎ

(Albatenius)
858—929

Yusuf DEMİRKOL

Künyesi : Abu Abdullah Muham med b. Cabir b. Sinan Al Battani Al Harrani. Bu değerli alimin nesebi hakkında, Kadı Sa'id-Andulisi, "Ahbar al-Hukama" adlı serinde şöyle demektedir: "-Abu Ca'fer Muhammed b. Sinan b. Cabir al Harrani."

Ortaçağ Avrupalı alimlerinin tanıdığı bu büyük hey'et aliminin 858 yıllarında HARRAN'DA (Şimdi Urfa il sınırları içindedir) doğduğu tahmin edilmektedir.

Çünkü. Battani nisbesini nereden aldığı açıklığa kavuşmamıştır.

Sonra Rakka şehrine yerleşmiştir. 877 yılından itibaren ciddi bir şekilde hey'et çalışmalarına başlamıştır. Ömrünü bu sahadaki ilmi çalışmalara feda eder. Bağdattan döner ken Samarra şehri yakınlarında Kasr' al Ciss'te 929 yılında ebediyete göçmüştür. Avruplalılar O'nu Albatenius diye tanır. Eserleri ve cetvelleri daha 12. yy da tercüme edilerek, birçok bilgi nin çalışmalarına temel teşkil etmiştir. Başlıca dört eseri vardır.

1 — Kitab ma'rifet matali al-buruc fi ma beyne erba'al-Falâk (Oniki burcun gök küresinin dörtte bırı dahilindeki metaliini bilmek) Bu kitab, Astrolojide delillerin (Haylac) cihet meselesini hesapla bulunmasına yarar. Battani-al Harrani'den önce yaşamış olan Habeş al-Hasibin "Zic"inde bu cetvel yoktur. Bettaninin bu eseri oldukça değerlidir.

2 — Risale fi Tahkik Akdar al-İttisalat (İttisalat miktarlarının tahkiki hakkında) Bu eser yıldızların hareketleriyle ilgilidir.

3 — Şarhal-Makalat al, Arba'li Batlamyus. (Batlamyusun dört kitab adlı eserinin şerhi).

4 — Al-Zic. Adlı meşhur eserleri mevcuttur. Bu eserind de Basatların sonuçlarından bahseder. Bu mühim eser hem İslam aleminde hemde Ortaçağ ve Rönesans devrinin başlangıç sıralarında astronomi ve Küreyi müsellasat (Trigonometri) üzerinde fazla tesir etmiştir. Bu eser 1143 yılında İspanyada Pempelume, şehrinde vefat eden Robertus ya da Keteneusis tarafından tercüme edilmiştir. Fakat bu tercüme kaybolmuştur. Aynı eser 12. asırda Plato Tırburtnus tarafından tercüme edilmiştir. Bu eser 1537 yılında Nurenberg ve 1645'te Boloğna da neşir edilmiştir. Castilla kıralı 10. Alfonse Arapçadan İspanyolcaya tercüme ettirmiştir. Degerli alim Fatih Gökmen "İbn Nadim verdiği bilgiye göre iki Zic yazmış. İlki kaybolmuş, ikincisi meşhur olan tutunmuştur. İlhani Zic'in neşrine kadar da bundan istifade edilmiştir. Bettani büyük bir saglamlıkla senenin devrini, güneş ve mevsimlerin hareketini tesbit etmiştir. Bu esere İstanbul kütüphanelerinde rastlanmamıştır." demektedir.

Bettani'nin Husûf ve Küsûf hakkındaki rasatları 1794 yıllarında ay hareketleriyle meşgul olan Dunthorn' un işine yaramıştır. Meşhur Regiomontanus (1436-1476) eserlerinden geniş ölçüde faydalanarak onu taklid etmiş ve eserine sahip olmuştur.

URFALILAŞMAK
(Bizim Çocuklarımız)

KUNDAKTA BAŞLARLAR TEZ ÇOCUKLUĞA
SAÇLARI TİK OLIP BATAR KAVIĞA
ALIŞIR HEM KIŞA HEM ÇOK SAVIĞA
SICAĞI GÖRÜNCE URFALILAŞIR

ZUVAĞTA UŞAKLAR COŞAR OYNAŞIR
ÇİNİNDE YOKLIĞIN YUKÜNÜ DAŞIR
ÇİLEYİ YUĞIRIP ONNAN URĞAŞIR
BÖYÜYIP SERPILIR URFALILAŞIR

KİMİ GÜLLE OYAR PESTİ VURMAĞA
KİMİ MERAKLIDIR ÇOK KUDURMAĞA
GELİNCE ZUVAĞTA ERKEKLİK ÇAĞA
OTIRIR DÜŞÜNÜR URFALILAŞIR

Bİ ELDE DAŞI VAR ELDE KOZA
ZUVAĞTA ULAŞIR BAHARA YAZA
HELBET VARACAKTIR ODA MIRAZA
ERİRSE YÜCELİR UFALILAŞI

HEM DELLO BİR'NEN BEZİRGAN BAŞI
OYNAR HA OYNAR KÜÇÜKSE YAŞI
ZUVAĞLARDA BULUR İLK ARKADAŞI
BERABER YÜKSELİR UFALILAŞIR

GENİŞ YERDE OYNAR ÇELLİK ÇUBUĞU
HEÇ BILMEZ SERINI NEDE SAVIĞI
ZUVAĞTA BIRAKIR O UŞAKLIĞI
ARTIK BÜYÜYÜPTE URFALILAŞIR

KONŞILARIN HEPSİ İKRAH ETMİŞTİR
Bİ ÇARPANA TEKİ DAMA GETMİŞTİR
O DÜŞÜNMAĞI TEZ HAPSETMEŞTİR
ALIŞIR ÇALIŞIR URFALILAŞIR

OSMAN CELAL GÜZELÖREN

MAHALLİ ÇOCUK OYUNLARI

Mehmet ÇİNİ

ÇELİK ÇUBUK : Urfa'da 5 - 15 yaşlarındaki çocukların oynadıkları bu oyunda ÇELLİK denen iki ucu yontularak sivriltilmiş kısa bir tahta parçası ile, boyu 50 60 Cm. olan bir sopa kullanılır.

Oyunu oynayacak olanlar ikiye ayrılırlar. Bir tarafın oyuncusu ek - sik olunca bir kişi iki kişi yerine oy - nar. Bu kişiye «Eşi karnında» denir . Her iki taraftan birer kişi seçilerek çarpışılır. Yere konan çelliğe, çubukla üç defa vurularak havaya sıçrayan çelliğe var kuvvetle vurulur. Gittiği en son yere bir işaret konur. Sonra diğer oyuncu aynı işi yapar. Hangi taraf çelliği daha uzağa götürmüşse oyuna o taraf başlar.

Yere küçük bir çukur açılır. Diğer oyuncular karşı tarafa geçerler. Çu - kur olan yerin üzerine konan çellik eldeki çubukla altına konarak hızla karşı taraf oyuncularının bulunduğu tarafa doğru atılır. Çelliğin havada yakalanmaması lazımdır. Eğer karşı tarafın oyuncuları atılan çelliği yere düşmeden havada tutarlarsa, hem sayı kazanırlar, hemde atan oyuncu «Ölmüş Sayılır». Karşı taraf oyuncuları düştüğü yerden alarak atılan yere konan çubuğa nişanalarak atar sopayı vurabilirse atan oyuncu ölmüş sayı - lır. Sıra diğerine geçer. Vuramadımı çelliği ilk atan oyuncu eline sopayı alarak yerdeki çelliğe üç defa vurur. Çellik her havaya sıçradığında, havada elindeki sopayı hızla vurmaya çalışır. Çelliğin gittiği yere kadar olan me - safeye gözünün kestiği adımı verir . «Üç adım da gel, Beş adımda gel... vs.» der. Rakip takımda kendisine güvenen oyuncu varsa çelliğin atıldığı yerden itibaren uzun adımlarla atlamaya başlar. Verilen adımda gelirse o oyuncuyu öldürmüş sayılır. Verilen mesafeye gelen olmazsa «Seni olsın» denilerek atan tarafa o kadar sayı yazılır. Oyunun başında kararlaştırılan sayıları ilk önce toplayan taraf galip sayılır.

Oyuna başlayan tarafın bütün oyuncuları öldürse bu defa karşı taraf oyuna kendisi başlar. Bu oyunda ö - len bir arkadaşını diriltmek için bir oyıncunun önceden kararlaştırılan sayıyı hiç vurulmadan arka arkaya alması gerekir.

EBE SAKLAMA : Bu oyunu oy - nayanlar aralarında bir ebe seçerler . Ebe yüzünü duvara döner. Kararlaş - tırılan sayıya kadar saymaya başlar . Bu arada ebe sayıyı sayarken diğer oyunculardada çevredeki yerlere saklanmaya başlarlar. Kimisi damlara çı - kar, kimi samanlığa saklanır,kimisi boş bidonlara, zahre damlarına girer ler. Ebe sayı bitirince;

-Saklandizmi? diyerek sorar. Ses Çıkmayınca;

-Ardımdaki, Öğümdeki, Sağımdaki, Solumdaki sobi ha sobi. Diyerek yüzünü döner. Saklanan oyuncuları aramaya başlar. Birisini bulunca he men ondan önce koşarak «Gözünü yumduğu» yere kadar gelir. Elini du

vara vurarak; -Sobi der. Böylece gördüğü kişi ölmüş sayılır. Sonra tekrar diğer oyuncuları aramaya başlar. Kendisi aranken diğerleride saklandıkları yerlerden ebeye görünmeden çıkarak ellerini ebenin «Göz Yumduğu» yrre vu rur kurtulmaya çalışırlar. Ebe kimi görüp «Sobilerse» o oyuncu ebe olur. Oyun bu şekilde devam eder.

KASA KASA : Bu oyunu oynayan lar bütün oyunlarda olduğu gibi bir ebe seçerler. Sıraya dizilirler. Ebe ortaya çıkarak :

-Kasa Kasa Va Kasa ,
Ayakları Var. Va Kasa,
Kuyruğu Var Va Kasa
Gözleri Var. Va Kasa
Likkini Var. Va Kasa.»

Diyerek herhangi bir hayvanı tarif eder. Bütün oyunculara sorar .Bilen oyuncu sorusunu bildiği oyuncuya ceza verir. Cezalar genellikle bilinen hayvanın hareketlerini yaptırmak şeklindedir. Bu defa, bilen çocuk kendisi, bir hayvanı yukarıdaki tekerlemeyi söyleyerek tarif eedr. Oyunda bu şekilde devam eder.

İNNE MİNNE KİRAZI : Bu oyundan ziyade bir kişiyi seçmek veyahut ebeyi tespit etmek için başvurulan bir türlü seçme şeklidir. Çocuklar yan yana dizilir. Bir kişi elini ağzına götürerek «ooooo» dedikten sonra, elini tek tek oyunculara vura rak;

-İnne Minne Kirazı
Şemsit kata bi Tazı
İt Osurdu, Bit Osurdu
Yuvarlandı. Yere Düştü
Tam , Tum. Dümbelek Fıss.

diyer. En son kime elini vurmuşsa o oyuncu ayrılır. Arkaya kalan kişi ebe olur.

KÖŞE KAPMACA : Köşeli olan yerlerde veyahut kare, diktörtgen biçiminde olan bir yerde oynanır. Bir oyuncu ebe olur. Diğer oyuncuların her biri köşeyi tutar. Ebe ortada bu oyuncuları takip ederek bir köşeyi kapmaya çalışır. Köşedeki oyuncularda köşende köşeye biribirleriyle yer değiştirirler. Yerini ebeye kaptıran kendisi ortaya çıkarak ebe olur.

YASTIK TAKLASI : Oyunu oynayanlardan iki çocuk yere paralel olarak yüzleri birbirlerine ters bir şekilde eğilirler. Diğer oyunculardada sırayla bunların üzerlerinden atlamaya çalışırlar. Atlamayan veya yere düşen çocuk, kendisi yere yatar.

TİREN TİREN OYUNU : Genellikle iki kişini noynadığı bu oyun, bir kağıt üzerinde oynanır Oynu oynayacak iki çocukta birer kâğıt üzerine aralıklarla 1'den 10'a kadar sayı yazarlar. Kura ile oyuna başlayan, elindeki kâğıda gizlice 1'den 10'a kadar olan sayılardan birisin yazar. Diğer oyuncudan kaç olduğunu sorar. Rakibi bu sayıyı bilmedim! kâğıdın üzerinde aralıklarla yazdığı rakamlardan, sorduğu rakamların altını çizer. Bu iş her rakam için dört defa yapılır. Kare içine alınan rakam bir vağon sayılır. Altına bir ray ve tekerlek yapılır. Bu iş bütün rakamlar için ayrı ayrı tekrarlanır. Hangi oyuncu rakamları kare içine alırsa, bütün vağonları birleştirir. Birinci rakamı lokomotif yapar ve «Tiren, Tiren, Tiren» diyerek oyunu kazanır.

Yazdığı rakamları rakibi bilirse bu defa sıra diğer oyuncuya geçer. Bu oyuncuda aynı şekilde oyunu sürdürmeye çalışır.

Birecik Şairleri: 3

LAZIP

— II —

Cemil Cahit Güzelbey

ŞAİRLİGİ :

Şairin asıl adı Abdülkadirdir. Şiirlerinde LAZIP takma adını kullanmıştır.

Giriş bölümünde belirttiğim gibi Birecik'te bulunduğum sırada elde ettiğim 30 parçası bulunduğunu açıklamıştım. İki parçasınıda kızları sayın Zerrin Anteplioğlu'ndan aldım. Böylece şimdi elimizde 32 parçası toplanmış bulunmaktadır. Ancak iki ayrı kâğıdın karşılaştırmalarında :

Ne hoştur ol gecekiseni eyleye bidar (Murabba)
Gelir dil ihtizaze, vecde, ruhum yarı gördükçe (gaze)

Alsan beni ağuş-u visalinde uyutsan (Şarkı- Kıt'a)

dizileriyle başlayan üç parçası her iki kağıt da da yer almaktadır ki buna göre elimizdeki şiirlerinin sayısı 29'a inmektedir. İki parçası tarih koşuğudur.

Şiirde Edebiyat-ı Cedide (Servet-i fünun) edebiyatı yolunu izlemektdir. Tümü aruzla yazılmıştır. Divan edebiyatı yolunda parçaları de vardır. Aruz'un,

Mefailün - mefailün - mafailün - faülün
Feilatün - feilatün - feilatün - failün
Failatün - failatün - failün
Mafülu - mefailün - failün
Fâilatün - fâilatün - failün
Failatün - failatün - failatün - failün
Mefâülü - mefailün - faulün - failün

kalıplarını kullanmıştır. Lazıp Gaziantep'li Hikmet Baba'ya şu gazeli armaağn etmiştir :

Antep'li Baba Hikmet'e

Vakıf olamaz cahilin sırr-ı Nihan-ı Hikmete
Ehl-i Haktır aşına ancak Lisan-ı Hikmete
Murğ-u daniş sahilin bulmakta çok güçlük çeker
Sanki deryadır cosar, baksan dehan-ı Hikmete
Zühresinden şemsini fark etmesi mümkün degil
Çıksa da anka-yı fikret Asuman-ı Hikmete
İltica eylerdi elbet damen-ı irfanına
İbni Sinalar erişseydi zaman-ı Hikmete
Çıkmayan remz-i tabiattan taarruz kımsada
Zerrece noksan gelir zannetme şan-ı hikmete
Gerçi Lazıp sözlerin takdime pek şayan degil
Yadigar eyler bu nazmi asitan-ı hikmete

Hikmet Baba Gaziantep'in sözcüğün tüm anlamıyla orjinal bir adamı idi. Şairligi de varsada bir olay bu konuda önceki duyduklarıma dayanan kanılarımı silip süpürdü.

Ölürsem görmeden millete ümit ettigim feyzi

Yazılsın seng-i kabrimde vata mahzun ben
mahzun.

beytine şöyle karşılık vermiştir:
Ümidin hasıl oldu doğdu işte şems-i hürriyet
Güler her bir taraf şimdi vatan memnun ben
memnun.

1331 1915 de Suruç'ta yazdığı bir parça:
Değil sana muhabbetim, bu çağda ey meleğim
Küçük yaşında henüz tıfılken seni severim
Cefalarımla deme ederim seni taciz
Hıtam-ı ömre badar-neylesen-seni severim
Anı değil yine ay dilşiken seni severim.
Bahar-ı nüsnüne ger olsada hazan tari
Yine haret-i kalbimden seni severim
Bütün günüm azab-ı firkatmla geçmişken
Aceb niye bilmemki, neden seni severim
Rakip eğer girs veli snin kıyafetine
Makrun-u icabet bir temenni

Bir dörtlüğü :
Alsan beni Ağuş-u salinde uyutsan
Amâl-ı şafakdarımı koynunda büyütsen
Her işvede bir hükm-ü emirane yürütsen
Lutfetmiş olursun bana ey ruh-u revanım.
Harran 1329 (1913)

Lazıp'ın sayın kızları Zerrin Anteplioğlu'da babası gibi şairdir. Babasının hal tercümesine iliştirdiği 6 şiirinden 3 tanesini sunuyorum:

Sevgilimsin yüce Tanrı
Ben çocukken gönül verdim
Sade seni görüp sevdim
Her şeyimi sana verdim
Sevgilimsin yüce Tanrı
Gündüzleri işimdesin
Geceleri düşümdesin
Yanlız koyma beni Tanrı
Bahçelerde saz gibiyim
Çayır çimen haz gibiyim
Neşem sensin yüce Tanrı
Gah Tevrattan söz ederim
Gah İncil'den delil derim
Kur'an da seni görürüm
Babım sensin yüce Tanrı
Sevgilimsin penahımsın
Ağzım dilim felahımsın
Hep yüzümü sana döndüm
Aydınlığım sabahımsın

Diğer iki parçası birisi kendi diğeri oğlu Ümid'in dilinden Lazıp için yazılmış iki ağıttır.

Yirmi bir kasımda gece yarısı
Korkunç bir felâket kavradı bizi
Ve alıp götürdü sevgilimizi
Ağlatıp sızlatıp mahvetti bizi

Vah vah yazıklar olsun Ruh-u izzete
Gözümüz kararıp başımız döndü
Dünya üstümüze dehşetle indi
Bir anda nurumuz feyzimiz söndü
Atamız babamız ruhumuz öldü
Vah vah yazıklar olsun Ruh-u ismete
75 senelik eser yıkıldı
75 senelik tarih yok oldu
Gülen gözler şakıyan dil kalmadı
Onlar şimdi topraklara mal oldu
Vah vah yazıklar oldu ruh-u iffete
Nerde şimdi ilim irfan kaynağı
Nerde şimdi dertlilerin felahı
Nerde nerde gecelerin sabahı
Nerde kaldı ailenin refahı
Vah vah yazıklar oldu Ruh-u hikmete
Yazıklar oldu yazıklar kadire
Yazıklar oldu yazıklar Lazipe
Yazıklar oldu yazıklar şaire
Yazıklar oldu yazıklar Ruh-u tahire

Dedeme ağıt

Bir tanecik dedem vardı
Yüzünden nurlar akardı
Bana gülerek bakardı
Dedem için ağlarım ben
Ölüm elimizden aldı
Yeri dolmaz açık kaldı
Kalplerimiz kan ağladı
Dedem için ağlarım ben
Köşesinde otururdu
Gözü yollarda kalırdı
Misafire bayılırdı
Dedem için ağlarım ben
Siyah saçı ak olmadı
Yüzü sararıp solmadı
İradesi kaybolmadı
Dedem için ağlarım ben
İlim irfan deryasıydı
Üstümüzün gölgesiydi
Hepimizin gözdesiydi
Dedem için ağlarım ben
Dedeciğim Abdulkadir
Her şeyde olmuştu mahir
Ruhu kavi hemde tahir
Dedem için ağlarım ben
Dedemin ümidi benim
Derdimden feryad eyledim
Bilmemki neler söyledim
Dedem için ağlarım ben

BİTTİ

URFA'DAN DERLENMİŞ MANİLER

M. [redacted]

—236—
DÜZ OLSIN
DARA ZÜLFİ DÜZ OLSIN
DOKSANDOKKIZ YARAM VAR
Bİ DE SEN VUR YÜZ OLSIN

—237—
MEZARIM DERİN EDİN
SU SEPİN SERİN EDİN
DÜNYADA KÂM ALMADIM
AHRETTE GELİN EDİN

—238—
AĞLARAM AĞLAR KİMİN
DERDİM VAR DAĞLAR KİMİN
CİGERDEN YARALIYAM
GEZEREM SAĞLAR KİMİN

—239—
DELİ KOYIN
DELİ KURT DELİ KOYIN
YARINDAN AYRILANIN
ADINI DELİ KOYIN

—240—
HANA Bİ GÜN
HANA MEYHANA Bİ GÜN
BI EVLER BI SERAYLAR
KALIR VİRANE Bİ GÜN

—241—
NARIN ÇALAR
AL GEYMİŞ NARIN ÇALAR
Bİ YANIM KURTLAR YİDİ
Bİ YANIM KARINÇALAR

—242—
BI DAĞLAR ULU DAĞLAR
ETRAFI SULU DAĞLAR
BEN DERDIMI SÖLESEM
GÖG DURUR BULUD AĞLAR

—243—
KEMAN AĞLAR
YAY ÇEKER KEMAN AĞLAR
YARINDAN AYRILANIN
GÖZLERİ YAMAN AĞLAR

—244—
KAZAN AĞLAR
OD YANAR KAZAN AĞLAR
BIRDA Bİ GERİP ÖLMÜŞ
MEZARIN KAZAN AĞLAR

—245—
SEHER OYANAN AĞLAR
DERDE BOYANAN AĞLAR
İKİ BAŞ Bİ YASTIHTA
EVVEL OYANAN AĞLAR

—246—
YANAN AĞLAR
DERDE BOYANAN AĞLAR
İKİ BAŞ Bİ YASTIHTA
EVVEL OYANAN AĞLAR

—247—
YAZAN AĞLAR
OHUYUP YAZAN AĞLAR
YARINDAN AYRILANIN
MEZARIN KAZAN AĞLAR

—248—
BELE BAĞLAR
YAR BAŞI BELE BAĞLAR
GÜL AÇMAZ BÜLBÜL ÖTMEZ
YIHILSIN BELE BAĞLAR

—249—
GÖZLERİNDE CADI VAR
BAHTIHÇA GÖZÜM BAĞLAR
KÜL O YARIN BAŞINA
VEFASIZA BEL BAĞLAR

—250—

KARA BAĞLAR
KARA YAĞMIŞ KARA BAĞLAR
ELİNKİ AL BAĞLARKEN

—251—

BI DAĞLAR MEZE DAĞLAR
YAR GELE GEZE DAĞLAR
SERİNÇLER DOLI BADE
ÇİÇEKLER MEZE DAĞLAR

—252—

KARAÇILAR
OTIRMIŞ FAL AÇİLAR
DEDİYİZ YARİ GELİ
HANI YA YALANÇILAR

—253—

YAVRILAR
HEY OYNİYAN YAVRILAR
ELLERİN DERDİ BİTER
BENİM DEDİM YAVRILAR

—254—

YAVRILAR
A NAÇ KUŞLAR YAVRILAR
ANAÇLAR UÇTI GETTİ
YERDE KALDI YAVRILAR

—255—

BI YOLLAR UZUN YOLLAR
YAR BİYE ÜZÜM YOLLAR
BEN BELE YARI NİNİM
MEKTUBUN GÖZÜN YOLLAR

—256—

GÜLE DAMLAR
GÖZ YAŞI GÜLE DAMLAR
YAHTI BENİ KÜL ETTİ
UZUN BOY GÜL ENDAMLAR

—257—

GENE OLDI AHŞAMLAR
SUYA ENDİ DAVŞANLAR
ELA GÖZLÜ SEVDİĞİM
ECEP NERDE AHŞAMLAR

—258—

KARŞIDA OTIRANLAR
AZ DERDİM ARTTIRANLAR
BAŞINA ÇİÇEK TAHSIN
BI DERTTEN KURTULANLAR

—259—

KEHVEYİ KAYNADIRLAR
FİNCANA DAMLADIRLAR
SEHEPSİZ AŞIKLARI
VURURLAR AĞLADIRLAR

—260—

IRMAHTA YEŞİL DAŞLAR
MIĞAL VERMİŞ AĞAÇLAR
O SENİ AĞA BABAY
NE VERİR NE BAĞIŞLAR

—261—

GÖZEL AYLAR
GÖZEL GÜN GÖZEL AYLAR
ÜZÜNE HESRET OLDIM
GEÇTİ O GÖZZEL AYLAR

—262—

YARA SIZLAR
OH DEGMİŞ YARA SIZLAR
YARALININ HALINDAN
NE BİLİR YARASIZLAR

—263—

BI DAĞI İNCİ TUTAR
DOLANIR GENCİ TUTAR
BİCAN Bİ CANI SEVSE
ALEMİ SANCI TUTAR

—264—

KÜP DİBİNDE UNUM VAR
MEVLADAN UMUDUM VAR
O YAR BENİM OLIRSA
ŞIHMÜSLÜME MUMUM VAR

—265—

LEYLASI VAR
MECNUNUN LEYLASI VAR
BELE MECNUN GEZENİN
ELBETTE LEYLASI VAR

URFA'DAKİ KÖY ADLARI İLE İLGİLİ BİR TOPONOMİ DENEMESİ

İ. Halil ÇELİK

Toponomi biliminde üzerinde durulan husus geçen yüzyıllara ait eski yer adlarının, isimlerini koruyup korumadıkları ile, bu gün hangi karşılıkları aldıklarıdır.

Yer adlarını değiştirmek asırlarca olmuştur. Fakat üzerinde taşıdığı kültür, tarih ve örflerin ayrı olması şartiyla. Bu güne kadar yapılan değişiklerde ise bir keyfilik ve acaiblik göze çarpmaktadır. Bir yerin adını değiştirmek ona yeni bir hüviyet vermektir. Yoksa kulağa hoş gelmiyor diye değiştirmek değildir. Bunun yanında İddia Türkçeleştirmekse, özbeöz Türkçe isimleri bile değiştirmek garebetine düşülmüştür. Bunun izahı acaba nasıl mümkün olur?

Urfa ilinde yerleşim birimi olarak 1959 tarihinden bugüne kadar 1140 ının isimleri değiştirilmiştir. Biz yapılan bu acaipliklerden bazı örnekleri aşağıya çıkarıyoruz. Ki böylece durumu izaha belki bu yazımız vesile olur.

Yerleşim Biriminin Eski adı	Yerleşim Birimi-nin Değiştirilen Yeni adı		
Karaharebe	Örencik	Kalacık	Kalecik
Kazane (Kazanhane)	Konuklu	Tesharap	Börülcek
Lülükler	Lüleci	Aşağıağviran	Aşağıakören
Koçveren	Koçören	Delikurlu	Koçak
Başviran	Başören	Süleymanfakir	Acaryurt
Göllegör	Düzyazı	Aşağıabası	Aşagıvarlıca
Büyüksülüklü	Büyükkargılı	Ortaviran	Ortaören
İsaveren	İsaören	Aşağıhacıali	Yemişen

Karacaveran	Karacaören	Sıçancık	Aylan
Bozdoğan	Gülveren	Melhem	Sugören
Çekmeoruç	Güçlü	Ağveren	Akçayurt
Çınğıravı	Çanakçı	Kelbayram	Bayramlı
Nacar	Doğramacı	Çırağım	Akıncak
Pisik	Dalbaşı	Hactaşı	Beşdeğirmen
Malviran	Şenocak	Tabut	Güverti
Güllü	Üçkonak	Dindar	Altaylı
Büyükşebek	Büyükoklu	Hacıcık	Gözaydın
Nalçıkān	Bakımlı	Ahırcı	Topaç
Kurtharabesi	İnlice	Fak	Begdeş
Harabbayır	Çiftekemer	Harap	Örüklü
Çarık	Yolbilir	Karahan	Dağbaşı
Mağarcık	Överler	Küçük	Küçükyakılı
Zeytoğlu	Ergün	Bağdikan	Verimli
Akharabe	Örenbaşı	Çalapdar	Tanrıverdi
Alibör	Apalı	Tepik	Kilikli
Avrat	Tığlıca	Kaynak	Karacadağ
Donali	Güngören	Kantır	Bardakçık
Soruca	Tuzluca	Koçeyyup	Avunduk
Seksenveren	Seksenören	Şekerli	Kurutlu
Karaşadı	Olgunlar	Kızılali	Ayazca
İncirli	Boşat	Uzuncuk	Sabancı
Eşek düşen	Tüten	Aligör	Onbirnisan
İncirli	İncirdere	Halilcik	Çakırlı
Aligözlük	Gözlek	Sinekkuş	Bozyokuş
Yılanlı	Yılmaz	Aşma	Eşme
Kenneler	Bölek	Topuz	Arıbal
Akvirankılçık	Kılçık	Tavuk	Baştuğ
Öküzoynadan	Ödülalan	Fıstık	Ekincik
Kurtkıran	Karpuzlu	Kala	Germen
Öküz	Cılgalı	Sako	Tanyeli
Saf	Arıkök	Kül	Yapılı
Tunalı	Dokuzağaç	Kancağız	Karşıcı

256 - Fekirin başı kıltında (10) ölecagıya, zenginin ayah kıltında öl.

257 - Gavur ekmegi yiyen, gavur kılıcı çeker.

258 - Geçidi deliye yuhladırlar. (11)

259 - Geçinin katırı (12), piyarın (13) başından su içer.

260 - Geçinin uyuzı, suyu piyarın başından içer.

261 - Geldi Herran, gelmedi veran.

262 - Gelin atta nesibi Hakta.

263 - Gelin kürsi getirmiş, gendi çıhmış oturmuş.

264 - Gençligıda daş daşı, ihtiyarlığında yi aşı.

265 - Geçlih uçar bi kuştır, giderse geri gelmez.

266 - Gendi düşen ağlamaz, aglarsa iki gözi kör olır.

267 - Gendi gendine konışan deli.

268 - Gendi gözindeki mertegi (14) görmi, Hahın (15) gözündeki çöpi göri.

269 - Gesten (16) kahan tokkacı (17), hamamdan çıhan curını (18) yudar.

270 - Gezen tavıh ayagında.....getirir.

271 -Gişi kızı beşik urgunda (19) belli olır.

272 - Gişim it olsın, getirdıgı et olsun.

273 - Gizli buğıya (20) gelenin, eşkere döli olır.

274 - Gök gürlemesse kul Al'ah Allah demez.

275 - Göyül kimi severse gözzel odur.

276 - Göyülsüz ava giden it ne avlar.

277 - Göyül umdıgı yerden küser.

278 - Göynü Namazda olanın kulagı Ezanda olır.

279 - Göze yassah yohtur.

280 - Göz gördıgından korhar.

281 - Göz görmedimi karın doyum demez.

282 - Göziy kim oydı? Kavum (21) oydı, onun üçürü derin oydı.

283 - Gözzelden yar eksilmez, çirkinden çar (22) eksilmez.

284 - Gözzelin hüsni (23) kimin, kulhıda (24) gözzel gerek.

285 - Gözzelin yuhıdan kahışı, çirkinin hemamdan çıhışı.

HAVAR : Feryad etme hali

"Uy havar havar havar
Zülüf gerdanı kovar
Sen bize gelsey ne var"

HAVUT : Deve semer

HAVALA : Etrafı açık (v)

HAVRUZ : Lazımlık, oturak

HAVLAN : Göyünmek

HAYAT : Avlu

"Hayatları degirmi
O gelen yar degilmi
Mehlede üç gözzel var
Biri benim değilmi"

"Hayat egiri inek sağılmy"

HAYVA : Ayva

HAYTALA : Su muhllebisi

HAZNA : Hamamın su deposu (Fazla sıcaklık ifade eder)

HE : Evet (Tasdik edatı)

HECEMET : Kan almak için tenekeden veya tunçtan yapılma şişeye benzer bir alet

HEDİK : Nohut ve bulğurun kayna - tılarak yenmesi şeklinde bir çerez

«Üz hedik suyundan yahanmış»

HEGDEEN : Tabakhanede deriyi ki reçle meye mahsus havuz.

HEKET : Hikâye

Heket heket laklakoz
Biri sıçan biri boz
Bindim bozun üstıne
Gettim Halep yolına
.....
.....

HEKKE : Küçük bahçe çapası

HELİM : Yumuşak huylu (insan)

HELLAVE : Kalitesi düşük bir dokuma çeşidi.

HELFE : Kalfa

HENDEK Taştan oyulma çukur

HENEK : Şaka, şakalaşmak

Dama çıhmış el eder
Gözleri gel gel eder
Teres döyyüsün kızı
Herkesten henek eder

HENİN : Yumuşak huylu insan (Bak helm)

HEPŞİRİ : Aksırmak

HEREFENE : Masrafları paylaşmak

HEREZE : 1 - Taştan oyuma kuyu bleziği, 2 Koyunarın iç kısımlarında bulunan öd.

HESPİR : Zerde (Bu kelimeye bakınız) boyası.

HEŞEŞ : Çadır perdesi

HEŞŞE : Haşa

HETEM Yüzük

Oğlan adı Reşittir
Gül alnıya düşüptür
Gece verdığı hetem
Barmağımdan düşüptür

HETİRLİ : Hatırlı

HETİR : Hatır

HATRA : Defa. Bi hatra «Bı defa»

HEVARA : Taş ufağı

HEVLA : Helva

"Sabırdan korıh hevla olır"

HEZE : Yen, biraz önce, henüz (Bak : hezm)

HEZVEL : Kömür tozu, ufak kömür

Urfa'dan Derlenmiş Halk Hikayeleri : IV

ŞEME'DAN

—II —

Musannifin Biri

Neyse, sebbeh olmış, serayda kı - zın bacıları yunıdan kahmışlar. Bacı- mız nerdese gelir, deye beklmağa baş- lamışlar... Beklemişler, beklemişler ne gelen var, ne giden. Hesitlıhları tut- muş kahmışlar, hizmekerlrini çağır - mışlar, eline bi zilli haphap tutışıtır- mışlar, «Bını götır, bacımıza ver, fi- yeti de yüz altındır, herifi gennine al- sın» demişler. Hızmeker kızın evine gelir kız hizmekere heç belli etmez, güle oynıya karşına çıhar. "Herifim birez evvel çarşıya getti, onun üçü- rü evde yohtir" der. Hizmeker hap- habı verir, fiyetini söler, kız neda- cağını şaşırır, 'Şimdi param pulım yoktır, herifim gelsin istiyim, pariy yarın gel al" deyer. Devrisi gün gene hizmker gelir. Kız heç pozmaz. "He- rifimden hindi pariy getirrem" deyi, kaba giriy, gendi gennine konışiy, güliy, babası evinden getirdiığı pariy aliy, hızmekere veriy gönderiy.

Hizmeker seraya getmiş, bacıları hesıtlıhlarından nerdese çatlıyacah - larından nerdese çatlıyacahlar. Hiz - mekere «Get Emn sultan'a söle, yarın ahşam genlere gelecağıh» dmişler. Hiz- meker de getmiş Emne sultan'a heber vermiş. Emne sultan'dır sandığını a- çiy, yiycahlarını çıhadiy, aşbişiriy, kaş- şıh döşiriy, sırfiy kuriy, bacılarını bekliy.

Ahşam oliy, baçıları geliyler. Otı- riyler, hoşbeş, «Herifiy nerde?» deyi ler. Kız «Ele çoh çıharı çıhmaz» devi. Bacıları bi top eyzelıh çıhadıler : «Bö- gin bize buhçaçı geldi. Bını siye be - gendıh fiyyeti yüz altın, herifiy siye alsın» deyiler. Kız «E» deyiy. Kaba giriy, parasını sayiy, feketimki yüz al tın çıhmiy. Zatana kızın bırasına gel- miş, otıriy, «Benim bı kederim ne ke der körmış, nerden düşdim bı behte?» deye ağlamağa başliy. O mabende i- çeri bi kara pisik giriy. Çıhiy meke - tin otıriy. Kızın ağzı açıhta kaliy. Pi sik orda dile geliy :

Şeme'dan şemedana sölesin
Şeme'dan Sultan Hanım'a sölesin
Desin ki niye ağliy?

Kız : «Ben ağlamıyim, kim ağla- sın, sanki çoğ bi ağ behtim var, bacım gil beni hesitliyler. Evvel zilli haphap saldılar yüz altına aldım. Hindi de bi top eyzelıh getirmişler. Feket param çıhışmiy. Hindi de bi top eyzelıh ge - tirmişler. Feket param çıhışmiy. Hin- di ben ne yapacağam, çıharda beni bekliyler, nerden bulıp getirim» deye çoğap veriy. Pisik gene dile geliy :

Şeme'dan şeme'dana sölesin
Şeme'dan Sultan hanım'a sölesin
Bı cünkte bi dolap var
O dolapta bi kutu var
Kutıda bi kilit var
Kilitnen öbir dolabı aç
O dolapta altın var
İstedığiy keder al...

me'deni altın birinde hışır dolı. Yüz me'deni altın aliy. Dolabı kitliy, kilidi yerine yoyiy. Paraları götiriy, bacılarına veriy. "Herifim selam etti. Ne begenirlerse göndersinler, ben siye alıram" deyiy. Kızlar ha çatladı, ha çatlıyacahlar. Neyse yimeklerini yimişler amma yimek genleri yiyimiş. Çıhiyken bacılarına "Biz bı gece size geldih, yarın gece senden herifiy bize devetlisiz" Emne sultan gene: Heriffim şindilıh çıhmiy bi yere, ben tek gelirem" deyiy, bacılarını yolçı ediy.

Bacıları gidene çig gene ağıdı tutiy. Gene o kara pisik geliy. Kız pisigi görir görmez:

Şeme'dan şeme'dana sölesin
Şeme'dan evin herifine sölesin
Bacılarım heber salmış
Yarın ahşam gelin demiş
Ne erabam var ne adamım
Sölesin nedecağam

demiş. Pisik gene dile gelmiş :

Şeme'dan şeme'dana sölesin
Şeme'dan sultan hanıma sölesin
İstedığı ahşama hezırdır

demiş. Ahşam oliy, kız geyiniy, bağlaniy, kapıya çıhiy, bahiy ki kapıda bi eraba duriy. Bi çüt beyaz atı var. Erabanın her trefi altın, sırma işl - me. Erabiya biniy, seraya geliy, Erabaçı, yere halı seriy, kız halının üzerinde yeriyip, bacılarının yanına gidiy. Bacılarının ağzı açıhta kaliy. Gece oliy, kız yimegini yiyiy, erabiya bi nip eve geliy, düşip yatiy. Mabeni çoğ olmiy. Bi patırtınan oyaniy, bahiy pi sik ocağın başına geldi. Asbabını çıhattı, tıh kimin bi babıgit oldı. Dolaptan bi heziran çıhattı. Gedemece üç defa vurdı. Gedemeç yarıldı, oğlan içinde keyboldı. Kız da kahdı dolabı açtı, heziranı çıhattı, gedemece üç sefer vurdı. gedemeç açıldı. Kız içine girdi. Bahtı ki b merdivan... Merdivandan endi, bi bahçıya geldi. Güllıh, gülistanlıh. Güneş yengi doğmış. Ortalıh aydınlık. Bi de bahtı ki karşıda bi tahtın üzerinde bi kıznan, birez evvelki oğlan yatiylar. Güneş de üzlerine vuriy. Kız marhamasını çıhattı, üzlerine örtti. Gene gerisin gri döndi, geldi, yatağına yattı.

Tahttaki kız birez soyra bahtı ki üzlerine biri bir marhama örtmiş, marhamanın üzerinde kızın adı yazılı, hemin oğlanı kaldıriy : «Kah Mehe met şah, bah avradiy gelmiş, kölgelığ etmiş, artıh tılısım pozıldı. Bından soyna biye heram, ona helalsan, kah get bırada işiy kalmadı" deyiy. Mehe met şah kahtı, kızın yanına getti. Bi - hoca çığırıp nikehlerini kıydılar.

Yidiler içtiler, mırazına geçtiler.

Gögden iki daş düşdi, ikisi de hesitlerin başına düşdi.

Harran

Kültür ve Folklor Dergisi

SAHİBİ

A. Fehmi APAYDIN

MESUL MÜDÜRÜ

Av. Osman Nuri MIZRAKÇI

YAYIN SEKRETERİ

Mustafa Kemâl APAYDIN

YAYIN KURULU

S. Adil GİRAY

M. Emin ERGİN

İ. Halil ÇELİK

M. Adil OYMAK

ŞUBAT—MART

1980

SAYI : 11—12

Gönderilen yazılar basılsın basılmasın geri verilmez.

Dergimizdeki yazı ve resimler Kaynak gösterilerek alınabilir.

FİATI : 15 TL.

ABONE : Yıllık 150 TL.

Satış Merkezi : HARRAN Kitabevi
İdare Merkezi : Beyaz Sok. Beyaz Pasaj — URFA

YAZIŞMA ADRESİ : P.K. 44 - URFA

DİZGİ VE BASKI
GÜNEYDOĞU
MATBAASI

TLF : 37 97 **URFA**

HESAPLAŞMA

Değerli okuyucularımız;

Oniki aydır sizinle beraberiz. size bu oniki ayın hesabını vermeye çalışacağız.

Elli kişiye varan bir yazı kadrosuyla yöremizin kültür ve folklorunu orjinal şekliyle sunmaya çalıştık. Ancak yılların meydana getirdiği bir derleme ve yayın boşluğunu aylık bir dergiyle bir yılda doldurmak mümkün mü? Bu yüzden daha birçok konulara giremedik bile.

Şimdi sayfaları bir bir çeviriyoruz. Yaşayan şairlerimizden şiirlerle beraber edebiyat dünyamıza malolacak çoğu hayatta olmayan şairlerimizi örnek şiirleriyle tanıtmaya devam ediyoruz. Manilerimizi, halk hikayelerimizi, atasözlerimizi, Urfa ağzı sözlüğümüzü tamamlamaya çalışıyoruz. Gelenek ve göreneklerle,, eski, ve yeni eserleri tanıtıyoruz.

Bunlardan sonra yayına hazırladığımız çok daha değişik konular sırada bekliyor. Ki her biri ayrı ayrı ihtisas gerektiren bu konular büyük çaba ve inceleme sonucu meydana getirildi. Yerine göre yayınlayacağız.

verirken bunun mali bakımdan zarar getireceğini biliyorduk. Zaten zor şartlarda çıkan dergilere bir de üzülerek söyleyelim; bu tür yayınlara gösterilen ilgisizlik ikinci bir güçlük oluyor. İlk sayımızda abone olanlardan bazıları "Nasıl olsa bir iki sayıdan fazla çıkmaz, ama alın 120 lirayı" diyerek, anlamlı anlamlı yüzümüze baktılar. Bazıları "Benim hiç okuyacak zamanım yok, ama..." diye devam ettiler. Neyse. Bunları yazmamızın sebebi ilk çıkarken okuyucularımıza bazı taahütlerde bulunmuştuk, bunu hatırlatmak içindir.

Bu bir kültür dergisi olacak, günlük politika yapmayacağız, dedik. Yapmadık. Abone ücretinizin üzerine yatmadan onüki sayımızı tamamlayacağız. dedik. Tamamladık. Evinize, kitaplığınıza çocuklarınıza Urfayı tanıtacak bir koleksiyon olacak bu dergi dedik ve sözümüzde duruyoruz. Biz devam edeceğiz. Devam edeceğiz çünkü HARRAN'ın her sayısını dört gözle bekleyen okuyucularımız var. Uzaklarda hasretini çektiği Urfa'sından gözü yolda HARRAN'ı bekleyenlerimiz var. Öğrencisine Urfa'yı anlatacak öğretmenimiz, öğretmenine ödevini ulaştıracak öğrencimiz HARRAN'ı bekliyor. HARRAN Urfa'nın açılan penceresi, yad ellere giden sıla mektubu oldu. Bu bakımdan HARRAN'ı çıkarmaya mecburuz artık.

Ama nasıl? İşte bir yıllık hesabımız.

Nisan 1979 da başlayan 400 abone 120 liradan 48.000 T.L. Daha sonra 150 liradan yaptığımız abonelerle satışlardan ve reklamlardan gelir 10.697 T.L. olmak üzere toplam 58.697

Gider ise baskı, klişe, fotoğraf, ambalaj, posta nakliye, idarehane ve kırtasiye giderlerimiz toplamı ise 74.200 T.L. dır. Aradaki fark ise HARRAN'ı sevenlerin desteği ile kapatılmıştır. Ve bu tamamen karşılıksız bir destek olmuştur. Ki GÜNEYDOĞU MATBAACILIK tesislerinin ücretsiz emekleri de maliyete eklenmemiştir.

Değerli okuyucular. Bugün şartlar çok daha çetinleşti. Baskı malzemelerinin fiyat artışı posta ücretlerinin %500, elektriğin %300, işçiliğin bir o kadar ve kağıda gelen %400 lük zam bizi kara kara düşündürüyor. Bu bakımdan 120 liradan yaptığımız abone ücreti dört katına çıkması gerekirken biz yine zararın bir kısmını üstlenerek yıllık abone ücretini 200 lira da tutacağız. Sizden abonelerini yenilemeyi ve dostlarınızı abone yazdırmayı isteyeceğiz Böylece zararımıza ortak olarak HARRAN'ı yaşatacağız. Yıllar sonra HARRAN dergisi açtığınız her sayfasıyla size bu birkaç kuruşluk zararı unutturacak ve zevk verecektir.

Saygılarımızla.....

M. Adil OYMAK

HARRAN KÜLTÜR VE FOLKLOR DERGİSİ
Yayın Kurulu Adına

URFA ŞAİRLERİ

ABDİ

Bedri ALPAY

Adı Mahmut, şiir mahlası Abdidir. Sâi - zade Hüseyin Efendi namında bir zatın oğludur.

Urfa'nın Kardaşlar Camii dahilindeki ihlasiye Medresesinden mezundur. Bilahare bu medrese senin müderrisi ve camiin de imam ve hatibi olmuştur. Talebeleri arasından bir kaç alim ve şair de yetişmiştir.

Muamileyh 1901 (Hicri 1319 senesi sefer ayının yirmi beşinci günü ve bed'ül zaman mezarlığındaki aile kabristanına gömülmüştür.

Muamileyh halim, selim bir tabiata malik olduğu için ve elinden geldiği kadar iyilik yaptığı için halk tarafından çok sevilmiş ve bu muhitte Melek Mahmut deye şöhret bulmuştur.

Şiirleri dağınıktır. Ne kendisi ve nede başkaları tarafından toplanmamıştır. Güzel bir mevlüt manzumesi vardır. Gayrı matbudur. Mümaileyhin el yazısıyla olan yegane nüshası hususi kütüphanemdedir.

Şiirlerinden Örnekler

Bir çeşme kitabesi :

Sarf ederse malını her kim ki hayra bigüman
Erişir imdadına herdem huda-yı müstean

Buldular cay-ı seadette farah bihat kamu
Ber hayat ikenkoyan asar-ı rahmetten nişan

Sahibül - hayre şehid-i kerbelanın aşkına
Cay-ı feyzinden vere bir cam-ı gür fahrı cihan

Dü cihanda eylesun hasıl anın maksudunu
Rehnüma olsun ona hem zümre-i sahip dilan

Abdiya hâmem dedi mücam ile tarihini
Hak anı vacid etsin kim becah-ı huşrevan (1)

(1) eski arap harfleri ile bu misra'ın noktalı harflrinin ebcet hesabı ile 1298 rakamını bulur.

Mevlüt Manzumesinden :

Dinleyin kimdir bilesiz ol habib-i kibriya
Ahmed-i Mahmudu Hamid hem muhammed Mustafa
Kadri âlalerden âla halikin mahbubudur
İnsi einni hem melâik cümlenin matlubudur
Gelmeseydi âleme ol sedr-ü bedr-i kainat
Silk-i dehre nazm olunmazdı vücüdu-ı mümkinat
Tac-ı levlâk ile olmuştur mütevvec bigüman
Hürmet için yaradılmıştır zemin ü asüman
Öldürür kâni kerem esrar ı hikmet masdarı
Oldürür feyz-i ezel eltaf-ı rahmet mazhari
Fahr-ı âlem seyyid'il-kevneyni sultan-ı cihan
Hak-i pâyi makdem ile fahr eder hep asuman
Aşkü şavkından anın şmsü kemer devran eder
Tütü kumru-i bülbül rüzü şep nâlân eder
Bir kulu kim mushafiçremeth ede rabbül - enam
Vasfı ânın nutk-ı insan ile olur mu tema m
Mahremi hatvetseray-ı Hazret-ü rabb-ı mecit
Kadr-i âli hüsnü etvarında hem ferdi-i vahit
Sünnetine kıl temessük eyleme ömrün tebah
Dü cihanda bulmak istersen Nice şahırah
Hicre yüz bin kez selatile selame brdevam
Ola fahrül nünslinin ruhuna her süphü şam

Bir Mersiyesinden :

Lalerenk oldu seherlerde kenar-ı asüman
Mâ temin tuttu Hüseyn'in hurü gilman ins ü can
Serteser doldu semavü arza feryadü figan
Güşü-var arş iken gör noldu ol sahip zaman
Bir bölük gümrah elinde kaldı şah-ı kerbela
Server-ı cümle şehidân oldu ol şah-ı ülâ
Çıktı bir mel'un anın ta sine-i süzânına
Ordu sikkinin o zalim Şah Hüseyin gerdânına
Ettiler bunca hakaret dü cihan sultanına
Cenet içre huriler mğüştak ânın didarına
Bir bölük gümrah elinde kaldı şah-ı kerbela
Server-i cümle şehidân oldu ol şah-i ulâ

Bir Nattindn :

Esselatı vesselam ey dürr-i deryayyi vücüd
Esselatı vesselam ey man'ba-ı esrar-ı cud
Esselatı vesselam ey zübde-i kevr ü mekân
Esselatı vesselam ey padışah-ı dü cihan
Esselatı vesselam ey pertev-i hurşid-i zat
Esselatı vesselam ey mazhar-ı nura-ı sifat
Eselatı vesselam ey rahmeten lilalemin
Esselatı vesselam ey nakşıbend-i ma-ı tin
Esseatı veselam ey server-i hayl-i rüsul
Esselatı vesselam ey had-i rah-ı sübül
Esselatı vesselam eybülbül-i gülzarı din
Esselatı veselam ey tut-i şer'i mübin
Esselatı vesselam ey müntehâ-yı evelin
Esselatı vesselam ey müpteda-yı ahırin

ABDULLAH EDİP

Abdulah Edip 1902 de (R.1317)Urfa'da doğmuştur. Manifatura tüccari Hacı Mustafa Eten di'nin oğludur. Mahalle mekteplerinde okuma ve yazmayı öğrendikten sonra Rızvaniye Medresesine girmiştir. 1915 senesinde (R 331) tahsi-

lini bitirerek ticaretle iştigale başlamıştır.

Serf ve nahvi müftü zade Abdurrahman, efendiden edebiyat-ı arabiye ile aruz ve mantıkı müderris ve şair Abdurahman Rahmi, farsi edebiyatı şair Şevket ve Kırat zade Mehmet Emin efendilerde okumuştur.

Tah Abdullah Edip Efendi ticaret ve ziraatle iştigal ettiği gibi boş vaktlerini de okuma ve yazmaya hasr etmiştir.

20/ Birinci teşrin/1924 de manifatura ticaretini terk ederek Urfa'nın Hükümet caddesinde Feyz adlı bir kütüphane açarak kitap tica - retine başlamıştır .

Muamileyh bu kütüphanesi ile memlekete büyük bir hizmet ifa tmiştir. Kitapçı dükkanını kapattıktan sonra vefatına kadar,dava vekilliği yapmıştır. Bütün kazalarda davalara girmiştir. 20 Mayıs 1976 da vefat etmiştir.

Eserleri :

1 - Mevlut manzumesi

2 - Kalk ya hazreti Abdullah kalk adlı manzume

3- Mecmua-i Eşâr

---

(1) Hazreti Muhammedin (SAV) çocukluğunda anneside beraber Medineye dayı zadelerinin yanına gittiklerine yolda uğradığı babası Abdul - lah'ın mezarını ziyaret, ettiğine dâir bir manzumedir.

Mumaileyh İnkilâptanevvel aruz veznile şiir yazmış isede şimdi Hece venizle yazmaktadır.

KÜTÜPHANESİ
2226

Şiirlerinden nümuneler

Aruz veznile yazdığı bir gazelinden :

Ben ki meftun-u kemali hüsnünüm, hayranım
Barigâhından beni gel surme Allah aşkına

Takatim var mı benim sabr etmeye çoşmanın
İzz-ü naz ile bana süzdürm Allah aşkına

Sahib-i arz kalb-i halistir Edib-i pür - melül
Gelmişim ben dergehinden sürme Allah aşkına

Hece veznile yazdığı şiirlerinden parçalar :

(bir MANZARA) başlıklı manzumesinden

Ağaçlarda olan dallar budaklar
Çeşit çeşit şükûfeler geyinmiş
Koyu yeşil dalgalanna yapraklar
Avuç avuç üzerine atılmış

Zümrüt gibi yeşil otlar çimenler
Yer üstüne halı gibi serilmiş
Bülbül feryadına inleyen güller
Dikenlerle dört etrafı çevrilmiş

Şiir ve şair başlıklı bir manzumesi :

1

Daha çıkmadan güneş
Sevdali bir genç eş
Yavaş yavaş geziyor

Uzakta hoş bir kaya
Göksünü vermiş aya
Menekşeler bitiyor

2

Artık güneş çıkacak
Bülbüller şakıyacak
Şu güllüğün içinde

Şimdi her taraf çimen
Papatyalar yasemin
Serinliğin içinde

3

Bütün bu hoş tabloda
Bir kişi var âlude
Kederlerle pek durgun

Elinde altun kalem
Yüreği dolu elem
Oturuyor pek yorgun

4

Şairdir bu biçare
Gezer durur âvâre
Tabiattan çok memnun

Tabiatsa şiirdir
Pek müthiş bir sihirdir
İnsani eder meftun

ODAK

Bir iz ki bozulmadan kalır gelir bu çağa düşer
Kurt oltayı kemirir balıklar ağa düşer

Ezelden ebede yolcu, hüzün gece ve gündüz
Yorulmuş sevgi uzun yürüyüşten kucağa düşer

Bırak deneylerden geçsin vursun başını taşlara
Vurulup düşünce kuş ve ceylan belki ocağa düşer

Derin pınar ve gözeden serin sular bekler gibi
Erkek bir şair kalbi sımsıcak sağa düşer

Sonuç verir bu sürgünler bir gün bu ölümler/ hey yar
Kar her yerde tutmaz ey dost yüksektir dağa düşer

İsyan biter, öfke birgün ,kin de öyle hep sabırla
Şavk vurur, ışıklı her yer, aşk bu odağa düşe r

Mehmed Atilla MARAŞ

RUBAİ

Ne gir goelerime ne sevgi ne şefikat sun

Ne pembe gözlük taktır ne aşk ne de vuslat sun

Ben kendi dünyamdayım sen git dünyana kurul

Ne beni esrin et ne de sonra azat sun

Celâl OYMAK

GİDENLE

Gün ışığı gül yüzüne hasretti
Diye midir feraceni takmadın
Kem bakışlar gözlerini hasr etti
Diye midir feraceni takmadın

Akıp giden boynundaki şalınla
Öksüz kalan yüzündeki alınla
Kana girip can alıcı halınla
Diye midir feraceni takmadın

Sen bir kandil gök mavisi şemsiyen
Salınırdın bin olurdu ah diyen
Cana değsin düşündüğün hediyen
Diye midir feraceni takmadın

Düştü suya kırık dökük şimdi ay
Çırpınarak bulutların ardından
Ne mehtap var ne gezinti ne saray
Feraceyle gönül çalan kadından

M. Adil OYMAK

SİTEM GAZELİ

İçimde burukluğu dün gece olan neydi
Toplanan o meclise gidince olan neydi

Bir kırıklık kesiklik o başkaca havada
Gözlere uçup gelen kalplere dolan neydi

Ağu gibi her nefes dökülürken ortaya
Sen açardın gonce ya acep solan neydi

Mahmur gözler değmişti akla gelen çok yere
İzlerinden belliyken sendeki yalan neydi

İçimde burukluğu dün gece olan neydi
Toplanan o meclise gidince olan neydi

M. Adil OYMAK

KAYNANA MANİLERİ

II

Osman Celal GÜZELÖREN

Folklorumuzun "Mani Geneli"nde önemli bir yeri olan "KAYNANA MANİLERİ" bütününün (Oluşum - Doğuş) bölümünü geçen (10.- sayıdaki yazımızla işlemeye çalışmıştık...

Bu yazımızda da "Kaynana Mani leri'nin ikinci ve üçüncü bölümlerini değerlendireceğiz...

Kaynana Manileri'nin ilk bölü - münde bu türün olpşpmpnp gerçekleştiren manilerin, erkek evinin yakınları tarafından gelin olacak kızın anasına söylenen maniler olduğunu görmüştük.

Oluşumu gerçekleştiren maniler sayıca a zolsalar bile bu türün doğuşunu hazırlayan maniler oldukları için çok önemlidirler.

2 — GELİŞME BÖLÜMÜ

Kaynana Manilerinin bu bölümü; Birinci bölümdeki manilere cevap niteliği taşımaktadır.

Kız evinden gelini alan ve kız evi nin yaklnlarınında katılmaları ile e - peyce şenlenen (Kına Gecesinde gelini erkek evine götüren) kafile tam er - kek evine götüren) kafile şn" kek evine yaklaştığı bir sırada (bu defa) kız evinin yakınları ikinci bölümün ilk manisini . Yine HALA HE ve ZILGITLAR arasında söylerler :

OY BUHARI BUHARI
EVLERİ BAŞ YUHARI
BU EVE GELİN GELİ
KAYNANA ÇIH ÇIHARI

Daha sonra erkek evinin kapısın dan girilirken biraz daha sert ikinci manide söylenir çığlık çığlık :

ÇARŞIYA TABAK GELDİ
İÇİNDE KAYMAK GELDİ
AÇ KAYNANA KAPIYI
BAŞIYA TOKMAK GELDİ

Bu iki mani ile Birinci bölümde kızın anasına - atfen - söylenen mani lere cevap verildiğini de söyleyebiliriz. Bu arada ikinci bölümd son olarak söylenen ayrı bir mani de «Kaynana Manileri» nin oluşum ve gelişmesini objektif olarak bizlere göstermektedir :

MENDİLİ KATLADILLAR
FIRKETİ SAPLADILLAR
İŞ KEREZE BİNDİMİ
KAYNANİ ÇATLADILLAR

3— SONUÇ BÖLÜMÜ

«Kaynana Manileri» nin bu bölü münde çok daha değişik özellikli maniler vardır.

Bu bölümdeki bütün maniler Gelin'lerin (çoğunlukla) anlaşamadıkla rı ve yaşam boyu anlaşamıyacakları - nı sandıkları kaynanaları için söyle - dikleri manilerdir.

Birinci ve İkinci bölümdeki manilere karışmayan ve sadece söylenenleri dinlemekle yetinen Gelin (ler) bu son bölümdki manileri yalnız başlarına oluşturacak kadar dolu olduklarını söyldikleri değişik manilerle ortaya koyarlar :

ÇARŞIDA NOHUT KAYNANA
OĞLİ OHIT KAYNANA
GELIN SUYA ÇİMENDE
HAVLİ KURIT KAYNANA

KAYNANAM KIRK YAŞIYA
ALTINA KUM DÖŞİYE
ALTI AY Bİ YAN ÜSTÜ
ALTI AY KAN İŞİYE

DOLABI AÇMA KAYNANA
KÜNCİ SAÇMA KAYNANA
HER MISAFIR GELENDE
DERDİ AÇMA KAYNANA

DİVARA ASTIM SACI
ACI BİBERİM ACI
KAYNANALAR KUDIRMIŞ
MARISTANDIR İLACI

EYVANA SERDIM HESIRI
YOK GELİNİN KUSURI
ALLAH KAYNANİ ALA
EV KALA ARI SILI

EVİMİZDE ÖTÜRE
MEVLAM BENİ YETIRE
ELE Bİ KAYNANAM VAR
AZRAİL GELE GÖTÜRE

ÇARŞIDAN ALDIM NAHANA
KIRDIM KOYDIM SAHANA
HEÇ ÖMRÜMDE GÖRMEDIM
BELE CAZI KAYNANA

GELİN ÇARDAKTAN İNER
ZİLLİ HAPHABA BİNER
SENİ CAZI KAYNANA
HER GÜN KAPIDAN DİNER

KAYNANAMIN ADI MERAL
ÖLMESİN İŞİME YARAR
EVDE BEŞİGİMİ SALLAR
HAMAMDA SAÇIMI DARAR

GELİN ÇARDAKTAN ENER
ZİLLİ HAPHABA BİNER
BENİM CAZI KAYNANAM
BİZI KAPIDAN DİNNER

AL SİYE HEDİK KAYNANA
DİŞLERİ GEDİK KAYNANA
OĞLİ ÇEREZ GETİRD İ
BERABER YEDİK KAYNANA

KAYNANA KAZAN KAPAĞI
OĞLI ŞEKER TOPPAĞI
KAYNANİ DAMDAN ATMALI
OĞLINI ALIP YATMALI

BI KAYNANİ NE'TMELİ
KAZANDA KAYNATMALI
YANDIM GELIN DEDİKÇE
ALTINA ODIN ATMALI

BEN Bİ HEBBE BİBEREM
AĞZİ ACI EDEREM
KES KAYNANA DİLİYİ
OĞLİ ALIR GİDEREM

SARI KAVIN DILIMI
KES KAYNANA DİLIYI
ŞINDI OĞLİ GELİRSE
KIRAR KAMBUR BELİYI

TEŞT ALTINDA KAVIRMA
KAYNANA SÖZİ SAVIRMA
SENİ ELİ MIRDARDIR
AMAN Bİ YERE VURMA

TEŞT ALTINDA KAVIRMA
BIRDA TİKILIP DURMA
GÖZLERİ ÇAPPAHLANMIŞ
ME'DEMI BULANDIRMA

TAKIYA KOYDIM ŞÜŞE
İÇİNE KOYDIM NIŞE
NANCA KAYNANA VARSA
BAŞINA BOMBA DÜŞE

TAKIYA KOYDIM FİNCAN
İÇİNE KOYDIM MERCAN
KAYNANAMIN ADINI
KOYDIM KUYRIKLI SIÇAN

SARI SARI ÇİÇEKLER
YÜKLÜKTEKİ DÖŞŞEKLER
KAYNANAMDAN EYIDIR
AHIRDAKİ EŞŞEKLER

GECELER OLDI YARI
KAYNANA RENGİ SARI
DÜN GECE BIZE GELDİ
ÇALDİ BEŞ TENE NARI

KÖMÜR KOYDIM KAYILDI
MANGALA DA YAYILDI
GELIN SUYA ÇİMENDE
KAYNANA DÜŞTI BAYILDI

Not : Diğer bazı yöre manilerinde ratlanan Kaynana ve gelinin karşılıklı olarak söyledikleri manilere bizim Kaynana Manileri araştırmamızda rastlanamamıştır...

GÖZLERİN

Bir ışık gözlerin yıldızdan parlak
Aktın sen bembeyaz beyazdan da ak

Seni arzulayan mahzun gönlüme
Aktın sanki sana denilmişti ak

Neler getirmiştin neyi götürdün
İnan ki zor çok zor bunu anlamak

Gitmeden son defa kısmet olmadı
Yaşlı gözlerine usluca bakmak

Sen trenin kara dumanlarıyla
Gittin sonsuza dek el sallıyarak

Aramızda dağlar varmış ne çıkar
Yakın gözlerinde yakı nen uzak

Bana acıyanlar unut dediler
Mümkün mü sevgili seni unutmak

Ölüm beklediğim tek arkadaşım
Bir ümit var onda sana ulaşmak

Ölüm ötesinde bir büyük arzu
Küllenen ateşi yeniden yakmak

Mezar aramızda engel değil ki
Güzel gözlerinde yakın her uzak

Osman GÜZELGÖZ

OLUKENTTEN DİRİLİŞE

Gurbetkuşu alakarga içimde barınan umut
Kış anıtı habercisi sulusepken yağmurlar
Bana annem gibi yar sen dinle beni ey kar
Ölükenttten dirilişe koşadursun insanlar
Çocuklar yüzlerinde hüzün biriktirilmiş
Geleceğin muştusunu yüklenmişler kalplerine
Sur yaşama svinci "Batan Ülke" de kaldı
Kalender kurşunasker saplansana kalbime
Kanımın demirinde ışıldayan çağrılar

Çağrı

Gel ey insan bütün yollar bağ bozumu yağmakar
Zamanı durduracak potasında avuçlar

Işıma

Ey asası elindeki peygamber
İlahi nur karşısında gözlerin
Senin senin gözlerin ne kamaşır
Ne kırpışır biliriz yüce önder
Şüpheler tereddütler bütünleyen
Acımızı sensin Burak hızında
Hayretsizce ödüllerle dindiren

Savaşım

Asırlarda başka başka meçhuller
İhtilâller, inkilâplar, devrimler
Kan yolunun sevdalısı insandır
Gemileri dönmemek üzre yaktık
Sanki baktık zaferin küllerine
Bir savaşım içrsindeyiz artık

HANİFİ DÜŞMEZ

TERKETTİM

Uzun yıllar muhabbet ettigim aşnayı terkettim.
Visal devri tamam oldu, mey' sehbayı terkettim.

Onu gençlikte görmüş, bir kaçak aşık kesilmiştim.
Yaşamda ilk göz ağrımdı, yüzü hamrayı terkettim.

Nice erbab-iyşin peykesinde rakseden afet.
Ki ımbıktan çekilmiş bade-i beyzayı terkettim.

Bir Alman dilberi cilve satardı bazı karşımda,
Kabarmış sırmadan saçlı soyu arpayı terkettim.

Bizim sofraya gelmezdi, firengin viskisi zaten.
Ganiler meclisinde gördüğün yesmayı terekttim.

Şu dem bahsinde EMRAK. İçtihatlar başkadır amma,
Bıraktım leyli'yi Mecnunlara sahrayı terkettim.

Cemil Cahit GÜZELBEY

AMENTU

Melce-i rahmânına sığındım O mevlânın.
Amentu billah odur, Hallâkı dü cihanın.
Hakim-i kâinattır. Münezzehtir mekândan,
Melaykesiyle dolmuş fezası asumanın.
Umuru ve ahkâmı cem'oldu kütübunda;
Tebliğ oldu vahiyle, muhtevası Kur'anın.

Şu beşeri tenvire, geldi nice resulü,
Elhak: İsmi Muhammed, hatemül enbiyanın.
Ve şöyle iylam etti. Bize yevm-il ahiri:
Kaderin medhalidir, hem cahiymü cinânın.
Emriyledir Hayrü şer, İlla bâ'sü bâdelmevt.
Tabi'im takdirine, Mahkmee-i kubrânın.

Mahmud Şevket AKKAYA

Şiir bir akrostiştir.
1 — Mısra'ların baş harfleri birleştirilince "Mahmut Şevket" adı çıkar.

URFA'DAN DERLENMİŞ MANİLER

M. Emin ERGİN

266

TEREZİNİN TUHTU VAR
HERBİ ŞEYİN VAHTI VAR
AVİM BARHIM YIHIHTIR
PADİŞAHIN TAHTI VAR

267

DAĞDA DUMAN YERİ VAR
KAŞTA KEMAN YERİ VAR
KIZ GÖKSİ DÜGMELEME
SENDE GÜMEN YERİ VAR

268

DERTLİYEM ELEMİ MVAR
GÜMÜŞTEN KELEMİM VAR
YOLA GİDEN YOLÇILAR
YARIMA SELAMIM VAR

269

KINIFIR DESTE GİDER
DOLANIR DOSTA GİDER
SENİ GÖREN İGİTLER
EVİNE HESTE GİDER

270

MURAT GİDER
ÇALHANIR MURAT GİDER
KİMİSİ MURAT ALIR
KİMİ Bİ MURAT GİDER

271

AYA DEGER
HÜSNÜN YÜZ AYA DEGER
AY VAR Bİ GÜNE DEGMEZ
GÜN VAR YÜZ AYA DEGER

272

SUGELİR DAŞA DEGER
KİRPİKLER KAŞA DEGER
O BENİM GÖZZEL YARIM
OTURAN PAŞA DEGER

273

GEMZE DELER
GEM DELER GEM ZEDELER
SİNEMİ OH DELMEZDİ
ŞİMDİ Bİ GEMZE DELER

274

RAFTA ALTIN SİNİLER
EL DEGMEDEN İNİLER
GURBETTE YAR IOLAN
SAĞ KULAĞI ÇİNİLER

275

MANGAL KÜLÜNÜ BEKLER
BÜLBÜL GÜLÜNÜ BEKLER
Bİ CAN Bİ CANI SEVSE
KIRH YIL YOLUNU BEKLER

276

NEY İNLER
KEMAN AĞLAR NEY İNLER
AŞKINLA BEN İNLERKEN
BENİMLE HERŞEY İNLER

277

BÜLBÜLLER DÜGÜN EYLER
BİLMEM Kİ Nİ GÜN EYLER
İSTER AĞLA İSTER GÜL
FELEK BİLDİĞİN EYLER

278

ÇAY İÇİNDE BEDEN YAR
AKLIM ALDIN NEDEN YAR
EVVEL BELE DEGİLDİN
SENİ Bİ ÖGREDEN VAR

279

Bİ DALDA BEŞ GÜLÜM VAR
NAÇARAM MÜŞKÜLÜM VAR
YAR BENİ ABDAL ETTİ
ELİMDE KEŞKÜLÜM VAR

280

BAHÇALARDA NELER VAR
ARHAMIZDA GELEN VAR
YENİ YAR BELE DURSUN
ESKİSİNDEN SELAM VAR

281

BAHÇALARDA ENGİNAR
ENGİNARIN DENGİ VAR
BEN YARIMI TANIRAM
YANAĞINDA BENGİ VAR

282

SEHER OLDI OYAN YAR
BARĞIMA KAN KOYAN YAR
BENİ DERBEDER ETTİ
EL SÖZÜN EUYAN YAR

283

DEVELER KATAR GİDER
BAŞBAŞA ÇATAR GİDER
BELE YARMI OLIRMIŞ
HEP BENİ ATAR GİDER

284

KARA GÖZLER
KARALMIŞ KARA GÖZLER
YELKEN DERYADA KALMIŞ
KAPTANI KARA GÖZLER

285

BI GÖZLER HUNU GÖZLER
AY DOĞMIŞ GÜNÜ GÖZLER
BEN O YARI GÖZLEREM
BİLMEM YAR KİMİ GÖZLER

286

KALADA İLAN ÖTER
BAĞDATTA HURMA BİTER
ERGEN KIZIN KOYNINDA
YARPAHSIZ MEYVA BİTER

287

AY DOĞAR AÇMAH İSTER
TOP KAKÜL YAMŞAH İSTER
BENİM BI DELİ GÖYNÜM
YARA KAVUŞMAH İSTER

288

BÖGİN SEP YARIN BAZAR
SEVDİĞİM GURBET GEZER
EGMİŞ FESİ Bİ YANA
KAKÜLÜ BARĞIM EZER

289

CEYLAN DÜZDE NE GEZER
ZÜLÜF ÜZDE NE GEZER
CANIMI SİYE VERDİM
BENDE CAN NE GEZER

290

BI GELEN YARA BENZER
ELİNDE NARA BENZER
İKİMİZE Bİ KÖYNEK
YAHASI DARA BENZER

291

KINIFIR KUTUDADIR
YAR ŞİRİN YUHUDADIR
TELESME DELİ GÖYNÜM
MURAT VEREN HUDADIR

292

BÜLBÜLÜ HAR AĞLADIR
AŞIKIYAR AĞLADIR
GARİBİN KİMSESİ YOH
ONU GÜLZAR AĞLADIR

293

BİZİM BAĞLAR BIRDADIR
GÜLLER SIRA SIRADIR
ALANLAR HAYIR GÖRMEZ
GÖZÜM ARDISIRADIR

294

URFANN YOLI DAĞDIR
SİNEM FISTIHLIH BAĞDIR
BEN SENDEN VAZGEÇEMEM
NEÇEKİ CANIM SAĞDIR

295

GİDEREM YOLIM DAĞDIR
SİNEM BAHÇALI BAĞDIR
BEN SENDEN VAZGEÇEMEM
NEÇEKİ CANIM SAĞDIR

—296—

GERİBEM YOLIM BIDIR
BAŞIMA ZULUM BIDIR
KONŞILAR KINAMAYIN
ECELSİZ ÖLÜM BIDIR

—297—

GAM DAĞIDIR
SİNEM GAM DAĞIDIR
O YAR SAKİ OLMIŞ
ALEME GAM DAĞIDIR

—298—

HEYALIDIR
GÜN AYDAN HEYALIDIR
ENDİM CENNET KÖŞKÜNE
ÜÇ HURİ DAYALIDIR
BİRİ DİN İBİRİ İMAN
BİRİ YAR HEYALDIR

—299—

KAŞLARI KARALIDIR
GÖZLERİ BELALIDIR
GEÇME KAPIM ÖGÜNDEN
ÜREGİM YARALIDIR

—300—

KIZ ADİ HAVAMIDIR
DERTLERE DEVAMIDIR
BEN SEVDİM ELLER ALDI
ALLAHTAN REVAMIDIR

—301—

BI GELEN AYIPMIDIR
SAL ABA GEYİPMİDİR
EL ALEM YAR SEVERDE
BEN SEVSEM AYIPMIDIR

—302—

KAŞLARI KARADANDIR
HAK BİZİ YARADANDIR
ARİF OLAN TEZ AYNAR
Bİ SÖZLER NEREDENDİR

—303—

KIZ ADİ İSMİHANDIR
GÖZLERİ EV YIHANDIR
LÜTFEDİP ÜZİ GÖSTER
ÜREGİM DOLU KANDIR

—304—

KIZ SAÇLARİ İLANDIR
AT BOYNIM A DOLANDIR
BENDE OLAN MUHABET
SENDE YOHDIR YALANDIR

—305—

SU GELİR HILDIR HILDIR
MARHAMAM DOLI GÜLDÜR
ÜÇ GÜNDÜR GÖRMİYELİ
SANIRAM YEDDİ YILDIR

—306—

SEHERDİR İNTİZARDIR
KÜL KONCASIN KIZARDIR
BEN SEVDİM ELLER ALDI
BI NE BİÇİM BAZARDIR

—307—

ŞİRAZDIR
İSFAHANDIR ŞİRAZDIR
TIFIL AĞLAR YAD EDER
MEME KÜÇÜK ŞİR AZDIR

—308—

KINIFIR BEDRENG OLIR
AŞKA DÜŞEN DENG OLIR
UMARAM BAŞIYA GELE
GÖRESEN NE RENG OLIR

—309—

GÜLLER DAĞDA TIĞLANIR
AŞK İÇERDE BUĞLANIR
EL SÖZÜ GELİR GEÇER
YAR SÖZÜ SANDIHLANIR

İt p...ı eme(32) yaradı...tığı göne yaradı
İt...i dehre (33) belinde, bağ budar Enteb elinde
İt ürir kervan yerir
İt ürir kervan yerir, yel kayadan ne aparır
İt yatağında gemik aranınaz
Kahanın yerini ölenin arvadını alırlar
Kalanın ev öginde, gidenin yol öginde
Kalçası kırığa ziyaret ne yapsın
Kalın incelene keder, incenin canı çıhar
Kalın nezzelere 34 çiğ, nezzelmiş canı çıhar
Kanı kannan (35) yahanızlar
Karaçı kızı hatın olmaz
Karaçı kızı hatın olmaz, dilenmezse karnı doymaz
Kara düzen ev yıhmaz
Kardaşım yansa ciğerim yanar, gişim ölse eteğim yanar
Kâr eden ar etmez
Karınçanın eceli gelirse kanatlanır
Karın yidığını, arha geydiğını arar
Kariy (37) küreknen atarlar, beyazı dirhemnen satallar
Karka beslę ki göziy oysın
Karkanan gezenin bırnı pisten, ettar (38) nan gezenin bırnı mıskten eksilmez.
Karlar eridimi .....lar meydana çıhar
Karpızı yiyen kurtulur, kabığını gemiren kurtulmaz
Karpız kesmahnan ürek savunmaz(39)
Kasaviy (40) al gir ahıra yarası olan kocınır (41)
Kaşnan (42) göz, gerisi söz.

1 - Domuzu, 2 - Hayırlısı, 3 - Ne yapsın 4 - Hırsla, 5 - Kalkan, 6 Sey, 7 - Yenisi, 8 - Hem avlu hem hayat anlamında, 9 - Hırsıza, 10 - Pencere, 11 - Gırtlak, 12 İtile, 13 - Hileyi, 14 - Dip, kök, 15 - Terketse, 16 İbret, 17 Yemini 18- Harabeyi, 19 - Dokumacılıkta kullanılan bir araç , 20 - Yılanın, 21 - Bahtım, 22 - Sana, 23 - İptida, önce, 24 - Yeme, 25 - Kaybetme, yitirm, 26 - Kalıba, 27 - Hatırı, 28 - Korkut, 29 - Bir tür peksimet, 30 - İtle , 31 - Büyücek kıl çuva, 12 - İlaca, 33 - Dudamcı, 34 - İnceleme, 35- Kanla, 36 - Çingene, 37 - Karayı, esmeri, 38- Aktar, 30 - Soğumaz 40 Kaşağıyı, 41 - Gocunur, 42 - Kaşla...

—URFA AĞZI SÖZLÜĞÜ—

M. Emin ERGİN

HEZİRAN : Kamıştan yapılma sopa

HI : Evet (tasdik edatı)

HILH : İnce ağaç dalları

H ILT : Ayak veya el parmaklarının soğuktan şişmesinden dolayı meydana gelen hastalığa verilen isim.

HILLESİ : Biçare -beceriksiz

HILTAN : Rutübetli yerlerde yetişen bir nevi ot. Süpürgeyi andıran çöpler vardır. Kürdan yerine kullanılır.

HIMBIL : Beceriksiz

HIMBIL : Burnundan, genzinden konuşan kimse

HIMLİK : Rehavet

HIMSIMAH : Kokmak, bozulmak (Kavrulmuş yemek V.S.)

HIRA : 1 - Bir çiçek çeşidi, 2 - Zayıf cılız çocuk.

HIRHIZ : Hırsız

HIRHIR:Tekerlekli, çocuğu yürütmeye alıştırmaya yarayan alet

HIRIF : Bunamış,

HIRT : Oyun bozan, kaypak (insan)
HIRÇİK : Paramparça olmuş, kumaş, elbise
HIRNİK : Burnunun ucunda Urfa çıbanı çıkmış kimse (Bak :Gözellıh)
HIRHA : Hırka
HIRHANA : Bir sürü
HIRPO : Korkak (arğo)
HIRGÜR : Gürültü, patırdı

HIŞIR : Ziynet eşyası, altıntakılar

HIŞHIŞ : Çocuk oyuncağı

HITTI : Hıyar nevinden çiğ yenir, şekilce salatalıktan uzun bir sebze

HIZMA : Burunun bir tarafını delmek veya burun delikleri arasına sıkıştırmak suretiyle takılan, süs eşyası.

Ayağında cızma
Bırnında hızma
Hızmanın etrafı
Gül ile yazma

HIZMEKER : Hizmetçi

Ağasız
Hızmeker biz ağa siz
Ölürse kullar ölsün
Kul kalmasın ağasız.

HİM : Temel, duvar temeli, himdaşı «Temel taşı»

HİNDİ : Şimdi

Emmim oğlu Musacık
Kolu budu kısacık
Hindi gelir görürsen
Güle güle ölürsen

HORIZ : Horoz
"Daz dazdan, kaz kazdan kel tavuğ horızdan"

HORUM : Tahılın sapıyla deste yapılması

HOYRAT : Erkeklerin söylediği mani türü.

HULK : Moral
HUMUSU : Bir üzüm çeşidi

KAVIM : Hısım, akraba (Yak : Arapça Kavm)

"Karınçanın kavımı çıhtı, bi ayağı topal çıhtı"

KAVIRĞA : Kavrulmuş çerez (Kavurğa da denir)

"Külahsıza küpe, dişsize kavırğa"'
KAVLAH : Kavlanmış, kabuksuz (Mecazen : Ağzı kavlah "Ağzı dişsiz"

KAYĞANAH : Cılbır

KAYIRMAH : Adam seçmek

"Konşım beni kayırır çeker budumu ayrır"

KAYRAH : Döşeme taşı

KAZATA : Ğazete

KECİ : İpek bir kumaş nevi (Sadakor)

KEÇEL : Kel

KEDEH : Bardak

KEDİM : Devamlı

KEF : Kaynayan yemek üzerindeki köpük.

«Kellenin kefi geldi ağamı n kefi geldi»

KEF : Keyif keyiflenmek

KEFELEMAH : Toz halinde bir şeyi yutmak

KEHİLDEMAH : Nefes nefese gelmek, sık sık solumak

KEHKE : Simit

KEL : Başı saçsız adam (Bak : Keçel, daz) 2– Ham meyve
KELEP : 1 - İnci dizileri (Bak : Hışırkır), 2 - Ortası boş yumak büyük çile
KELETE : 1 - Ufak harman, 2 - Ayakkabı çekeceği

KELLE : Kumbara, para çekmecesi

KEMÇİ : Kamçı

KEME : Anadolunun başka yerlerinde domalan denilen patates nevinden bir yabani sebze

KEMİN : Kimyon

KEMUN : Herhangi bir şeyi saklamak

KENGER : Yabani, dikenli bir sebze

KENERE :1 - Kasap çengeli, 2 - Nargile sebili.

KENEVÜZ : Kavanoz (Bak : Ket remiz)

KENNE : 1 - Cam, fanus, lamba, şişe gibi, 2 - Taştan su terazisi,3 - Havuzun ortasına, su seviyesinden daha yukarıya kadar çıkan oluk

KENT : Köy (Köy kelimesiyle birlikte kullanılır.) Köyü kentivar" gibi

KEPENEK : 1 - Kelebek, 2 - Çobanların soğuktan korunmak için kışın sırtlarına giydikleri keçeden yapılma aba.

KEPEZ : Bazı kuşların başlarındaki tepelik.

KEPİR : Taşsız, işlenmeye mü sait tarla

KEPKEKE : Gösterişli, heybetli, iri (adam) (Arğo)

KERBİĞİT : Yoksul, fakir, düşkün

KERÇ : Alay, istihza

KERE : Defa

KEREMET : Emaneten alınan birşeyde meydana gelen zararı ödemek.

KEREMİT : Kiremit, tuğla

KERE YAĞI : Tereyağı

Urfa'da Göz değmesi (NAZAR) ile ilgili inanışlar

Mehmet ÇİNİ

Urfa mahallî dilinde "Göz Değ - mesi" bilinen bu deyime Anadoluda genellikle "Nazar Değmesi" denilir . Yeni doğmuş güzel ve tombul çocuk lara, yni alınan evlere, eşyalara... vb. şeylere; bazı kişilerin bu eşyaları görmelerinden sonra herhangi bir zarar gelirse; çocuk hastalanır, eşyalar kırılır veya başka şeyler olursa "Göz Değdiğine" inanılır. Kadınlar yeni birşey karşısında konuşurlarken, daima söze başlarken "Maşallah' derler. Bazı "Gözleri keskin kadınlar" yeni eşyalar veya küçük çocukları gördüklerinde "Abooo...", Vişşş. Ammada göz zel haa". "Ne keder de hoş.' gibi im renisi sözlerle "nazar" ederler.

Göz değmesi ile yanmış tarlalar , ölmüş çocuklar, hastalanmış insanlara rastlamka ve bu gibi hikayeleri her zaman dinlemek mümkündür. Nazardan korunmak için Urfada bazı adetler çok yaygındır. Bunları şöylece sıralayabiliriz.

1 - Küçük ve yeni doğan çocukları Göz D eğmesinden korumak için önlüğünün üzerine "Maşallah" yazılırız. Yine küçük çocukların elbiselerinin şartlarına "Hamaylı" (1), Şeb (2), Göz Boncuğu (3) asılır. Gençlere, Göz Değmesin diye ceplerine bir parça "Şeb" konur. Bazen bu ceplerdeki şebler kırılıp ufalandığı zaman, bunun o kişiye Nazar edildiğini fakat bu şebin onu koruduğunu ve parçalandığına inanılır.)

2 - Yeni alınan bir evin duvarına bir parça şeb delinerek, eski bir ayakkabı tekiyle beraber asılır. Bundan başka yni evlerin üzerine içi samanla doldurulmuş bir geyik yada ceylan başı asmak nazardan korunmak için Urfa'daki en yaygın adetler dendir. Birçok evlerin duvarlarında her zaman rastlamak mümkündür.

3 - Üzerlik Fırlatmak : Bu adet genellikle bir şeye "Göz Değdiğine" kanaat getirildikten sonra yapılır . Biryrde, nazara karşı bir çeşit tedavi usulüdür. Bu adet «Göz Değen» insanlar içindir. Evin herhangi bir ferdi hastalandımı veya rahatsız oldumu , evin en yaşlı kadını : "Vişş, Bu çocuğa göz değmiş.» Hemni başına Üzerlik fırladah (4)» der. Eline aldığı Üzerliği (5) çocuğun ve bütün ailenin başına tek tek fırlatır. Üzerliği avucunda başlara fırlatırken, başların üzerinde daire çizilerek dolandırılır. Ayrıca aşağıdaki tekerleme söylenir.

"Üzerliksen, Havasan
Yüzbin derde devasan.
Muhammed Mustafa (s.a.) yıseversey
Gelmiş geçmiş kezayı, belâyı savaşan.
Üzerlik, başında yeşil terlik
Kim bu adama göz nefes ederse ,
Ne dirliğ bula, ne düzenlığ
Firavn kadar yara çıkara,

Minara kadar fitil işleye

Kiş... Ürekleri başına bi şiş."

Yukardaki tekerlemeler söylenip bütün aile fertlerinin başlarına üzerlik fırlatınca okunan kişinin sırtına elle hafifçe vurulur. Daha sonra bu üzerlik bir ateşin üzerine atılır. Ateşte çıtırdayarak yanan üzerlik içeriye güzel bir koku verir.

Urfa'nın bütün ilçelerinde fırlatılan üzerlik Halfeti ilçesinde daha başka bir tür tekerleme ile söylenir.Bu yörede nazar değen kişiye fırlatılan yukarıdaki gibi olmakla birlikte aşağıdaki sözler söylenir.

Göz edenin gözleri kızara

Heteşenin Mentepenin,

Yetmişiki fahişenin,

Yeryüzüne kaynaşanın.

Hazara Huzara,

Göz edenin Gözleri bozara."

4 - Kurşun dökmek : Yalnız göz değdigine inanılan küçük kundak çocuklarına (kırklı çocuklara) uygulanan yaygın bir adettir. Bunu da kadınlar yaparlar. Bu iş için şumalzemeler gerekli dir. Halbur (bulgur elemeye yarayan iri elek), ekmek, bir baş samırsak,tuz bıçak, üzerlik, ayna, makas, kurşun, bir kapta su igne, para.

Göz dğen çocuk ortaya getirilir Halburun içine ekmek, samırsak, tuz bıçak, üzerlik ayne, soğan, makas vs. konulur. İçine su bulunan kaba da igne ve para konur. Halbur ve içi su ile dolu olan kab çocuğun başı üzerinde tutulur. Diğer bir yerde de kurşun iyice eritilir. Eriyen kurşun iyice içinde su bulunan kaba dökülür. Bu kurşun çıkartılır. tekrar eritilir. Üç defa tekrar edilerek dökülen su ile yıkanır İçindeki üzerlik başında fırlatılır. Para fakirlere sadaka olarak verilir. Ekmek, samırsak, tuz, soğan biryere konur. (evde yenmez) Arta kalan kurşun ve suda, "Üç yolun Çatına" dökülür.

5 - Göz değdiğinde yapılan diğer bir adet ise şeker yakmaktır. Bir kesme şeker ateşte iyice yakılır. Eridikten sonra meydana gelen şekli yere konarak iyice ezilir. ufalanır.

6 - Çocuğa göz değdiğinde, kimlereden şüphelenilirse, bu kişilerin adları ayrı ayrı kağıtlara yazılır Ateşe atılarak hepsi yakılır.

7 - Yine «göz Eden» kişinin gizlice ayakkabılarının ölçüsü bir iple alınır. habersizce yakılır.

KELAYNAK

(Geronticus Eremita)

Mehmet H. ÖCAL

İlim adamlarınca bundan bir asır önce neslinin tükendiği zannedilen kuş... Tüysüz başı, hafif kıvrık gagası uzun tüylü boynu, yeşilin ve siyahın tonlariyle ahengini bulan gövdesi ve kırmızı ayaklariyle Birecik'te yaşıyor. Fırat kenarında yükselen yalçın kayalıklardaki oyuklar onun yuvası. Ürkek bakışlı sakin bir hayvan, Çekirgeleri, zararlı böcekleri yiyerek geçiniyor. Birecik'te çiftçinin dostu, halkın svgilisi baharın müjdecisi, bereket sembolü kutsal bir varlık.

Yılda iki kere üreme özelliğine sahip. Buna rağmen neslinin tükeneceğinden endişe ediliyor. Sanayileşme zirai ilâçlar Avrupada Onun yaşama hakkını elinden almış. Nesli tükendi" denilirken, O eski gibi Fırat kıyılarında ortaya çıkmış.

Nasıl çıkmış... Salih acar adında Tabiata hayran bir ressamımız Kelaynak 'ın resmini yapmış. Dünya tabiatını koruma vakfı (World Wildlife Fund) üyeleriden Savage bu resmi Ressamın evinde görmüş ve ilgilenmiştir. Vakfın ikinci başkanı Dr Hoffmann ise Ressam Acar 'ın da çabalariyle Dünyayı ayağa kaldırmış. Şimdi herkes biliyor ki, Kelaynak 'ın (Geronticus Eramita) nesli tükenmedi. Urfa'nın Birecik kazasında, Fırat kenarında Kelaynak-Keçelaynak sırma saçlı yarlar gibi yaşıyor...

Kelaynaklar şubat ayında Bireciğe gelip temmuzda nil vadisine dönen göçmen kuşlar. Bu gün sayıları35-40 civarında. Daha da çoğalmalarına çalışılıyor

Bu kuşların Birecige geliş tarihlerinde Birecik Belediyesince her yıl bir Festival düzenleniyor. Turistik açıdan önemli olan Festival Birecik halkınca Kelaynaklar kadar benimsenmiş. Her yıl kurbanlar kesiliyor, şenlikler yapılıyor, Sergiler açılıyor, konferanslar tertipleniyor. Tanınmış tabiat bilimcileri toplantılara katılıyor. kelaynak motifi posta pulları, okullar arasında tertiplenen Kompozisyon yarışmaları vebenzeri kültür faaliyetleriyle kelaynak Birecik yaşantısına ayrı bir özellik veriyor.

Dünya ve Türkiye Tabiatını koruma Vakıfları ile Orman Bakanlığının müşterek faaliyetleri sonucu keleynak"ın iyiye doğru gidenyaşantısı dilerizki, ceylanlarımıza da nasip olsun. Sayıları günden güne azalan karagözlü Urfa ceylanlarını dakoruyacak, geliştirecek bir sahip bulunsun. Vakit geçmeden, nesilleri tükendi, tükencek endişesine mahal kalmadan...

Bozovada

Yeşil Tepedeki Meçhul Ziyaret

Derleyen : Mustafa BİLKAN
Anlatan : Maaruf ÖZBİLEN

İlimiz Bozova ilçesi Belediye hudutları içersinde halkın Yeşil Tepe diye adlandırdırdığı tarihi bir yığma höyük mevcuttur.

İlçenin en yaşlı yerlilerinden Maaruf Özbilen (Fransça bilir) den edinilen bilgiye göre bundan yüz yıl önce adı edilen höyük üzerinde kırk cağlı bir yapının mevcut olduğunu nakletmiştir.

Bahsedilen yapının zamanla çöktüğü ve taşlarının Bozova'da ilk inşaedilen camı inşaatında kullanıldığı kesinlik kazanmıştır. Sözkonusu, yapının yanı başında halen bir mezarlığın oluşudur.

1975 yılının bir yaz gecesinde gördüğüm bir rüyada Yeşil Tepe'de dolaşıyordum. Bir kapaklı mezarla karşılaştım. Mezarın kapağından yere doğru bir sancak sarkıyordu. Önünde durdum. Parlak bir su belirdi. Titreyip; esmer, etine dolgun. otuzbeş yaşlarında bir genç adam oldu. Selamlaştım. onunla Kimliğini sordum. Bizans devrinden beri burada kaldığını ve tam sekizyüz yıldan beri burada olduğunu söyledi. İsmini söyledi anlayamadım. Biraz otede başka bir mezar görünüyordu. Bunun kim olduğunu sorduğumda o da yeğenimizdir" atalarımızla çok yaşadık burada dedi. Normal bir rüya hali sanarak ilgilenmedim. Rüyadan bir hafta sonra Yeşil Tepe'de kıra çıkan aileler arasına benim de çocuklarım vardı. Oyun sırasında büyük kızım yüz metre yükseklikteki Yeşil Tepe'den yuvarlanarak düştü . Yüzü gözü kana bulanmıştı. Akşam çocuklarla annesi eve döndüklerinde olayı bana anlattılar. İyi olmuş tepede ne işiniz var dedim. O gece uyumuştuk gece yarısı çocuk uykudan olanca sesiyle feryad ederek fırladı. Müdahale ettim. Neyin var kızım diye sorduğumda; Kızım Halen orta son sınıfta kendisinin Yeşil Tepe'de olduğunu ve bir mezara bastığını mezardakinin beyazlar giymiş va ziyette kendisine niçin üzerime basıyorsun dediğini söyledi. Tir tir titriyordu.

Sabahleyin şuurlu olarak tornavidamı alarak mezarın bulunduğu Yeşil Tepe'ye gittim. Güneş batmak üzereydi. Mezarı antikacılar kazmışlardı. İçersine sessizce oturdum. Batı cephesindeki duvarını tornavida ile kurcaladım. Bir insan kafatası kesiti belirdi, daha kurcaladım. Sağlam ve hafif kırmızımtrak dişleri döküldü. Kurcalandıkça çürümüş insan İskeleti belirrip dökülüyordu. Rüyam gerçekleşmişti sevinçli olarak korku ve heyecan içinde tepeden indim. İlçeye döndüğümde olayı ilçede 85 yaşında bulunan tarih ve din bilgisi ile mücehhez kayın pederim. H. Gülli'ye anlattım.

Doğrudur çünkü dedem de aynı tepenin güney eteğinde yeşil bir madeni kaşık bulmuştu. Son yıllara kadar o kaşığı evimizde sakladık. Hangi yağ küpümüze koyarsak o kap dolar taşardı. Bilahare o kaşığı bizden çaldılar. dedi. Hatta biz her yıl o kaşığı bulduğumuz yere bir kurban da adardık" dedi.

MAHALLİ ÇOCUK OYUNLARI

Mehmet ÇİNİ

Kozakırık: Yere çizilen küçük bir daire içine dikilen sivri bir taş (Koz) ve bunu düşürmek için diğer oyuncuların ellerindeki taşlarla atılarak oynanan mahalli bir oyun çeşididir. Genellikle 7-15 yaşları arasındaki çocuklar mahalle aralarında zevkle bu oyunu oynarlar. Oynanacak yeri ntopraklık ve geniş olması lazımdır. Çünkü atılan taşlar bu zemin üzerinde sıçramaz. Herhangi bir tehlikede meydana gelmez.

Oynanması : Bu oyunu oynayacak çocuklar aralarında bir ebeseçerler. Ebe elindeki kozayı yere diker. Kozanın dikildiği ynden 7-8 metrelik bir mesafeye dikilen kozaya paralel olarak uzunca bir çizgi çizilir. Oyunu oynayacaklar ellerindeki taşları (Bu taşlar genellikle düz ve yassı yayvan taşlardır. Bu oyun için entaş sarma ve dolma taşları"dır. Yine Urfa'da Karataş" denilen bazalt parçalarıdır.) dikilen kozanın yannından çizgiye atarlar. Çizgiye yakınlık ve uzaklıklarına göre oyunu oynayacak çocuklar sıralama girerler.

Her oyuncu elindeki taşı karşı tarafta dikili duran "Kozaya" düşürmek için çizgiden hızla atarlar. (Koza dikildiği yerden düşerse buna Koza" kırık denir) Koza kırılırsa yanıbaşında bekleyen ebe hemen kozayı tekrar eski yerine dikmeye çalışır. Kozayı kıran oyuncu ise attığı taşı almak ister. Ancak bu taşı elle alabilmesi için ebenin kozayı yere dikmeden alıp kaçması lazımdır. Ebe kozayı dikip kendisini yakalarsa veya eliyle vurursa bu oyuncu ölmüş sayılır. Ebe olur.

Bütün oyuncular ellerindeki taşları atarak kozayı kıramazlarsa oyun başka bir safhaya bürünür. Bütün oyuncular ebenin yanında bulunan taşlarını almak için ebeye yakalanmadan, onu şaşırtarak taşlarına ulaşmaya çalışırlar. Ayağını kendi taşına vuran oyuncuyu ebe yakalayamaz (Oyunun kuralıdır.) Ancak bu oyuncu yerdeki taşı ya ayağıyla yukarıya doğru fırlatarak havada tutmalıdır. Ebenin şaşkınlığından yararlanarak yerdeki taşı aniden alıp yakalanmadan kaçan oyuncular yerde dikili duran kozayı tekrar kırmaya ve orada duran diğer oyuncuları kurtarmaya çalışırlar. Bu şekilde diğer oyuncularda fırsattan faydalanmaya taşlarını alıp karşı tarafa geçmek için çaba sarfederler. Ebe kimi yakalarsa bu oyuncu ölür, e be sayılır. "Kozakırık oyun uda bu şekilde deva meder.

"Kozakırık oyunu" oynanırken oyunun heyacanına kendilerini kaptıran oyuncular, ellerindeki taşları aniden dikkatsizce atarlar .Bu durumda taşların diğer oyunculara çarptığı ve çeşitli yaralanmalara sebep olduğu da görülür. Bu anda oyun dağılır. Bazen çeşitli kavgalara bu esnada rastlamak mümkündür.

DELLOBİR DELLODAŞ (Beştaş) : Urfa'da bu oyunu daha çok 7 -12 yaşları arasındaki kız çocukları kendi aralarında oynarlar. Genellikle iki oyuncu ile oynandığı gibi karşılıklı eş tutularakta oynanır.

Adındnada anlaşılacağı gibi beş ta-ne taşla oynanan bu oyunda, taşların küp ve yahut buna yakın yapıda vekesme şeker büyüklüğündeki taşlar olması lazımdır. Bu oyunun meraklıları iyi taşları ya dere kenarlarından veya kum, çakıl yığınlarından toplarlar. Bu cyunu oynayacak çocuklar iki kişidir.

Oyuna başlayacak tarafı seçmek için ya "-İnne Minne Kirazı..." denilenerek seçim yapılır. (Bkz. Harran Dergisi. Sayı 10) Yada bir taşın bir yüzün tükürülür. Oyuncular bu taşın bir tarafını isterler. Taş havaya atılır. Yere düştüğünde hangi tarafınki gelmişse oyuna o taraf başlar.

Dellodaş veya diğer adıyla Dellobir (Beştaş) oyunu beş bölümden oluşur. O - yuncuların birimiş bu oyunu kazanabilme si için bir elde beş bölümün gerektirdiği hareketlerin hepsini arka arkaya hiç hata yapmadan tamamlaması la - zımdır.

Birinci bölümde; Oyuna ilk başlayan oyuncu elinde tuttuğu beş adet taşı yere atar. Bunlardan sadece bir tanesini alır. Diğr taşlar yerde kalır. Eline aldığı bu taşı havaya doğru fırlatır. Havada bulunan taş yere düşmeden yine taşı fırlattığı e - liyle, yerdeki taslardan bir tanesini alma ya çalışır yerden kaldırdığı taşı ayna avuç da, havaya fırlattığı taşla beraber tutar. Birini br tarafa bırakır. Yine önceki hare keti yaparak yerdeki bütün taşlarıtek tek toplar. Bu bölümü hatasız tamamlayabi - lirse ikinci bölüme geçer.

İkinci bölümde; hatasız bırakır. Yere atılır. İçinden bir tanesi alınır. Önce ki gibi yukarıya doğru fırlatır. Bu defa yerdeki taşlar ikişer ikişer kaldırılır. Bu basamakta oyuncu elindeki taşları yere gelişigüzel serpmez. Yere atılan taşların mesafelri çok uzak, na de çok birbirine bitişik olmalıdır. Çünkü kaldırırken oyuncu çok zorluk çeker. (İkisini birden a lamazsa, veya taşları alırken ikisinin dışındakileri kıpırdattımı "Ölmüş Sayılır" Sıra diğerine geçer.)

Üçüncü bölümde; oyuncu elindeki taş ları yere serper içinden bir taşı yine eliy le yukarıya atar. Bu defa yerde bulunan taslardan, önce bir tanesini alarak havadaki taşı tutar. Daha sonra oyuna başla - dığı gibi tekrar bir tası havaya atar. bu taş yere düşmeden yerde bulunan üç tane tasıda bir anda yerden alır. Aynı avucunun içinde yukarıdan gelen tasıda tutar. Hava deki tası tutamazsa veya yerdekı taşlar - dan üçünü bir defada kaldıramazsa bu o yuncu yine ölmüş sayılır. Oyun karşı ta - rafa geçer.

Dördüncü bölümde oyun biraz zorlaşır. Yine taşlar yere serpilir. Oyuncu taş ları yere glişi güzel srpmez. Çünkü taşlar birbirlrine ço kuzak olunca bunları kal - dırmak oldukça güçleşir. Taşı yere serpen oyuncu içinden birisini alır. Yukarıya doğ ru fırlatır. Yerde bulunan taşların dördü nüde havada bulunan taş yere düşmeden kaldırıp uttması lazımdır. Taşların hpsi ni birden alamıyan "Ölmüş sayılır". Oyun diğerine geçer.

Beşler bölümü, blki de oyunun zor bölümüdür. Bu safhada oyun daha heya - canlıdır. Oyunu sonuna kadar getiren o - yuncu bir hata yaparsa oyun karşı tarafa geçer. Oyuncu, yine elindeki taşları yere srpmedn önc bir linin "Başparmak ve Şehadet" parmaklarıyla yere bir köprü kurar. Taşları diger eliyle köprünün ön tarafına serper. Taşlar birbirine bitişik ol - mamalıdır. Yerden bir taşı elin alarak ön cekiller gibi havaya fırlatır. Taş yre düş meden yerde bulunan taşlardan bir tane sini eliyle köprüden gçiri phavadakı taşı tutar. Yerdeki taşlar bitene kadar aynı ha rektleri yapmaya dva medr. Köprüden ge çirdiği taşlar birbirlerine değerek kıpırdarsa bu oyuncu yin "Yanar". Oyun ukarşı ta raf oynar.

Beş bölümüde hata yapmadan tamamlayan oyuncu, bu defa önceden kararlaştırılan kadar taşı bir elinin üst tarafına koyar. Bu taşları yukarıya doğru fırlatarak hiçbirini yere düşürmeden avucunun içine alır. (Bu işlemler aynı elle yapılır.) Böylece avucunun içindeki taşlar kadar sayı kazanır. Yin oyuna baştan devam eder. Bir oyuncunun yukarıdaki beş bölümden herhangi birisini yanlış yapması halinde oyun karşı tarafa geçer. Önceden kararlaştırılan sayıları toplayan taraf oyunu kazanır.

URFALI ŞAİR NABİ'DEN BİLMECELER

Mahmut KARAKAŞ

Şair Nabi'nin külliyatı arasında bilmeceleri (muammayat» de ayrı bir yer tutmaktadır. Bu bilmeceler cidden çok güzel, düşündürücü ve sanatkârânedir. İnsan bunları okuduğunda anlamlarını bulmak için oldukça çaba sarfeder. Ama bulduktan sonrada ne kadar kolay olduğunu anlamakta geçikmez. Biz bu bilmecelerin içinden bazılarını burada yayınlamak istedik. Bu vesile ile Urfa'nın hatta bütün şarkın en meşhur şairlerinden biri olan Nabi'yi ani[illegible] enab-ı Hak'tan kensine rahmet ve mağrifet dileriz.

Hamd Hakk'a pare pare olub eyler ihtimam

Çarhda mahi nevi geh nisf gördüm geh tamam

Evet, Nabi bu beyti söylerken acaba neler hissetmiştir, bilemeyiz. Fakatt o büyük zat, Allah'a hamd derken Onün büyüklüğü karşısında kendi küçüklüğünü ne güzel anlatıyor. Adeta huzur-ı İlahide, büyük bir huşu içinde ona hamd ettiği, insanın gözü önüne gelmektedir. Bu sırada Nabi, gökyüzünde ayı bazan tam olarak ve bazanda yarım olarak gördüğünü söylerken, Resululah'ın mucizesi olan inşikak-ı kamere d işaret etmiştir. Ama bu yalnız bir işaret değil aynı zamanda imanını da bize gösteriyor.

Nabi'nin bilmeceleri arasında kendisi için söylediği beytler oldukça ilgi çekicidir,

Diriği birr görünür çeşm-i itibarında

Sipihr-i kecnazarın aşinâu bigâne kiymet gözünde nasılki iyilik ve esirgeme görünürse, kıskancın talihinde de tanınan ve yabancı görünür. Onun gözü ancak bu kadarını görebilir. Buruda nabi, aşınâ kelimesinin "'nâ'st ile, bigane kelimesinin "bi"sinden kendi ismi "Nabi"yi çıkarmaktadır.

Yine başka bir beyitte şöyledir:

Sen bizi aşina zan et me ey hurilikâ

Meclis-i alemde kalmaz aşina bi aşina

ey huri yüzlü sen bizi tanınan biri zanetme alem meclisinde tanınan tanınmaz olarak kalmaz. Bu mısrada da görüldüğü gibi "na" ile "bi" yanyana gelmiştir. Başka bir beytine de şöyle söylüyor Nabi:

Bende yok sabr-u şükun sende vefadan zerre

İki yoktan ne çıkar fikredelim bir kerre

Farsçada yokluk anlamına gelen "na" ile "bi" bu beyitte de işaret edilmiştir. Dikkat edilirse Nabi her iki beyitte de tevazü göstererek, kendini bir hiç olarak kabul etmektedir. Oysaki devrinin en büyük şairi, şeyhülşüara ismini almış ve kendinden sonra aynı derecede bir şair hemen hemen yetişmemiştir.

Bu arada birazda Nabi'nin hacca gidişi hakkındaki bilmecesini nakledelim: Şöyle diyor Nabi;

Bin doksanı biz kâbede etdik Nabi
Avdet edeli oldu sülüseyn sene
Amma bu acid o salı elf u tis"in
Manada sülüseyn idi idrâk edene
Hurşid misal bir luğazdır bu sene

Sed nahvet ve nazani hal eyleyene

Hicri 1090 senesi miladi 1679 senesi ediyor. 1090 senesinde Nabi kabede bulunuyor. Kâbeden döneli ise üçte iki sene olmuş. Diyorki. Nabi anlayana senesinin üçte ikisinn br manası var. Var ama güneş misalı bir bilmece olan bu seneyi anlatan bilmeceyi çözene tebrikler Evet, dakikatimizi sülüseyn kelimesi çekti. Ebcet hesabına göre bu kelime 1090 hicri senesini veriyor. Anladığımıza göre Nabi Kâbeden geldiği senenin ancak üçte ikisinde bu bilmeceyi yazıyor, ve sülüseyn kelimesi hacca gittiği 1090 senesini veriyor. İşte şiirdeki ustalığı yanında tarih düşürmedeki ustalığı da böyledir Nabi'nin.

SEYF-ÜL MÜLÜK HİKAYESİ

(Tenekeci) Mahmut GÜZELGÖZ

Zaman zaman içinde, kalbur saman içinde, deve dellallık ederken eşşek hamallık edermiş. Babam ağa akçası yok, anam hatın buhçası yok , çarşıda bi tazı gezi tazınınhaltası yok, dedim haltaçı halta yaparmısan, beşyüz altın kaparmısan... Pilav yağaydı başıma, dolma degeydi dişime, bir kuş olaydım konaydim paklavanın başına. Yulaş ayran çalanım yulaş.

Azda olsa hikayenin başlangıcı için bir dibaçe yaptık...

Vaktı zamanında Semerkant'da Sultan Mahmut isminde bir padişah yaşarmış. Bu padişah çok hikayeye meraklı olduğu için nerede bir meşhur hikayeci (Hikaye anlatan) varsa getirtip hikayesini dinledikten sonra hikaye söyleyene bir çok in'am ve ihsanda bulunurdu. Bu hali gören vezirlerinden birisi padişahım dedi, hikaye dinleye dinleye hazineyi tüketeceksin. Şimdiy kadar dinlediğin hikayelerden hangisini beğendin dedi Sultan Mahmut vezirine «Şimdiye kadar dinlediğim hikayelerden» Kirpi oğlu hikayesi» ni çok beğendim diye karşılık verdi. Vezir padişaha «Padişahım dedi, bana bir sene müddet ver. Sana hiç duyup işitmediğin bir hikaye getireyim. Dinle beğenmessen kamaı vur.» Padişah vezire bir sene müddet verdi. Vezir eve döner dönmez üç tane ada mkiraladı. Bana her ki mki, Seyf - ül Mülük hikayesini bulup getirirse kendisine birat,bir kılıç bir kaftan birde bin altın veririm. Adamları nbirisini Hindistan'a, birsini Çin'e üçüncüsünü de İran'a yolladı.

Hindistan'a giden adam Seren - dip şehrine vardı. Bir hana misafir oldu. Bir kaç gün kaldıktan sonra bir akşam üzeri hanın kapısının önünde otururken bazı kimselerin hızlı adımlarla aşağıya doğru koşarak gittiklerini gördü. Hancıya dönüp bu insanların neden böyle aclee acele aşağıya doğru gittiklerini sorduğunda hancı kendisine şu cevabı verdi : "Aşağıdaki bir kahveye meşhur bir hikayeci gelmiş. Orada hikaye anlatacak. Her kes onu dinlemeye gidiyor." Vezirin adamı hancıdan bunu duyar duymaz yerinden kalkıp hemen hikaye söylenen kahveye gitti. Baktı ki, bir sedirin üzerine ak sakallı bir ihtiyar oturmuş hikaye söylüyor. Oturup ihtiyarı cemaatla beraber ca nkulağı ile dinledi. İhtiyarın ağzından sanki bal akıyordu. Hikaye bittikten sonra her kes elinden geldiğince ihtiyara ikramda bulunup dağıldı. İhtiyar yalnız kalınca vezirin adamı kalkıp ihtiyarın elini öptü. "Baba" dedi "Ben seyf - ül Mülük hikayesini arıyorum. Bunu mu - hakkak sen bilirsin" İhtiyar da "Evet oğlum" dedi, "Yer yüzünde bu hikayeyi benden başka bilen yoktur. Bendn b uhikayeyi kimseye söylemem." Vzirin adamı ihtiyara çok yalvardı . Eğer bu hikayeyi götüremesse kafasının vurulacağını söyledi. İhtiyar vezirin adamının feryadına ve yalvarmalarına dayanamıyarak hikayenin kitabını ona verdi. Ona şunları söyledi : "Sana söylediğim şartlara riayet edeceksn. Şimdi hemen bu şehri terk edeceksin. Memleketine varır varmaz bulunduğun şehirde n kadar alim , münecci kimsler varsa toplatıp bu hikayeyi onların huzurunda okutacaksın" Vezirin adamı hikayeyi alır almaz ihtiyarın elini öptü hemen Hindistan'ı terk edip ülkesine geldi. Ve hikayeyi alır almaz adamına vadettiği atı, kılıncı, kaftanı ve bin altını verdi. Hikayeyi de padişaha götürüp memlekettekı alim ve münecimlerin huzurun da okutturdu. Padişah ve alımler hikayeyi çok beğendiler. Bu hikayeyi Padişahın emri ile hazineye konuldu v orada muhafaza edildi...

Baştan beri söylediğimiz kısım Seyf - ül Mülük Hikayesi'nin bulunuşunun hikayesid ir.

GEL GELELİM HİKAYEMİZE

Çok eski zamanlarda Mısır'da Asım Bin Sefvan adında bir Hüküm - dar vardı. Bu hükümdar ve teb'ası Güneşe tapıyordu. Bu hükümdar yedi yüz sene yaşamış olduğu halde halen bir erkek çocuğa sahip olamamıştı.. (Bir erkek çocuğu olmamıştı.) Bir vezir vardı Hükümdarın bu vezirı de yedi yüz yirmi yaşında idi. Bu vezirin de erkek çocuğu yoktu. Bu ülkenin geleneklerine göre senede bir ayin yapılırdı. Önce saray erkânı gidip hükümdar ile görüşür bunlardan sonra da halkın ileride gelenleri sınıf sınıf gelip hükümdarlarla görüşürlerdi. İşte yine ayin günlerinin birinde vezirler başta olmak üzere devlet erkanı önlerinde o yaşlı veziri de katarak hükümdar ile görüşmeye gittiler. Hükümdarın huzuruna kabul edildiler. Hükümdar bir müddet gelen heyetin yüzüne baktı. Hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Bir müddet ağladıktan sonra yine konuşmadan tahtını terk edip harem tarafına geçti. Vezirler ve devlet erkânı hükümdarlarının bu tavrından hiç bir şey anlamamışlardı. Birbirleriyle fısıltılar halinde konuşmaya başladılar. Bir türlü cesaret edip hükümdarın yanına kadar giderek onun derdini de soramıyorlardı. Yaşlı vezir hükümdar tarafından çok sevilen bir kişi idi. "Siz burada durun (ayrılmayın) ben Hükümdarın yanına gidip onun derdini anlayacağım' dedi. daha sonra harm tarafına seslenip izin alarak hükümdarın yanma gitti. Hükümdar halen ağlıyordu. Vezir Hükümdara "Padişahım" dedi, "bu günkü tavrı hareketinizden hiç bir şey anlayamadak Hepimiz çok me'yus olduk. Bunun huzurunuza geldim. Eğer bir derdiniz söyleyin de hepimiz paylaşalım." Vezirin bu sözlerini dinleyen Hükümdar vezirine şunları söyledi: " Evet vezirim benim. çok büyük bir derdim var Billiyorsun bunca senedir milletimi idare ediyorum. Sanırım hepiniz beden razısınız." vezir "evet Padişahım" dedi,Hepimiz senden razıyız" Hükümdar sözlerini şöyle sürdürdü:Derdim şudur ki, 700 yaşına girdim halen bir erkek çocuğum olmadı. Ben öldükten sonra tahtımın boş kalacağını düşünüyorum. Onun için ağlıyorum, "Vezir hükümdara" Benim de bir erkek çocuğum yoktur. Duyduğuma göre Seba ülkesinde bir Peygamber varmış. İsmi de Süleyman'ımış... Herkesin dilediği dinler; dertlerine çare bulunurmuş. Eğer izin verirsen kıymetli hediyeler alarak Onun yanına kadar gidip ikimizin d derdini söyliyelim. Belk bizim de derdmze çare bulunur.." ded. Hükümdar vezirinin bu sözlerini beğendi ve onun kıymetli hediyeler alarak Peygamberin yanına gitmesine müsaade etti. Vezir de yanına bir çok değerli armağanlar alarak bir kaç kişi ile SEBA ülkesine doğru yola çıktı. Uzun bir yolculuktan sonra Hz. Süleyman Aleyhiselam'ın ülkesine vardı. Ve onun huzuruna kabul edilmesini rica etti. Daha sonraHz.Süleyman'ın huzuruna kabul edildi. İçeri girdiği zaman Süleyman Aleyhisselamın bir taht üzerinde oturduğunu ve etrafında çeşitli mahlukatın (yani üfrit ve ecinnilerin) oturduklarını görür görmez korktu ve yerlere kadar eğildi . Hz. Süleyman vezire işaret edip «Doğrul ey insan» dedi, «Bende senin gibi bir insanım. İnsan insana karşı eğilip secde etmez. Ancak Allah'a karşı eğilip secde edilir.» Vezir hmen doğruldu ve Hz. Sülyman'ın gösterdiği yere oturdu. Bir müddt sohbet ettikten sonra vezir derdini Hz. Süleyman'a anlattı. Hz. Süleyman vezire "Bu gece istihare edeyim. Cnab-ı Hakkın muradı ne ise yarın sana söyliyeyim" dedi ve vezire gidip istirahat etmesini söyledi.

(DevamEdecek)

Sabah olunca Sultan Süleyman Veziri çağırtıp istiharede kendisine emr olunanları anlatdı. Sultan Süleyman vezire şunları söyledi :

«Siz güneşe tapıyorsunuz. Güneşe tapmaktan vaz geçip bütün kâinatı ve hepimizi yaratan Allah'ı bir bilip Beni de hak peygamber olarak kabul edeceksiniz. Ve emrj teb'anıza da tatbik edeceksiniz. Sen hükümdarın ve bütün halk imana geldikten sonra (İman ettikten sonra) bir cuma günü sen ve hükümdar birer yay ve ok alıp Mısır'ın filan yerindeki ağacın üzerine çıkacaksınız. Ağaca çıktıktan sonra ağacın altından iki tane yılan çıkar. Birinin kafası insan kafasına, diğerinin kafası da sığır kafasına benzer... Bunlar birbirleriyle oynaşmaya başlar. İşte o anda siz oklarınızla o iki yılanı öldüreceksiniz. Aşağı inip yılanların baş ve kuyruk kısımlarından birer karış, dörder parmak kestikten sonra yılanların geri kalan kısımlarını pişirip siz ve aileleriniz yiyeceksiniz. Bütün bunları yaptıktan sonra o gece ailelerinizle yatacaksınız. Cenab-ı Hak bir sene sonra her birinize bir erkek çocuk vrecek. Çocuklardan Hükümdarın oğlunun ismini SEYF - ÜL MÜLÜK, snin oğlunun ismini d eSAİT koyacaksınız. Sana iki tane bohça veriyorum. Bu bohçalardan birisinin içindeki eşyalar bu çocuklar 20 yaşına geldikten sonra açılıp aralarında paylaşılacaktır...»

Vezir Sultan Süleyman'ın verdiği bohçaları alarak ülkesine döndü.

Sultan Süleymanın söyledik - lerini eksiksiz olarak hükümdarına an - lattı. Hükümdar Sultan Süleyman'ın e - mirlerini kabul edip hükmü altında bulunan eyaletlere ve merkezde bulunan halkına adamlar gönderip kendisinin Allah'a ve onun peygamberi Hz. Süleyman'a iman ettiğini onlarında buna uyarak iman etmelerini istedi. Kendisiide oturduğu şehirdeki halkı toplayıp durumu anlattı. Eğer eyaletlerde ve çölde bulunan halkı, eğerse merkezde kendisi ile bulunan halk hükümdarın anlattıklarına inanıp Allah'a ve Peygamberine iman ettiler... Bu iş böylece halledildikten sonra bir cuma günü kendisi ile veziri yay ve oklarını alıp Hz. Süleyman'ın ta'rif ettiği ağacın yanına gidip üzerine çıktılar. Biraz sonra yılanlar çıkıp oynaşmaya başladılar. Vezir ve hükümdar oklarını atıp her iki yılanı da öldürdüler. Daha sonra baş ve kuyruk kısımlarından birer karış - dört parmak kesip geri kalan kısımlarını evlerine götürdüler. Pişirip aileleri ile beraber yediler O akşam yattılar. Aradan bir sene geçti. Cenab-ı Hak Hz. Süleyman'ın dediği gibi her birisine birer erkek çocuk ihsan etti. Çocuklar birbirlerine çok benziyorlardı. Şaşırmasınlar diye her birisini ayrı ayrı dadılara verdiler. Bir kaç gün sonra hükümdar memlekette ne kadar alim, kâhin ve müneccim vrasa çağırtıp kendi oğluna Seyf - ül Mülük ismini, vezirin oğluna da Salt ismini verdi. Bu arada ne kadar mahkum varsa azad edilmiş, büyük hayır yapılmış, ziyafetler verilmişti. Çocuklara isim takılma merasimi bittikten sonra hükümdar müneccimlere ve kâhinlere bu çocukların atilerine bakınız. Nasıl yaşayacaklarını ve başlarına nelerin geleceğini korkmadan söyleyiniz. dedi...

Ve kühinler kitaplarını karıştırdıktan sonra hükümdara şunları söylediler : «Hükümdarım... Bu çocuklar 20-25 yaşlarına kadar müreffeh bi rhayat yavayacaklar . Ondan sonra bir çok maceralar geçirip refaha yeniden kavuşacaklardır. Bizim bilgimiz bu kadardır.» Daha sonra müsaade isteyip
her kes yerine döndü. Hükümdar biraz üzüldü isede Allah'ın hükmüne razı olup sabretmeye karar vererek çocukların büyümesini beklemeye başladı...

Çocuklar 10-11 yaşlarına gelene kadar büyük bir itina ve terbiye ile yetiştirildiler.. 12 yaşından 20 yaşına gelerene kadarda atıcılık ,binicilik ve bunun gibi öğrenimlerini tamamladılar. Hükümdar ve vezir çok sevinçli idiler. Halkta bu durumdan çok memnun idi. Hükümdar vezirini çağırtarak "Vezirim" dedi, "Ben artık kocadım. Allah'a çok şükür yerimi alacak bir oğlum da var artık. Oğlumu yerime hükümdar etmek istiyorum. Bu hususta senin fikrin nedir?" Vezir hükümdarın bu sorusuna şu karşılığı verdi: Hükümdarım çok yerinde bir karar vermişsiniz. Eğer müsaade edersen bende vezirliğimi oğlum Said'e bırakayım." Her ikiside bu fikirler üzerinde mutabakata varıp bir gün tain ettiler. O gün gelince hükümdar halkın toplanmasını emretti. Hükümdar devlet erkânını da alarak halkın yanına geldi. Burada yaptığı uzun bir konuşmadan sonra hükümdarlığını oğluna bıraktığını halkına bildirdi. Orada hazır bulunan halk yeni hükümdarları için büyük bir tezahürat yaptı.

Daha sonra vaktiyle Sultan Süleymanın verdiği bohçaları getirttiler. Seyf-ül Mülük ve Said'e ait olan ortak bohça açıldı. Bohçanın içinden bir taç' bir kılınç birda kaftan çıktı. Tac ve kılıncı Seyf-ül Mülükaldı. Kaftanıda Said'e giydirdi. Seyf-ül Mülük'e ait olan bohçayıda Seyf-ül Mülük aldı ve kaldığı sarayda bir yere sakladı. Böylece Seyf-ül Mülük hükümdar, Said'da vezir olmuştu. Seyf-ül Mülük ve Said birbirlerinden hiç bir zaman ayrılmıyorlardı. Aynı yerde kalıyor, aynı yerde yatıyor, aynı kaptan yiyip içiyorlardı. Aradan bir kaç ay geçti bir akşam Seyf-ül Mülük uyuyamadı. Uykusu kaçmıştı. Said ise yatıyordu. Seyf-ül Mülük odasından çıkıp sarayın diğer odalarını dolaşmaya başladı. Bu arada tesadüfen kendisine ait olan bohçayı sakladığı odaya girdi. Dolapları karıştırırken bohçaya gözü ilişti. Açtığında içinden bir kız resmi çıktı. Altında şöyle bir yazı vardı. "Bu resm perilerin padişahının kızı BEDİ'-ETÜL CEMAL'e aittir. Eğer bu resmin sahibini aramak isterseniz onu İREM BAĞLARI'nda bulabilirsiniz..." Seyf-ül Mülük daha bu yazıyı okumadan resmi görür görmez düşüp bayılmıştı.. Bir müddet sonra Said uykudan uyanıp Seyf-ül Mülük'ü yerinde bulamayınca onu aramağa çıktı. Dolaşırken onun düşüp bayıldığı odaya kadar geldi. Seyf-ül Mülük'ü baygın bir şekilde görünce üzerine atıldı. Bu sırada yerde duran resme gözü takıldı. Resmi alıp altındaki yazıyı okudu. Hemen Seyf-ül Mülük'ü ayılttı. "Kalk bakalım kardeşim. Bu halin nedir" diye ona sorduğunda Seyf-ül Mülük ona bu resimde görülen kıza aşık olduğunu ve bu nedenle bayıldığını söyledi. Said Seyf-ül Mülük'e "Sen delimisin kardeşim" dedi. "Bu resmin sahibi bir defa insan değil. Peridir. Onu almana imkan yoktur. Ne biz onu görebiliriz. Nede o bizi görebilir.' Seyf-ül Mülük Said'e baktı. "Ne'olursa olsun Muhakkak bu kızı almam lazım. Yoksa yaşıyamam." ded.... Daha sonra Said resmi yine bohçaya sarıp dolaba sakladı. Beraberce odaya döndüler. Bu olaydan ikisinden başka kimsenin haberi olmamıştı. Bu olaydan sonra hükümdar Seyf-ül Mülük gün-be gün erimeye başladı. Babası oğlunun bu halini görünce merak edip doktorları çağırttı. Doktorlar bir türlü Seyf-ül Mülük'ün derdini anlıyamadılar. Yaşlı bir doktor eski hükümdara "Hükümdarım... Oğlunun derdini ancak Said bilir. Çünkü onlar hiç birbirlerinden ayrılmıyorlar. Onu çağırttı Durumu kendisine sor. "dedi. Eski hükümdar Said'i çağırtıp oğlunun durumunu sorduğunda Said hükümdara "Oğlumuz periler padişahının kızı BEDİ-ETÜL CEMAL'e aşıktır" dedi ve nasıl aşık olduğunu da anlattı.

(DevamEdecek)

MARAŞ, M. Atilla / Harran'a Kaside	(Şiir)	S. 1	Shf. 11
" " Aney	(Şiir)	S. 2	Shf. 10 - 11 - 12
" " Odak	(Şiir)	S. 11 - 12	Shf. 7
MUSANNİFİN BİRİ/ Şade Bülbül (H. Hikayesi)		S. 1	Shf. 21 - 22
" " "		S. 2	Shf. 21 - 22
" " "		S.3	Shf 17 - 18
" Tembelo "		S. 4	Shf. 19 - 20
" " "		S. 5	Shf. 19 - 20
" Harun Reşid "		S. 6	Shf. 5
" " "		S. 7	Shf 18 - 19
" Şeme'dan "		S.9	Shf 17 - 18
" " "		S. 10	Shf. 23 - 24
OKUR, Ergin((Kurul) Urfa'dan Derlenmiş Atasözleri.		S. 7	Shf. 3 - 4
" " "		S. 8	Shf. 9 - 10
" " "		S. 9	Shf. 9 -10
" " "		S. 10	Shf. 5 - 19 - 20
" " "		S. 11 - 12	Shf. 19 - 20
OYMAK, Celal / RUBAİ	(Şi r)	S. 11 - 12	Shf. 7
OYMAK, Mehmet / Urfa'da Yetişmiş Bilginler		S. 1	Shf. 3
" " "		S. 2	Shf. 2
" " "		S. 5	Shf. 8
" " "		S. 6	Shf. 13
OYMAK, M. Adil / Şıh Maksut		S. 1	Shf 19
" Urfa'da Yer Adları		S. 5	Shf. 6 - 7
" Hicri 1400. Yıl		S. 8	Shf 6 - 7
" Sitem Gazeli - Gidenle (2 Şiir)		S. 11 - 12	Shf. 8
" Harran'ın Bir Yılı		S. 11 - 12	Shf.1- 2
ÖCAL, H. Mehmet /Keleynak (Gerantieus Eremi ta)		S. 11 - 12	Shf. 27
ÖCAL, Lütfiye (Kavşut) / Urfam Benim	(Şiir)	S. 9	Shf. 14
ÖÇMEN, Osman /Urfa Tarihsel Sit Dokusunun Dünü ve Bugünü.		S. 3	Shf. 3 - 4
ÖNLER, Cahide /Abidelerimiz		S. 8	Shf. 3
SÖYLER, Asil/ (Kurul) Urfa'dan Derlenmiş Atasözleri.		S. 7	Shf. 3 - 4
" " "		S. 8	Shf. z - 10
" " "		S. 9	Shf. 9 - 10
" " "		S. 10	Shf. 5 - 19 - 20
" " "		S. 11	12 Shf 19 20
ŞÜKRÜ EFENDİ (Şair) / Terbi		S. 3	Shf. 2
TAPLAMACIOĞLU, Prof. Dr. Mehmet / Urfa Üzerine Birkaç Söz.		S. 8	Shf 2
TUNÇ, Ramazan / Çöl		S. 9	Shf. 6
UĞUR, M. Yaşar / Yaşar Nezhie Hanım Hayatı ve Eseri.		S. 1	Shf. 1 7. 18
" " "		S. 2	Shf 18 - 19
" " "		S. 3	Shf. 19 - 20
" " "		S. 4	Shf.11 - 12
" " "		S. 5	Shf. 14
" " "		S. 6	Shf. 14
" " "		S. 8	Shf. 14
" Gazel	(Şiir)	S. 6	Shf. 6

ÇİNİ, Mehmet/	Urfa Mutfağından Bazı İsimler	S.6 Shf. 12
", "	Urfa'da Çocuk Oyunları	S.9 Shf. 7-8
" "	Mahalli Çocuk Oyunları	S.10 Shf. 10 - 11
" "	Mahalli Çocuk Oyunları	S. 11 - 12 Shf. 31
" "	Urfada Göz Değmesi (Nazar) İle İlgili İnanışlar.	S. 11 - 12 Shf. 25 - 26
		S.10 Shf. 8
DEMİRKOL, Yusuf /Bettâni		S.S.1 Shf.4
DÜŞMEZ, Hanifi / Abzerlere	(Şiir)	S.4 Shf. 13
" "	Bengisuyla Diriliş (Şiir)	S.5 Shf.13
" "	Devleşen İrfan (Şiir)	S.8 Shf.7
" "	Ölükentten Dirilişe (Şiir)	S.11 - 12 Shf.13
ERGİN, M. Emin /	Urfa'dan Derlenmiş Maniler	S.1 Shf. 15 - 16
" "	" "	S.2. Shf. 15 - 16
" "	" "	S.3. Shf. 15 - 16
" "	" "	S.4 Shf.15 - 16
" "	" "	S. 5 Shf. 15 16
" "	" "	S. 6 Shf.15 - 16
" "	" "	S. 7 Shf. 15 - 16
" "	" "	S. 8 Shf. 15 - 16
" "	" "	S. 9 Shf 15 - 16
" "	" "	S. 10 Shf.15 - 16
" "	" "	S. 11 - 12 Shf. 15-16.17.18
" "	Urfa Ağzı Sözlüğü	S. 1 Shf. 20
" "	" "	S. 2 Shf. 20
" "	" "	S. 3 Shf. 21 - 22
" "	" "	S. 4 Shf. 21
" "	" "	S. 5 Shf. 21 - 22
" "	" "	S. 6 Shf. 21 - 22
" "	" "	S. 7 Shf. 21 - 22
" "	" "	S. 8 Shf. 19 - 20
" "	" "	S. 9 Shf. 19 - 20
" "	" "	S. 10 Shf. 19 - 20
" "	" "	S. 11 12 Shf. 21-22-23-24
" "	Kitaplarda Urfa	S.1 Shf. 23
" "	" "	S. 2 Shf. 23
GAYBERİ, Celal /	Kerrat Cetveli	S. 5 Shf. 23
GİRAY, S. Adil /	Urfa Folklrunda Kargış	S. 1 Shf. 5 6
" "	" "	S. 2 Shf. 5 - 6
" "	" "	S. 3 Shf. 5 - 6 - 7
GÜLER, Elif /	Çömçe Gelin	S. 8 Shf. 17
GÜZELBEY, Cemil Cahit /	Hacı Sakıp Efendi	S. 3 Shf. 9 - 10
" "	"	S. 5 Shf. 7 - 8
" "	"	S. 6 Shf. 7 - 8
" "	"	S. 7 Shf. 5 - 6- 7
" "	"	S. 8 Shf. 11 - 12 - 13
" "	Vehmi	S. 9 Shf. 4 - 5
" "	Lâzıp	S. 10 Shf. 12 - 13-14
" "	Terkettim (Şiir)	S. 11 - 12 Shf. 14

GÜZELGÖZ, Osman / Ayın Tarihi	S. 1	Shf. 24
" " "	S. 4	Shf. 24
" " Nisan Ayında Urfa	S. 2	Shf. 24
" " Harran Üzerine	S. 9	Shf. 1 - 2 - 3
" " Gözlerin ..... (Şiir)	S.11 12	Shf.12
GÜZELGÖZ, Mahmut / Seyü - ul Müluk Hikayesi	S. 11 - 12	Shf. 33-34-35 36
GÜZELÖREN, Osman Celal/ Kaynana Manileri	S. 10	Shf. 6 - 7
" " "	S. 11 12	Shf. 9 -10 - 11
" " Urfalılaşmak (Şiir)	S. 10	Shf. 9
GÜLÜM, Halil / Bedii'üzzaman (Şiir)	S. 7	Shf. 8-9-10-11-12-13-14
GÜNEŞ, Nuri / Arzuhal (Şiir)	S. 8	Shf. 8
HARRAN / Şair Atilla Maraş'la Aney Şiiri Üzerine Bir Konuşma.	S.4	Shf. - 45 6
" Bu Çağrıyı Kabul Etmeliyiz	S. 7	Shf. 2
' Harran'dan (Şiir)	S. 8	Shf. 1
" Birecik	S. 8	Shf. 23 - 24
KARAKAŞ, Mahmut / Urfa'lı Şair Nabi'nin Hayrabad Adlı Eseri Hakkında.	S. 1	Shf. 13 - 14
" " " "	S. 2	Shf 13 - 1
" " " "	S. 3	Shf. 13 - 144
" " " "	S. 4	Shf. 17- 18
" " " "	S. 5	Shf. 17 -18
" " " "	S. 6	Shf. 1 7- 18
" " " "	S. 7	Shf. 17 - 18
" " Urfa'lı Şair Nabi'den Bilmeceler.	S. 11 - 2	Shf. 32
KAZZAZ, Ali / (Kurul) Urfa'dan Derlenmiş Atasözleri.	S. 7	Shf. 3 - 4
" " " "	S. 8	Shf. 9 - 10
" " " "	S. 9	Shf. 9 - 10
" " " "	S. 10	Shf. 5 - 19 - 20
" " " "	S. 11 - 12	Shf. 19 - 20
KIRIKÇI, I. Halil / Urfam (Şiir)	S. 9	Shf. 12
KILIÇASLAN, M. Hulisi / Nabinin Gazelini Tahmis 15. Hicret Yüzyılını şılarken.	S. 1	Shf. 12
	S. 8	Shf. 5
KÜRKÇÜOĞLU, Cihat / Şeyh Hayati Harrani Türbesi ve Cami.	S. 1	Shf. 7- 8
" " Harran Ulu Camii	S. 2	Shf.7-8
" " Urfa Evlerinde ve Camilerindeki Ağaç Süslemeli Eser.	S. 3	Shf. 11 - 12
" " Urfa Rızvaniye Camiinin Ağaç Kapı Kanatları ve Müezzin Mahfili Tavanındaki Süslemeler.	S. 4	Shf. 2 - 3

" Karakoyun ve Hızmalı Köprü S. 7 Shf. 20
" Acaba Aşk mı Yalan (Şiir) S. 9 Shf 13
" Menzil Kervanı (Şiir) S. 10 Shf. 4
URFALI, Mehmet / Urfa'da Takılar S. 2 Shf . 17
USLUSOY, Şeref/ Urfa Halk Müziği ve Folklorunda Kullanılan Halk Çalğıları S. 6 Shf. 9-10-11
VURAL, Dr. Burhan / Desen S. 4 Shf. 2-3
" Gravür S. 5 Kapak
YEŞİL, S.Aydil/ Urfa'da Halk Hekimliği ve Halk İlaçları S. 4 Shf.9-10
" " " S. 5 Shf.2-3
" " " S. 6 Shf.4
ABAMOR M. Ayhan/ Bir Ehliyetsize Hicviyye S. 7 Shf. 2
AĞAN, Müslüm / Şiir S. 4 Shf .6
AKKAYA, M. Şevket / Nebiler Beldesi URFA S. 2 Shf. 9
" " Gazel (Şiir) S. 3 Shf. 12
" " Naat (Şiir) S. 4 Shf. 13
" " Tevhid (Şiir) S. 5 Shf. 13
" " Gazel (Şiir) S. 6 Shf. 6
" " Terci-i Bend (Şiir) S. 9 Shf. 11
" " Amentü (Şiir) S. 11 - 2 Shf. 14
ALPAY, Bedri Urfa Şairleri : Abdi S. 10 Shf. 1 -2- 3- 4
" " " " : Abdi ve Abdullah Edip S. 11 _ 2 Shf. 3 - 4 - 5 _ 6
APAYDIN, Mustafa K. / Tenekeci Mahmut'la Ko. S. 3 Shf. 8
" " " " «» S. 4 Shf. 22
" " " " «» S. 5 Shf. 5
BEYAZGÜL, M. Emin / Urfada Sapan Harbi S. 5 Shf. 4
" " Buluntu Hoca İle Sarhoş S. 6 Shf. 23 - 24
" " Çimecekler S. 7 Shf. 7
" " Tandır S. 8 Shf. 4
" " (Kurul) Urfa'dan Derlenmiş Ata sözleri. S. 7 Shf. 3 - 4
" " " " S. 8 Shf. 9 - 10
" " " " S. 9 Shf. 9 _ 10
" " " " S. 10 Shf. 5 - 19 -20
" " " " S. 11 _ 12 Shf. 19-20
BİLKAN, Mustafa/Cümcüm-i Sultan S.4 Shf. 14
" " Kaplan Dede S. 6 Shf. 19 - 20
" " Kara Cümcüm S. 8 Shf. 18
" " Bozova S. 9 Shf. 21-22-23-24
BİNER, Halil / Urfa ve Musiki S. 6 Shf. 2 - 3
ÇELİK, İ. Halil/ 7 Mart 1919'dan 11 Nisan 1920 ye S. 1 Shf. 9 - 10
" " Evliye Çelebi Seyahatname - sinde Urfa. S. 2 Shf. 3 _ 4
" " " " S. 3 Shf 23 - 24
" " " " S. 4 Shf. 23 - 2 4
" " " " S. 5 Shf. 11 - 2
" " " " S. 6 Shf. 20
" " Harran Savaşı S. 8 Shf. 21 _ 22
" " Urfa'da Köy Adları İle İlgili Bir Topoonmi Denemesi. S. 10 Shf. 17 - 18

V KUTUPHANE
2226